

**KARABÜK – YENİŞEHİR’DE MODERN YAPI
ÜRETİM SÜRECİNDE MİMAR/ARKİTEKT
DERGİSİNİN ROLÜ**

Nur Banu ULUSOY EVLEKOĞLU

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Beyza ONUR**

**KARABÜK - YENİŞEHİR'DE MODERN YAPI ÜRETİM SÜRECİNDE
MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİNİN ROLÜ**

Nur Banu ULUSOY EVLEKOĞLU

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Beyza ONUR**

**KARABÜK
Ağustos 2022**

Nur Banu ULUSOY EVLEKOĞLU tarafından hazırlanan “KARABÜK - YENİŞEHİR’DE MODERN YAPI ÜRETİM SÜRECİNDE MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİNİN ROLÜ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Beyza ONUR

.....

Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 24/08/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Meltem ÖZKAN ALTINÖZ (AÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Beyza ONUR (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emre DİNÇER (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

“Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.”

Nur Banu ULUSOY EVLEKOĞLU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KARABÜK - YENİŞEHİR'DE MODERN YAPI ÜRETİM SÜRECİNDE MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİNİN ROLÜ

Nur Banu ULUSOY EVLEKOĞLU

**Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

**Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Beyza ONUR
Ağustos 2022, 227 sayfa**

20. yüzyıl başlarında Türkiye’de Cumhuriyet rejimi ile birlikte, başta başkent Ankara olmak üzere Anadolu kentleri yeniden yapılandırılmıştır. Tüm bu süreç, özellikle endüstrileşme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kentler için daha önemli hale gelmiştir. Endüstri tesislerinin kurulduğu Anadolu kentlerinde farklı dinamikler ortaya çıkmıştır ve bu durum kentlerin ekonomik, toplumsal ve mekansal yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Endüstri yerleşkelerinde bulunan sosyal-kültürel tesisler ve konutlar ile modern mekanlar oluşturulmuştur. Böylece, yaşam biçimi modern düşünceyle yeniden düzenlenmiştir. Bir başka deyişle, Türkiye’de erken Cumhuriyet Dönemi’nde mimarlık ortamı yeniden şekillendirilmiştir ve endüstri kentlerinde modern kimlik oluşturma süreci başlamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde kurulan fabrikaların bir örneği olan Karabük Demir Çelik Fabrikaları ile birlikte Karabük kenti de bir endüstri kenti haline gelmiştir. Karabük Demir Çelik Fabrikaları yerleşkesi olan Yenişehir mahallesi, modern yapılanma faaliyetlerinin gerçekleştirileceği bölge olarak

seçilmiştir. Yenişehir bölgesini tasarlayan, planlayan ve modern yapı üretim aşamalarında faal olarak çalışan meslek insanlarının dönemin mimarlık basınıni takip ettikleri bilinmektedir. Buradan hareketle, Karabük'ün Yenişehir mahallesinde modern mimarlık geleneğinin oluşturulmasında mimarlık dergilerinin önemli bir rolü olabileceği hipotezi geliştirilmiştir. Bu hipotezi doğrulamak için dönemin ilk süreli mimarlık dergilerinden olan Arkitekt'in içinde yer alan modern yapı örnekleri ile Yenişehir'deki modern yapı örnekleri mimarlık dili bakımından karşılaştırılmıştır. Bu tez çalışması, Yenişehir bölgesindeki mimari yapılar ile Arkitekt dergisindeki yapı örnekleri arasındaki ortak üslup özelliklerini ortaya koymakta ve konut, sağlık, eğitim ve diğer kamu tesislerinin plan ve cephe özellikleri bakımından modern mimari ilkelere göre tasarlandığını doğrulamaktadır. Böylece, Türkiye'deki modern endüstri kentlerinde dünya çapında kabul gören mimarlık üslubunun benzer örneklerinin uygulandığı görülmüş ve mimarlık basınıinin modern mimarlık dilinin yaygınlaşmasında önemli rolü olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler : Erken Cumhuriyet Dönemi, Endüstrileşme, Modern Mimarlık, Arkitekt, Yenişehir, Karabük.

Bilim Kodu : 80112

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

THE ROLE OF THE MİMAR/ARKİTEKT JOURNAL IN THE PRODUCTION PROCESS OF MODERN BUILDING IN KARABÜK – YENİŞEHİR

Nur Banu ULUSOY EVLEKOĞLU

**Karabük University
Institute of Graduate Programs
Department of Architecture**

Thesis Advisor:

Assist. Prof. Dr. Beyza ONUR

August 2022, 227 pages

With the establishment of the Turkish Republic at the beginning of the 20th century, Anatolian cities, especially the capital Ankara, were restructured. This process has become much more essential, predominantly for cities where industrialization activities are performed. Different dynamics have emerged in the Anatolian cities where industrial facilities are established, which has significantly affected the cities' economic, social, and spatial structure. Modern spaces have been created with social and cultural facilities, lodgings, and residences in industrial settlements. In this way, modern conception has reformed lifestyles. In other words, economic, social, and architectural forms were restructured in the early periods of the Turkish Republic, and the process of forming a modern identity began in industrial cities. Karabük has become an industrial city with Karabük Iron Steel Factories, an example of early Turkish Republic establishments. Yenişehir, as the campus of Karabük Iron Steel Factories, has been chosen for modern structuring activities. A residential area has

been designed with a modern architectural perspective in this region. It is known that the professionals who designed, planned, and actively worked in the production stages of modern buildings in the Yenişehir region, which is the scope of this study, followed the architectural press of the period. From this point of view, it has been hypothesized that architectural journals may have an essential role in creating the modern architectural tradition in the Karabük - Yenişehir region. In this regard, modern building samples in Arkitekt, one of the first periodic architectural journals, and Yenişehir were compared in terms of architectural style and language. Our study shows common stylistic features between the architectural structures in the Yenisehir region and the building samples in the journal. It confirms that the houses, health, education, and other public facilities are designed by the principles of modern architecture in terms of plan and facade features. In this context, it has been observed that similar examples of the worldwide accepted architectural style are applied in modern industrial cities in Turkey, and it has been concluded that the architectural press has a vital role in disseminating the modern architectural language.

Key Word : Early Republican Period, Industrialization, Modern Architecture, Arkitekt, Yenişehir, Karabük.

Science Code : 80112

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, yüksek lisans eğitim hayatım boyunca manevi desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Beyza ONUR'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez jüri üyeleri olarak tez çalışmama sağladıkları katkılardan dolayı saygıdeğer Doç. Dr. Meltem ÖZKAN ALTINÖZ ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emre DİNÇER'e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca akademik tecrübelerinden yararlandığım Karabük Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin saygıdeğer hocalarına teşekkür ederim.

Bugüne kadar olduğu gibi tez çalışma sürecinde de her türlü desteklerini hissettiren, her zaman yanımda olan ve bana moral veren başta sevgili annem Meliha ULUSOY ve babam Asım ULUSOY olmak üzere tüm aileme, her daim gösterdiği ilgi ve desteği ile yanımda olan sevgili eşim Bilal Enes EVLEKOĞLU'na ve bana yardımcı olmaktan çekinmeyen arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xix
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN AMAÇ VE KAPSAMI	3
1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	4
1.3. LİTERATÜR TARAMASI.....	4
BÖLÜM 2	10
İLETİŞİM VE MİMARLIK.....	10
2.1. MİMARLIK, MEDYA VE İLETİŞİM.....	10
2.1.1. Mimarlık Alanında İletişimde Yazının ve Görselliğin Önemi	19
2.2. TÜRKİYE’DE SÜRELİ MİMARLIK YAYINLARI VE MİMAR/ARKİTEKT DERĞİSİ.....	22
2.2.1. Mimar/Arkitekt Öncesi Mimarlık Alanındaki Yayınlar	26
2.2.2. Mimar/Arkitekt Dergisinin Oluşum Süreci ve Yayın Hayatı.....	31
BÖLÜM 3	48
20. YÜZYILDA TÜRKİYE’DE MODERN MİMARLIK DİLİNİN OLUŞUMU ...	48
3.1. GENEL KABULLER (ÜSLUP, MALZEME, PLANLAMA)	57
3.2. MİMAR/ARKİTEKT DERĞİSİNDE MODERN MİMAR VE MİMARLIK SÖYLEMLERİ	91

3.3. MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİNDE YER ALAN MODERN MİMARLIK ÖRNEKLERİ.....	107
3.3.1. “Trayasta Modern Bir Villa” (Macit Rüştü, 1931: 337-341)	107
3.3.2. “Belediye Reisi Evi” (Abdullah Ziya, 1932b: 75-76).....	108
3.3.3. “Erenköy’ünde Bir Ev” (Abidin Mortaş, 1936: 249-251).....	109
3.3.4. “Bay Mecit Evi” (Tangör, 1939: 53-54)	110
3.3.5. “Maçka’da Prof. A. A. Evi” (Eldem, 1938b: 277-286).....	111
3.3.6. “Kadıköy’ünde Bir Ev” (Tangör, 1939: 106-108).....	113
3.3.7. “Kıra Evi” (Denktaş, 1936: 133-138)	114
3.3.8. “Pegasus Evi” (Baysal, 1953: 121-128).....	115
3.3.9. “Bir Kıra Evi” (Asal, 1940: 245-246)	117
3.3.10. “İşçi Mahalleleri” (İsimsiz, 1937: 311-312).....	118
3.3.11. “Gaumont Palace Sinema Binası” (Belloc, 1932: 49-53)	119
3.3.12. “Büyük Sinema” (Mortaş, 1949: 3-13)	121
3.3.13. “Konak Sineması” (Güney, 1960: 4-9, 13).....	124
3.3.14. “Odeon Sineması” (Bennet, 1953: 39-40).....	125
3.3.15. “Nur Sinema Oteli” (Mortaş, 1952: 103-106)	126
3.3.16. “Porto Riko’da San Juan’da Caribe Hilton Oteli” (Ferrer vd., 1950: 167-171)	127
3.3.17. “Yalova Termal Oteli” (Eldem, 1938a: 67-81)	128
3.3.18. “Rhone Oteli” (Saugey, 1952: 115-116)	130
3.3.19. “Çeşme’de Turistik Otel Projesi” (Serbes ve Çakmakçioğlu, 1954: 156-159)	130
3.3.20. “Tozkoparan’da Bir Gazino Projesi” (Tomsu, 1939: 73-75).....	131
3.3.21. “Taksim Belediye Gazinosu” (Güney, 1943: 145-150)	132
3.3.22. “İstanbul Esnaf Hastanesi Projesi” (Oktay&Arısan, 1954: 160-165).133	
3.3.23. “A. Midwest Amerikan Hastanesi” (Owings&Merrill, 1945: 263-264, 270)	134
3.3.24. “Maliye Okulu Proje ve Tatbik” (Mortaş, 1947: 5-13).....	135
3.3.25. “Bern’de Küçük Sanatlar Okulu” (Brechiühler, 1941: 119)	136
3.3.26. “Chingford’daki (Essex) Okul Binası” (Conolly, 1950: 59-60).....	137
3.3.27. “Stadyum Projesi” (Burhan Arif, 1931a: 209-211).....	137

3.3.28. “Şehir Stadyumu – Adana” (A. Ziya, 1932: 39-40).....	139
BÖLÜM 4	141
KARABÜK YENİŞEHİR’DE MODERN YAPI ÜRETİMİ VE	
MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİ ÖRNEKLERİYLE KARŞILAŞTIRMALAR	141
4.1. KONUT YAPILARI.....	152
4.1.1. Yüzevler	153
4.1.2. Dereevler	154
4.1.3. Genel Müdür Evleri ve Müdür Evleri	155
4.1.4. Misafirhaneler	156
4.1.5. Çamlık Evleri.....	157
4.1.6. Memur Evleri.....	159
4.1.7. Memur Apartmanları.....	161
4.1.8. İşçi Pavyonları	163
4.1.9. Bekar Lojmanları	164
4.1.10. 38 Evler	165
4.1.11. Beyaz Apartmanlar.....	166
4.1.12. Kübana Apartmanları	166
4.1.13. Yetmişevler.....	168
4.1.14. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar	169
4.2. EĞİTİM YAPILARI.....	180
4.2.1. Demir Çelik İlkokulu	181
4.2.2. Yenişehir İlkokulu.....	182
4.2.3. Demir Çelik Ortaokulu (Karabük Atatürk Ortaokulu).....	182
4.2.4. Demir Çelik Lisesi	182
4.2.5. Pratik Kız Sanat Okulu (Karabük Kız Meslek Lisesi)	183
4.2.6. TED Karabük Koleji	183
4.2.7. Ticaret Lisesi (Necip Fazıl Kısakürek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi).....	183
4.2.8. Lisan Okulu (Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu).....	184

	<u>Sayfa</u>
4.2.9. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar	185
4.3. SAĞLIK YAPILARI	189
4.3.1. Vatan Hastanesi	189
4.3.2. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar	189
4.4. SOSYAL ALANLAR.....	190
4.4.1. Yenişehir Sineması ve Yenişehir Yazlık Sineması.....	191
4.4.2. Memurlar Kulübü, Mühendisler Kulübü ve İşçi Kulübü	192
4.4.3. Havuzlu Bahçe	194
4.4.4. Yenişehir Stadyumu ve Kapalı Spor Salonu	196
4.4.5. Sosyal Bina ve Yeni Misafirhane	197
4.4.6. Diğer Sosyal Alanlar	200
4.4.7. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar	201
BÖLÜM 5	205
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	205
KAYNAKLAR.....	209
ÖZGEÇMİŞ.....	227

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1.	Sayar ve Kozanoğlu Akademi’de öğrenci iken, 1920’ler	33
Şekil 2.2.	Mortaş, Kozanoğlu ve Sayar, Ankara, 1937	34
Şekil 2.3.	a) Mimar (1931) – 1. Sayı, b) Arkitekt (1980) – 380. Sayı, c) Mimar ismiyle son sayı, Arkitekt (1935) – 1. Sayı, d) Arkitekt ismiyle ilk sayı, Arkitekt (1935) – 2. Sayı	35
Şekil 2.4.	Türkiye’deki süreli mimarlık yayınları kronolojik çizelgesi	42
Şekil 3.1.	Saraçoğlu mahallesi	70
Şekil 3.2.	Kazım Dirik’e hazırlattırılan İdeal Cumhuriyet Köyü planı	78
Şekil 3.3.	Bahçelievler Yapı Kooperatifi perspektifleri ve yerleşim planı	86
Şekil 3.4.	Ankara inşa ediyor, La Turqie Kemaliste	92
Şekil 3.5.	Yedigün dergisinde anlatılan kolaj çalışması	92
Şekil 3.6.	Villanın denizden görünüşü ve planı	107
Şekil 3.7.	Belediye Reisi Evi’nin perspektif çizimi	108
Şekil 3.8.	Belediye Reisi Evi’nin kat planları	109
Şekil 3.9.	Erenköy’de Bir Ev’in ön ve arka cephesi	109
Şekil 3.10.	Erenköy’de Bir Ev’in zemin kat ve birinci kat planı	110
Şekil 3.11.	Bay Mecit Evi’nin dış cephe görünüşleri	111
Şekil 3.12.	Bay Mecit Evi’nin kat planı	111
Şekil 3.13.	Prof A. A. Evi’nin ön ve yan cephesi	112
Şekil 3.14.	Prof A. A. Evi’nin zemin kat ve birinci kat planı	112
Şekil 3.15.	Kadıköy’de Bir Ev’in zemin ve birinci kat planı	113
Şekil 3.16.	Kadıköy’de Bir Ev’in denize ve yola bakan cephesi	113
Şekil 3.17.	Kira Evi’nin kat planı	114
Şekil 3.18.	Kira Evi’nin ön ve arka cephesi	115
Şekil 3.19.	Pegasus Evi’nin dış cephesi ve girişi	115
Şekil 3.20.	a) Müdür odası, b) Toplantı odası, c) Büro, d) Mağaza	117
Şekil 3.21.	Bir Kira Evi’nin ön cephesi ve normal kat planı	117
Şekil 3.22.	a) On üç hektarlık bir arazide 130 işçi için yapılan ikametgahlar ve sosyal merkez, b) On beş hektarlık bir arazide 140 işçi için yapılan ikametgahlar ve sosyal merkez, c) 170 tekil konut ve sıraevleri olan mahalle, d) On bir hektarlık bir arazide 170 kişilik işçi mahallesi	119

Şekil 3.23.	Gaumont Palace Sinema Binası'nın ön cephesi	120
Şekil 3.24.	Salon ve giriş holü	121
Şekil 3.25.	Büyük Sinema'nın ön cephesi.....	122
Şekil 3.26.	Giriş holü ve parter bekleme alanı.....	123
Şekil 3.27.	Balkon bekleme alanı ve balkon fuayesi	123
Şekil 3.28.	Parter.....	123
Şekil 3.29.	Sinema salonu ve bekleme salonu tavan motifleri	123
Şekil 3.30.	Fuaye ve milli dans rölyefleri.....	124
Şekil 3.31.	Balkon ve tavan desenleri	125
Şekil 3.32.	Yapının dış görünüşü, fuaye alanı ve sahneye bakış	126
Şekil 3.33.	Nur Sinema Oteli ön görünüşü ve sahneye bakış.....	126
Şekil 3.34.	Caribe Hilton Oteli'nin ön görünüşü	127
Şekil 3.35.	a) Giriş saçağı, b) Yemek salonu, c) Plan	128
Şekil 3.36.	Yalova Termal Oteli'nin ön görünüşü	129
Şekil 3.37.	Yemek salonu ve iç mekan fotoğrafı	129
Şekil 3.38.	Rhone Oteli'nin ön görünüşü	130
Şekil 3.39.	a) Giriş cephesi, b) Denizden görünüş.....	131
Şekil 3.40.	Yapının denize bakan cephesi ve iç mekanı	131
Şekil 3.41.	Bahçeden yapıya bakış ve yan cephe.....	132
Şekil 3.42.	Bodrum kat, zemin kat ve asma kat planı	133
Şekil 3.43.	İstanbul Esnaf Hastanesi Projesi'nin maketi (Ön, arka ve yan cephe)	133
Şekil 3.44.	A. Midwest Amerikan Hastanesi'nin ön cephesi	134
Şekil 3.45.	A. Midwest Amerikan Hastanesi'nin zemin kat ve birinci kat planı... ..	135
Şekil 3.46.	A. Midwest Amerikan Hastanesi için yapılan ek bina	135
Şekil 3.47.	Maliye Okulu'nun ön ve yan cephesi	135
Şekil 3.48.	Küçük Sanatlar Okulu'nun ön görünüşü.....	136
Şekil 3.49.	Chingford'daki (Essex) Okul Binası	137
Şekil 3.50.	Stadyum Projesi'nin perspektif çizimi.....	138
Şekil 3.51.	Stadyum Projesi'nin kesit ve görünüşü	138
Şekil 3.52.	Adana'da Şehir Stadyumu'nun planı.....	139
Şekil 3.53.	Adana'da Şehir Stadyumu'nun kapalı tirübini.....	139
Şekil 4.1.	Ereğli Bez Fabrikası İşçi Evleri umumi görünüşü	144
Şekil 4.2.	Üzülmez M.K.İ Amele Evleri Mahallesi umumi planı ve maketi.....	144

Şekil 4.3.	Kozlu K.İ.A.Ş Amele Evleri Mahallesi umumi planı ve maketi.....	145
Şekil 4.4.	a) Ereğli Demir Çelik Fabrikaları sitesi proje müsabakaları 1. mükafat umumi vaziyet planı, b) Ereğli Demir Çelik Fabrikaları sitesi proje müsabakaları 2. mükafat umumi vaziyet planı, c) Ereğli Demir Çelik Fabrikaları sitesi proje müsabakaları 3. mükafat vaziyet planı	145
Şekil 4.5.	a) On üç haneli Karabük Köyü, b) Safranbolu Karabük İstasyonu.....	146
Şekil 4.6.	Arazi kullanımı.....	148
Şekil 4.7.	Yenişehir’de yapım yıllarına göre konutlar	149
Şekil 4.8.	KDÇF’ye ait yerleşim planı	150
Şekil 4.9.	Yenişehir’de sosyal ve kültürel tesislerin konumu.....	150
Şekil 4.10.	Yenişehir’de arazideki konumlarına göre konutlar	152
Şekil 4.11.	İlk yıllarında ve yıkılmadan önce Yüzevler	153
Şekil 4.12.	Yüzevler	154
Şekil 4.13.	1940’lı yıllarda ve yıkılmadan önce Dereevler	154
Şekil 4.14.	Genel Müdür Evleri ön ve yan cephe	155
Şekil 4.15.	Müdür evleri ön ve arka cephe	156
Şekil 4.16.	Sıra halindeki müdür evleri ön ve arka cephe	156
Şekil 4.17.	Misafırhane ön ve arka cephe.....	156
Şekil 4.18.	İlk yıllarda ve günümüzde Çamlık Evleri.....	157
Şekil 4.19.	Çamlıkevleri.....	157
Şekil 4.20.	Çamlık Evleri Tip 1, 2, 3, 4, 5, 6 planlar ve cepheler.....	158
Şekil 4.21.	a) Çamlık Evleri Tip – 1 ön cephe, b) Çamlık Evleri Tip – 2 ön cephe, c) Çamlık Evleri Tip – 4 ön cephe.....	159
Şekil 4.22.	Memur Evleri Tip 1, 2, 3, 4 planlar ve cepheler	160
Şekil 4.23.	a) Memur Evleri Tip – 1 ön cephe, Memur Evleri Tip – 4 ön cephe ..	161
Şekil 4.24.	a) Memur Apartmanları Tip – 1 ön ve arka cephe, b) Memur Apartmanları Tip-2 ön cephe, c) Memur Apartmanları Tip-4 ön cephe, d) Memur Apartmanları Tip – 3 ön ve arka cephe	161
Şekil 4.25.	Memur Apartmanları Tip 1, 2, 3, 4 planlar ve cepheler	162
Şekil 4.26.	İşçi Pavyonu	164
Şekil 4.27.	Bekar Lojmanları Tip – 1 ön ve arka cephe.....	164
Şekil 4.28.	Bekar Lojmanları Tip – 2 ön ve arka cephe.....	164
Şekil 4.29.	38 Evler.....	165
Şekil 4.30.	Beyaz Apartmanlar ön cephe	166
Şekil 4.31.	a) Kübana Apartmanları ön ve arka cephe, b) Kat planı.....	167

Sayfa

Şekil 4.32.	Yetmişevler	168
Şekil 4.33.	D. L. İ. U. M. Memur Evleri Çift Ev planı	171
Şekil 4.34.	Memur Apartmanları Tip – 4 plan.....	171
Şekil 4.35.	Bir Çift ev Projesi Etüdü.....	171
Şekil 4.36.	Kübana Apartmanları daire planı	171
Şekil 4.37.	Yapı Kredi Bankası ev planı	172
Şekil 4.38.	Bir Memur Evi Tip Projesi.....	172
Şekil 4.39.	a) Memur Evleri Tip – 1 plan, b) Memur Evleri Tip – 2 plan, c) Memur Evleri Tip – 3 plan, d) Çamlık Evleri Tip – 3 plan.....	172
Şekil 4.40.	Ankara Tasarruf Evleri Projesi Tip I ve II ön görünüş	173
Şekil 4.41.	Genel Müdür Evi ön görünüş	173
Şekil 4.42.	Ankara Tasarruf Evleri Projesi Tip I zemin kat ve birinci kat planı ...	174
Şekil 4.43.	Ankara Tasarruf Evleri Projesi Tip II zemin kat ve birinci kat planı ..	174
Şekil 4.44.	Genel Müdür Evi zemin kat ve birinci kat planı, Karabük/Yenişehir .	174
Şekil 4.45.	“Ev Projesi” zemin kat ve birinci kat planı	175
Şekil 4.46.	Müdür Evi zemin kat ve birinci kat planı	175
Şekil 4.47.	Adana’da Ucuz Evler Mahallesi Tip A maketi ve ön cephe çizimi	176
Şekil 4.48.	Çamlıkevleri Tip – 4 ön cephe fotoğrafı ve çizimi.....	176
Şekil 4.49.	Adana’da Ucuz Evler Mahallesi Tip B maketi	177
Şekil 4.50.	Çamlıkevleri Tip – 1 ön cephe	177
Şekil 4.51.	Adana’da Ucuz Evler Mahallesi Tip C maketi	177
Şekil 4.52.	Çamlık Evleri Tip – 3 ön cephe.....	177
Şekil 4.53.	Bir “Çift ev” Projesi Etüdü arka cephe.....	177
Şekil 4.54.	Memur Evleri Tip-1 ön cephe	177
Şekil 4.55.	D. L. İ. U. M. Memur Evleri arka cephesi	177
Şekil 4.56.	Memur Evleri Tip-3 ön cephe	177
Şekil 4.57.	Feneryolu’nda Bir Ev.....	178
Şekil 4.58.	Misafırhane ön cephe.....	178
Şekil 4.59.	İstanbul Şenesen Evler Yapı Kooperatif Mahallesi, F Tipi	178
Şekil 4.60.	Kübana Apartmanları ön görünüş	178
Şekil 4.61.	a) İş Bürosu, Viyana/Avusturya, b) Milli Kütüphane, Bern/İsviçre, c) Finlandiya.....	179
Şekil 4.62.	Kübana Apartmanı ön ve arka cephe.....	179
Şekil 4.63.	Beyaz Apartmanlar ön cephe	179

Sayfa

Şekil 4.64.	Memur Apartmanları Tip – 4	180
Şekil 4.65.	Beyaz Apartmanlar	180
Şekil 4.66.	Başaran Apartmanı	180
Şekil 4.67.	Beyaz Apartmanlar, Yenişehir/Karabük	181
Şekil 4.68.	Kira Evi	181
Şekil 4.69.	Haselhorst'taki dört katlı blok evler	181
Şekil 4.70.	Yenişehir Mahallesi Okullar Bölgesi.....	182
Şekil 4.71.	Demir Çelik İlkokulu	182
Şekil 4.72.	Karabük Atatürk Ortaokulu üst bahçe	183
Şekil 4.73.	Demir Çelik Lisesi.....	184
Şekil 4.74.	Necip Fazıl Kısakürek Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi	185
Şekil 4.75.	Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu	185
Şekil 4.76.	Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu konferans salonu cephesi ve iç mekanı.....	186
Şekil 4.77.	Polis Jandarma Mektebi, Ankara.....	186
Şekil 4.78.	Elektrik İstihsal Merkezi, Tampere	186
Şekil 4.79.	Demir Çelik İlkokulu, Yenişehir/Karabük	187
Şekil 4.80.	Köy Okulları Proje Yarışması Soğuk İklim Tipleri Birinci Ödül	187
Şekil 4.81.	Köy Okulları Proje Yarışması Soğuk İklim Tipleri Üçüncü Ödül.....	187
Şekil 4.82.	Zürich'teki bir okul yapısı.....	187
Şekil 4.83.	Karabük Atatürk Ortaokulu üst ve alt bahçe	188
Şekil 4.84.	İsviçre Winterthur Orta Mektebi	188
Şekil 4.85.	Demir Çelik Lisesi.....	189
Şekil 4.86.	Sarar İlkokulu, Ankara.....	189
Şekil 4.87.	Sümer Okulu arka cephesi, İzmit	189
Şekil 4.88.	Demir Çelik Lisesi ön ve yan cephesi	189
Şekil 4.89.	Sümer Okulu girişi, İzmit.....	189
Şekil 4.90.	Bahçelievler İlkokulu, Ankara	189
Şekil 4.91.	Vatan Hastanesi	190
Şekil 4.92.	Bahçelievler İlkokulu girişi.....	191
Şekil 4.93.	Vatan Hastanesi muayenehane girişi	191
Şekil 4.94.	Sümer Okulu girişi.....	191
Şekil 4.95.	Yenişehir Sineması ön cephe	192
Şekil 4.96.	Yenişehir Yazlık Sineması ve Yenişehir Sineması	193

Sayfa

Şekil 4.97. a) Mühendisler Kulübü ön cephe, b) Mühendisler Kulübü arka kısım, c) Mühendisler Kulübü iç mekan	194
Şekil 4.98. İşçi Kulübü	195
Şekil 4.99. Yenişehir Havuzlu Bahçe.....	196
Şekil 4.100. Yenişehir Havuzlu Bahçe	196
Şekil 4.101. Yenişehir Stadyumu ve Kapalı Spor Salonu.....	197
Şekil 4.102. Yenilenmeden önce ve günümüzde Yenişehir Stadyumu	197
Şekil 4.103. İlk inşa edildiğinde ve günümüzde Kapalı Spor Salonu.....	198
Şekil 4.104. Sosyal Bina ve Yeni Misafirhane.....	198
Şekil 4.105. İlk yıllarda ve günümüzde Sosyal Bina.....	199
Şekil 4.106. a) Sosyal Bina girişi, b) Sosyal Bina veranda girişi, c) Sosyal Bina iç mekan	199
Şekil 4.107. Yeni Misafirhane ön, arka ve yan cephesi.....	200
Şekil 4.108. Cephedeki dikey pencereler	200
Şekil 4.109. Yenişehir Camisi	201
Şekil 4.110. Amasra Erkan Kampı	201
Şekil 4.111. Yenişehir sokakları.....	201
Şekil 4.112. Yenişehir Sineması yan cephe	202
Şekil 4.113. Pheoebus Palas, Almanya	202
Şekil 4.114. Yenişehir Sineması ön cephe	203
Şekil 4.115. Havuzlu sergi evi arka cephe	203
Şekil 4.116. Suadiye’de Bir Villa ön cephe fotoğrafı ve çizimi.....	203
Şekil 4.117. Konya’da yaptırılacak sinema ve tiyatro binası proje yarışmasında birinci olan proje	203
Şekil 4.118. Mühendisler Kulübü ön cephe	204
Şekil 4.119. Belediye Jimnasyumu, Tokyo.....	204
Şekil 4.120. 1948 İzmir Enternasyonal Fuarı T. Garanti Bankası A. O Pavilyonu ..	204
Şekil 4.121. Yeni Misafirhane yan cephesi.....	205
Şekil 4.122. Bir Tedavi Oteli Projesi görünüşü.....	205

KISALTMALAR DİZİNİ

- KDÇF : Karabük Demir Çelik Fabrikaları
- KİT : Kamu İktisadi Teşekkülleri
- OMMCM : Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti
- TDK : Türk Dil Kurumu
- THK : Türk Hava Kurumu
- TMMOB : Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Endüstrileşme ile paralel olarak gelişen modernleşme süreci, toplum ve mekanların dönüşümüne ortam hazırlamıştır. Türkiye’de erken Cumhuriyet Dönemi’nde yeni bir rejimin meydana gelmesi, yeni bir siyasal yapılanmayı beraberinde getirmiştir. Bu dönemde siyasal, toplumsal ve mekansal kimliğin modern bir şekilde yapılanması amaçlanmıştır. Bu süreç, Türkiye’de endüstrileşme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kentler için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda, siyasal, ekonomik, toplumsal yapı ve mimarlık ortamının yeniden biçimlendiği erken Cumhuriyet Dönemi’nde, endüstri kentlerinin modern kimlik kazanma süreci başlamıştır.

Türkiye’de endüstri tesislerinin Anadolu kentlerinde kurulması ile birlikte kentlerde yaşanan nüfus yoğunluğu, barınma problemini beraberinde getirmiştir. Bu sorunu çözüme kavuşturmak amacıyla, endüstri kentlerinde çağdaş kent planları oluşturulmuştur. Yerleşimlerde planlanan alt yapı hizmetleri, konutlar, sosyal tesisler, ulaşım sistemleri gibi şehircilik yaklaşımlarının yanı sıra bu mekanların konfor koşulları, plan kurguları ve cephe tasarımları da önemsenmiştir. Tüm bu unsurlar, modernizmin ve cumhuriyet dönemi ideolojisinin hedefleri doğrultusunda şekillenmiştir. Fabrika personeli ve aileleri için planlanmış olan yerleşimler, yapılar ve mekanlar modern mimarlık anlayışıyla oluşturulmuştur. Böylece, kentlinin gündelik yaşam pratikleriyle modernizmi ve Cumhuriyet dönemi ideolojisini benimsemesiyle birlikte modern toplumun oluşması sağlanmıştır. Bir başka deyişle, erken Cumhuriyet Dönemi’nde kurulan endüstri tesisleri ve yerleşimleri, kentlerin ve kentlinin modern kimlik kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Bu bağlamda, erken Cumhuriyet Dönemi’nde kurulan önemli fabrikalardan biri olan Karabük Demir Çelik Fabrikaları ve bu fabrika sosyal yerleşimi olan Yenişehir Mahallesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu bağlamda, Yazıcı (1992), Karabük’ün

Türk endüstrileşmesinin ve kendiliğinden yapı değişikliğinin gerçekleştiği ilk bölge olması özelliği ile Türk sosyoloji araştırmalarında önemli bir yeri olduğundan söz etmektedir (Öktem, 2004: 83). Özkan Altınöz (2015a), tekil konut üretiminden ziyade bütünsel bir yaklaşım ile tasarlanan Yenişehir Mahallesi'nin Karabük'teki diğer bölümlerden hem sosyal hem mekansal olarak ayrılan bir alan niteliği taşıdığını ifade eder. Kaya (2011) yüksek lisans tezinde, Yenişehir mahallesinin modern mimarlık üslubu ve "ekonomiklilik, işlevsellik, verimlilik" düşünceleri ile tasarlandığını aktarmaktadır. Yenişehir Mahallesi, yabancıların Siedlung, Cite Jarden ve Garden City ismini verdikleri "Bahçe Şehir" modeli örnek alınarak tasarlanmıştır (Çabuk, 2017). Modern yapılanma faaliyetlerinin başlangıç noktası olan Yenişehir bölgesi, modern ihtiyaçların gerektirdiği tesisleri bünyesinde barındırmaktadır. Ancak Yenişehir, diğer planlı yerleşimlerde görülen modernizmin katı ve düz çizgilerinin aksine, topografya ve çevrenin getirdiği eğriler göz önüne alınarak tasarlanmıştır (Çabuk, 2017). Yenişehir bölgesinde modern mimarlık anlayışı ile oluşturulan yerleşim ve yapılar, buldukları kentin ideolojik, mimari sosyal ve kültürel olarak dönüşümünü sağlamıştır. Bu durum, Karabük kentine modern bir kimlik kazandırmıştır.

Yenişehir bölgesinin planlanmasında ve modern yapı üretim sürecinde bulunan meslek insanlarının dönemin mimarlık yayınlarını takip ettikleri bilinmektedir. Özkan Altınöz (2015b), dönemin bilinen mimarlarından Münci Tangör'ün Yenişehir'de modern yapı üretim pratiğinde önemli rol üstlendiğini aktarmaktadır. Aynı zamanda Tangör'ün Arkitekt dergisi içerisinde yer alan iki adet makalesi bulunmaktadır. Tangör'ün yanı sıra Yenişehir'in ikinci şehir planını tasarlayan Nezihe ve Pertev Taner'in de Arkitekt dergisinde makaleleri yer almaktadır. Elde edilen bu bilgilerden, Yenişehir'de kent ve yapı ölçeğinde rol alan meslek insanlarının dönemin mimarlık basınına takip ettiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümünde; iletişim, medya ve mimarlık kavramları irdelenmiştir. Bu bölümde, mimarlığın kitlelere ulaştırılmasında medyanın önemi vurgulanmış, mimarlık alanında kurulan iletişimde yazı ve görselliğin önemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümün devamında, mimarlık iletişimde sıkça kullanılan Türkiye'deki süreli mimarlık yayınları ve Mimar/Arkitekt dergisi ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'de

1931-1960 yılları arasındaki süreçte oluşan ve gelişen modern mimarlık dilinin üslup, malzeme, planlama gibi genel kabulleri ele alınmıştır. Bu kabuller, dönemin önemli mimarlık dergisi olan Mimar/Arkitekt dergisindeki modern mimar ve mimarlık söylemleri ve örnekleri üzerinden irdelenmiştir. Dördüncü bölümde Karabük/Yenişehir bölgesinin kent tarihi ve bölgedeki modern yapı üretim pratiği incelenmiş, bölgedeki örnekler ile Mimar/Arkitekt dergisi içerisinde yer alan örneklerin, modern mimarlık anlayışına dair plan kurgusu, cephe özellikleri, malzeme kullanımı, inşaat tekniği, yapı konumlandırılması gibi özellikleri karşılaştırılmıştır. Son bölümü oluşturan “Sonuç ve Değerlendirme” bölümünde, Yenişehir bölgesinde görev alan meslek insanlarının çevredeki güncel modern yapı üretimini ve süreli yayın olan Arkitekt’i takip ettiği, bu bağlamda dergide yer alan örneklerden etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle dönemin mimarları, mimari tasarım ve üretim sürecinde mimarlık süreli yayınlarını takip ederek modern mimarlık yapılarını üretmişlerdir. Küresel ölçekte sesini duyurmuş olan modern mimarlık dili, Türkiye’deki modern endüstri kentlerinde de dünyadaki örneklere benzer bir şekilde kendini göstermiştir.

1.1. ÇALIŞMANIN AMAÇ VE KAPSAMI

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde kurulan Karabük Demir Çelik Fabrikaları ile birlikte endüstri kenti olan Karabük’te fabrika personeli ve ailesi için bir yerleşim bölgesi kurulmuştur. Bu yerleşim için seçilen Yenişehir bölgesinde modern yapılanma faaliyetleri gerçekleştirilmiş olup modern mimarlık anlayışıyla bir yerleşim alanı tasarlanmış ve kurulmuştur. “Siedlung” ve “Bahçe-kent” üslubuna benzer bir yaklaşım ile planlanan bölgenin tasarlanması ve kurulması aşamasında pek çok mimar ve şehir plancısı görev almıştır. Yenişehir bölgesinin tasarım ve üretim sürecinde yer alan meslek insanlarının dönemin mimarlık basınına takip ettikleri bilinmektedir. Bu kapsamda, Yenişehir bölgesinin modern yapılanma sürecinde ve modern mimarlık geleneğinin oluşmasında dönemin mimarlık dergilerinin de etkisi olabileceği hipotezi geliştirilerek özellikle dönemin uzun soluklu ve ilk dergisi olan Mimar/Arkitekt’in rolünün hangi seviyede ve nasıl olduğuna dair inceleme yapılması amaçlanmıştır. Bölgenin oluşumunda rol alan meslek insanlarının eğitimleri, etkileşim içerisinde oldukları çevre ve takip ettikleri süreli yayınlar göz önünde bulundurularak 1931-1960

yılları arasında Arkitekt dergisi örneklerindeki modern mimarlık dili ile Yenişehir bölgesindeki modern mimarlık dili karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda, meslek insanlarının küresel ölçekte kendini göstermiş olan modern mimarlık anlayışından etkilenmiş olabileceklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Kardemir Demir Çelik Fabrikaları ve Karabük Belediyesi arşivleri taranarak dönemin mimari projeleri üslupları bakımından analiz edilmiştir. Mimarlık basını aracılığıyla mimari iletişimin irdelenmesi için dönemin en uzun süreli ve ilk dergisi olan Mimar/Arkitekt dergisinin dijital veritabanı irdelenerek, döneme ait projeler incelenmiştir. Böylece, Türkiye ve dünya ölçeğinde modern mimarlık anlayışıyla tasarlanmış yapılarla, Yenişehir Mahallesi için tasarlanan yapılar, modern mimarlık üslubu ve modern mimarlık dili bakımından karşılaştırılmıştır.

1.3. LİTERATÜR TARAMASI

Karabük'ün endüstri kenti olma süreci ve Yenişehir'in modern bir biçimde yeniden tasarlanması konusu literatürde birçok çalışmada ele alınmıştır. Örneğin Öktem (2004), "Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi; Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşimi Örneği" isimli yüksek lisans çalışmasında, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde modern mimarlık anlayışı ile Anadolu'da kurulan işçi yerleşimlerinden biri olan Karabük Demir Çelik Fabrikaları işçi yerleşimi üzerine araştırma yapmıştır. Çalışmada, batıdaki modern toplum ve modern mimarlık ilişkisi ile 1930'lu yıllar Türkiye ortamının karşılaştırılması, aynı zamanda Türkiye'de cumhuriyet ideolojisinin topluma aktarılmasında modern mimarlık dilinin ve sosyal imkanların araç olarak kullanıldığı işçi yerleşimlerinden biri olan Karabük Demir Çelik Fabrikaları yerleşimi irdelenerek modern yerleşimlerin modernleştirici etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Kaya (2011), "İdeoloji, Gündelik Yaşam Pratikleri ve Mekan Etkileşiminde Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşiminden Öğrendiklerimiz" isimli yüksek lisans tezinde, modernizm anlayışını ideoloji ve devletçilik kavramları ile birlikte ele alarak

Türkiye’de gerçekleşen modernleşme faaliyetleri süresince fabrika yerleşimlerinin sosyolojik ve ideolojik bakımdan önemini Karabük Demir Çelik Fabrikaları üzerinden anlatmaya yönelik bir araştırma yapmıştır. Çalışmada cumhuriyet ideolojisinin ve devletçilik anlayışının mekansal aktarımı olan fabrika yerleşimleri Türkiye’deki ve dünyadaki örnekleri ile incelenmiş olup, konu özelinde ise Karabük Demir Çelik Fabrikaları işçi yerleşimlerinin mekansal, sosyal ve kültürel gündelik yaşam alışkanlıkları irdelenmiştir ve yerleşimin tezin yazıldığı dönemdeki vaziyeti eleştirilmiştir.

Özkan Altınöz (2015a), “Sümerbank’ın Karabük’ün Konut Politikasındaki Rolü” isimli çalışmada, Türkiye’deki en önemli Kamu İktisadi Teşekkülleri’nden biri olan Sümerbank’ın Karabük Demir Çelik Fabrikaları’nın ve yerleşiminin kurulmasında üstlendiği görev ve Karabük’te oluşturulan konut politikasındaki rolü üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmada, fabrika yerleşimlerinde cumhuriyet ideolojisi kapsamında modern bir kent ve modern bir yaşam biçimi oluşturulmasında Sümerbank’ın etkisi irdelenmiştir.

Özkan Altınöz (2015b), “Endüstri Kenti Karabük’ün Sosyal Yaşantısının Şekillenişinde Yenişehir Sineması’nın Rolü” isimli çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde modernleşme faaliyetleri gerçekleştirilen Karabük-Yenişehir bölgesindeki modern mimari örneklerinden biri olan Yenişehir Sineması üzerine araştırma yapmıştır. Yenişehir Sineması, modern çevre ve modern toplum oluşturmayı amaçlayan Erken Cumhuriyet Dönemi ideolojisinin ve modernizmin yansıması olarak ele alınmıştır. Çalışmada Yenişehir Sineması’nın tasarım ve inşaa sürecinin yanı sıra, Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi’nde modernizmin Anadolu kentlerinde nasıl algılandığı ve nasıl uygulandığı bu örnek üzerinden anlatılmıştır.

Özkan (2010), “Karabük’te Modern Mimarinin Oluşumunda Yüksek Mimar Münici Tangör’ün Rolü ve Yapıları” isimli çalışmasında, Karabük’te modern kent oluşturma çalışmalarında 1953-1963 yılları arasında aktif olarak görev alan yüksek mimar Münici Tangör’ün Karabük’e kazandırdığı yapılar ve Tangör’ün Karabük’ün modernleşme sürecindeki rolü üzerine araştırma yapmıştır. Özkan (2010), yaptığı arşiv çalışmaları ile Tangör’ün 1959 yılı sonrasında KDÇF’de inşaat biriminde çalıştığı bilgisine

ulaşarak Karabük'te birçok yapının üretiminde Münci Tangör'ün yer aldığını belirtmiştir. Makalede, Münci Tangör'ün Karabük dışında İstanbul'da da modern mimarlık üslubu ile ürettiği “Bay Macit Evi”, “Kadıköy'de Bir Ev” ve “Süreyya Paşa Plajı” gibi yapılardan söz edilmektedir. Çalışmada, Tangör'ün mesleğinin ilk dönemlerinden itibaren modern mimarlık anlayışı ile yapı üretmesinin Karabük'teki yapı çözümlerini etkilediği ve mimarın Karabük'te imzasının bulunduğu sosyal mekanlar, konut yapıları gibi pekçok yapıyı rasyonalist bir tutumla ele aldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Özkan ve abuk (2010), “Karabük Demir – elik Fabrikaları İşçi Konutları Sorununun ve özüm Sürecinin İncelenmesi” isimli çalışmada, KDF'nin kurulmasıyla beraber Karabük'te fabrika çalışanlarının barınma sorununun ortaya çıkması ile beraber geliştirilen konut çözümlerine dair düşünceler, projeler ve uygulamalar ele alınmıştır. Çalışmada, öncelikle Yenişehir bölgesinin Prost tarafından yapılan şehir planı incelenmiş olup sonrasında Yenişehir'deki konut yapıları ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Bu alışma ile hem Yenişehir'deki konut dokularının dönemsel özellikleri incelenmiştir hem de bilgi ve belgeler ile işçi konutları probleminin çözüm süreciyle ilgili yöntemler ortaya konulmuştur.

Dr. Wagner, Mimar/Arkitekt dergisinde Karabük'te fabrikanın kurulması ile birlikte oluşturulan yeni yerleşimler ile ilgili söylemlerde bulunmuştur. Arkitekt dergisi içerisinde yer alan “İnşa Etmeyen Bir Millet Yaşamıyor Demektir (Wagner, 1937: 276-278)” isimli yazıda, Karabük'teki kurulan yeni fabrika ve yerleşkenin Türkiye için öneminden bahsederken “şehir İnşası Ne Demektir? (Wagner, 1938: 21-25)” isimli yazısında da Karabük'ün kuruluşundan söz etmiştir.

abuk (2017), “Cumhuriyet Dönemi Karabük Kentinin Biçimlenişi ve Kamu Mekanları” isimli çalışmada, endüstri faaliyetlerinin kentlerin biimlendirmesinde önemli faktörlerden biri olduğuna değinerek endüstri gelişiminin köyü nasıl kente dönüştürdüğünü, cumhuriyet ve endüstri kenti olan Karabük'ün mekansal biçimlenişi ve kamu mekanları üzerinden ele almıştır. Çalışmada, Karabük Demir elik Fabrikaları'nın kuruluşundan başlanarak Karabük-Yenişehir yerleşkesinin tasarımı ve

konut politikaları anlatılmış, sonrasında Yenişehir Mahallesi'ndeki kamusal mekanlar tanıtılmıştır.

Özkan Altınöz (2016), "Karabük Industrial Heritage Site and Associated Regeneration Projects in Turkey" isimli makalede, Türkiye'deki endüstrileşme ve modernleşme sürecinde üretilen endüstri mirasının, günümüzde yapılan kent iyileştirme çalışmaları ile ortadan kaldırıldığından ve bu durumun kültürel mirasa verdiği zararlardan söz etmektedir. Konuyu Karabük özelinde ele alan Özkan Altınöz, Türkiye'deki diğer endüstri kentlerinde de bu örneklere rastlandığından bahsetmiştir.

Güneş (2017), "Cumhuriyet Dönemi Modernleşme Sürecinde Sinema Yapılarının Biçimsel Ve Mekânsal Olarak İncelenmesi: Karabük Yenişehir Sineması Örneğinde Değerlendirmeler" isimli yüksek lisans tezini, sinema yapılarının hızla farklı fonksiyonlara dönüşmesi, kullanılmaması, harap halde bırakılması ve yıkılması endişesi ile ele almıştır. Çalışma özelinde, Karabük'ün modern kent dokusundaki önemli sembollerinden biri olan Yenişehir Sineması'nın mimari dili, biçimsel ve mekansal olarak incelenerek yurtdışından ve yurtiçinden seçilen sinema yapıları ile karşılaştırmalı değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmada, Yenişehir Sineması yapısının korunması ve sürdürülebilirliği konularında sosyo-kültürel ve mekansal öneriler getirilmiştir.

Onur (2021), "Endüstri Kenti Karabük'ün Modern Mahallesi Yenişehir'de Konut Tipolojileri" isimli çalışmasında Türkiye'nin endüstrileşme ve modernleşme faaliyetleri içerisinde endüstri ve cumhuriyet kenti haline gelen Karabük'ün Yenişehir bölgesinde fabrikada çalışan mühendis, memur ve işçiler için üretilen modern konut tipolojilerini belgelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada, konutların yerleşimdeki konumları, plan şemaları ve cephe karakterleri incelenerek bu konutların fabrika personelinin barınma problemini çözmek için üretilen modern örnekler olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır.

Kütükçüoğlu (2010), "Milli Şef Döneminde Karabük'te İdari Yapı ve Kentleşme" isimli çalışmasında, Karabük kentinin gelişiminin İsmet İnönü'nün yönetim anlayışı ile birlikte 1940'lı yıllarda hızla gerçekleştiğinden bahsetmiştir. Çalışmada, fabrikada

daimi çalışan istihdamının sağlanabilmesi için kent olanaklarının iyileştirilerek konut, eğitim, sağlık, kültür ve eğlence gibi pekçok alanda bütüncül bir şekilde hızlı kent yatırımı yapıldığından söz edilmektedir.

Gökçe (2010), “Karabük Demir-Çelik Fabrikalarının Çevre ve Çalışanlar Üzerinde Sosyal Etkileri” isimli çalışma içerisinde, Yenişehir bölgesinde fabrika çalışanları için oluşturulmuş sosyal tesislerden söz edilirken fabrikanın ve fabrika yerleşkesinin bölge, çevre ve çalışanlar üzerindeki sosyal etkileri incelenmiştir. Çalışmanın devamında, fabrikanın özelleştirilmesi ve özelleştirme sonrasında Karabük’ün içerisinde bulunduğu sosyal ve ekonomik ortamın durumu ortaya konulmuştur.

Kaştan ve Demirci (2010), “Karabük Demir-Çelik İşletmelerinin Karabük ve Çevresinin Toplum Yaşamına Etkisi” isimli çalışmada, endüstri tesislerinde çalışmak amacıyla kırdan kente göç eden halkın yaşam biçimleri ve kentlinin yaşam biçiminin bir araya gelmesi ile birlikte şehir kültüründe değişimler görüldüğünden söz edilmektedir. Çalışmada, KDÇF’nin kurulmasıyla beraber değişen Karabük ve çevresinin toplum yaşamına etkisi ele alınmıştır.

Karakök (2010), “Kardemir ve Karabük” isimli çalışmasında, Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki endüstrileşme döneminde meydana gelen değişim ve yeni yapılanmaların ilk olarak görüldüğü kentlerden biri olan Karabük’e KDÇF’nin sosyal, ekonomik, idari, eğitim ve kültür alanındaki etkileri incelenmiştir.

Bükülmez (2000), “1930’larda Arkitekt Dergisinde Mimari Metinler” isimli yüksek lisans tezinde modernleşme süreci ile eş zamanlı kurulan ve dönemin süreli yayını olan Mimar/Arkitekt dergisinde bulunan 1930-1940 yılları arasındaki makaleler analiz ederek mimarlık ortamındaki genel görüşün ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır.

Ançel (2008), “Mimar/Arkitekt Dergisinde Konut Sorununun Ele Alınışı: 1931-1946” isimli yüksek lisans tezinde, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin cumhuriyet ideolojisi ile batıyı ve batı modernizmini örnek aldığına ve Türkiye’de 1930’lu yılların başında konut alanında değişimlerin yaşandığına değinerek Türkiye’de yaşanan konut problemini Mimar/Arkitekt dergisi üzerinden incelemiştir.

Çalışmada Cumhuriyet Dönemi'nin ilk ve uzun soluklu olan derginin dönemi içerisindeki "konut" yapısını nasıl kavradığını, yorumladığını ve nasıl aktardığını değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Uludüz (2014), "Türkiye'de 1931-1980 Dönemi Apartman Konutlarının Mimar/Arkitekt Dergisi Üzerinden İrdelenmesi" isimli yüksek lisans tezinde, Türkiye'nin ilk süreli mimarlık yayını olan ve Türkiye'deki modern mimarlık üretiminde önemli etkisi bulunan Mimar/Arkitekt dergisi içerisindeki apartman tipi konutlar üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmada, Türk konut kültürü içerisinde bulunan apartman tipi konutların Arkitekt dergisi yayın hayatı boyunca incelenmesi ve belgelenmesi amaçlanmıştır.

Yukarıda aktarılan bu çalışmaların ağırlıklı olarak Karabük'te endüstrileşme-modernleşme süreci ve Arkitekt dergisinde yer alan modern yapı üretimi üzerine değerlendirilmeler yaptığı görülmektedir. Ancak yapılmış olan literatür taramasında, Karabük/Yenişehir bölgesinin modern mimarlık dilini mimarlık süreli yayını aracılığıyla tartışmaya açan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda bu çalışma, literatürdeki bu açığı kapatmaya yönelik bir söylem üretmeyi hedefleyerek, özgünlüğünü bu noktada oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu hedefler doğrultusunda yola çıkılan çalışmada, modern mimari yapı üretimi ve mimarlık süreli yayınları ile ilişkisi değerlendirilmeden önce iletişim ve mimarlık kavramlarına dair kuramsal birtakım açıklamalar yapılacaktır. Kuramsal açıklamaların devamında ise Türkiye'deki süreli mimarlık yayınları ele alınacaktır.

BÖLÜM 2

İLETİŞİM VE MİMARLIK

Tarih boyunca kitleler halinde yaşayan insanoğlu bilgi edinme, haberleşme, sosyal çevrelere duygu ve düşüncelerine aktarma isteği duymaktadır. Bu durum, iletişim kurmayı ihtiyaç haline getirir. İletişim, insanlar arasındaki bağın devamlılığının sağlanmasında ve yaşamın sürdürülebilmesinde önemli bir rol oynar. İletişimi oluşturan iletiler, zaman içerisinde insanın düşünce, davranış ve öğretileriyle birlikte değişerek ve gelişerek anlamları meydana getirir. Kuşaktan kuşağa aktarılarak gelişen anlamlar bireyin ve toplumun sosyal, siyasal, ekonomik, teknik, dini, felsefi, edebi vb. kültürünü oluşturur.

Bireysel ve toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olan barınma ihtiyacı, akabinde gelişen insanın nitelikli ve estetik çevre kurma isteği; farklı dönemlerde yaşanan olaylar, kazanılan deneyimler, benimsenen fikir ve ideolojilerle birlikte zaman içerisinde kendi anlamını oluşturarak dönemin mimarlık anlayışının ve mimarlık kültürünü meydana getirmektedir. Bu anlam, mimarlık alanı içerisinde yapı, mekan ve çevre düzeyinde ifade edilmektedir. Mimarlık bilgi, pratik ve öğretilerinin yıllar boyu birbiri üzerine eklenerek gelişmesi ve aktarılması; bireylerin, toplumların ve kuşakların birbiri ile etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir.

2.1. MİMARLIK, MEDYA VE İLETİŞİM

Medya kelimesinin kökeni, Latince “medium” kelimesine dayanmaktadır ve “aradaki şey, araç” anlamına gelmektedir (URL 1). Yazılı, sözlü, görsel ve işitsel olarak geniş kitlelere bilgiyi aktarmak ve benimsetmek amacıyla kullanılan; gazete, dergi, radyo, televizyon gibi tüm basım, yayım ve internet gibi kitle iletişim araçlarını içerisinde barındıran iletişim sistemidir.

Tarih boyunca teknolojinin gelişmesiyle beraber gelişen medya ortamı, ilk çağlarda mitler, hikayeler gibi sözlü iletişim ile var olmuş; modern dünyada ise kitaplar, dergiler, dijital ortam gibi yazılı ve görsel biçimde yerini almıştır. Bu bağlamda, bilginin yazılı, sözlü, görsel ve işitsel bütün kanallarla alıcıya aktarılmasını sağlayan, öğreten ve alıcının benimsemesine yardımcı olan ortam medya olarak adlandırılabilir (Başaranoğlu, 2018: 74).

Medya kavramının temelini oluşturan iletişim, jest ve mimikler ile; sözlü, işitsel, görsel ya da yazımsal biçimdeki iletiler aracılığıyla gönderici ile alıcı arasında gerçekleşen ve toplumsal etkileşimi sağlayan yapı sistemidir. İletişimin TDK'ye ait sözlük anlamı ise düşünce, duygu ya da bilginin çeşitli yollarda başkalarına aktarılmasıdır (URL 2).

Özdemir (2015: 7) ise iletişimi, birçok simgeyi içerisinde bulunduran iletiler aracılığıyla toplumsal etkileşimi sağlayarak, oluştuğu kültürle bütünleştiği ve toplumsal yapı içerisinde anlamların devamlı olarak yeniden oluşturulduğu bir kavram olarak tanımlamaktadır. İletiler, uzun bir süreç içerisinde meydana gelen ve bulunduğu kültürde anlam oluşturmak amacıyla üretilen sembol ya da temsillerdir (Gerbner, 2005; Özdemir, 2015: 7). Arslan (2011: 3)'a göre iletişim, alıcı ile gönderici arasındaki karşılıklılığa dayalı ilişkidir ve bu tanıma göre iletişim için alıcı ile gönderici özelliklerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

İnsan yaşamının düzenlenmesi ve toplumda sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkilerin oluşması, sürdürülmesi, gelişimi ve dönüşümünün temeli olan iletişim, fiziksel ve zihinsel etkinlik olarak ortaya çıkmaktadır (Erdoğan, 2011: 48). İletişimin, insanın fizyolojik, psikolojik ve toplumsal hususlarda varlığını oluşturabilmesinin, devam ettirebilmesinin ve geliştirebilmesinin gerekli şartı olduğu söylenebilir (Erdoğan, 2011: 37). Başaranoğlu (2018: 75), iletişimin bireyler arasındaki etkileşimi sağlayarak toplum yaşamının oluşması ve sürdürülebilmesi için insanın başlıca gereksinimlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Mora (2008: 5), toplumu bütünleştiren bağların, toplumun kültürel değerlerini meydana getirdiğini belirterek kültürün kuşaklar boyu devamlılığının sağlanabilmesi için bilgi aktarımının önemli olduğunu söylemektedir. Bireylerin birbiri arasındaki etkileşimin oluşturulmasını

sağlayan iletişim, bireylerin toplum olabilmesi için gerekli olan bağların kurulmasına olanak sağlamaktadır.

Sosyal bir varlık olan insanoğlu, yaşamını sürdürebilmek için tarih boyunca iletişim ihtiyacı duymuştur. Önceleri sözlü olarak iletişim kuran insan, mitler, efsaneler ve destanlar gibi halk hikayeleri ile sözlü gelenek oluşturmuştur. Yazının icadı ile taş, ağaç yaprakları, ağaç kabukları, kil tabletler üzerine yazı yazılmış; papirüsün icadıyla birlikte el yazması kitaplar ortaya çıkmıştır. Yazının icadı, tarihin değiştirilmeden günümüze ulaşmasına olanak sağlamıştır. 15. yüzyılda Gutenberg'in matbaayı icat etmesi, yazılı metinlerin dolaşımını hızlandırmıştır. Bu durum geniş kitlelere erişimi kolaylaştırmış; insanın gerçek ve çeşitli bilgiye ulaşmasında yeni bir iletişim ortamını meydana getirmiştir. S. H. Steinberg'e göre matbaa, toplumu ilgilendiren sosyal, siyasal ve ekonomik vb. faaliyet alanlarında toplumun biçimlendirilmesi ve ilerlemesi için önemli bir gelişmedir (Mora, 2008). Matbaanın icadı, çağdaş basılı medyanın çıkış noktası olarak görülebilir (Dalkıran, 2013: 210; Başaranoğlu, 2018: 74-75). Matbaanın bulunmasından itibaren günümüze kadar gelen bu süreçte simgesel ifade biçiminin, kitle iletişiminin ve kültürünün üretilme, aktarılma ve tüketilme şeklinin değişime uğradığı söylemek mümkündür (Özdemir, 2015: 8).

Bilgiye kolay ve hızlı şekilde ulaşmak isteyen insan, yeni buluşlar ile teknolojik gelişmelerin devamlılığını sağlamaktadır. Tarihte görülen teknolojik kırılmalar ile birlikte, birey ve toplum ilişkilerini değiştiren, düzenleyen ve dönüştüren yeni ortamlar/çevreler ve araçlar meydana gelmektedir (Özdemir, 2015: 8). Kuşaklar boyunca kullanılmış olan geleneksel kitle iletişim araçlarının yerini, endüstrileşmenin getirdiği teknik ve teknolojik imkanlar ile birlikte yeni kitle iletişim yöntemleri almıştır (Özdemir, 2015: 10-11). Endüstrileşmeyle birlikte gelişen teknoloji gazete, dergi kitap, fotoğraf, sinema, telefon radyo, televizyon gibi çeşitli yazılı, görsel ve işitsel iletişim araçlarının oluşmasına önemli imkanlar tanımıştır ve bu sayede kitle iletişim araçları veya kitlesel medya, bilginin ve düşüncelerin/ideolojilerin geniş kitlelere ulaşmasında ve benimsetilmesinde önemli rol oynamaktadır. Dinleyici, izleyici ve okuyucunun fikir ve davranışlarının şekillenmesinde önemli etkisi bulunan kitle iletişim araçlarının geleceği şekillendirdiği söylenebilir (Arslan, 2011: 2-3).

Endüstrileşme döneminde değişen ve farklı formlara dönüşen üretim ve dağıtım araçları, bu çerçevede yeni kuruluşların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Üretim ve dağıtım yöntemlerinin birbiri içerisine girmesi ile yeni bir kültürel ortam oluşmuş; bu yeni ortam, yeni yöntemler sayesinde birey ve toplum ile doğrudan iletişim kurma olanağı sağlamaktadır (Özdemir, 2015: 10-11). Arslan (2011: 8), kitle iletişim araçları ile kültür ürünlerinin üretilmesi, topluma iletilmesi, öğretilmesi ve toplumda yaşatılmasının daha kolay hale geldiğini belirtmektedir. Endüstrileşme, teknik ve teknolojik alanda getirdiği yeniliklerin yanında yeni ideolojilerin de ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Özdemir, 2015: 10-11). Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte daha geniş bir etki alanına sahip olan iletişim ortamı, mevcut sistemin üzerinde etkisini artırmıştır. Bu gelişmeler, toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarında yaşanan değişim ve gelişmelere doğrudan etki eden, daha geniş kitlelere direkt ulaşan ve içeriği üreten medya ortamını ortaya çıkarmıştır. Tüm bu özellikleri ile kitle iletişim araçları ve medya, günümüz modern dünyasında sıkça kullanılır hale gelmiştir.

Mekanik gelişmelerin yerini dijital teknolojilerin aldığı 21. yüzyılda ise bu iletişim araçlarının ivme kazanmasının yanında internet kullanımının her çevrede yaygınlaşması ile topluma ve bireyle ulaşmak endüstrileşme dönemine göre çok daha kolay ve hızlı olmaktadır. Tarih boyunca kullanılan tüm bu iletişim araçları, zaman içerisinde gelişen kendilerine ait çeşitli simgesel biçimler oluşturarak farklı anlamlar meydana getirmiştir. Kapitalist yaşam tarzının oluşması, dinde reform hareketlerinin başlaması, insanların düşüncelerini değiştirerek toplumun aydınlanması, endüstri devrimi ve modernleşme adımlarının atılması gibi faaliyetlerin oluşmasındaki başlıca faktörün basımın yapılması ve bilgi erişiminin hız kazanması olduğunu söyleyen Elizabeth Eisenstein, basımın, modern toplum için başlıca etmen olduğunu belirtmektedir (Mora, 2008: 3).

Önceki dönemlerde teknolojinin yetersizliği sebebiyle kitlelere erişim zor sağlanmaktayken; teknolojinin gelişmesiyle birlikte geniş halk kitlelerine – ulus – erişim sağlanabilmektedir. Bu durum, medyanın kitlesel karakterinin oluşmasına kamusal alanların meydana gelmesine olanak tanımıştır (Özdemir, 2010: 10). Medya faaliyetlerinin devamlı olarak artması ile birlikte medya, geniş kitleleri etkisi altına alan, yönlendiren ve şekillendirebilen bir unsur olmaktadır.

Gazete, dergi, radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçları/kitlese medya ile yazılı, görsel ve işitsel olarak günlük yaşamın içerisinde sıklıkla karşımıza çıkan medya, toplum üzerinde büyük etki alanına sahip olmaktadır. McLuhan (1995)' a göre toplumlar, iletişim aracı olarak kullanılan medya tarafından şekillendirilmektedir (Özdemir, 2015: 8). Siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda toplumsal gelişmeleri beraberinde getiren, toplumun bilinç yönetiminde kullanılan medyanın; insan hayatına yön vererek yüzyıllar boyunca yerleşmiş kültürü/geleneği değiştirebilecek ve biçimlendirecek bir güce sahip olduğu söylenebilmektedir (K. Karaca, 2010: 6-7).

Hayatın her anında ve her alanında bulunması ile birlikte geniş kitlelere hızlı erişim imkanı bulan medyanın, düşünce ve ideolojilerin oluşumu, topluma aktarılması ve toplumda benimsenmesindeki rolü büyüktür (K. Karaca, 2010: 9). Bu sayede medya, topluma fayda sağlayacak fikir, söylem ve davranışların oluştuğu ve biçimlendiği yeni kamusal alanları meydana getirmektedir. Bu anlamda, medyanın devamlı gelişerek kurumsallaştığını ve kitleleri organize eden bir sosyalizasyon aracı olduğunu söylemek mümkündür (Arslan, 2011: 6).

Endüstrileşme döneminde görülen modernizmde bilgi, ansiklopedi, dergi gibi merkezi bir bilgi kaynağından ortaya çıkar ve gerçek bilgi, basılı kaynaklar aracılığıyla alıcıya ulaşır. Bu sayede kitlelere ulaşma imkanı bulunmaktadır. Postmodernizm döneminde ise internet ağları ile hayatın her anında bilgiye erişim sağlanabilmektedir. Bu dönemde ise imaj ve imgelerin ön planda olduğu görülmektedir (K. Karaca, 2010: 5).

Endüstrileşme döneminden önce de topluma ve bireylere erişim sağlayan çeşitli kitle iletişim yöntemleri bulunmaktadır; fakat endüstrileşmeyle birlikte teknolojik, kavramsal ve ideolojik olarak geçmişteki yöntemlerden farklılaşan yeni kitle iletişim araçlarını meydana getirmiştir (Özdemir, 2010: 10). Endüstrileşme ile gelişen kitle iletişim araçları toplumdaki her birey ile direkt iletişim kurarak bireyleri tüm süreçler içine dahil etmiş; bu sayede çok daha geniş kitleleri etkisi altına alma imkanı oluşmuştur. Böylelikle kitle iletişim araçları kendine özgü bir kültür alanı haline gelmiştir.

Medya, yazılı, görsel ve işitsel yöntemlerle geniş kitlelere bilgiyi aktaran, öğreten ve benimseten iletişim aracı (Arslan, 2011: 6), olmasının yanı sıra dönemin özelliklerini ve ideolojilerini topluma yansıtan, bu ideolojilerin toplum tarafından benimsenmesinde ve toplumun biçimlendirilmesinde önemli rol oynayan eğitim ortamı olarak tanımlanabilir (Özdemir, 2015: 7-8). Tarih boyunca, anlatılmak istenen düşünceler için bir ifade aracı olan medyanın, zaman içerisinde kurumsallaşarak kitleleri fikirselle ve fizikselle alanlarda biçimlendiren ve kamusal alanları meydana getiren tarihin akışındaki önemli bir etmen olduğu söylenebilir (Özdemir, 2010: 9).

Fikir ve ideolojiler, günlük yaşamın içerisinde farklı temsil araçlarıyla topluma aktarılır. Dönem özelliklerinin ve ideolojilerinin topluma aktarılması ve benimsetilmesindeki önemli araçlardan biri de mimarlık alanı olmaktadır. Bireylere ve topluma sağlıklı ve nitelikli bir çevre oluşturma amacı bulunan mimarlık, yaşamın içinde büyük bir yere sahiptir. İnsanın ilk uğraşlarından biri olan mimarlık alanı, tarihin başlangıcından itibaren pratik öğretilerle birlikte fikirselle ve fizikselle olarak devamlı kendini geliştirmiştir. Karatani (2017: 153), mimarlığı kuralları, sınırları belli olmayan ve sistemleştirilemeyen bir iletişim biçimi olarak tanımlamıştır (Başaranoğlu, 2018: 75). Tarihsel süreçte değişen ve gelişen fikir ve ihtiyaçlar, mimarlık alanını dönemsel ihtiyaç ve isteklere bağlı olarak ürünler veren bir alan haline getirir. Yaşam kalitesini iyileştirmek için nitelikli ve estetik bir çevre oluşturmayı amaçlayan mimarlık; hayatın içerisine somut ürünler vererek, topluma açık ve toplumun ilgisini uyandıran bir bilim ve sanat dalı olmuştur (K. Karaca, 2010: 14). Mimarlık alanı, en az medya kadar, hayatımızın her anında bulunmaktadır. İnsanın yaşadığı çevrenin biçimlenmesinde görev alır. Bu sebeple insanın yaşam şartlarını belirleyen en önemli unsur olmaktadır. Yaşamın içindeki somut varlığı ile topluma açık bir kültür alanı olarak dönem özelliklerinin simgesel biçimlerini ürünlerine yansıtır. Roth (2002), mimarlık ürünlerinin kültürün sessiz delili olduğunu söylemiştir (K. Karaca, 2010: 33). Yapının biçimi, işlevi, ölçeği, cephesi, malzemesi gibi birçok faktör insanın yaşam kalitesini ve psikolojisini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir. Zafer takları ve sütunları insan ölçeğine göre çok büyük olması ve simetrik yapıları ile gücü sembeller ve yüzeyine işlenen yazılar ile iletişim aracı olarak kullanılır. Gotik katedraller yaratıcıya ulaşma ve dini gücü topluma hissettirmek amacıyla yüksek ve sivri biçimde sembolize edilir. Kiliselere resmedilen fresk ve vitray sanatı dini öğeleri temsil eder

(Sermet Topönder, 2015: 23-24). McCullough (2013: 118, 140), oluşturulan ürünlerin işlev ve biçimi, ürünlerin üzerine işlenen süslemeler, duvarlarına yapılan resimler, yazılan yazılar gibi unsurların dönemin fiziksel ve kültürel durumunu, fikir ve ideolojilerini topluma yansıttığı için mimarlık ürünü olan binaların ilk kitle iletişim aracı olduğunu savunmaktadır (Sermet Topönder, 2015: 23). Mimarlık alanında oluşturulan her türlü ürüne ister istemez maruz kalan insan, yapıda verilmek istenen mesajı da farkında olmadan bilinçaltına yerleştirir. Günümüze kadar bireyler, mesaj vermek ve bilgi aktarımı yapmak gibi çeşitli amaçlar ile iletişim kurmanın yollarını bulmuş, teknoloji ilerledikçe iletişim kanallarını geliştirmiş ve çeşitlendirmiştir (Sermet Topönder, 2015: 25). Bu anlamda mimarlık, ortaya çıkardığı yapıları çevre ile anlatılmak istenen düşüncelerin topluma aktarılmasında ve toplum belleğinde yer edinmesinde etkili bir iletişim aracı olmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişmelerle birlikte bilgiyi ifade etme yöntemleri değişmiştir. İlk çağlarda teknolojinin yeterince gelişmemiş olması, ideolojilerin sınırlı imkanlarla aktarılmasına sebebiyet vermiştir. Matbaanın icadıyla birlikte yazılı metinlerin dolaşımı hız kazanmış ve kitlelere erişim daha kolay hale gelmiş olup endüstrileşmeyle birlikte gelişen yazılı ve görsel iletişim araçları aynı zamanda yeni bir kültür ve medya ortamının oluşumuna ortam hazırladığı için fikir ve ideolojilerin çok daha büyük çevrelere/ kitlelere ulaşmasına olanak tanımıştır. Bu durum, mimarlık bilgisinin/kültürünün de kendini sürekli olarak değiştirmesine ve ifade yöntemlerinin çeşitlenmesini sağlamaktadır. Mimarlık alanı, ilk dönemlerden günümüze kadar iletişim araçlarının ve akabinde medyanın gelişmesi ile oluşan çeşitli ortamlarda her zaman kendi iletişim yollarını bulmuştur.

Mimarlık, iletişim ve medya kavramlarının yakın ilişki içerisinde olduğu görülmektedir ve kitle iletişim araçlarının gelişimi, mimarlık-medya ilişkisini de değiştirmektedir. Yüzyıllar boyunca mimarlık, üretilen ve topluma aktarılmak istenen düşünceleri/fikirleri fiziksel simgelere dönüştürerek yapı ve çevre ölçeğinde oluşturduğu ürünlere yansıtılmış; bu sayede topluma ulaşarak toplumla iletişim kurabilme imkanı bulmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte endüstrileşme her alana etki ettiği gibi mimarlık alanının da kendine yeni bir kültür ve bilgi alanı oluşturmasına ortam hazırlamıştır. Endüstrileşme ile birlikte ortaya çıkan yeni iletişim

kanalları, mimarlığın yapılı çevre üretmek topluma iletişim kurmasının yanında kendisine ait yeni bir düşünsel faaliyet alanı oluşturduğu söylenebilir (Özdemir, 2015: 8-9, 11).

Medya; sosyal, ekonomik ve teknik-teknolojik anlamda önemli bir organizasyon haline gelerek kişilerin ve toplumun, ideoloji ve yaşanan olayları kendi içinde anlamlandırmasında büyük rol oynar (Özdemir, 2015: 8). Tarih süresince mimarlık, fikirsel olguları farklı temsil araçları ile aktarmanın yolunu bulmuştur. Mimarlık, tarihsel süreçte yaşamın içerisinde oluşan fikirsel ve fiziksel olguları farklı temsil araçları ile aktarmanın yolunu bulmuştur. Mimarlığın simgesel biçim üretimi ve aktarımı, medyanın gelişmediği dönemde yapı inşa düzeyinde mümkün olurken; modern dünyada endüstrileşmenin getirileriyle birlikte, medya ile oluşturduğu işbirliği içerisinde yeni bir kültürel bilgi alanını meydana getirmiştir. Modern dünya şekillenirken kendine yeni bir kültürel bilgi alanı oluşturan mimarlık; geleneksel mimari temsillerin dışına çıkılarak topluma yansıtılmak istenen düşünce ve ideolojilerin daha geniş alanlara yayılmasına ortam hazırlamıştır. Bu durumda medyanın simgesel biçimlerin oluşumu ve aktarılmasındaki kültürel etkilerini mimarlığın geçirdiği bu süreç üzerinde gözlemlemek mümkündür.

Medyanın mimarlık alanı içerisine girerek modern olarak mimarlığın kurumsallaşmasında öncülük ettiği söylenebilir (Özdemir, 2015: 8). İletişim araçları/kanalları, topluma yansıtılmak istenen düşünce ve ideolojilerin geniş alanlara yayılmasına ortam hazırlamıştır. Bu durum, dönemin mimarlık dilinin ideolojilerinin ve fikirlerinin dışavurumu olarak çevrenin toplumsal ve kamusal karakterinin oluşturulmasında etkili olmuştur. Bu durumda medyanın mimarlık bilgisinin değişip gelişmesine ve yeni ürünler üretmesine imkan tanıyan, ideolojilerin topluma aktarılmasına aracı olan sosyal bir platform olduğu söylenebilir. (Başaranoğlu, 2018: 74).

Kitle iletişim araçları, fikirsel ve fiziksel faaliyet alanı içerisinde bulunan mimarlık alanının kendine yeni bir kültürel alan oluşturmasında önemli bir etken olmuştur. Dönemin fikir ve ideolojilerinin simgesel biçimlerinin yapılı çevreye yansıtılarak topluma aktarılmasında iletişim aracı olan mimarlık alanı, medya ile kurduğu etkileşim

ile oluşan düşünce ve ideolojileri çok daha güçlü bir şekilde yansıtma imkanı bulmuştur (Başaranoğlu, 2018: 75). Teknolojinin gelişmesi dünya üzerindeki her topluma ve her bireye bilgiye kolay ve hızlı erişim imkanı sunmuştur. Medyanın bu gücü, toplum üzerindeki etkisini artırmıştır ve artırmaktadır. Bu sayede medya, toplumun biçimlendirilmesinde önemli bir etken olmuştur.

Mimarlık, ilk çağlarda söylencesel olarak gelişmiş; matbaanın icadıyla birlikte basım yapılarak yazılı biçimde alıcıya aktarım imkanı bulmuştur. Zaman içerisinde kendisine sistematik bir yapıyla çevre üretmiş; bu durum yeterli bilgiye ve kabiliyete sahip olan “mimar” olgusunu ortaya çıkarmıştır (Özdemir, 2015: 11). Mimar, mimarlık ürünü ve toplum arasında devamlı süren bir ilişki ve iletişim bulunmaktadır.

Mimar, tasarım, çizim ve inşa etme yolu ile fikir ve ideolojilerinin dışavurumunu/simgesel biçimlerini mimarlık ürünlerine yansıtır; yapıyla çevre içerisinde yaşayan bireyler bu biçimlerin etkisini hayat akışında hisseder. Yani; mimar, mimarlık ortamını tasarımlarına yansıttığı semboller ile topluma fikir ve düşüncelerini ulaştıran bir iletişim aracına dönüştürür. Mimarın sözlü, yazılı, görsel her türlü ürün, alıcıya iletilir fakat alıcı, anlatılmak isteneni anlayabilir, anlamayabilir; ilgi çekici ya da sıradan olarak tanımlayabilir (Fischer, 2015: 12; Başaranoğlu, 2018: 77). Bu durumda, aktarılmak istenenin alıcı tarafından farklı şekillerde algılanıp değerlendirilebildiği için iletinin tam olarak anlaşılamayabileceği söylenebilir.

Gelişen medya ortamı, mimarlık ortamını geliştirdiği gibi “mimar” kimliğinde de değişimler meydana getirir: mimarın aktarım biçimini değiştirir, geliştirir ve çeşitlendirir (Başaranoğlu, 2018: 76). Mimar, fikir ve görüşlerini çizimlerine, tasarımlarına ürettiği yapılara; teknolojiye yaşanan gelişmeler ile birlikte yaptığı yayınlara aktarır. Yani; aktarılmak istenen fikir ve ideolojiler, oluşan sözlü, yazılı ya da görsel mimarlık ürünleri ve kitle iletişim araçları aracılığıyla topluma ulaşır.

Mimarlık, geleneksel olarak fiziksel ürünler veren bir alan olmakla birlikte teknoloji ve beraberinde gelişen medya, mimarlığın tanıtımındaki etkili bir araç olmuştur (K. Karaca, 2010: 8). Yeni bir kültürel bilgi alanı olan modern mimarlık medyasının ideolojik çıkarımların topluma aktarılmasında fiziksel yapı üretiminden daha etkin rol

aldığını söylemek mümkündür (Başaranoğlu, 2018: 76). Modern toplumdaki simgesel biçimlerin oluşumu ile medya sektörü uygulamalarının yakın ilişki kurduğu söylenebilir (Özdemir, 2015: 8). Endüstrileşme döneminde kitle iletişim araçlarının hız kazanması ile kitle iletişim araçları medyanın faal olarak kullanılması, bu dönemde ortaya çıkan “modern” mimarlık dilinin ideoloji ve fikirlerinin mimarlık çevresinde kabul görmesine olanak tanımıştır (Başaranoğlu, 2018: 77). Değişen “mimar” kimliği, endüstri devrimi ve modernizmle birlikte gelişen medya ortamı ile yakın ilişki kurmaktadır.

Modernizmin sahip olduğu evrensel fikir ve ideolojilerin tüm dünyada kabul görmesi amacıyla mimari eserlerde ve mimari yayınlarda yer alan modernizm söylemleri ve simgesel biçimleri, geniş kitlelerin fikrî ve fiziksel ortamlarda maruz kalmasını sağlamıştır. Bu sayede dünya çapında modern insan ve modern toplum olgusu oluşturmak istenmiştir. Çok büyük alanlarda kendini gösteren modernizm, kitle iletişim araçları ve medya sayesinde toplumsal ve kamusal her alanlarda kendi özelliklerini gösterme imkanı bulmuştur.

2.1.1. Mimarlık Alanında İletişimde Yazının ve Görselliğin Önemi

Görsel ifade biçimi, eski çağlardan bu yana her zaman var olmuştur ve ifade yöntemlerinin arasında en etkili yöntem olarak kabul edilmektedir. Anlatılmak istenen pratikler, görsel anlatımda kullanılan simgeler ile insanlara ve toplumlara aktarılır. Bu simgeler, toplumda ortak bir anlam oluştursa da insanın kişisel olarak yaşadığı deneyimler ile zaman içerisinde kişilerin görsel hafızalarında kendi/bireysel/öznel anlamlarını oluşturmasını sağlar (Eroğlu, 2003: 12-13).

Yazılı metinler, bilginin değişmeden kalabilmesi ve duygu-düşüncelerin aktarımı açısından önemli yer tutmaktadır. Yazının ve matbaanın icadı, tarihin kırılma noktalarından ikisi olarak sayılabilir. Matbaa ile basımın hızlı yapılması kitle iletişimini hızlandırmış; teknik, teknolojik ve kurumsal ortamların oluşmasına olanak tanımıştır. Bu sayede teknolojinin ilerlemesi ile basım ve yayın yapılması, yeni kültürel ortam meydana getirmiştir (Özdemir, 2015: 13).

19. yüzyılda ve İkinci Dünya Savaşı sırasında iletişim araçlarına sınırlı erişim sağlanabildiğinden yazılı metinler/basılı kaynaklar günlük hayatta önemli yer tutmuştur. Matbaanın icadından daha çok görsel iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler ile medya ortamı farklılaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında teknik ve teknolojik imkanlar daha da artmış; fikirsel ve fiziksel olarak gelenekselden ayrılan Erken Modernizm Dönemi ortaya çıkmıştır. Teknik ve teknolojik imkanlar, görüntü teknolojisinde ilerlemeler yaşanmasına imkan vermiştir. Görüntülerde yer alan imgeler bilgi aktarımında araç olarak kullanılmış; bu imgeler bireylerin görsel hafızalarında yer edinmiştir.

Fotoğrafın icat edilmesiyle birlikte televizyon, sinema, reklam, broşür gibi iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler, geniş çevrelere ulaşmada etkili olmuş; bireyleri ve toplumları etkisi altına almıştır. Teknolojik imkanların gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni iletişim araçları günümüzde toplum hayatında önemli yer tutsa da, yazılı metinler/basılı kaynaklar bilginin üretim, dağıtım ve tüketim sürecindeki etkinliğini devam ettirmektedir (Özdemir, 2015: 13). Yazılı metinler, görsel anlatımın sahip olduğu imgeler ile zihinlerde çeşitlenen öznel düşüncelerin, hedeflenen ana fikirlere ulaşmasında yardımcı olur. Bu sebeple görsel olarak ifade edilen anlatımların yazılı metinler ile desteklenmesi önemlidir.

Fotoğraf ve beraberinde gelişen görsel iletişim araçları, ideoloji ve fikirleri imgeler aracılığıyla topluma yansıtır. Doğayı biçimlendirerek yapılı çevreyi oluşturan mimarlık alanı, görsel ürünlerin ve imgelerin bulunduğu ürünler ortaya çıkarır. Bu sebeple mimarlık alanının ortaya çıkardığı ürünler, hayatın içerisindeki somut varlığı ile toplumda önemli yer tutan öncelikle görsel iletişim biçimi olarak yerini almıştır. İdeoloji ve fikirleri oluşturduğu yapılara imgeler aracılığıyla yansıtır. Savunduğu düşünceleri oluşturduğu yapılara yansıtan mimar, hayata karşı duruşunu bu sayede göstermiş olur. Eroğlu (2003: 12), düşüncelerin yapıya dönüşme sürecinde geliştirilen inşa etme ve mekan oluşturma biçiminin temelini hayat içerisinde zamanla gelişen dünya görüşü olduğunu söylemiştir.

Mimarlık alanının ideoloji ve fikirleri yapı üreterek görsel olarak yansıtması, medyada yer edinmesini kolaylaştırmıştır. Özdemir (2015: 12), mimarlıkta görsel imgelerin çok

daha fazla oluşturulma sürecinin kitle iletişim araçlarının ve dağıtım sistemlerinin gelişmesiyle orantılı olarak ilerlediğini belirtir. Endüstrileşmenin sağladığı imkanlarla beraber mimarlık alanı ürettiği ürünlerin ve düşüncelerin aktarılmasında çok geniş bir yelpazeye sahip olmuştur. Endüstrileşmeyle beraber gelişen modernleşme ile imge üretiminin artması, görseelliğin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Görsel ürünler ile ifade alanı bulan mimarlık alanı için modern dönem içerisinde farklı biçimlerde görsel imge üretimi olduğu söylenebilir (Özdemir, 2015: 12).

Yeni dünya düzeni görülen modernizm döneminde ideolojiler ve beraberinde gelişen imgeler, yeni bir oluşum ile aktarılmaktadır. Yazılı, basılı, görsel ve işitsel olarak gazete, dergi, kitap, broşür, sinema, radyo, internet gibi iletişim araçlarıyla düşünceler daha geniş çevreye ulaşmıştır (K. Karaca, 2010: 8). Yani; yazılı, basılı, görsel ve işitsel olarak karşımıza çıkan tüm kaynaklar, küresel anlamda yayılma imkanı bulmuştur. Modernleşme döneminde mimarlık ve medya alanlarında gerçekleşen değişimler ile mimarlık, kendi imgelerini oluşturma olanağı bulmuştur. Zaman içerisinde imgelerin kodlar haline dönüşmesi ile bu imgeler kurumsallaşmıştır. Bu durum, mimarlık bilgisinin ve aktarmak istediği düşüncelerin yayılımını hızlandırarak savunulan yeni ideolojileri kitle iletişim araçları ile üretilen ürünlere küresel ölçekte ulaşım/dolaşım imkanı oluşturmuştur (Özdemir, 2015: 12). Böylelikle modern zaman içerisinde oluşmuş olan basılı medya araçlarının mimarlık alanı için yeni bir kültür ortamı oluşturduğu söylenebilir.

Mimarlık alanında ürün ortaya çıkarılırken, fikirler beyin süzgecinden geçirilerek geliştirilir ve çizimlerle ifade edilir. Sonrasında sözlü olarak açıklanarak uygulamaya geçirilir. Bu süreç boyunca duygu ve düşünceleri aktarmak amacıyla grafik ve çizimlerle desteklenen kitle iletişim araçları kullanılır (Başaranoğlu, 2018: 83). Fikirlerin eyleme dönüşmesi, mimarlığın üretim alanı olarak karşımıza çıkar ve bu anlamıyla mimarlık, zihin ve uygulama arasında bir iletişim aracı olmaktadır. Küreselleşen dünyada kitle iletişim araçlarının sunduğu olanaklar, mimarlık için yeni bir üretim biçimi ortaya çıkarır. Mimar, savunduğu fikir ve ideolojilerin dışavurumu olarak uygulamaya geçirdiği ürünlerin yanında gelişen kitle iletişim araçları ile bu düşünceleri sözlü ve yazılı ifadeler aracılığıyla topluma yansıtma imkanı bulur (Başaranoğlu, 2018: 82). Günümüzde ise etrafta görülen reklam panoları, bilgisayar,

telefon ve internet sayesinde her yüzeyin iletişim aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Böylelikle, ideoloji ve fikirlerin tüm çevrelere iletilmesinde gelişen görsel medya araçlarının büyük bir etkisi olduğu söylenebilir. Düşüncelerin görseller ve yazılı metinler oluşturularak vakıf ve dernekler ile mesleki tanıtımların yapılması, radyo, televizyon programları, ulusal ve uluslararası yayınlar, süreli yayınlar, röportajlar, reklamlar, sergiler, gazeteler gibi medya araçları üzerinden yansıtılması ile toplumla iletişim kurulmaktadır ve toplumsal çevrede bu fikirlerin benimsetilme imkanı daha da artmaktadır. Görsel, sözlü ve yazılı iletişim kanallarının/medyanın kullanılması, mimarlık alanının ve yansıtılmak istenen ideolojilerin daha çok göz önünde olmasını sağlamaktadır. Yani, fotoğraf ve yazılar aracılığıyla dönem içerisinde kabul edilmiş ideolojileri görmek mümkündür.

Mimarın sözlü ve yazılı ifadeleri, uygulamaya geçirdiği ürünler ve gelişen kitle iletişim araçları ile beraber mimarın ideolojisini, yaşam biçimini ve görüşlerini anlamak mümkündür (Başaranoğlu, 2018: 82). Mimar, medya ortamını kullanarak alanında kendine bir yer edinme imkanı bulur. Medya, küresel ölçekte oluşturduğu etki ile toplumların tümüne birden ulaşabilmektedir. Özdemir (2015: 15), mimarın iletişim aracı olarak kullandığı teknik çizimin modern dünyada yerini görsel ifadelere bıraktığını söylemiştir. Modern kitle iletişim araçları içerisinde fotoğrafların yazılarla desteklenmesi, yeni bir ortamı beraberinde getirir. Kitle iletişim araçlarının ve medyanın yaygın kullanımı ile birlikte küreselleşme görülmektedir. Medyada yer alan mimarlık alanındaki yazılar, söylemler, grafikler, yapı fotoğrafları gibi ortaya çıkarılan ürünler ile toplumlara görsel ve yazınsal olarak aktarma olanağı bulurken tüm dünyanın belleğinde bu düşüncelerin yer edinmesini sağlamaktadır. Bu durum, bilginin dünyanın her yerindeki toplumlara ulaşması, mimarlık alanında yere özgü mimari anlayıştan ziyade kimliksiz yapılaşmaların ve şehirlerin oluşmasına sebep olmaktadır.

2.2. TÜRKİYE'DE SÜRELİ MİMARLIK YAYINLARI VE MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİ

Yazılı metinlerin dağıtım hızını artıran teknik ve teknolojik gelişmeler, kurumsallaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu durum, basılı yayınlar aracılığıyla bilgi

aktarımını sağlamış; yeni bir kültür ortamını oluşturarak bilginin geniş çevrelere ulaşmasını ve bu çevrelerdeki sirkülasyonunu artıran önemli bir faktör olmuştur (Özdemir, 2015: 13).

Sanayileşmeyle beraber basılı kaynakların üretimi hız kazanmış; yine bu dönemde süreli yayınların oluştuğu görülmektedir. Kitaplar, durağan bilgilere yer verirken süreli yayınlar günlük hayattaki farklı bilgiler barındırır. Bu anlamda, süreli yayınların esnek ve devingen olduğu söylenebilir. Süreli yayınlar, içerisinde yer alan bilgiler ve bilgilerin aktarılma biçimleri ile kendi kitle kültürünü oluşturmuştur. 19. yüzyılın son dönemlerinde basım tekniklerinin gelişmesiyle birlikte süreli yayınların kitleler üzerindeki etkisi artmıştır (Özdemir, 2015: 13).

İdeoloji ve fikirleri topluma yansıtarak toplumu biçimlendirme amacı bulunan mimarlık alanı, fikirleri inşa etme yolu ile bu alanda çalışan diğer mesleklerden ayrılır. Mimarlık, düşüncelerini yapı inşa ederek, sergileri kullanarak ve kitaplar yazarak aktarmanın yanında söylemler, yazılı metin, görsel grafik, çizim ve fotoğraflar ile günlük hayattaki dinamik düşünceleri süreli yayınlar aracılığıyla topluma ulaşmanın yolunu bulmuştur. Zaman içerisinde mimarlığa ait yayınların çoğalması ile mimarlık, kendine ait nitelikli yeni iletişim yöntemini/kültür ortamını meydana getirmiştir ve bu ortam günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Özdemir, 2015: 14). Süreli yayınların içerisinde yer alan yazınsal ve görsel içerikler ile topluma aktarılma imkanı bulan dönemin mimarlık kültürü, bu sayede toplum üzerinde etki oluşturmayı amaçlar (Başaranoğlu, 2018: 87).

Van de Velde (1991: 16), “Almanya’nın uygulamalı sanatlarda ve mimarlıkta sağladığı gelişmeler etkili bir tanıtım yoluyla yabancı ülkelere duyurulmalıdır. Sergilerin yanı sıra, bunun en etkin yolu tanıtıcı süreli yayınlardır.” sözleri ile süreli mimarlık yayınların önemini belirtir. (Başaranoğlu, 2018: 89). Bu anlamda, fikir ve ideolojilerin sadece bir topluma değil çok daha geniş çevrelere ulaşmada süreli mimarlık yayınlarının araç olarak kullanılması gerektiği söylenebilir.

Vanlı (2006), “...Deneysel sürecin görülmesi, dahası bilimsel ve olası yaşanmasını en iyi tanıtan yöntem olan yayınlar, bu zor koşul nedeniyle önem kazanırlar. Yayın

olmasa mimar, tarihi, yaşadığı ortamı, yani kendi mimarlığını bile tanıyamaz ve onun neden olduğu düşüncelere ulaşamaz, tartışamaz, değerlendiremez. Görsel sanatlarda, hele mimarlıkta yayın temel eylemlerden biridir.” sözleri ile yayın yapmanın önemine işaret eder (Uludüz, 2014: 17). Süreli mimarlık yayınları; mimarlar, mühendisler vb. meslek insanları arasında bilimsel anlamda tartışma ortamı oluşturmaktadır.

Mimarlık alanına ait gelişmeleri takip etmek, bu gelişmeleri ortaya çıkararak geniş çevrelere yaymak, yeni gelişmeleri diğer meslek insanlarıyla paylaşmak gibi sebeplerle mimarlık yayını yapmanın gerekli olduğunu belirten Sayar, yapılan çalışmaların yayınlanmaması yani çevrelerce paylaşılmaması/topluma aktarılmaması halinde çalışmanın değerinin olmadığını söylemektedir (Anonim, 1984; Uludüz, 2014: 17-18). Süreli mimarlık yayınlarda yer alan bilimsel bilgiler, yeni bilgilerin üretilmesinde diğer meslek insanlarına ve topluma ışık tutmaktadır.

Süreli mimarlık yayınları, içerisinde bulundurduğu görsel ve yazınsal ürünler ile mimari söylemleri, ideoloji ve fikirleri topluma ve meslek gruplarına aktarmada önemli bir araç olmaktadır (Başaranoğlu, 2018: 89). Mimarlık disiplininin topluma aktarılmasında ve yayılmasında önemli yer tutan süreli mimarlık yayınları, dönem hakkında bilgi veren ve bu bilgilerin analiz edilmesine imkan tanıyan medya araçlarıdır (Ercanlı, 2015: 57). Aynı zamanda medya içerisinde basılı biçimde yer alan süreli yayınlarda, dönemlere ait mimarlık kültürünün/mimarlık anlayışının topluma ve gelecek nesillere aktarılmasında kaynak olarak kullanılmaktadır (Uludüz, 2014: 17).

Mimarlar, süreli mimarlık yayınlarda yer verdiği yazınsal ve görsel ürünler ile kendini tanıtmaya imkanı bulmuştur (Colomina, 1988; Özdemir, 2015: 14) ve böylelikle meslekteki varlığını topluma duyurabilmiştir. Gelişen medya içerisinde mimarlık mesleğinin ve mimarlık ürünlerinin daha çok bulunması, dönemin mimarlık kültürünün daha geniş çevrelere ulaşmasını sağlamaktadır (K. Karaca, 2010: 21). Mimarların vizyonunun gelişmesi açısından önemli etkisi bulunan süreli mimarlık yayınlara mimarlık mesleğini ve mesleğin kapsamını tanımlamak, çevrelere tanıtmak gibi misyonu bulunmaktadır (Başaranoğlu, 2018: 87). Süreli mimarlık yayınları, mesleki örgütlenmeyi sağlamanın yanı sıra mimarlık alanında ortaya çıkan genel problemlerin çözümünde kullanılan bir ortam olmaktadır (Ercanlı, 2015: 57).

Dönemin mimarlık anlayışı, üslubu, yapı malzemeleri ve teknolojileri gibi ürünlerin tanıtımını söylemler, teknik çizimler, mobilya ve yapı fotoğrafları aracılığıyla yapan süreli mimarlık yayınları, tarihsel anlamda en çok kullanılan medya araçları olmuştur (Özdemir, 2015: 20-21). Zaman içerisinde süreli mimarlık yayınlarında kullanılan görsellerin artması ile daha çok insan mimarlık alanını tanımaya başlamıştır (K. Karaca, 2010: 21). Bu sayede mimarlara ve diğer meslek insanlarına çok daha kolay erişim sağlanmıştır. Böylelikle süreli mimarlık yayınlarının, bu alanda çalışan insanların görüşlerinin gelişmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu durum, mimarların birbirinden etkilenmesine ve birbiriyle etkileşim kurmasına, değişen mimarlık anlayışlarını yeni teknolojileri kullanarak ürün haline dönüştürmesine olanak tanımıştır. Süreli mimarlık yayınlarının, meslek insanlarının dışında toplumun da güncel sanat ve mimarlık alanlarında bilgi sahibi olmasına yardımcı olduğu söylenebilir (Ertekin, 1984; Ançel, 2008: 6).

Endüstrileşme döneminde gelişen teknik ve teknolojik imkanlar, yine bu dönemde ortaya çıkan modern üslup ile yeni ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Özdemir, 2015: 15). Endüstrileşme ile beraber, mimarlık alanındaki mesleki süreli yayınların oluşumu yabancı ülkelerde 19. yüzyıl içerisinde; ülkemizde ise 20. yüzyılda ortaya çıktığı görülmektedir (Alsaç, 1979; Ançel, 2008: 6). Mimarlık alanına dair ürünler ve düşüncelerin 19. yüzyıldan itibaren kayda geçirilebilmesi ile bu bilgilerin kuşaklar boyu aktarılabilmesine imkan vermiştir (Ercanlı, 2015: 57). Teknik ve teknolojik imkanların getirdiği radyo, sinema, reklam, süreli yayınlar gibi iletişim araçları, modern toplum için bilginin yeniden üretildiği ve yayıldığı ortamlar haline gelmiştir (Başaranoğlu, 2018: 92). Basım ve beraberinde süreli mimarlık yayınlarının oluşması ve çoğalması ile dönemin ideolojilerine ve mimarlık anlayışına bu yayınlarda yer verilmiştir. İnşa edilen yapı ürünlerinde kullanılan ve süreli mimarlık yayınlarında yer verilen yeni yapı teknolojilerinin, yapı malzemelerinin, oluşturulan projelerin tanıtımı yapılmış; bu ürünler dönemin simgesi haline gelmiştir (Başaranoğlu, 2018: 96). Bu duruma örnek olarak beton malzemesinin modern dönemin simgesi olduğu söylenebilir (Özdemir, 2015: 16). Süreli yayınlar aracılığıyla meslek insanlarının yeni ürünlerden ve güncel mimarlık ortamından haberdar olması sağlanmış; böylelikle daha çok tanınan ürünler, geniş çevrelerde yaygın olarak kullanılmıştır (Başaranoğlu, 2018: 96). Ülkenin otoritelerinin gücünün aksettirildiği mimarlık ürünleri, ideolojileri

yansıtan bir araç olarak kullanılmaktadır (Ercanlı, 2015: 57). Ülkemizde, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık üslubuna dair bilgiler ve düşüncelerini dönemin mimarlık süreli yayınları üzerinden yıllar boyunca analiz etmek ve anlamak mümkündür (Alsaç, 1979; Ançel: 2008: 6). Cumhuriyet'in ilanından sonra yönünü modern mimarlığa çeviren Türkiye'de, kendi ulusal kimliğini ifade eden, karakteristik ve ülke ideolojisini yansıtan özelliğe sahip mimarlık ürünleri üretilmiştir (Ercanlı, 2015: 57).

Süreli mimarlık yayınları, içerisinde grafik, fotoğraf, çizim gibi görsel ürünlerle desteklenen yazılı metinleri bulundurarak Endüstrileşme Dönemi'nde görülen modern üslubun ve yeni ideolojilerin ve görüşlerin topluma tanıtılmasında önemli bir konumda bulunmaktadır (Başaranoğlu, 2018: 96). Dönemi içerisinde eski saygınlığı bulunmayan mimarlık alanını tekrar canlandırmak isteyen mimarlar ürünlerini, düşüncelerini ve kendilerini tüm dünyaya tanıtılabilmek amacıyla medya araçlarını ve süreli mimarlık yayınlarını kullanarak kullanmışlardır (Başaranoğlu, 2018: 80). Mimarlık alanının kendine ifade biçimi olarak seçtiği süreli mimarlık yayınlarının özellikle görsel olanın ön planda olduğu modern dönemde modernist mimarlar tarafından çok fazla kullanıldığı görülmektedir (Başaranoğlu, 2018: 92). Geleneksel olarak çok daha az bir nüfusa ulaşan mimarlar bu sayede dünyanın her yerindeki toplumlara ulaşabilmiştir.

2.2.1. Mimar/Arkitekt Öncesi Mimarlık Alanındaki Yayınlar

Vitruvius (M.Ö. 80- M.Ö. 15), mimarlık ile ilgili bilgilerin bir araya getirildiği ilk kaynak olarak kabul edilen "De Architectura" yani "Mimarlık Üzerine 10 Kitap" adlı eseri ile mimarlık medyasına önemli bir katkıda bulunmuştur. Devrinin en büyük kaynağı olan bu kitap, mimarlar ve diğer meslek insanlarına yol gösterici olmuştur. Kitap, inşa tekniklerinin yanı sıra mimari yazınları da içermektedir. Kitap içeriğinde mimarlık eğitimi, şehirler, konutlar, dini yapılar, kamu yapıları, mimarlık üslupları, yapı malzemeleri gibi mimarlığa dair her şeyden (Özgüven, 2020: 199) bahsettiği için "Mimarlığın İncisi" olarak kabul edilir (K. Karaca, 2010: 43). Kitabın zaman içerisinde mimarlık medyasında yaşanacak gelişmelerin öncüsü olduğu söylenebilir.

Vitruvius'tan sonra Faventius ve Palladius'un ürettiği mimarlık ile ilgili yazılı kaynaklar tam olarak korunamamıştır (K. Karaca, 2010: 38).

1404-1472 yılları arasında yaşamış olan Leon Battista Alberti, kuramsal bilgi üretiminde bulunmuştur ve yazdığı "De Re Aedificatoria" kitabı, mimarlık literatürüne girmiş önemli eserlerden biridir. 1570 yılında "I Quattro Libri dell' Architettura, The Four Books of Architecture" isimli kitap yazan Romalı mimar Palladio, kitabında ince ahşap işçiliğinden, mimari ilkelerden bahsetmiş ve inşaat alanına dair tavsiyelerde bulunmuştur (Atasoy ve Tükel, 2010; K. Karaca, 2010: 44). Alberti, Vignola, Serlio, Palladio, Scamozzi gibi Rönesans dönemi mimar ve sanatçıları, yaptıkları yayınlar ile devrinin mimarlık anlayışını ve ideolojisini oluşturduğu için Rönesans dönemi mimarlığı hakkında "Kitap Mimarlığı" olarak söz eder (K. Karaca, 2010: 43).

Endüstrileşmeyle birlikte radyo, televizyon, sinema, reklam, süreli yayınlar gibi her geçen gün yenilenen iletişim araçları ile beraber kendi iletişim ağını geliştiren ve genişleten mimarlık, 19. yüzyıl ile birlikte iletişim aracı olarak süreli mimarlık yayınlarını aktif olarak kullanmıştır. Bu sayede mimarların düşüncelerini aktarırken kullandığı yapı tasarımı ve bina üretimi süreçlerinin dışında oluşturulan metin, fotoğraf, çizim ve grafikler gibi ürünler ile fikirlerini aktarabileceği yeni ve daha büyük iletişim bir ortam oluşmuştur (Özdemir, 2015: 14). 20. yüzyıl başlarında çok geniş çevrelere ulaşan süreli mimarlık yayınlarının kullanım biçimi değişmiş; mimarlar, savunduğu ideolojileri ulusal ve uluslararası alanlarda ifade etme olanağı bulmuştur. Örneğin, endüstrileşme döneminde gelişen modern üsluba bu yayınlarda yer verilmiştir (Başaranoğlu, 2018: 92).

Süreli mimarlık yayınlarının ilk örnekleri Almanya ve Fransa'da görülmüştür. 1789 yılında Almanya'da yayınlanan "Allgemeines Magazine für die Bürgliche Baukunst", inşaat alanına dair ürünlerin tanıtımını yapmayı hedeflemiştir (Özdel, 2001; Uludüz, 2014: 18).

1800 yılında Fransa'daki müteahhit ve mühendis topluluğunun oluşturduğu "Journal des Batiments Civil", Fransız Devrimi sonrasında yapı üretiminin durma seviyesine geldiği bir dönemde ortaya çıkarılmıştır (Özdel, 2001; Uludüz, 2014: 18). Bu durum,

bilginin bilinen yöntemlerle aktarılmasının dışında bilgi üretiminin ve paylaşımının yapılmasına olanak tanıyarak mimarlar, mühendisler, müteahhitler gibi meslek insanları arasında düşünsel bir paylaşım ve tartışma ortamı oluşmasını sağlamıştır (Lipstadt, 1982; Özdemir, 2015: 14). Yayın içerisinde mesleğe ait duyurulara, mimarlık uygulamalarına dair yapılan eleştirilere, mimarlık tarihi yazılarına ve mimarlığa dair hipotezlere yer verilmiştir (Özdel, 2001; Uludüz, 2014: 18). Bu sayede, yapı üretimi yapamayan mimarlar, bilgi üretimi ve aktarımını bu yayın aracılığıyla yapma imkanı bulmuştur.

19. yüzyılın erken döneminde “Journal des Batiments Civil”in mimarlık alanının kendi iletişim alanını oluşturmasında, kendini kültürel olarak çevrede var etmesinde ve benzer yayınların çoğalmasında öncü olduğu söylenebilir. 19. yüzyılın devam eden sürecinde bilginin kuramsal içerikli üretiminin yapıldığı farklı süreli yayınlar görülmektedir. Mimarlık için önemli bir yer tutan süreli mimarlık yayınları, 1960’lı yıllar sonrasında çok daha etkili kullanılarak güçlü bir etkileşim aracı haline gelmiştir. 19. yüzyılın son dönemlerinde mimarlık alanını da kapsayan mühendislik-mimarlık ilişkisini kuran süreli yayınlar ortaya çıkmıştır (Başaranoğlu, 2018: 89).

Dünyanın farklı bölgelerinde görülen L’Emulation (Belçika), The Studio (İngiltere), Pan (Almanya), Art & Decoration (Fransa), Kunst und Kunsthandwerk (Avustralya) gibi süreli mimarlık ve tasarım yayınları; sanatçı, mimar, müteahhit, tasarımcı, mühendis gibi meslek insanların görüşlerini belirttiği yeni süreli yayın ortamları olmuştur (Özdemir, 2015: 14). Süreli mimarlık yayınlarının ortaya çıkması ve bu yayınların çoğalması insanların dünyadaki inşaat ve tasarım bilgilerinden, yapı malzemelerinden, yapım tekniklerinden haberdar olmasını sağlamaktadır.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra oluşan toplumsal şartlar, ekonomik krizler, politik söylemler 1920’li yıllarda avant-garde süreli yayınlarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Sanat ve mimarlık alanlarında kendini gösteren avant-garde süreli yayınları, içerdiği söylemler ile savunulan ideoloji ve fikirleri uluslararası kitlelere yaymak amacı ile oluşturulmuştur (Özdemir, 2010: 14).

1917-1928 yılları arasında, Theo van Doesburg tarafından avant-garde akımını tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla yayınlanan De Stijl süreli yayını, o dönemdeki önemli bir mimarlık okulu olan Bauhaus ile etkileşim kurmuştur. Okulda oluşan kuramsal bilgilerin tartışıldığı ve geliştiği bir ortam olarak fikirlerin biçimlenmesinde aracı olmuştur. Le Corbusier, 1920'li yıllarda “L’Esprit nouveau” isimli avant-garde olarak çıkardığı dergide mimarın tasarım yaparken ürettiği fikirlere, kuramsal bilgilere ve mimarlık uygulamalarına yer vermiştir. Avant-garde süreli mimarlık yayınları, mimarların kendi düşüncelerini yansıtmada önemli bir araç olarak görülmektedir (Colomina, 2011; Özdemir, 2015: 15). Colomina (2011), dergilerde düşüncenin yanı sıra mimarlık uygulamalarına da yer verilmesi ile mimarların kendilerini ifade edebileceği ve eserlerini gösterebileceği ortamın oluştuğunu söylemektedir (Özdemir, 2015: 14).

Türkiye’de süreli yayınların Cumhuriyet’in ilanından önce de var olduğu bilinmektedir. 1831 yılında çıkarılan Takvim-i Vekâyi, ilk Osmanlı-Türk resmi gazetesi; 1940 yılında çıkarılan Ceride-i Havadis ise ilk yarı resmi gazete olma özelliğini taşır. Bununla birlikte 19. yüzyılın son yarısında aylık olarak çıkarılan Mecmûa-i Fünûn, ilk pozitif bilimler dergisi; Mecmûa-i Ulûm ise ilk sosyal bilimler dergisidir. Yine bu dönemde yayınlanmış olan Mirat dergisi, endüstrileşme ve modernleşme üzerine içeriklere yer vermiştir (Aydoğdu, 2016; Hatipoğlu, 2019: 7). Disiplinlerin zaman içerisinde uzmanlaşmasıyla beraber, her uzmanlık alanına ayrı ayrı hitap eden süreli yayınlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye, 18. yüzyılda mimarlık ve mühendislik alanında uzmanlaşmışsa da süreli mimarlık yayınlarının ortaya çıkması 20. yüzyılı bulmuştur (Ançel, 2008: 5). II. Meşrutiyet’in ilanı ile beraber tekrar ortaya çıkan “hürriyet/özgürlük” düşüncesi, siyasi partilerin ve içerisinde Osmanlı mimar ve mühendisleri için de çalışmalar yapan toplulukların da bulunduğu çeşitli sivil toplum örgütlerinin oluşmasını sağlamıştır. Bu topluluklar, kendi düşüncelerini çevrelere yaymak için gazete, dergi gibi basın/medya araçlarını kullanmışlardır.

II. Meşrutiyet’in ilan edildiği 1908-1920 yılları arasında oluşan ilk mesleki örgüt olan Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti (1908), Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti

Mecmuası (1909)'nı yayınlamıştır (Günergun, 1987; Hatipoğlu, 2019: 23). Mimarlık ve mühendislik alanı için çalışmalar yapılan OMMCM, imkan yetersizliği ve rağbetin olmaması sebebiyle sadece 12 sayı çıkarılabılmıştır (Ünalın, 2002; Ançel, 2008: 6). Yine bu dönemde OMMCM (1909)'nin dışında Arapça olarak Genç Mühendis (1909-1914) ve Mühendis Mektebi Mecmuası (1922-1923); Almanca ve Fransızca olarak Genie Civil Ottoman (1910-1914), Revue Technique d'Orient (1910-1913), Zeitschrift für Technik und Industrie in der Türkei (1916) yayınlarının yapıldığı görülür (Aydoğdu, 2016; Hatipoğlu, 2019: 7).

Ünalın (2002), mimarların Osmanlı döneminde bağımsız süreli yayın çıkaramamasının sebebi olarak; Türkiye'nin ilk güzel sanatlar okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin (1882) o dönemde mezun verdiği mimar sayısının az olması, mimarlık eğitiminin genellikle usta çırak ilişkisine bağlı olması, Müslüman olmayan mimarların yurtdışında çalışmak istemeleri ve Mühendis mektebinden mezun olanların çoğunlukla devlette çalışmak zorunda olmalarını göstermektedir (Ançel, 2008: 6).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Fen Alemi (1925), Türk Mühendisler Ocağının Fen Mecmuası (1925), Mühendis Mektebi Mecmuası gibi elektrik, inşaat, ulaştırma, su vb. konuları içeren süreli yayınlar ortaya çıkmıştır. Fen Alemi dergisi, Cumhuriyet döneminin ilk mühendislik dergisidir (Okay, 2004; Ançel, 2008: 5). Mimarlık, bağımsızlaşma sürecine bağlı olarak Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra mühendislik alanından ayrılarak kendi mesleki üretim alanını oluşturmuştur. Bağımsızlaşmayı takip eden süreçte mimarlar, mesleki anlamda benliklerini oluşturma, toplumdaki yerlerini belirleme ve topluma otoritesini benimsetme, görev ve sorumluluklarını tanımlama çabası içerisinde olmuşlardır (Ünalın, 2002; Ançel, 2008: 6).

Buradan hareketle, mimarlar ve mühendislerin Cumhuriyet'in ilanından önce de medya ve süreli yayınları kullandığı söylenebilmektedir. Ancak, Cumhuriyet döneminde görülen endüstrileşme ile beraber oluşan teknik ve teknolojik imkanlar, çok daha geniş çevrelere ulaşma olanağı sunmuştur. Bu sayede, savunulan ideolojiler mimarlık alanında da yerini bulmuş; mimarlık konularının ulusal ve uluslararası

çevrelerde yayılması sağlanmıştır. Yapı üretiminin dışında kendini farklı bir yolla ifade etme yöntemi bulan mimarlık mesleği ile ilgili yapılan tüm yayınlar, mimarlık tarihinin anlaşılması bakımından literatürdeki önemli kaynaklar olmuştur.

2.2.2. Mimar/Arkitekt Dergisinin Oluşum Süreci ve Yayın Hayatı

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte batıdaki gelişmişlik ve yenilikler Türkiye'ye getirilmiştir. Getirilen inkılaplar, öncelikle ülkenin başkenti olan Ankara'da kuvvetli etkilerini göstermiştir ve hızlı bir şekilde Türkiye'nin her yerine yayılmıştır. Bu inkılaplar her alanda olduğu gibi mimarlık ortamında da köklü değişikliklere neden olmuştur. Cumhuriyet ile birlikte eğitim ve mimarlık alanında da getirilen yenilikler arasında dönemin mimarlık okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde isim değişikliği yapılarak isminin Güzel Sanatlar Akademisi olması ve eğitim müfredatının geleneksel olandan ayrıştırılarak modern eğitim sistemine geçilmesi gösterilebilir. Batıdaki modern akımın etkileri ülkede görülmeye başlanmış; memleketin her tarafında mimarlık hizmetlerinin yapılması amacıyla ülkenin her tarafında yeni ideoloji ve inkılapları yansıtan yapılar inşa edilmiştir. Ancak Ançel (2008: 7)'in de belirttiği gibi iletişim araçlarının yetersizliğinden sebebiyle 1930'ların ilk yıllarında görülen mimari yenilik ve gelişmelerden haberdar olmayan geniş bir çevreden söz etmek mümkündür. Ülkenin her yanında yapılan değişimler ve gelişimlerden tüm çevrelerin haberdar olması ve özellikle ülkenin her tarafında yapı üretimi yapan mimarlık çevresinin iletişim eksikliğine karşı duyduğu rahatsızlık sebebiyle iletişim ortamının oluşması bir gereksinim haline gelmiştir (Alsaç, 1979; Ançel, 2008: 7).

20. yüzyılın başlarında İstanbul'un düzenli şehir planının haritalandırılması ve İstanbul yeni imar planının yapılması için OMMC bu işlerin yapımında yerli mimar ve mühendislerin yer almasını önermişse de yabancı mimarlar görevlendirilmiştir. OMMC, Osmanlı'da bulunan mühendislerinin deneyim kazanması amacıyla yabancı mimar ve mühendislerin yanında çalıştırılmasını talep etmiştir (Ançel, 2008: 8). Aynı durum, Cumhuriyet'in ilanından sonra da yaşanmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapı üretim faaliyetleri kamu tarafından yapılmıştır. Yeni ve modern kamu yapılarının üretiminin yapılması için yabancı mimarları görevlendirmeyi tercih edilmiştir. Bu durum, Türk mimarların mesleğini icra edeceği ortamı bulamamasına ve modern yapı

üretiminde deneyim kazanmasında gecikme yaşamalarına sebep olmuştur. Mimari yapı üretiminde yabancı mimarların görevlendirilmesinin Erken Cumhuriyet Dönemi'nde savunulan yerel olanın desteklenmesi kullanılması düşüncesine ters bir davranış olduğunu söyleyen Tanyeli (2004), Türk mimarlar arasında birlik ve beraberliğin sağlanması için mesleki iletişim ortamı oluşması gerektiğini belirtmiştir (Ançel, 2008: 7). Yabancı mimarların eğitim, danışma ve yapı üretimi gibi tüm mimarlık faaliyetlerinin içerisinde yer alması ve Türkiye'de mimarların meslek haklarının korunacağı ve meslek tanıtımının yapılacağı hiçbir kuruluş ve yayın organının bulunmaması, Türk mimarların deneyimsiz olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Sayar, 1980: 122). Bu sebeple Türk mimarları hak ettiği konumlarda bulunamamıştır. Angın (2017: 73), kamu tarafından yapılan yapı üretiminde yabancı mimarların görevlendirilmesi sebebiyle Türk mimarlarının kendini ifade edebileceği, tanıtılabileceği ve yetkin olduklarını anlatabilecekleri bir ortama ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

Türk mimarların ülkenin her köşesine erişebilme ve yerli mimarların seslerini duyurma gibi istekleri, mesleki alanda iletişim ortamının oluşmasında etkili olmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra yerli mimarlar haklarını savunmak için Mimarlar Birliği'ni kurmuştur (Ançel, 2008: 8). Güzel Sanatlar Akademisi'nde modern mimarlık eğitimi alan bir mimar grubu, yerli mimarların kendilerini ifade edebilmesi, tanıtılabilmesi, Türk mimarlığının eski saygınlığına ulaşabilmesi ve mesleki iletişim ve örgütlenme ortamı oluşturabilmek amacıyla 1931 yılında Türkiye'nin ilk mimarlık dergisi olan "Mimar" dergisini kurarak dönemin mimarlarının sesi olmayı başarmıştır. Ünalın (2002), Mimar/Arkitekt dergisinin çıkarılmasının Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşundan takriben 50 yıl sonra yayımlanması ile mimarların bir kuruluş altında birleşip harekete geçmesinin aynı süreç içerisinde gerçekleşmesinin mimarların özgürleşme hareketinin sonucu olduğunu belirtmiştir (Ançel, 2008: 6). Aslanoğlu (1980), 1927 yılında görülen mimarlık ve mühendislik ile ilgili kanunun kabul edilmesi ve Türk mimarların ilk defa uluslararası yarışmaya katılması; 1931 yılında Türkiye'de ilk defa mimarlık yarışmasının yapılması gibi durumların derginin çıkarılmasında büyük etken olduğunu söylemiştir (Uludüz, 2014: 23).

Akademiden yeni mezun olan genç mimarlar (Şekil 2.1), memleketin her köşesinde görev almıştır. Bu durum mimarlar arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasına, mimarların örgütlenmesine ve yeni iletişim ortamı oluşmasına olanak sağlamıştır. Mimar/Arkitekt dergisi, mimarlar arasında sadece iletişim aracı olmanın yanında yayınladığı eserler ile mimarlık gelişmelerini aktaran ve dönemin mimarlık mentalitesi/düşüncesi hakkında okuyucunun bilgi sahibi olmasını sağlayan, mimarlık sorunlarına karşı çözüm üretilen ve fikir beyan edilebilen mesleki bir iletişim ortamı olmuştur (Ançel, 2008: 10).

Şekil 2.1. Sayar ve Kozanoğlu Akademi’de öğrenci iken, 1920’ler (Soldan ikinci Kozanoğlu, en sağdaki Sayar) (Sayar Arşivi; Cengizkan vd. 2015).

Zeki Sayar, derginin çıkarılma fikrinin Abidin Mortaş’a ait olduğunu belirtmiştir. Abidin Mortaş’ın “Bir mecmua çıkaralım. Kimse bizi tanımıyor; ne halk tanıyor, ne devlet tanıyor. Ortada kaldık” (Kumral, 1996: 101; Angın, 2017: 74) sözleri, Türk mimarlarının ülke içerisindeki durumunu göstermektedir. Zeki Sayar da akademiden mezun olduktan sonra kendilerini ifade etme, tanıtmaya ve yapı üretiminde sıkıntılar yaşadıklarını söylemiştir.

Tasarım ve inşaa alanlarında yeterince bulunamayan Türk mimarların becerilerinin gösterilmesi amacıyla 1928 yılı Güzel Sanatlar Akademisi mezunlarından olan Sedad Hakkı Eldem, Samih Saim Akkaynak, Şevki Balmumcu, Abidin Mortaş ve Mortaş’ın iş ortakları olan Cemil Finci ve Faruk Çeçen, Aptullah Ziya Kozanoğlu ve Zeki Sayar,

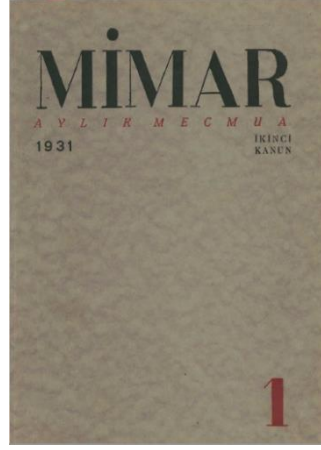
1930 yılında bir araya gelerek dergi çıkarmaya karar vermişlerdir (Angın, 2017: 74) (Şekil 2.2). Abidin Mortaş ve A. Ziya Kozanoğlu derginin düzenleme ve baskı işlerini yürütürken Zeki Sayar da idari ve mali işleri üstlenmiştir. Ekipte bulunan diğer kişiler ise yazı ve evrak işleri ile ilgilenmişlerdir ve birçok kişi dergide gönüllü olarak çalışmıştır.

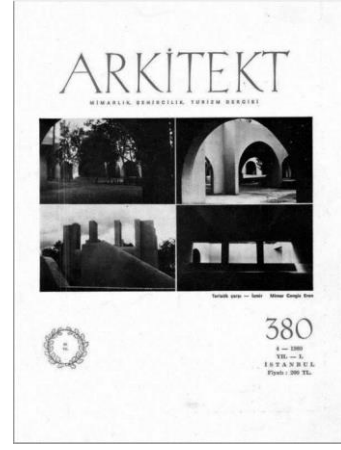
Şekil 2.2. Mortaş, Kozanoğlu ve Sayar, Ankara, 1937 (Sayar Arşivi; İnan vd. 2015).

Derginin ismi Zeki Sayar'ın önerisi ile "Mimar" olarak belirlenmiş ve 1931 yılının Ocak ayında derginin ilk sayısı çıkarılmıştır. 1935 yılında dil inkılabının gerçekleşmesi ile birlikte Arapça kökenli olan "Mimar" ismi "Arkitekt" ismi ile değiştirilmiştir. Yeni ismiyle birlikte derginin yabancı memleketlerde de tanınması daha kolay hale gelmiştir (Sayar, 1990: Ançel, 2008: 10). Dergi, 1981 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir (Şekil 2.3).

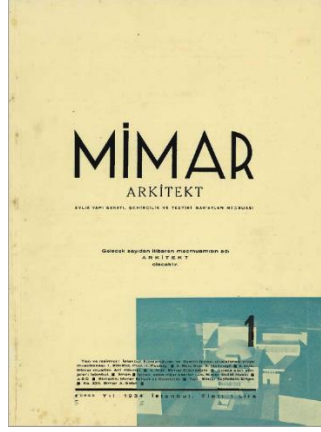
Dergi arşivinde dergi sayı numaralarının Mimar isminden sonra da devam etmiş olduğu, fakat dergi kapaklarında ise Arkitekt ismi ile birinci sayıdan itibaren yayınlandığı görülmektedir.

(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 2.3. a) Mimar (1931) – 1. Sayı (Mimarlar Odası Arkitekt Veri Tabanı),
b) Arkitekt (1980) – 380. Sayı (Mimarlar Odası Arkitekt Veri Tabanı),
c) Mimar ismiyle son sayı, Arkitekt (1935) – 1. sayı (Mimarlar Odası
Arkitekt Veri Tabanı), d) Arkitekt ismiyle ilk sayı, Arkitekt (1935) – 2. sayı
(Mimarlar Odası Arkitekt Veri Tabanı).

Derginin ilk yıllarında A. Ziya Kozanoğlu'nun Adana Belediye'sine Fen İşleri müdürü olarak atanması ve 1942 yılında Abidin Mortaş'ın Ankara'ya yerleşmesi ile birlikte derginin idari işlerinde yalnız kalan Zeki Sayar, tüm sorumlulukları üstlenerek 1981 yılına kadar dergiyi çıkarmaya devam etmiştir (Sayar, 1955: 147). Ancak Ankara'da ikamet eden Abidin Mortaş dergi içeriğine katkıda bulunmaya devam etmiştir ve Mortaş'ın 1950 yılından sonra yoğunlaşan işleri sebebiyle dergiye yeterince makale gönderememesi derginin Ankara kolunda zayıflamaya sebep olmuştur. Derginin çevirmenlik işlerini yapan Samih Saim Akkaynak da bir yıllık sürenin sonunda dergiden ayrılmıştır (Akay, 2015: 149, 157). Neşat Akatay, Şevki Vanlı'nın amcası

Muzaffer Vanlı gibi isimler ve öğrenciler Zeki Sayar'ın yalnız kaldığı bu dönemde karşılıksız olarak dergide çalışmışlardır (Sayar 1988: 47; Akay, 2015: 155).

Mimarların kısa ve uzun vadede amaçlarına ulaşmasında önemli bir etken olan bu dergi, Türkiye'de ilk kez yayınlanan mimarlık dergisi olma özelliğini taşımaktadır. Derginin 50 yıl süren yayın hayatı göz önünde bulundurulduğunda dönemi içerisinde en uzun soluklu dergi olduğu görülmektedir. Mimarlar Odası'nın oluşmasında önemli katkısı olan Mimar/Arkitekt dergisinin (Hatipoğlu, 2019), sonrasında yayınlanacak olan tüm mimarlık dergilerine örnek olarak yayıncılık geleneğini başlattığı söylenebilir (Altınar, 2001; Uludüz, 2014: 23).

İlk 5 yılında aylık dergi olarak düzenli bir şekilde çıkarılırken 1935 yılı sonrasında birkaç sayının birleştirildiği ve yılda 10 sayı olarak yayınlandığı görülmektedir. 1935 yılı sonrasında birkaç sayının birleştirildiği ve yılda 10 sayı olarak yayınlandığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Abidin Mortaş ve Zeki Sayar'ın askerliği sebebiyle derginin düzeni bozulmuştur ve yayıncılığa süreliğine ara verilmek zorunda kalınmıştır. Bu süre zarfında aylık olarak çıkarılan dergi iki ayda bir olarak çıkarılabilmıştır (Sayar, 1955: 147). 1939-1940 yıllarında iki ayda bir çıkarılan dergi yılda 6 sayı olarak yayınlanmıştır. 1941-1942 yıllarına ait olan yalnızca 1 yıllık dergi çıkarılması sebebiyle dergi koleksiyonunda bu yıllara ait tek bir cilt görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 2 aylık olarak çıkarılmış olan dergi, 1948 yılı sonrasında yılda 5 sayı olarak yayınlanmıştır. İstanbul'da yayınlanan derginin Ankara temsilciliği 1950 yılında ilk olarak Neşet Aktay tarafından yürütülmüştür ve 1955 yılı sonrasında Muzaffer Vanlı bu görevi üstlenmiştir (Akay, 2015: 157). 1952 yılından yayın hayatının sonuna kadar ise kağıt, klişe ve baskı fiyatlarının çok artması sebebiyle üç ayda bir yani yılda 4 defa çıkarılabilmıştır (Sayar, 1955: 147). 1970-1980 yılları arasında yaşanan büyük ekonomik sıkıntılar, derginin 50. yılında yayın hayatına son vermesine sebep olmuştur.

Güzel Sanatlar Akademi'sinde müfredata konulan modern mimarlık üzerine eğitim alan dergi sahipleri, işlevsel ve modernist anlayışla projeler üretmelerinin yanında üretilen mimari yapıların ekonomik olması gerektiğine dair bilgilere dergi içerisinde yer vermişlerdir ve okuyucuların bu yönde ürün oluşturmalarında etken olmuştur.

Ercanlı (2015: 58), modern anlayışın toplum tarafından benimsenmesinin ve toplumun her kesimine yayılmasının Cumhuriyet'i simgeleyen modern üslubun yaşamın içerisinde var olması açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Mimar/Arkitekt dergisi, yayımlandığı dönem itibariyle benimsediği ideolojilere ve içeriğinde modern mimarlığa dair bilgilere yer vermiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yayın hayatına başlayan Mimar/Arkitekt dergisinde mimarların savunduğu ideolojilere ve güncel modern mimarlık anlayışına yer verilmesinin toplumun bu yeni ideolojileri benimsemesinde ve modern yaşam biçimini oluşturmasında önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki geniş etki alanına sahip modernizasyon çalışmalarının mimarlıktaki öncüsü Mimar/Arkitekt dergisi (Hatipoğlu, 2019: 1), modern mimarlığın ve sahip olunan yeni mesleki ideolojinin yansıtıldığı bir ortam olmuştur (Kıran, 2017: 64). Cumhuriyet'in ilanı, Mimar/Arkitekt dergisinin yayın hayatına başlaması ve modern akımın Türkiye'ye gelmesi aynı zamana denk gelmektedir. Dergi, mimarlık alanında fikirlerin paylaşıldığı bir ortam oluşmasını sağlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkarılan dergi, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki ekonomik, sosyal, kültürel ve mimarlık alanlarında fikir sahibi olunmasını sağlayan önemli bir kaynak olmaktadır. (Kıran, 2017: 65). Dergi, 50 yıl boyunca yayın hayatına devam etmesi sayesinde yıllar boyunca tüm alanlardaki değişimlerin gözlemlenebildiği bir literatürü içerisinde bulundurmaktadır.

1931 yılında Mimar/Arkitekt dergisi içerisindeki ilk makale olan Alişanzade Sedat Hakkı'nın İstanbul ve Şehircilik isimli yazısının ilk paragrafında geleneksel olana dair eleştirel bir yaklaşım sergilediği, ikinci paragrafında mimarlık mesleğinin misyoner tarafını belirttiği ve son paragrafında derginin amaçlarından bahsedildiği görülmektedir:

“İstanbul ahalisi şehircilik hususunda eski ile yeniye doğru tefrik edemiyor. Mevcut eski eserlere karşı ecnebi kaldı; frenklerin evlerini anlamadan taklit etti. İstanbul ahalisini bu hususta tenvir edecek kimdir. Türkün mimarideki en temiz hassa ve zevklerini yeniden aşıl原因an kimdir?

Mimar. En mukaddes vazifesi budur ve vatana karşı borcu budur. İnşa etmek ve iyi inşa etmek. Ve inşa ederken şehre karşı mesuliyetini unutmamak. Zira her inşaat, ne kadar küçük olursa olsun şehrin çehresinin teşekkülünde bir unsurdur. Bunu yapı sahibine de iyice anlatmak lazımdır.

Memleketin gayri bedii surette imar edilmemesine çalışmak, mimarimizin yükselmesi için mücadele etmek, bu uğurda çalışmak isteyen mimar ve mühendis arkadaşları birbirine ve memlekete tanıtmak ve mesailerini birleştirme, mimar ile yapı sahiplerinin yek değerine karşı vaziyetlerini tespit etmek, memlekette mimara ve sanata karşı daha çok hürmet ve itimat uyandırmak gaye ve vazifesiyle bu mecmuamızı çıkarıyoruz (Alişanzade Sedat Hakkı, 1931: 1-4).”

Bu makaleden hareketle Mimar/Arkitekt dergisinin Türk mimarlarının ve Türk mimarisinin saygınlığının kazandırılması, mimar, mühendis vb. meslek insanlarını birbirine tanıtılması ve ortak çalışma alanlarının oluşturulması gibi misyonları hedeflediği söylenebilir. Tekeli (2015), derginin amaçlarını belirten bir sunuş yazısı olmadan bir makale içerisinde misyonlarının belirtilmesinde, dergi sahiplerinin ideolojik ve eleştirel yaklaşım sergilenmesinde dikkatli davrandıklarının ibaresi olduğunu söylemektedir.

Dergi sahipleri ideolojik ve eleştirel yaklaşım sergilemekten kaçınmıştır. Derginin kuruluş amacı doğrultusunda hareket edilerek Mimar/Arkitekt dergisinin Türk mimarlarının ve Türk mimarlığının tanıtılmasında aracı olan meslek dergisi olarak yayın hayatını sürdürdüğü görülmektedir. Mimar/Arkitekt dergisinin modern mimarlığın ve bu anlamda üretim yapan mimarların tanıtılmasında, mimarlık alanında yaşanan sorunlara karşı teknik ve bilimsel çözümler getirilmesinde önemli bir konumda bulunmaktadır (Sayar, 1980: 123).

Sayar (1980: 122), derginin kurulma amacının Türk mimarlığını tanıtmak, o zamana kadar yeterince değer görmemiş olan Türk mimarlığını eski saygınlığına ulaştırmak ve ülkenin mimarlığına ve mimarlarına sahip çıkmak olduğunu söylemiştir. Batur (1985), dergide ulusal ve uluslararası ölçekte mimarlık alanında yaşanan gelişmelerden okuyucuyu bilgilendirmesinin yanında yabancı mimarların gölgesinde kalmış olan

yerli mimarların çalışmalarına öncelikli olarak yer verilmesi, derginin kuruluş amacı doğrultusunda hareket edildiğini göstermektedir (Batur, 1985; Uludüz, 2014: 26). Dergide çoğunluk olarak Türk mimarların eserlerine yer verilerek yabancı mimarların Türkiye’de tasarladıkları eserlerinin yer verilmemesi, Türk mimarların yabancı mimarlara karşı olan tavrını göstermektedir (Kıran, 2017: 67). Dergi içerisinde Türk mimarların yazı ve eserlerine yer verilerek yerli mimarların özgüvenlerini artırıcı teşvik sağlanmıştır. Bu durum, beraberinde başarıyı getirmiştir (Ançel, 2008: 11). Bu durumda derginin reklam aracı olarak kullanıldığı söylenebilir. Türk mimarlarının eserlerine ve yazılarına yer verilen ve yurtdışı örneklerinin Türk mimarların eğitimi için yayınlandığı dergi, Türk mimarı için çalışmayı görev edindiği ilk günden yayın hayatının sonuna kadar bu amacını hassasiyetle sürdürmeyi başarmıştır (Özdel ve Çaylan, 2001; Ançel, 2008: 11).

Arkitekt dergisinin 1933 yılında yer alan 35. sayısında yer alan “Üç Sene” isimli makalede yer alan “... Memleketin her köşesi bugün Türk mimarını tanıyor; Mimarın ismini ve işini bilmeyen yerler, bugün yapıları için mimara müracaat ediyorlar. Üç sene evvel en ufak bir tereddüt geçirilmeden doğrudan doğruya mütehassıs geçinen ecnebilere havale edilen mühim binalar artık Türk mimarlarının da iştirak edebileceği müsabakalar ile yaptırılıyor. Bu müsabakaların neticesinde daima Türk mimarların kazanması ile şahsi menfaatleri bozulan birkaç insandan başka herkes alâkadar oluyor ve iftihar ediyor. Türk mimarının olgunluğu memleketimizde olduğu kadar yabancı memleketlerde de takdir uyandırıyor...” yazısı ile derginin kuruluşunda Türk mimarının haklarının korunmasına, Türk mimarının ve mimarlığının saygınlığının tekrar kazanılmasına ve Türk mimarının tanıtılmasına dair hedeflerine ulaşıldığı görülmektedir.

Dönemin liderleri, dergi sahipleri ve mimarlık okulunda verilen eğitim modernist düşünceye sahiptir. Bu durum, mimarlık ürünlerinin modern üsluba sahip olduğu ve döneminin meslek dergisi olan Mimar/Arkitekt için oluşturulan makalelerin içeriğinin modernist düşünceyle oluşturulduğu görülmektedir. Hasol (2010), derginin ilk yıllarında yapı sanatı, şehircilik ve dekoratif sanatlar dergisi olduğunu, sonraki yıllarında ise belediyeçilik ve turizm konularında da içerikler ürettiğini söylemiştir. Dergide mimarlık alanındaki mesleki problemler, inşaat, teknik ve malzeme bilgisi,

şehircilik ilkeleri ve kent problemleri, kent ve bölge planlaması gibi imar sorunları, mimarlık tarihi, mimari projeler, yarışma projeleri ve üretilen modern yapıların tanıtımı gibi içerikler bulunmaktadır. (Kıran, 2017: 69). Üretilen konut, şehir planı, yeni yapı türleri gibi projelerin fotoğraf ve çizim gibi görsel materyal oluşturularak yazınsal sunuşunun yapıldığı dergide mimarlık haberlerinin, yeni yapı malzemesi çeşitlerinin, fiyatlarının ve malzeme kullanımına dair teknik bilginin verilmesi, çağdaş ve modern mimarlık ürünlerinin ve mimarlık anlayışının tanıtımının yapıldığını göstermektedir (Başaranoğlu, 2018: 95). Bu sebeple derginin meslek dergisi olduğu söylenebilir.

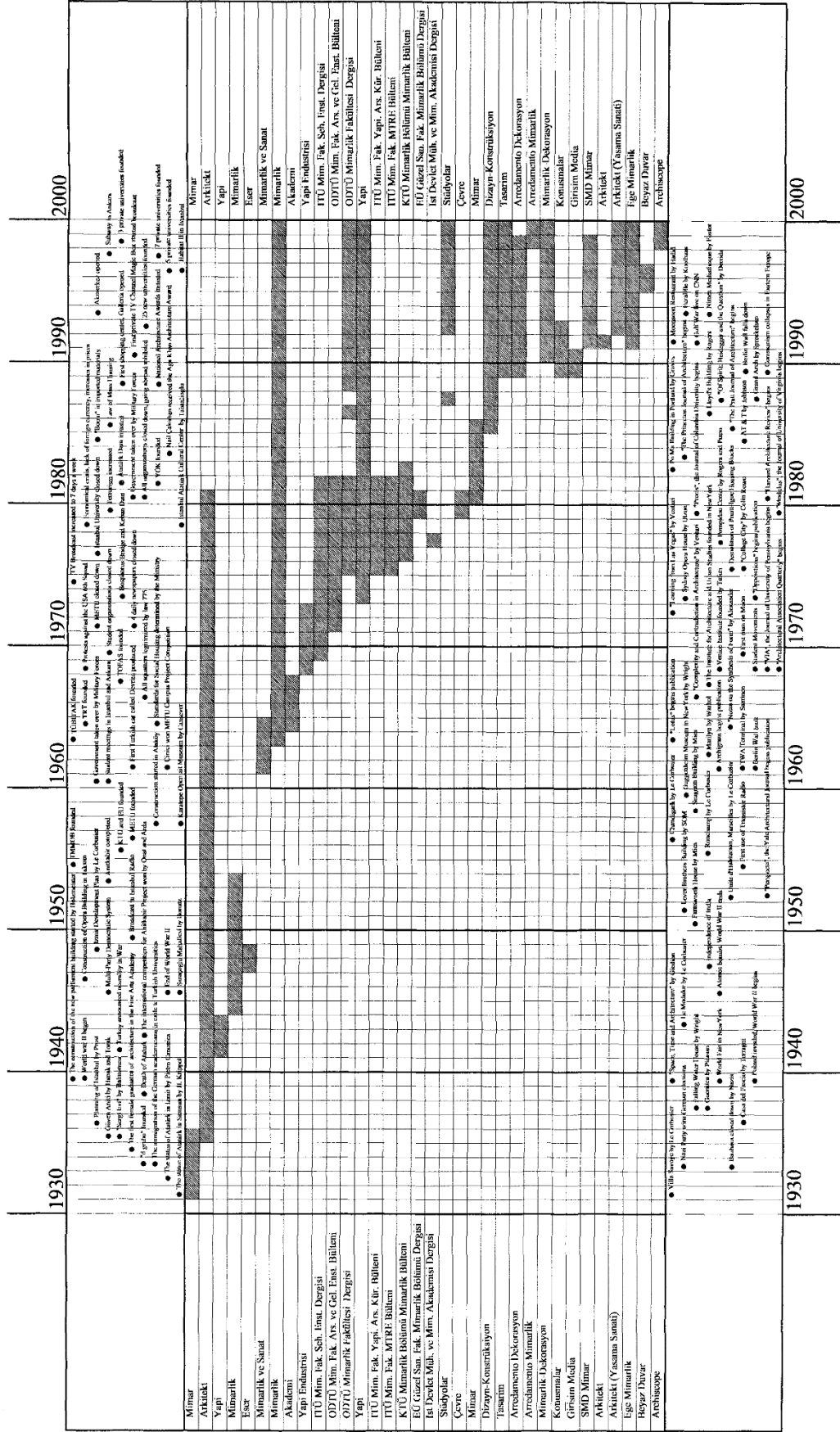
Dergi arşivi incelendiğinde derginin çıkarıldığı ilk dönemlerdeki eğitim, malzeme ve işçilik, şehircilik ve konut, yarışmalar, özel ve kamusal yapım işleri, yabancı mimarlar gibi meselelerin yerini 50 yıllık süreç içerisinde çarpık kentleşme, kentleşme problemleri, gecekondu, tarihi ve doğal çevrenin korunması gibi sorunların aldığı görülmektedir (Ergut, 2001; Ançel, 2008: 11).

Ülkedeki mimarlık durumlarını tarafsız olarak yansıtan Mimar/Arkitekt dergisi, esasında mimarlık ve şehircilik konularına yer verse de dergi içerisinde sanat tarihi, arkeoloji, fotoğrafçılık, sanat, heykel, turizm planlaması, yapı mühendisliği, mimarlık tarihi, belediyeçilik gibi farklı alanlarda yayımların yapıldığı görülmektedir. Bu durum, farklı sanat alanlarında faydalı olan bilgilerin yayımlandığını göstermektedir (Sayar, 1955: 163). Türkiye’de bulunan mimarlık eserleri, heykel, resim gibi alanlara yer verilen dergide ilk kez yayımlanan çeşitli tarihi belgelerin bulunması ve tarihi eserlerin plan ve rölövelerinin yer alması (Hatipoğlu, 2019: 1) ile Türk kültür ve sanatının zenginliğine işaret edilmektedir (Kıran, 2017: 72). Bu durum, derginin sanatın içerisindeki diğer alanlara da hizmet ettiğini göstermektedir. Dergi içerisindeki yazıların büyük çoğunluğu Türk mimarlardan oluşsa da doktor, mühendis, heykeltıraş, ressam gibi farklı mesleklerdeki insanların da yazılarına yer verilmiştir. Bu durum, farklı disiplinlerin dergide etkileşimde bulunduğunu ve derginin modern meslek ideolojilerinin oluşumuna ortam hazırladığını göstermektedir (Kıran, 2017: 68).

Sayar (1955: 163), dönem itibarıyla mimarlık alanında yapılacak olan eleştirilerin devlet, cemiyet ve mimarlık ilişkisi içerisinde yarardan çok zarar getireceği düşüncesi

ve yine o dönemde mimari fikir/düşünce üretiminde eleştiri yapabilecek uzmanların bulunmaması sebebiyle gerekli eleştirilerin dergi içerisinde yapılamadığını belirtmiştir. Doğru olduğu savunulan bilgilerin dergi içerisinde ılımlı bir şekilde yayımlanıyor olması, derginin akademik camia ve devlet ile ilişkisini iyi bir şekilde sürdürmesini sağlamıştır. Dergi yazılarında yönetime karşı mesafeli olunması, Mimar/Arkitekt dergisinin meslek dergisi olarak yayın hayatına devam edebilmesinde önemli bir faktör olmuştur (Kıran, 2017: 65).

Mimar/Arkitekt dergisi, yayın hayatını 1942 yılında Yapı dergisinin yayınlanmasına kadar tek başına sürdürmüştür. Mimar/Arkitekt dergisinin yayın hayatı boyunca çıkarılan dergiler Yapı dergisi (1941-1943), Mimarlık dergisi (1948-1953), Eser dergisi (1947-1948), Mimarlık ve Sanat dergisi (1961-1964), Mimarlık dergisi (1963-...), Yapı dergisi (1973-...), İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircilik Enstitüsü Dergisi (1970-1981), İTÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumu Bülteni (1975-1981), İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni (1975-1981), ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi (1975-1981), KTÜ Mimarlık Bölümü Mimarlık Bülteni (1976-1982), EÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü Dergisi (1979-1980), Çevre Dergisi (1979-1980), Mimar Dergisi (1980-1984)'dir. Şekil 2.4'te Mimar/Arkitekt dergisinin, sürdürdüğü 50 yıllık yayın hayatı ile dönemi içerisindeki en uzun soluklu dergi olduğu görülmektedir.

Şekil 2.4. Türkiye’deki süreli mimarlık yayınları kronolojik çizelgesi (Özdel, 1999).

Mimar/Arkitekt dergisinden sonra ilk çıkarılan Yapı dergisinin yayın müdürü olan Tahir Tuğ, Mimar/Arkitekt dergisinde yalnızca meslek yazılarına yer verilmesi ve eleştirel yaklaşımların yeterince bulunmamasının sonucu olarak daha sert eleştirilerin yapıldığı Yapı dergisinin (1941-1943) çıkarılmasına karar verildiğini söylemiştir (Ünalın, 2015: 126). Yapı dergisi de mimari bilgilere ve eserlere fotoğraflar ve söylemler ile yer vermiştir fakat mesleğin tek bir elden yürütülüyor oluşuna dair sert eleştirilerde bulunan bir dergi olmuştur (Ünalın, 2002; Ançel, 2008: 12). Maddi imkanların yetersizliği sebebiyle Yapı dergisinin yayın hayatı kısa sürmüştür.

Çağdaş olanı savunan mimarlar, ürünlerinde dönemin mimarlık akımı olan modernizm ilkelerine yer vermiştir. Modern mimarlığın yansıtıldığı eserlerde işlevin ve sadeliğin ön planda olduğu geometrik çizgiler bulunmaktadır. Mimari projelerin anlatıldığı bölümlerde yer alan uygulanmış konut ve kamu projeleri, yarışma projeleri, eskizler, düşünceler ve yapı özelliklerinden bahseden söylemler ile dönemin mimarlık ortamı anlaşılabilir. Okuyucuya aktarılan bu eserler aynı zamanda derginin Türk mimarlığını ve mimarını tanıtım hedefini gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Konut projelerine derginin tüm sayılarında yer verildiği görülürken şehircilik projelerine bazı sayılarda rastlanmamıştır. Üretilen sayıların bazılarında yalnızca yarışma projelerinin sonuçları yer almaktadır. Derginin içeriğinde belirli bir düzenin olmadığını gösteren bu durumun sebebi olarak belirli bir yazar kadrosunun bulunmaması gösterilebilir. Yabancı mimarların kamu yapılarında görevlendirilmesi sebebiyle Türk mimarlar çoğunlukla konut yapılarında görev almıştır. Dolayısıyla Türk mimarların eserlerine ağırlık veren derginin içeriği de konut ağırlıklı olmuştur.

Devletin kamu yapılarının tasarım ve inşasında yabancı mimarları görevlendirmesi sebebiyle bu alanda yer alamayan Türk mimarlar, dergi içerisinde yer alan kamu yapıları ve çeşitli türlerdeki yarışma projelerinde rapor, fotoğraf, çizim ve eskizler ile kendini gösterme imkanı bulmuştur. Yarışmayı kazanan projenin dışında katılan diğer projelerin de yer verildiği dergilerde Türk mimarların başarıları görülmektedir (Kıran, 2017: 72). Dergide yabancı mimarlara karşı sergilenen tavır, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki önemli kamu yapılarının dergide yer almamasına sebep olmuştur. Öyle ki Türkiye'de birçok kamu yapısı bulunan Holzmeister ve akademiye modern

mimarlık müfredatını getiren Ernst Egli ile ilgili dergide hiçbir bilgi bulunmamaktadır (Akay, 2015: 152). Şehircilik ile ilgili yazılarda İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirler ele alınmıştır. Makalelerde hızla büyüyen bu şehirlerin planları, imarları ve problemleri ile ilgili yazılar yer almaktadır. Türkiye'deki şehirlerin dışında yabancı ülkelerdeki şehircilik durumlarına da yer verilen yazılarda modern şehirlerde yapılması gereken düzenlemeler, plan ve imar konularındaki yasalar hakkında okuyucu bilgilendirilmiştir (Kıran, 2017: 70).

Modern mimarının getirdiği betonarme yapım tekniği bilgisine, yeni teknolojilere ve yeni yapı malzemelerine dergide yer verildiği görülmektedir. Dergi içerisinde bu konulara yer verilmesi, derginin yerli mimarların eğitiminde rol oynadığını göstermektedir (Batur, 1985: Ançel, 2008: 10).

Mimar/Arkitekt dergisinin dönemi içerisinde neredeyse tek meslek dergisi olması ve 50 yıl gibi uzun süren yayın hayatının olması sebebiyle mesleğin savunduğu fikirlerin ideoloji haline gelmesinde derginin önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Dönemin hükümeti olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurduğu halkevlerinin Mimar/Arkitekt dergisine abone olmasını sağlaması, devlet desteği ile derginin çok daha geniş çevrelerde tanınmasını sağlamıştır (Cengizkan vd, 2012; Ercanlı, 2015: 58). Mesleki sorunları ve çözümleri içeren, meslek tanıtımı yapan dergi, ülkemizde ve yabancı memleketlerdeki güncel mimarlık ortamından okuyucuyu haberdar etmiştir. Düşüncelerin yansıtıldığı bu ortam, modern anlamda Türk mimarlığının ve mimarlarının karakterinin yeniden saygınlığını kazanmasında önemli bir konumda bulunmaktadır (Kıran, 2017: 72).

Derginin diğer bir amacı, yerli ve yabancı mimarların oluşturduğu ürünlerin geniş çevrelere aktarılmasını sağlamaktır (Ançel, 2008: 10). Arkitekt dergisi, zaman içerisinde dünyanın her yerindeki yabancı mimarlık yayınları ile ilişki kurmuş ve fikir alışverişi yapmıştır. Uluslararası ölçekte elde edilen ve faydalı bulunan bilgilere dergide yer verilerek okuyucu ile paylaşılmıştır (Sayar, 1980: 122). Bu sayede Türkiye'deki mimarlar küresel ölçekte benimsenen akımlardan haberdar olmuş ve yapılarında bu anlayışlara yer vermiştir. Yabancı mimarların yalnızca yurtdışındaki eserleri dergide yer almış; daha önce de belirtildiği gibi Türk mimarların yurtiçindeki

eserlerinin yayınlanması derginin önceliği olmuştur. Yani, dergide yabancı eser ve yazılara Türk mimarlığına ve Türk mimarlığının tanıtımına dair çalışmalarına gölge düşürmeyecek ölçüde yer verilmiştir (Sayar, 1980: 122). Dergi sayesinde, yabancı ülkelerde görülen gelişmeler ülkemize çok daha hızlı bir şekilde ulaşmıştır (Ançel, 2008: 10).

İkinci Dünya Savaşı süresince Almanya'dan ve Nazi rejiminden kaçan profesörler Türkiye'de görev almışlardır. Bruno Taut, Martin Wagner, G. Öelsner, Ernst Reuter gibi profesörlerin yazılarına Arkitekt dergisinde yer verilmiştir. Bu sayede dünyaca tanınan profesörlerin fikir ve görüşlerinin Türkiye'deki genç mimarlara aktarma imkanı oluşmuştur (Sayar, 1980: 122). Böylelikle Avrupa'daki mimarların yazıları ile Türk mimarların dünyadan haberdar olması ve modern mimarlık anlayışına dair bilgilendirilmesi de sağlanmıştır (Akay, 2015: 151). Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsız olması, mimarların ülkelere ait kültür ve sanat yazılarını rahat bir şekilde dergiye göndermesine imkan tanımış; bu sayede tarihi ve çağdaş Anglosakson mimarisine dair kaynakların okuyuculara tanıtılması fırsatı doğmuştur (Sayar, 1980: 122).

Dönem içerisindeki zor şartlar, gönüllülük esasına dayalı çalışma ve üretim ortamını ortaya çıkarmıştır. Mimar/Arkitekt dergisinde yer alan Ö. Faruk Galip'in 1931 yılındaki Birlik ve Mecmua isimli makalesinde bulunan "... Memleketin her tarafındaki mimarların kendi malları olan mecmuaya aynı kıskançlığı göstermelerini, dertlerini, fikirlerini ve oldukları yerlerdeki mimari bereketleri resim ve fotoğraflar ile göndermelerini isteriz (Ö. Faruk Galip, 1931: 20)." ibaresinden derginin Türk mimarlık eserlerini yansıtmasının yanı sıra Türk mimarlarının da tanıtılmasını amaç edindiğini görülmektedir (Kıran, 2017: 68).

Derginin hazırlanması için gerekli olan ürünlerin sağlanması için dönemin mimarlarından ürettikleri projeleri, katıldıkları yarışmaları ya da buldukları yerlerdeki modern mimari ürünleri ve haberleri görseller ile birlikte dergiye ulaştırmalarını talep edilmesi ile dergide yer alan makalelerin ortak girişimin sonucu olduğu söylenebilir (Angın, 2017: 74). Dergi kurucularının kendi eser ve yazıları dergide yayınlanmıştır. Özellikle Abidin Mortaş ve Zeki Sayar'ın dergi üzerindeki

emeği oldukça büyüktür. Sayar, hayata geçirdiği 55 projesinin 29'unu Mimar/Arkitekt dergisinde yayınlamıştır (İnan, 2015). Tezinde mimarlık yazınlarını inceleyen Diktaş (2001), mimarlık yayınlarını tasnif ederken Mimar/Arkitekt dergisini ticari tarafı ön planda olmayan meslek dergisi olarak ticari-mesleki dergi sınıfına yerleştirmiştir (Kıran, 2017: 65).

İlk sürecinde içeriğinde ulusalcı girişimiyle yerli mimarların yazı ve eserlerine yer veren Mimar/Arkitekt dergisinde sonrasında ağdaş mimarlık akımlarının takip edilebilmesi için yabancı mimarların makalelerinin yayımlandığı görülmektedir (Sayar, 1980: 122). Yabancı dergiler ile iletişime geçilmiş, bu sayede uluslararası ölçekte eser ve yazıların alışverişi yapılarak bilgi aktarımı sağlanmıştır (Kıran, 2017: 68). Dergi içerisinde yer alan “Beynelmilel Resimli Havadisler”, “Başka Memleketlerde Mimari”, “Yabancı Dergilerden”, “Yabancı Memleketlerde Yapı İşleri” gibi başlıkların içerisinde görülen Avrupa’da yer alan modern yapıların yer alması ve Le Corbusier, Bruno Taut gibi önemli mimarların evirilerinin bulunması, Türk mimarlarının modern mimarlık üzerine uluslararası alanda bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. Kısıtlı imkanlar dahilinde ülkeye getirilmiş olan modern mimarlık, Türk mimarların yorumlarıyla biçimlenmiş ve ülkenin her noktasında kendini göstermiştir.

Yabancı ülkelerde bulunan yayınevleri henüz Türkiye’de görülmediğinden Mimar/Arkitekt dergisinin yayınlama sürecindeki bütün sorumlulukları dergi sahipleri üstlenmiştir ve giderler yine dergi sahipleri tarafından karşılanmıştır (Sayar, 1980: 122). Tekeli (2015), derginin çıkarılmasındaki ekonomik dengenin satış ve reklam gelirleri, devletin kurmuş olduğu halkevlerinin dergiye aboneliğinin bulunması gibi kaynaklar ile sağlandığını söylemiştir. Dönem itibariyle mimar topluluğunun küçük olması, dergi satışından elde edilecek gelirin yeterli olmayacağını göstermektedir. Derginin ilk birkaç sene satışının olmadığını söyleyen Sayar, meslek dergisi olan Mimar/Arkitekt dergisine karşı mimarların yeterince ilgi göstermediğini belirtmiştir. Sonraki süreçte de istenen ilginin sağlanamadığını ve derginin çok fazla sirkülasyonunun bulunmadığını söylemek mümkündür. Sayar (1988), bir söyleyişinde derginin ilk birkaç yılında hiç satışının olmadığını ve satılamayan dergileri Milli Kütüphane’ye, belediyelere ve illere gönderdiklerini söylemiştir (Sayar, 1988: 47; Akay, 2015: 154).

Sayar (1955: 163), ülkemizde dergiye yayın hayatı boyunca yeterince teşvik sağlanmadığını, yabancı ülkelerden gelen ilginin çok daha fazla olduğunu belirtmiştir. Yabancı ülkelerde çok sayıda bulunan mimarlık yayınlarının Türkiye’de yapılamamasının sebebi olarak ülkenin içerisinde bulunan zor koşullar, ekonomik zorluklar, yayınevlerinin bulunmaması, yeterli teşvikin sağlanmaması, kağıt ve baskıya gelen fiyat artışları gibi durumlar gösterilebilir. Derginin yüksek maliyetlere çıkarılıyor olması, tüm giderleri kendi karşılayan dergi sahiplerinin borçlanmasına sebep olmuştur (Kıran, 2017: 66). Tüm bu olumsuz durumlara rağmen Mimar/Arkitekt dergisi 50 yıl boyunca yayın hayatını sürdürmeyi başarmıştır.

Mesleki alanda yazan, düşünen ve fikir üreten tüm mimarlar ‘Türk mimarlığı’ ana fikrini makalelerine işleyerek Türk mimarisi ve mimarlarının tanıtımının yapılmasını sağlamıştır. Dergide yer alan makaleler, yazılar ve eserler, yayın hayatı 50 yıl süren derginin içeriğini oluşturmuştur. Bu sebeple ilk yıllarında yalnızca Türk mimarların eserlerini ve yazılarını yayınlayan dergi bu anlamda daha da etkili olmuştur. Mesleki bir dergi olan Arkitekt, ilk yıllarında tanıtım aracı olarak kullanılsa da zaman içerisinde genç mimarları çağdaş dünya mimarlığından haberdar etmeyi görev edinmiştir (Sayar, 1980: 122). Mimar/Arkitekt dergisinin Türkiye’de modern mimarlık akımının benimsenmesinde, yerli mimarların modern yapı üretimi için teşvik edilmesinde önemli bir noktada bulunduğu söylenebilir. Alsaç (1984), dönemi itibariyle küçük bir topluluk olan mimar grubunun dönemin tek mimarlık dergisi olan Mimar/Arkitekt dergisi aracılığıyla iletişim kurduğunu ve bu anlamda derginin önemli bir iletişim ortamı olduğunu belirtmiştir (Uludüz, 2014: 25).

Mimarlık mesleğini tanıtan, eleştiren ve modern mimarlık akımı örneklerine yer veren, güncel bina yapım teknikleri ve yapı malzemeleri hakkında okuyucuyu haberdar eden, mimarlık alanında kitap, kanun, yönetmelik gibi kılavuzları tanıtan, Türk mimarlığının ve mimarlarının destekçisi olan Mimar/Arkitekt dergisi, Türk Mimarlık Tarihi içerisinde Erken Cumhuriyet Dönemi kültür ve mimarlığına dair önemli bir kaynak olmuştur. Derginin 50 yıl süren yayın hayatı sayesinde modern mimarlık sürecinin gelişimine dair bilgi edinilebilmektedir. Türkiye’nin ilk ve uzun süreli yayını olan Mimar/Arkitekt dergisi, Türkiye’de modern mimarlık dilinin oluşumunu ve yapılanmasını etkileyen önemli bir basın ve yayın aracı olmuştur.

BÖLÜM 3

20. YÜZYILDA TÜRKİYE’DE MODERN MİMARLIK DİLİNİN OLUŞUMU

Avrupa’da yaşanan Endüstri Devrimi ile birlikte ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda değişimler modernizm fikrini ortaya çıkarmıştır. Modernizm düşüncesinin Avrupa’da geniş bir tarihsel süreç içerisinde gelişimini tamamlamış olması, bu fikrin toplumda aşama aşama kabul görmesine olanak tanımıştır (Kıran, 2017: 11). Kapitalist ilişkilerin bulunduğu, endüstrileşme, şehirleşme ve bireyselleşme kavramının ortaya çıktığı, ulus devletlerin meydana geldiği, uygar ve insani hakların önem kazandığı modernleşme süreci, yaşam biçimini değiştirerek dünya tarihinde bir kırılma noktası olmuştur (Kasaba, 2011; Karaibrahimoğlu, 2014: 16). Modernleşmenin tek yolu olarak görülen Batılılaşma düşüncesi, Batı’da oluşan kapitalist ve sömürgeci anlayış ile birlikte sorgulanmıştır. Bu sebeple Batılılaşma kavramının yerini modernleşme, çağdaşlaşma veya uygarlaşma kavramları almıştır (Kocabaşoğlu, 2002; Durukan, 2006: 16).

Göle (2002), Batılı toplumların yıllar boyunca süregelen bilimsel faaliyetler doğrultusunda modernleşme deneyimini yaşadığını; ancak Batılı olmayan toplumların bu süreci geçirmemesinden kaynaklı olarak modernleşme deneyiminin yetersiz kaldığını belirtmiştir (Durukan, 2006: 17). Endüstri Devrimi süresince gelişimini tamamlamayan ülkelerin Batı’daki gelişmeleri yakalayabilmesi için Batı yönünde toplumsal, siyasal ve ideolojik düzenlemeler yaparak (Kocabaşoğlu, 2002), modernizm ve uygarlaşma ideolojisini kavrama yolunda ilerlemesi (Göle, 2002) gerekmektedir (Durukan, 2006: 16-17). Ancak Bozdoğan (2011), Batı dışındaki ülkelerin endüstrileşme sürecini geçirmemesi ve modernleşme deneyimini hızlı bir şekilde yaşaması sebebiyle ülkenin kurumsal ve toplumsal sahalarında kültür çatışmaları meydana geldiğini belirtmiştir (Karaibrahimoğlu, 2014: 14-15).

Batı ile olan bilgi ve kültür etkileşimleri, 18. yüzyıl öncesine dayanmaktadır ancak Osmanlı Devleti'nin Batı'nın teknolojik ve askeri üstünlüğünü kabul etmeye başladığı 18. yüzyıl, Batılılaşma hareketinin askeri ve teknolojik tarafını öne çıkardığı için önem arz etmektedir (Özkan Altınöz, 2017: 89-90). Mardin (1991), Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olan ve yeni kapsamı ile sürdürülen modernleşme hareketlerinin Avrupa'nın gelişmiş bilim ve teknolojisi ile biçimlenmiş sosyolojik ve ideolojik yaşam biçimini hedef aldığını belirtmiştir (Karaibrahimoğlu, 2014: 13). Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte devletin çağdaşlaşması ile ilgilenirken, Cumhuriyet ile birlikte toplumun bütünüyle çağdaşlaşması konusu gündeme gelmiştir (İnsel, 1990; Durukan, 2006: 15). Türkiye'de yaşanan modernleşme süreci, sosyolojik ve mekansal anlamda etraflı biçimde irdelenmelidir.

Dünya görüşü, bilimsel bilgi, yöntem ve araçlar olmalıdır. Mardin (1991), Cumhuriyet'in kurduğu ideoloji hedefinin Batı'nın fikirsel ve toplumsal anlayışına ulaşmak olduğunu belirtmiştir (Durukan, 2006: 17). Türkiye Cumhuriyeti kurucuları, Batı'nın ve modernizmin pozitif bilimini ve gelişmelerini aldıkları, sosyal/toplumsal kapsamını tam anlamıyla almaktan kaçındıkları görülür (Karaibrahimoğlu, 2014: 16). Devlet yöneticilerinin Türkiye'de unutulmuş olan bu bilimsel ve akılcı/rasyonel tutumun canlandırılması amacıyla çalışmalarda bulunduğunu söylemek mümkündür.

Atatürk'ün bilimsel gelişmelere önem vermesi ve evrensel bir çağdaşlaşma düşüncesi içerisinde bulunması, Osmanlı'daki Batıcılık anlayışı ile oluşan modernleşme düşüncesinden ayrıldığını göstermektedir (Kasaba, 2011; Karaibrahimoğlu, 2014: 13). Köker (2001), "Kemalizm" ideolojisinin Türkiye Cumhuriyeti halkını siyasal, ekonomik ve sosyal her alanda modernleşmeyi ve "muassır medeniyetler seviyesi" nin üzerine çıkarmayı hedeflediğini belirtmiştir (Durukan, 2006: 28).

Cumhuriyet'in ilanı ile yönetim şekli değişmiştir; dil, din, köken ayrımı yapmadan ülke içerisinde herkesi ekonomik ve sosyal gelişme amacı ile birleştiren bir siyasal yönetim şekli bulunan Türkiye Cumhuriyeti'ni, hukuk devletidir (Asiliskender, 2008: 25). Kendi sistemini kurmak isteyen yeni devlet, rasyonelliği ve bilimselliği amaç edinerek kendi sistemini/yapısını/düzenini oluşturmuştur. Rasyonel ve bilimsellik temelli yapı, medeniyetin kaynağı olarak görülmektedir. (Yatağan, 2013: 39). Kayın

(2009a), ulus devlet anlayışı ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşmeyi devlet görüşü olarak benimsediğini ve bu maksatla siyasal, ekonomik ve sosyal pek çok alanda modernleşme hareketinde bulunduğunu belirtmiştir (Kolsal, 2015: 31).

Türkiye'de Kemalizm, Weimar Almanya'sındaki sosyalizm, devrim sonrasındaki Rusya'da ve İtalya'da görülen faşizm gibi birçok yeni rejim/düzen, modernizmin bilimsel, ilerici/yenilikçi ilkelerini benimsemiştir. Bu sayede küresel bir siyasal proje meydana gelmiştir. Bu modernist yaklaşım, 21. yüzyılın tarihini, kültürünü ve mimarisini önemli ölçüde biçimlendirmiştir (Karaibrahimoğlu, 2014: 14).

Savaş ortamından yeni çıkmış olan ve ekonomik bunalım içerisinde bulunan Türkiye'de yeni bir ulus inşa etmek gerekli hale gelmiş; Tek Parti Yönetimi'nin benimsediği modernleşme ve uygarlık anlayışı ile yeni ulusun inşa faaliyetlerine başlanmıştır (Bozdoğan, 2012; Karaibrahimoğlu, 2014: 14). Kurtuluş Savaşı sonrasında ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanmasının ardından Cumhuriyet yönetimi tarafından kararlar alınmış ve devrimler yapılmıştır (Asiliskender, 2008: 25). Ancak savaşın oluşturduğu hasar ve ekonomik bunalım, modernizmin ülkede istenildiği biçimde gelişmesine engel olmuştur (Karaibrahimoğlu, 2014: 16).

Geçmişini bırakarak yeni ve çağdaş olanı benimseyen Cumhuriyet ideolojisi kapsamında sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal, ideolojik alanlarda devrimler yapılarak insan ve toplum yaşamının bütün yönlerini ve evrelerini kapsayan köklü bir modernleşme projesi uygulanmaya başlanmıştır (Tekeli, 1998a; Durukan, 2006: 14). Durukan (2006: 18-19), modernleşme projesini Erken Cumhuriyet döneminde Batı'daki çağdaşlaşma deneyimini örnek alan, Kemalizm ideolojisi etrafında gelişen, devletin devrimci yapısı ile kurgulanan ve yürürlüğe koyulan proje olarak açıklamaktadır. Kocabaşoğlu (2002), bu modernite projesini Batılı olmayan bir toplumun Batı standartlarında yeniden inşa edilmesi olarak tanımlamaktadır (Durukan, 2006: 17). Keyman (2004) da Türkiye'deki modernleşme modelini devlet eliyle köklü değişimlerin yapıldığı bir model olarak tanımlamıştır ve modernleşme sürecinde toplum kimliğinin tamamen değiştirilerek yeni baştan oluşturulmasının hedeflendiğini belirtmiştir (Cengizkan, 2009; Kaya, 2011: 14). Avrupa'da bireyden topluma doğru gelişen modernleşme süreci, Türkiye'de ulusun yeniden inşasında önce toplum

özellikleri tanımlanmış, sonrasında ise vatandaşların bireysel özellikleri belirlenmiştir (Yatağan, 2013: 40). Modern dönüşümün Türkiye’de Batı’dan farklı bir biçimde gerçekleşmesi, toplumda kimlik problemlerine yol açmıştır (Arıtan, 2004: 18). Devletin gerçekleştirdiği modernite projesinin halka benimsetilmesi ve yeni, modern/çağdaş bir ulus kimliği oluşturulması amacıyla modernizm ürünlerine sosyal ve kültürel alanlarda sürekli olarak yer verildiği söylenebilir (Karaibrahimoğlu, 2014: 19).

Proje, Osmanlı İmparatorluğu’ndan gelen bir toplumdaki yeni ve çağdaş bir ulus oluşturmak amacıyla (Karaibrahimoğlu, 2014: 14) Atatürk ve devletin kurucu kadrosu tarafından dikkatle hazırlanmıştır (Katoğlu, 2003; Durukan, 2006: 20). Osmanlı’daki reformist yöneticiler ile başlayan modernleşme süreci Cumhuriyet’in ilanından sonra yöneticilerinin aldığı yeni kararlar ve devrimci hareketler ile hız kazanmıştır. Modernleşme hareketleri, Cumhuriyet’in ilanından sonra ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda geniş kapsamlı ele alan bir çağdaşlaşma projesi dahilinde devrimler aracılığıyla gerçekleşmiştir (Asiliskender, 2008: 52).

Erken Cumhuriyet Dönemi’ni kapsayan 1930’lu yıllarda geri kalmış toplumu çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarmak amacıyla yapılan inkılap, devrim ve reformlar toplum dönüşümünü sağlamıştır (Kaya, 2011: 14). Tüm bu değişimlere ve yeni düzene toplumun alışabilmesi amacıyla milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, inkılapçılık ilkeleri ile ulus bilinci her alanda aşılansarak ulusal bağların güçlendirilmesi sağlanmıştır. Laiklik, halkçılık ve ulusal egemenlik kavramları ise ideolojinin düzenini belirler. Atatürk ilke ve inkılapları, Cumhuriyet’in ilerleyişine ve oluşturulmak istenen modern topluma dair sınırları tanımlayarak yaşamın içerisinde yerini almıştır (Doğaner, 2004; Yakupoğlu, 2017: 52). Altan Ergut ve İmamoğlu (2010), çağdaş bir ulus oluşturmak amacıyla önemli inkılaplar ve devrimler yapılan Atatürk döneminin Cumhuriyet tarihinin en aydınlık dönemi olduğunu belirtmiştir (Kaya, 2011: 15). Devlet, ülkenin şartlarına ve ihtiyaçlarına bağlı olarak çağın gelişmelerini yakalayabilmek ve ülkenin bu yönde ilerlemesini sağlamak amacıyla değişikliklerden kaçınmadan tüm alanlarda çağdaş gelişmeleri yansıtmıştır (Yatağan, 2013: 40). Köker (2001), geleneksel kabulleri olan Türk halkının, çerçevesi belirlenmiş olan Kemalizm

ideolojisi rehberliğinde modern toplum yapısına doğru gelişme gösterdiğini söylemiştir (Durukan, 2006: 28).

Avrupa'nın siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve mimari anlayışını model olarak toplumu dönüştüren devrimler ile (Durukan, 2006: 17) her alanda kökten bir medeniyet değişimin örnekleri verilmiştir (Göle, 2004; Asiliskender, 2008: 25-26). Göle (2004), Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan devrimlerin Batılılaşma temeli ile kültürel normları ve yaşam şeklini kökten değiştiren siyasal hareket olduğunu belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 25). İktidarın yaptığı devrimler ile vatandaş için, zorunlu bir şekilde geleneksel toplum yapısından koparılarak, bir evrensel kimlik oluşturulmuştur ve kendilerine yeni yaşam modeli önerilmiştir (Asiliskender, 2008: 27, 31). Asiliskender (2008: 24), Erken Cumhuriyet Dönemi'nde görülen modernleşme hareketinin, devrimci yaklaşımla toplumu geleneksel yapıdan uzaklaştırarak yeni ve köklü bir geleneği ortaya çıkardığını belirtmiştir. Modernizmin tutumu olan geçmişin bırakılıp geleceğin 'yeni' olan ile oluşturulması, Türkiye'de tarihsel akışın devamlılığında kesintiye sebep olmuştur (Kıran, 2017: 12).

Bozdoğan (2012), Türkiye'de devlet eliyle tepeden inme olarak uygulanan modernizm hareketi ile Avrupa'da bir süreç halinde gelişen modernleşme deneyiminin farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Bozdoğan (2012)'ın Türkiye'de gerçekleşen modernleşme hareketine dair 'tepeden inme' olarak yaptığı yorum ile Türkiye'deki modernleşmenin tarihsel sürecini tamamlamadan gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bu sebeple İslam/Doğu kültüründen Batı kültürüne doğru hızlı bir ideolojik dönüşüm yaşandığı söylenebilir (Dokgöz, 2012: 9). Yani, Avrupa'da bir süreç içerisinde gerçekleşen modernleşme hareketi, Türkiye'de modernleştirme projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Keyder (1998), Batılılaşmayı savunan Erken Cumhuriyet Dönemi ideolojisinin bu sebeple modernizmin tüm boyutlarına hakim olamayabileceğini belirtmiştir (Durukan, 2006: 19).

Osmanlı'daki reformist üst düzey yöneticilerinin ve 1930'lardaki cumhuriyet yöneticilerinin çağı yakalayabilmek amacıyla Batı medeniyetini, teknik ve teknolojik gelişmelerini örnek aldığını söyleyen Bozdoğan (2012: 22), 19. yüzyıldaki Türkiye'deki modernleşme sürecinin Avrupa'dakinden farklı olmasının sebebini

sanayi, kent ve piyasa merkezli büyük dönüşümün gerçekleşirken toplumun bu durumu deneyimleme ve adaptasyon sürecini yaşayamaması olarak açıklamaktadır (Kolsal, 2015: 30).

Yaman (1998), Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ulusçuluk anlayışıyla uygulanan, geçmişle ve gelenekle olan bağlantıyı koparan yenilikçi devrimci hareketlerin modernizm düşüncesi ile paralellik gösterdiğini söylemiştir (Durukan, 2006: 19). Milliyetçilik ve modernizm düşünceleri birbirini destekler iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaibrahimoğlu, 2014: 16). Yeni kurulan devletin benimsediği modernizm anlayışı sebebiyle toplumun tarihsel/kültürel birikimi yok sayılarak "Türkçülük", "ulusçuluk" ve "yurttaşlık" kavramları topluma aktarılmaya çalışılmıştır (Arıtan, 2004: 17).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda yeni bir planlama faaliyetlerine başlanmıştır. Giyim kuşam, okuma yazma, ticaret, tartı ve ölçüm birimleri, bankacılık, takvim gibi pek çok köklü değişiklikler yapılarak toplumun hayat düzeni Batılı ve modern anlayışla yenilenmiştir (Asiliskender, 2008: 50). Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ulus devlet oluşumu ve devletin kalkınması amacıyla gerçekleştirilen faaliyetleri, Batılı yaşam tarzının benimsetilmesi ve evrensel bir kimlik oluşturulması istekleri, mimarlık ortamını da etkilemiştir (Asiliskender, 2008: 32).

Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki modern mimarlık, modernleşme ideolojisi ile önemli ilişkiler kurmuştur (Yakupoğlu, 2017: 53). Bozdoğan (2012: 22), Türkiye'de bir program dahilinde projelendirilerek gerçekleştirilen modernleşme sürecinde devlet yöneticilerinin mimarlık ve şehircilik uygulamalarına önem verdiklerini belirtmiştir (Kolsal, 2015: 30). Cumhuriyet'in kurulduğu ilk senelerden itibaren hakim olan modern mimarlık düşüncesi ve çağdaşlaşma deneyimi, yapılan devrimler ile birlikte günlük yaşamın içerisine yerleştirilmiştir (Kaya, 2011: 21). Toplumun modernleştirilmesi kapsamında mimarlık alanında yeni bir ortam doğmuştur ve sonraki zamanlarda bu dönem için "Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı" kavramı tanımlanmıştır (Kaya, 2011: 29). Türkiye'de gelenekselden koparak çağdaşlaşma düşüncesine bağlı olarak ideolojik temellerle yeniden kurulan

mimarlık anlayışı, Batılılaşma politikası kabul edilip Kemalizm ideolojisinin benimsenmesinden sonra 1930'lu yıllarda oluşmuştur (Bozdoğan, 2012; Durukan, 2006: 58).

“...büyük bir mimarlık sentezinin ve bu sentezden sonra gelen çözülme döneminin mirasçısı olan Türk Mimarlığı, kendine özgü sentezleri batılılaşma etkileri altında ve rasyonel bilimselleşme süreci içinde arama döneminde bulunmaktadır (Alsaç, 1976).” (Kaya, 2011: 21).

Alsaç'ın bu sözlerinden hareketle bilim ışığında teknik ve teknolojik gelişmelerin yaşandığı modernleşme sürecinde mimarlık alanında oluşturulan mekan düzenlerinin akılcı ve bilimsel biçimde gerçekleştiği söylenebilir. Asiliskender (2008: 33), modernizm etkisindeki Kemalist ideoloji doğrultusunda mekanların geleneksel simgelerden ve üretim biçimlerinden ayrılarak bireyin ihtiyaçlarına ve deneyimlerine göre tasarlanmaya başlandığını belirtmektedir.

Modern bir toplum oluşturmayı amaç edinen, devrimci tutumu ile yeniden yapılanmayı sağlayan Kemalist ideoloji, her alanda olduğu gibi mimarlık ve şehir planlama alanında da kendini önemli ölçüde göstermiştir (Kolsal, 2015: 30). Yeni kurulmuş olan devlet, toplumun yaşadığı çevredeki yaşam kalitesini artırmak amacıyla modernizm ideolojisi doğrultusunda mimarlık alanında köklü değişimler gerçekleştirmiş ve faaliyetlere başlamıştır (Kaya, 2011: 15). Döneme en uygun mimarlık anlayışının modern mimarlık olduğu kabul edilmiştir ve Osmanlı canlandırmacı üslubu bırakılarak işlevsel modern anlayışın oluşturulması hedeflenmiştir (Batur, 2007; Dokgöz, 2012: 9). Bozdoğan (2012), Türkiye Cumhuriyeti modern mimarlığını, Osmanlı ve İslam mimarlığı anlayışından tamamen kopan ve modern tarzda uygulanan kent ve yapıların uygulandığı proje olarak tanımlamıştır (Asiliskender, 2008: 51).

“Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde yaşanan modernleşme çabaları, 1930'larda yeni yaşam tarzını simgeleyen yeni bir mimariyle üç boyut kazanmıştır: Gerek yabancı gerekse genç Türk mimarlarca tanıtılan modern mimarlık yaklaşımları,

Türkiye'nin mimari ve kültürel ortamına damgasını vurmuştur (Altan Ergut ve İmamoğlu, 2010).” (Kaya, 2011: 21).

Altan Ergut ve İmamoğlu (2010)'nun bu sözlerinden hareketle, modern mimarlık anlayışının Cumhuriyet dönemi mimarlık üslubunu oluşturduğu söylenebilir.

Çağdaş yaşamın düzenlenmesinde kullanılması sebebiyle modern anlayışla üretilen mimarlık ve şehircilik ürünleri modernite projesinin hayatın içerisindeki somut simgeleri olmuştur (Dokgöz, 2012: 10). Kaya (2011: 21), kent mekanlarını oluşturan mekansal simgelerin fiziki varlıklarından ziyade modernleşme ve kentleşme kavramlarının yaşam biçimi haline gelmesinde, toplumsal ve politik bağıntıların oluşmasında önemli bir yeri olduğunu belirtmiştir. Bu dönemdeki yapılar ve kent planları, ihtiyacın dışında Cumhuriyet ideolojisinin getirdiği yenilikçi ve modern yaşam biçiminin uygulama alanı olduğu söylenebilir (Kaya, 2011: 21). Modernite projesinin gerçekleştirilmesinde/modernizm anlayışının halka benimsetilmesinde kentleşmenin ve kent planlamanın yapılması zorunluluk olarak görülmektedir (Asiliskender, 2008: 52). Modernite projesi, devletin oluşturduğu belirli kültürel planlar ve Kemalist ideoloji ile birlikte tanımlanarak modern mimarlık hareketi aracılığıyla topluma benimsetilmeye çalışılmıştır (Dokgöz, 2012: 9). Yani, yeni kurulmuş olan devlet, yaptığı devrimler ile Cumhuriyet ideolojisini aktarmak ve ideoloji çerçevesinde gelişen inkılapları topluma/halka benimseterek modern bir toplum oluşturmak amacıyla mimarlık alanını araç olarak kullanmıştır (Kaya, 2011: 21). Böylelikle devlet, modern mimarlık anlayışı ile oluşturulan kentsel ve kamusal mekanların hayatın içerisindeki üç boyutlu varlığı ile ideolojisini günlük yaşamın içerisine yerleştirerek modern yaşam biçimini düzenlemiştir (Kaya, 2011: 14-15, 20).

Yeniden planlanan kentler ve yapılar, yaşamın içerisindeki somut varlığı ile toplumun anlayışını ve sosyal yapıyı değiştirebilme özelliği taşır (Asiliskender, 2008: 51). Ulusun yeniden inşası için geliştirilen düşünceler, toplumun içerisinde bulunduğu kent ve mekanlarda görülen modern dönüşüm ile uygulamaya geçirilerek modernleşme süreci güçlendirilmiştir (Kolsal, 2015: 31). Cumhuriyet dönemi Kemalist ideolojisinin modern ve batılı kent oluşturma isteğini temel alan bir ideoloji olduğunu belirten Şengül (2001), yeni modern kent ve yapılaşmaların somut varlığı ile hayatı

biçimlendirdiğini, bu sayede ulus devletinin oluşturulmasında önemli bir yeri olduğunu söylemiştir (Kaya, 2011: 21). Aynı şekilde Bozdoğan (2012), oluşan yeni mimarlığın, oluşturulmak istenen yeni ulusun geleceğini biçimlendirmesinde, yani ulusa yeni bir kimlik kazandırılmasında önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Yani Çağdaş olan Cumhuriyet ideolojisini yansıtan mimarlık alanı, döneminin toplumsal kimliğinin değişim ve gelişimini gösteren önemli bir unsur olmuştur (Kaya, 2015: 16).

Mimarlık ürünlerinin fiziksel/somut varlığı sayesinde Cumhuriyet'in yenilikçi ve modern anlamda benimsediği ideolojilerin hayatın içerisinde sosyal, kültürel, ekonomik vb. alanlarda daha çok gözle görülür hale geldiği söylenebilir (Kaya, 2011: 21). Cumhuriyet ideolojisini yansıtan modern mimarlık dili Cumhuriyet projesinin simgesi olarak yansıtılmıştır (Dokgöz, 2012: 9). Tüm bunlar göz önüne alındığında, dönemi yansıtan modern mimarlık anlayışı ve söylemleri ile Cumhuriyet Dönemi'nin kendi mimarlık ortamını oluşturduğu söylenebilir.

Mimarlık eğitim müfredatında da görülen reformlar mimarlık disiplini için büyük önem taşımaktadır (Yakupoğlu, 2017: 53). Gerçekleşen reformlar ile modern mimarlık anlayışı müfredata hakim olmuştur. Modern mimarlık anlayışının genç mimarlara aktarılabilmesi amacıyla ülkeye davet yabancı mimarlar, ülkedeki mimarlık eğitiminde önemli ölçüde etkili olmuştur. Büyük kentlerin planlarının çizilmesinde, devlet/kamu kurumlarının tasarımının yapılmasında görev alan yabancı mimarların uygulama alanında da aktif olarak bulunduğu söylenebilir.

Ülkenin toprak bütünlüğü sağlandıktan sonra uygar medeniyetler seviyesine ulaşabilme istekleri doğrultusunda mimarlık alanında Anadolu şehirleri yeniden planlanmış ve kentleşme çalışmalarında bulunulmuştur. Aynı zamanda konutların modern yaklaşım ile biçimlenişinde, inşasında ve kullanımında yapılan değişiklikler ile toplum için çağdaş kimliklere uygun yaşama alanları ve yaşam biçimleri tanımlanmıştır (Asiliskender, 2008: 50-51). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde oluşturulan kentlerin modern biçimleniş ve yapılaşması sayesinde dönemin ideolojisini temel alan cumhuriyet kentleri oluşmuştur. Yapılan değişimler incelendiğinde de bu cumhuriyet ideolojisi anlaşılabilir. Nihayetinde de toplum modernizm düşüncesini, ilkelerini ve ideolojisini benimsemiştir.

3.1. GENEL KABULLER (ÜSLUP, MALZEME, PLANLAMA)

Endüstri Devrimi ile birlikte akıl, bilim ve mantığa dayalı olan pozitif düşünceler, modern mimarlığın temelini oluşturmaktadır. Endüstri Devrimi; pozitif bilimlerde, sosyal ve kültürel alanlarda olduğu gibi erken 20. yüzyılda farklı sanat alanlarında ve mimarlık ortamında da köklü değişikliklerin oluşmasına ortam hazırlamıştır. Geleneksel mimarlığın bırakıldığı, tarihsel sürecin getirilerinden uzak olan ve döneminin gereksinimlerini karşılayan modernizm düşüncesi, tarihte bir kırılma noktası olmuştur (K. Karaca, 2010: 48).

Bilimin ilerlemesi, endüstrileşmenin gerçekleşmesi, teknik ve teknolojik imkanların oluşması ile üretim biçiminin makineleşmesi, yaşam alışkanlıklarını değiştirmiştir (Başaranoğlu, 2018: 43). Modernizm akımı etkisinde oluşturulan mimari yapılarda akılcı ve işlevci yaklaşım ile birlikte sadelik ve yalınlık ortaya çıkmıştır. Değişen yaşam alışkanlıkları ile beraber yalın ve fonksiyonel olanın benimsenmesi, modern mimarlık akımının ortaya çıkmasında önemli olmuştur. Joedicke (1959), modern mimarlık düşüncesinde alışlagelmiş estetik düşüncenin, yapısal oranın ve yapı malzemelerinin yerine yeni ilkelerin getirildiğinden, yeni yapı malzemelerinin olduğundan ve yapı sanatının insan ölçeğine indirildiğinden bahsetmiştir (Durukan, 2006: 37). Aynı şekilde Başaranoğlu (2018: 47), geçmişteki süslemelerden ziyade yapılarda yalın ve sadeliğin kullanıldığından söz etmiştir. Gelişen teknik ve teknolojik imkanlar ile demir, çelik, çimento, cam ve betonarme gibi yeni yapı malzemeleri ile inşa tekniklerinde gelişmeler yaşanmıştır. Aynı zamanda seri üretim yöntemleri ve yeni iletişim araçları ortaya çıkmıştır (Başaranoğlu, 2018: 35).

Le Corbusier (1999), inşa tekniklerinin ve yapı strüktürünün Endüstri Devrimi'ne kadar yavaş bir şekilde ilerlediğini, Endüstri Devrimi'nden sonra ise ortaya çıkan demir, çelik ve çimento ile oluşmuş betonarme yapı tekniği ile yapılaşmada önemli bir hız kazandığını söylemiştir. Aynı zamanda Le Corbusier, yüzyıllardır süregelen geleneksel yapı inşa kurallarının kırılarak döneminin getirileriyle ortaya çıkan yeni inşa teknikleri ile inşaat/mimarlık alanında bir devrim yaşandığını belirtmiştir (Le Corbusier, 1999: 39; Yağmur, 2019: 59).

Endüstrileşme ile beraber mimaride fabrika, yönetim yapısı, atölye, istasyon, metro, havaalanı, hastane, spor tesisi, okul, kütüphane gibi yeni yapı tipleri ortaya çıkmıştır (Joedicke, 1959; Durukan, 2006: 36). Sullivan'ın modern mimarlık bildirgesinde yer alan “biçim işlevi izler (form follows function)” görüşü öncelikle ticaret ve endüstri binalarında uygulanmış olup sonrasında konut ve eğitim binalarında da gerçekleştirilmiştir (K. Karaca, 2010: 49).

Malzeme çeşitliliğinin artması mimarlara yalın, fonksiyonel ve özgün tasarımlar yapabilme imkanı tanımıştır (K. Karaca, 2010: 48). İletişim araçlarının çeşitlenmesi ise mimarların dünyadaki gelişmelerden haberdar olmasını sağlamıştır. Böylelikle geniş çalışma imkanına sahip olan mimarların düşünceleri, görüşleri ve tasarımları çağdaş dünyaya ayak uydurmak üzere gelişmiştir. Le Corbusier (1999: 33), çok daha kolay bir şekilde kavranabilen asal geometrik biçimlerin ışık ile birleştiğinde insan üzerinde önemli etkiler oluşturduğunu söyleyerek modern mimarlık üslubunun temellerinden bahsetmiştir (Yağmur, 2019: 59).

Le Corbusier, “Vers Une Architecture” (1923) isimli kitabında modern mimarlık düşüncesinde yalın kütlelerin, kütlelerin çizgilerini oluşturan yüzeylerin ve ilkeleri ortaya çıkaran plan şemalarının olması gerektiğini belirtmiştir (Durukan, 2006: 39). Modern mimarlık çalışmaları yapan Le Corbusier ve P. Jeanneret, 1926 yılında yayınladıkları “yeni mimarlığın 5 noktası” isimli bildirmede modern mimarlığın amaç ve araçları olarak “pilotis”, “teras çatı”, “serbest plan”, “serbest cephe”, “yatay pencereler”in yapılarda olması gerektiğini belirtmişlerdir. Betonarme yapı sisteminin verdiği serbestlik ile birlikte yapılan “pilotisler” sayesinde zeminden yukarıda konumlanan yapının zemin yapısına zarar vermemesi amaçlanır. Teknik, ekonomik ve işlevsel nedenler ile yapılan “teras çatılar” sayesinde zemine daha az zarar vererek daha fazla yeşil alan oluşturulması amaçlanır. Teras çatının oluşturacağı ısıtma problemi merkezi ısıtma sistemi ile, yağmur sularının tahliyesi ise çatıda tek tarafa eğim vererek çözülür. Serbest plan: Kolon ve kirişlerin yer aldığı betonarme yapıım sisteminde taşıyıcı duvarların oluşturduğu zorunlu mekan oluşumu ortadan kaldırılarak planların taşıyıcı sistemden bağımsız olarak kurgulanan “serbest plan” oluşturulması amaçlanır. Betonarme yapıım sistemi ve yapı malzemeleri ile daha özgür biçimde “serbest cephe” tasarımları yapılır. Taşıyıcı sistemin getirisi olarak

pencerelerin kesintisiz bir şekilde cephe boyunca devam etmesi ile “yatay pencereler”in oluşturulması amaçlanır (Benevolo, 1977; Durukan, 2006: 39).

Celal Esat Arseven, “Yeni Mimari” (1931) isimli kitabında Le Corbusier ve P. Jeanneret’in belirttiği bu beş ilkede yer alan unsurların zamanla uygulandığını belirtmiştir. Pilotiler ile yapıların daha estetik görüneceğinden, yatay pencerelerin genişliği sayesinde iç mekana daha fazla ışık ve hava sağlanabileceğinden, yeni betonarme yapım sistemi sayesinde doluluk boşluk oranlarının daha iyi düzenlenebildiği serbest tasarımların oluşturulabileceğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda, yalın ve sadeliği benimseyen modern mimarlık akımı ile yapı cephelerinde süslemelerin kaldırılarak sadeliğin ve saflığın ön plana çıktığını; elektriğin konutlara ulaştırılması ile beraber mutfak, banyo gibi mekanların yerleşimleri ve biçimlerinin değiştiğini belirtmiştir (Durukan, 2006: 60).

K. Karaca (2010: 48-49), geleneklere ve geçmişe karşı koyan modern mimarlığın, dönemin teknolojisi ile şekillenerek süslemeden ve abartı olandan uzak, yalın, basit, sade, özgün ve fonksiyonel özelliklere sahip olduğunu belirterek cephelerinden form ve fonksiyonun kolayca anlaşılabilirliğini, fonksiyonel planlar ve mekanlar sayesinde yaşam kalitesinin artırıldığını söylemiştir. Özgün ve asıl önemli olanın plan olduğunu belirten Le Corbusier (1999: 34), modern yaşam biçiminin oluşturulabilmesi için öncelikle kent ve konut planlarının tasarlanması gerektiğini söylemiştir (Yağmur, 2019: 59).

İnsanın yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan modernist girişimler mekan, form ve malzeme konularında gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Konutta yaşayan kişi ve aile sayısı, iç mekan planlaması, kat adedi, konut ve bahçe bağlantısı, konut cephe özellikleri ve konut tipolojisinde değişmelere sebep olmuştur (Kaprol, 2000: 154).

Avrupa’da endüstrileşmenin hız kazanması ve kadının iş hayatına katılması ile toplumda, aile yapısında ve konut planlamasında dönüşümler gerçekleşmiştir (Kaprol, 2000: 154). Haftalık çalışma sürelerinin 40 saate indirilmesi, haftasonu tatilinin iki gün olması gibi durumlar insanların dinlenme vakitlerinin artmasını sağlarken televizyon gibi elektrikli aygıtların evin içerisinde yer alması, insanların bu vakitleri evde

geçirmesine imkan tanımıştır. İnsanların işlerinden arta kalan vakitlerini değerlendirmesi için evlerde hobi odalarına ya da hobi köşelerine ihtiyaç duyulmuştur (Kaprol, 2000: 157). Yüksel (1995), kullanıcının geçirdiği dönüşümlerin mimariyi etkilediğini belirtmiştir (Kaprol, 2000: 157). Bu bağlamda, endüstrileşme ile birlikte değişen toplum ve aile yapısının zaman içerisinde ihtiyaç olan yeni mekansal planlamaları beraberinde getirdiği söylenebilir. Monnier (2006: 137-140)'in belirttiğine göre konut üretimi-mimarlık ve endüstri-mimarlık ilişkileri; sosyal konut, betonarme gibi yeni unsurlar, modern mimarinin merkez noktalarını oluşturmaktadır (Başaranoğlu, 2018: 47).

Endüstrileşme ile birlikte artan istihdam sebebiyle endüstri bölgelerinde hızlı nüfus artışı görülür. Bu durum fabrikada çalışacak olan işçilerin barınma problemini beraberinde getirmiştir. Bu bölgelerde sağlıklı yaşam koşullarına sahip olan işçilerin yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla projeler üretilmiştir. Modernizmden önce bölgesel kimliğe sahip yerleşim alanlarının bırakılarak yalnızca fonksiyon odaklı ve merkezden yayılan alanların oluşturulmasının modern endüstrileşmenin sonuçlarından biri olduğu söylenebilir (Arıtan, 2004: 33). Endüstrileşmenin ve kapitalizmin getirdiği zor yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kapitalist modernleşmeden ziyade sosyalist modernleşme çalışmalarının yapıldığı görülür. İşçi yerleşkelerinde görülen sosyalist modernleşme örneklerine Almanya'daki *siedlung* anlayışı ile oluşturulmuş yerleşimlerde, Tony Garnier'in "Sanayi Kenti" projesinde ve Ebenezer Howard'ın "Bahçe Şehir" projesinde rastlanmaktadır.

Almanca'da doğal bir süreçte oluşmuş mahalleden ziyade bir planlama dahilinde gerçekleştirilen mahalleleri tanımlayan "Siedlung", konut problemine ve endüstri işçilerinin kentlerdeki kötü yaşam şartlarına karşı Almanya'da ortaya çıkmıştır (Akcan, 2005; Kaya, 2011: 36). Almanya'da 1920-1930'lu yıllarda düşük gelirli işçilerin barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla bahçe kent anlayışı ile oluşturulan "siedlung" mahalleleri, mekansal tasarımın gerçekleşmesini sağlayan kooperatif bir oluşum olma özelliği taşımaktadır (Kaya, 2011: 37). Bu yerleşkelerde modern mimarlık anlayışı ile oluşturulan konut tipolojileri ve eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar için düzenlenmiş park, yeşil alan, okul, yemekhane, çamaşırhane, sosyal

merkez, alışveriş merkezi, hastane gibi faaliyet alanları bulunmaktadır (Kaya, 2011: 36).

Toplum yaşamının uzun yıllar boyunca süren sağlıksız koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan Tony Garnier, işçilerin barınma ve yerleşim problemlerine karşı 1901-1904 yılları arasında ilk yerleşim önerisini getirerek “Sanayi Kenti” projesi’ni oluşturmuştur (Pevsner, 1968: 158; Öktem, 2004: 12). Ebenezer Howard, “To-morrow: A Peaceful Path to Social Reform” (1898) isimli kitabında endüstri kentleri ile ilgili tenkitlerinin yanında oluşturduğu Bahçe Şehir (Garden City) tasarısına da yer vermiştir (Kostof, 1999: 203; Arıtan, 2004: 32). Yerleşim önerisinde geniş yeşillikler içerisinde yer alan konutlar, ihtiyaçların giderilmesini sağlayan sosyal merkez, eğlenti, eğitim ve spor alanları gibi farklı fonksiyonları içeren yapılar bir bütünlük içerisinde konumlandırılmıştır. Arazi içerisinde parsellemeye dair duvar gibi bölücü unsur bulunmamaktadır. Yaya ve taşıt yollarının birbirinden ayrıldığı görülür (Le Corbusier, 2003: 82; Öktem, 2004: 12). Projede, yeni yapı malzemesi olan betonarmenin verdiği strüktürel imkanlar çok iyi bir şekilde kullanılmış olup yapılarda Le Corbusier ve P. Jeanneret’in modern mimarlığı tanımlarken söz ettiği gibi konsollar, pilotiler, cam duvarlar ve teras çatılar kullanılmıştır. Yeni yapı malzemesi ile tasarlanan ve toplumun kentsel ihtiyaçlarının çözümlenmesinde önemli fikirler barındıran proje, I. Dünya Savaşı sebebi ile uygulamaya geçirilememiştir (Batur, A. ve Batur, S., 1970: 26- 41; Öktem, 2004: 13).

19. ve 20. yüzyıl başlarında İngiltere’deki endüstri yerleşkelerinde “Bahçe Şehir” uygulamalarına rastlanmaktadır (Arıtan, 2004: 32). Ebenezer Howard bu tasarıda dairesel ve ışınsal bir plan kurgusu içeren bu tasarısında komün yaşam biçimini esas alan yeşil alanların mekansal özelliklere sahip olduğu, çevre dostu, mülkiyete bağlı, yoğunluğu düşük ve doğa ile iç içe bir kent düzeni önermiştir. Bu kent düzeninde merkezden dışa doğru kamu yapıları, mağazalar, konutlar, okullar, endüstri alanları, demiryolu hattı ve tarım arazileri yer alır (Arıtan, 2004: 32).

İşınsal düzen içerisinde bölgelemelere sahip olan Bahçe Şehir uygulamalarında akılcı, yenilikçi ve evrensel yaklaşım benimsenerek fonksiyonellik ön planda tutularak modernleşme deneyimi oluşturulmaktadır (Arıtan, 2004: 36). Eskiden oluşmuş ve yeni

oluşturulacak olan kentler, modernizm doğrultusunda, bu tasarı ile geliştirilmiştir (Arıtan, 2004: 33). Kollektif yaşam biçimi ile sosyalizm ideolojisini benimseyen Sovyetler’de önemli bir uygulama olan Bahçe Şehir, İngiltere ve İngiltere dışındaki diğer Avrupa ülkelerinde kapitalizmin getirdiği zor yaşam koşullarını iyileştirmeye ve birlikteliğe dayanan yaşam biçimini oluşturmayı amaçlamaktadır (Arıtan, 2004: 33, 35). Sosyal ve çevresel yapılaşmalara yoğunluk veren Bahçe Şehir uygulamalarının odak noktasının işçi olması ve toplumda sınıflaştırmayı ortadan kaldırması gibi özellikleri ile kapitalist modernleşmeye karşı eleştiride bulunduğu ve beraberliği esas alan sosyalist modernleşmeye yakın olduğu ve söylenebilir. Endüstri bölgelerinde oluşturulmuş bu yerleşkelerde görülen sosyalist modernleşme uygulamalarında endüstrinin sert görünümü kırılarak yeşil alanlar oluşturulmuş olup iç ve dış mekanların insan ölçeğinde tasarımı yapılmıştır (Arıtan, 2004: 36).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı Devleti’nden devraldığı problemleri çözebilmek amacıyla 1923 yılında yaptığı İzmir İktisat Kongresi’nde özel girişimlere öncelik tanıyan ve devletin düzenleyici rolü üstlendiği “Batılı Liberal” anlayışı benimsemiştir (Başol, 1983: 61; Arıtan, 2004: 16). 20. yüzyıl başlarında 1923 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu’nda yer alan yabancı uzmanlardan yararlanılması maddesi ile Türkiye’de yabancı mimari akımlar ile yapı inşasına zemin hazırlanmıştır. Bu kanun maddesinin ardından 1927 yılında yabancı uzmanların Türkiye’de çalışmasına olanak tanıyan yasa çıkarılmıştır. Bu durum, şehir planlama ve mimarlık alanında çalışan uzmanların Batı’da kabul gören mimarlık akımlarını Türkiye’de inşa edilen yapılarda uygulamasına imkan oluşturmuştur (Kaprol, 2000: 47).

Türkiye’de mimarlık hareketlerinde Cumhuriyet dönemi ile birlikte artış yaşanmıştır. 1924 yılı itibariyle şehir merkezleri devletin gücünü yansıtan yapıların yer aldığı mekanlar olmuş; yapılaşma ve altyapı çalışmaları kamu denetiminde gerçekleşmiştir (Onur, 2011: 16). Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan birkaç kereste ve tuğla, iki çimento fabrikası devralmış; 1926 yılında ise Ankara Belediyesi küçük bir fabrika ve inşaat demiri üretecek olan ilk haddehaneyi kurmuştur (Avcıoğlu, 1969; Onur, 2011: 14). Osmanlı döneminde mimarların çoğunluğunun İstanbul’da bulunması, Anadolu kentlerinde az sayıda

mimarın yer almasına, bu kentlerde konut üretiminin usta ve kalfaların yapmasına sebebiyet vermiştir (Ünalın, 2002; Onur, 2011: 17).

Yeni kurulmuş olan devletin ekonomik durumu, uzman ve teknik eleman eksikliği, teknolojik yetersizlik gibi sebepler, devletin savaşın bıraktığı zararı düzeltme ve yeniden yapılanma çalışmalarını zorlaştırmıştır. Batur (2005a), bu yapılanma çalışmalarında yaşanan kaynak ve uzman eksikliği ile inşaat malzemesi üreten işletmelerin yetersizliği, malzemelerin ve uzmanların dış alımının yapılmasını zorunlu kıldığını belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 54). Cumhuriyet'in ilanından sonra, eskiden beri süregelen gelenekler geride bırakılıp uygar hayat biçimine dair gereksinimlerin ön plana çıkarılmasıyla yeni yaşam biçimi halka benimsetilmeye çalışılmıştır. Kısıtlı imkanlara rağmen betonarme gibi yeni yapı malzemeleri ile yapım tekniklerinin kullanılmasının ve modern görüşe sahip uzmanların ülkeye davet edilmesinin ülkedeki modern mimari sürecini hızlandırdığı söylenebilir (Asiliskender, 2008: s. 54).

Türkiye'ye davet edilen Guilio Mongeri, Ernst Egli, Bruno Taut, Martin Elsaesser, Clemens Holzmeister gibi mimarlar özellikle 1930'lu yıllarda meclis, bakanlık, genel müdürlük ve üniversite gibi pek çok devlet yapılarının uygulamalarında yer almışlardır (Aslanoğlu, 2001: 56-62; Arıtan, 2004: 69). Bu mimarların uluslararası üslubu algılayış biçimlerinde kendilerine özgü farklılıklar görülse de, genel olarak modernizmin savunduğu akılcı ve fonksiyonel düşünceler ile, ürettikleri yapılarda dönemin inşa yöntemlerini ve sade çizgileri kullanmışlardır (Arıtan, 2004: 69-70). Modern mimarlık akımının öncüleri olan Le Corbusier, Walter Gropius, Mies van der Rohe, Erich Mendelson gibi Avrupalı mimarlar, Türkiye'ye gelerek ülkede modern mimarlığın yol göstericisi olmuşlardır (Ödekan vd., 1990; Kaprol, 2000: 47). Devlet yapılarının üretiminde görevlendirilen yabancı mimarların yanı sıra bazı Türk mimarlar da rasyonalist ve fonksiyonalist tutumla uluslararası mimarlık akımını örnekleri vermişlerdir.

Devlet yapılarının üretiminde yabancı mimarların görev almasından kaynaklı olarak Türk mimarlar kamusal yapılarda yeterince görev alamamışlardır. Türk mimarlar, yabancı mimarlardan kalan Ankara Sergi Evi, Çankaya Köşkü, Belediye yapıları gibi az sayıdaki kamusal yapıların üretimini yapmış olsa da çoğunlukla müstakil konut,

apartman gibi sivil yapıların üretimini gerçekleştirmişlerdir (Batur, 1998: 225; Arıtan, 2004: 70). Türk mimarların modernizm etkisinde ürettikleri yapılar ile ilgili Arıtan (2004: 70), Türk mimarların bazı zamanlarda yabancı mimarlardan daha iyi bir şekilde uluslararası üslubu uyguladıklarını söylemiştir.

Çağdaş kentleşme deneyiminde geleneksel kent ve kır ayrımının ortadan kaldırılarak yeni mekanlar oluşturulmak istendiğini belirten Bilgin (1998), demir yolu ve kara yollarının oluşturduğu ulaşım hattı üzerinde birbiri ile dik kesişen caddelerin, müstakil konutların, apartmanların ya da endüstri bloklarının yer aldığını söylemiştir. Ana aks/bulvar-meydan-hükümet konağı oluşumunun yanında istasyon binaları, istasyon caddeleri ve parkların da modern mimarlık-kentsel planlama anlayışında önemli bir model olduğu söylenebilir (Arıtan, 2004: 72).

Tanyeli (1998), yeni ideoloji doğrultusunda oluşturulan kentleşme algısının “imkanların ve donatıların yer aldığı alan” olduğunu belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 59). Ancak Erken Cumhuriyet Dönemi’nde üretilen yapılar, ihtiyacı karşılamanın yanında toplumda yeni ideolojinin yaşam biçimi haline gelmesinde önemli rol oynamıştır (Kayın, 2009a; Kolsal, 2015: 31).

Erken Cumhuriyet döneminde görülen kurumsal olma çabasının mimarlık alanında da uygulanmak istenmiştir (Durukan, 2006: 62). Kısıtlı imkanlar ile girişimler yapan Türkiye Cumhuriyet’i, başkent Ankara’nın imarı, savaştan zarar gören şehirlerin önemli yapılarının inşası, ülkenin bütününde ulaşım ve altyapı çalışmaları, enerji girişimleri gibi hizmetler ve mübadele sonucu ülkeye gelen göçmenlerin konut ihtiyacı gibi konulara önem vermiştir (Batur, 2005a; Asiliskender, 2008: 53). Bozdoğan (2012), modern mimarlık ve şehircilik faaliyetlerinin yeni bir kimlikle inşa edilmek istenen ulusun en güçlü sembolleri olduğunu belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 53).

İstanbul’da bulunan kültürün ulusalcı uygarlaşma faaliyetlerine engel olacağı düşüncesi ile Cumhuriyet ideolojisinin modern tutumunu yansıtan yeni bir başkent oluşturmak istenmiştir (Tekeli, 1998b; Onur, 2011: 16). Bu düşünce ile Ankara başkent ilan edilmiştir. Bu durum Ankara’nın yalnızca siyasal merkez olmadığını göstermektedir (Asiliskender, 2008: 54).

Yeni ideolojinin dışavurumunun kentsel ölçekte de gerçekleştirilebilmesi amacıyla başkent olarak Ankara seçilerek inşa faaliyetlerine başlanmıştır (Asiliskender, 2008: 54). Başkent Ankara'nın imarı konusu, yeni rejimin modern tavrını yansıtabilecek olmasının yanı sıra diğer Anadolu kentlerine kentsel ve yapısal ölçekte model oluşturabilecek bir ortam oluşturması açısından önemlidir (Onur, 2011: 16). Bu sebeple Ankara'nın başkent olması ile yapılan imar çalışmalarının diğer Anadolu şehirlerinin de kentleşme deneyimini önemli ölçüde etkilediği söylenebilir (Asiliskender, 2008: 54). Böylelikle dönemin ideolojisini yansıtan mimarlık üslubu, öncelikle Ankara olmak üzere tüm Türkiye'de yayılmaya başlamıştır.

Batur (1998), eski başkent olan İstanbul'da inşa faaliyetlerinin büyük oranda durduğundan, diğer Anadolu kentlerinde ise yapı inşa faaliyetlerinin neredeyse hiç olmadığından bahseder. Yani, savaştan yeni çıkmış ve imkanları kısıtlı olan ülke, ilk beş yılında Ankara dışındaki kentlerde önemli bir yapım faaliyeti ve girişiminde bulunamamıştır (Asiliskender, 2008: 54). Ankara'da ise ülkedeki mimarlık ve kentleşme faaliyetlerinin, savaşın verdiği kısıtlı imkanlardan kaynaklı olarak, 1920'lerde devlet ve kamu yapıları ile sınırlanmıştır (Asiliskender, 2008: 53).

Ankara'nın başkent olması ve yeni Türkiye'yi temsil eden bir kent olarak düşünülmesi sebebi ile modern kent planı hazırlanmış, yapı tiplerine ve mekanlara modernizm düşüncesi aktarılmıştır (Kolsal, 2015: 30). Yeni başkent inmarında önemli yer tutan devlet/yönetim yapıları, ülkenin ekonomisine ve kentsel ölçeklerine göre büyük yapılardır (Asiliskender, 2008: 54). Kasabadan başkente dönüşen Ankara'nın inmarında, devlet ve kamu yapılarının inşasında yabancı mimarlar görevlendirilmiştir. Ernst Egli'nin yalın biçimleri kullanarak işlevsel olarak tasarladığı yapılar, Türkiye'de uluslararası mimarlık akımının anlaşılmasında önemli rol oynamıştır (Kıran, 2017: 13). Ankara'da modern mimarlık üslubu ile tasarlanan kent planı ve yapılar, planda ve cephede yansıttığı anlayış ile modern yaşamı biçimlendirmiştir (Yakupoglu, 2017: 56). Yeni ideoloji ile planlanan Ankara, kasaba görünümünden sıyrılarak çağdaş görümlü kent halini almıştır (Asiliskender, 2008: 54).

Batılılaşma anlayışı ile Anadolu kentlerinin yeniden inşası söz konusu olmuştur. Bu sebeple öncelikle Ankara olmak üzere diğer Anadolu kentlerinin planlanması amacıyla

yarışmalar dzenlenmiştir (Asiliskender, 2008: 54). Hermann Jansen, 1926 yılında Ankara planı için dzenlenmiş olan yarışmayı kazanmıştır. İstanbul'un planını Henry Prost, Kayseri planını David H. Oelsner, Trabzon ve Erzurum planını Lambert hazırlamıştır (Asiliskender, 2008: 55).

Bilgin (1996), Ankara'daki bu kentleşme uygulamasının 1789 Devrimi'nin ardından Fransız kentlerinde görülen imar dzenlemesine benzetilmek istendiğini belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 55). Yerli ve yabancı uzmanlar tarafından önceleri "susuz, hastalıklı (sıtmalı), dar sokakları bulunan ve zayıf/dayanıksız ahşap konutlardan oluşan" bir Şehir olarak tanımlanan Ankara'nın planında eski ve yeni Şehir birbirinden ayrılmıştır (Asiliskender, 2008: 54). Ankara'nın Şehir planını yapan Jansen, Cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda eski kent merkezi çevresinde yeni bir kent tasarlamıştır. Jansen'in Avrupa'daki Şehir plancıların kağıt üzerindeki planlama ilkeleri ile üç boyutlu kent inşa faaliyetlerini birleştirerek yaptığı planlamanın, modernist yaklaşımın en ihtişamlı ve bütünsel tabiri olduğu ifade edilmektedir (Asiliskender, 2008: 55). Tekeli (2005), Fransız ve Alman kent planlarına benzerlik gösteren Ankara kent planının kendine özgü farklılıklar bulduran kentsel faaliyetleri olduğunu belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 55). Jansen'in akılcı bir Şekilde planladığı Ankara'nın imara açılacak kısmına dair kararları uygulamaya geirilmıştir (Tekeli, 1998a: 62; Arıtan, 2004: 67).

Ankara'nın Şehir planında dik keşişen caddelerin ve bulvarların bulunduğu ve bu bulvarların keşişme noktalarında ise meydanların oluşturulduğu görülmektedir (Asiliskender, 2008: 55). Dik bir Şekilde keşişen büyük ve uzun caddelerin arasında serbest konut bölgeleri ve akslar üzerinde baştan başa sıralanmış kamu yapıları yerleştirilmıştir (Arıtan, 2004: 67). Tekeli (2005), ızgara biçimli düzene sahip olan kentin içerisinde her türlü ihtiyaın giderilmesinde gerekli olan donatı yerleştirildiğini belirtmektedir (Asiliskender, 2008: 55). Avrupa'da görülen ana aks/büyük bulvar (Atatürk Bulvarı), bulvarların açıldığı meydanlar (Ulus ve Kızılay Meydanı), meydan ve bulvarlar üzerinde sıralanan devlet yapılarının (Bakanlıklar, Meclis Binaları gibi) yer aldığı oluşumun Ankara'da ilk örnekleri verilmiştir (Arıtan, 2004: 67). Hükümet Konağı, Atatürk Anıtı ve tören alanlarının yerleştirilmesi ile daha belirgin hale gelen

kent merkezleri; banka, otel gibi ögeler ile geliştirilmiştir. Akılcı bir biçimde planlanan kent, diğer Anadolu şehirlerine örnek olmuştur (Kayın, 2009a; Kaya, 2011: 23).

Ankara'da yapılan bu planlama ile Batı'yı merkez alan rasyonalist ve geometrik modern kent planlamasının benimsendiği görülmektedir. Avrupa'daki modernist şehir planlarında görülen geometrik planlamalar, bulvarlar ve meydanlar, Cumhuriyet ideolojisi ile birleştirilerek Ankara ve diğer Anadolu kentlerinde uygulanmaya başlanmıştır (Arıtan, 2004: 85). Böylelikle Avrupa'nın pek çok yerinde görülen modern mimari ve şehircilik çalışmaları ülkemizde de yerini almıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte oluşan yeni düzen, yaşam alışkanlıklarının değişmesine ortam hazırlamıştır.

Kentleşme faaliyetlerinde önemsenen diğer bir konu olan ulaşım problemine karşın devlet, demir yolu hattını genişletmiş ve Ankara'dan diğer kentlere yayılan bir demir yolu ağı planlamıştır. Kentlere ulaşımın daha kolay bir şekilde sağlanabilmesi, Anadolu kentlerinin de kentleşme sürecinde önemli bir etken olmuştur. Demir yolu yapımıyla birlikte inşa edilen istasyon yapıları, şehirlerin modernleşme ve kentleşme deneyimini yönlendiren unsurlar olmuştur (Asiliskender, 2008: 58).

Mimarlık tarihçileri tarafından dönemlere ayrılan Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık çalışmalarının ilki I. Ulusal Mimarlık Akımı'dır. Osmanlı'nın son periyodunda biçimlenen, Cumhuriyet'in kurucuları tarafından da 1930'lara kadar tercih edilen bu akım (Çıkış, 2011: 45; Yakupoğlu, 2017: 54), "Milli Mimari Rönesansı", "Milli Mimari Üslubu" ve "Neoklasik Üslup" olarak da bilinir (Sözen, 1984: 27; Sacır, 2018: 13). İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden biri olan Ziya Gökalp'in ulusçuluk anlayışı, dönemin mimarlık anlayışında önemli bir etken olmuştur (Sacır, 2018: 13). Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde hem Avrupa'daki eklektik ve Neoklasik anlayışa benzer bir biçimde oluşan ve gelişen hem de Osmanlı kültür ve geleneği referans alınan canlandırmacı etkinlikler ile "milli" bir üslup oluşturulmak istenmiştir (Asiliskender, 2008: 60).

Bozdoğan (2012), I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın esas düşüncesinin klasik Osmanlı mimarlığında kullanılan yapı elemanları ile yeni inşaat tekniklerinin bir araya gelmesi

olduğunu söylemektedir (Yakupoglu, 2017: 55). Özyalvaç (2013), bu akımı yeni bir “gelenek” oluşturma çabası ile modernleşme hareketine yönelik önemli bir dönüm noktası olarak tanımlarken Bozdoğan (2012: 31) ise “eklektik Osmanlı canlandırmacılığı” olarak tanımlar (Yakupoglu, 2017: 54). Bu canlandırmacı girişimin modernleşme sürecine yumuşak bir geçiş sağladığını belirten Bozdoğan (2012), bu dönemin toplumun modernleşmeye uyum sağlamasında önemli bir ara kesit olduğunu söylemiştir (Asiliskender, 2008: 61).

I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı benimseyen mimarların cephe tasarımını ön planda tuttuğu görülür. Bu dönemdeki ulusçuluk düşüncesinin oluşturduğu ideolojinin klasik Osmanlı mimarlığına dair dönüşlerin olmasına sebebiyet verdiğini belirten Aslanoğlu (2010), yapılarda Osmanlı mimarlığına ait öğelerin kullanıldığını, ulusal kimliğe ait dekoratif öğelerin yapı cephelerine uygulandığını söylemiştir (Yakupoglu, 2017: 54-55). Batur (2005a), bu dönemde yapılan büyük ölçekli binalarda simetrik planlama ve Selçuklu, Osmanlı ve İslam mimarisine ait kolon, kemer ve bezemelerin bulunduğunu belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 60). Sözen (1984), binalarda zemin katın üzerindeki katlarda yapılan çıkmaların farklı biçimlerde oluşturulmuş konsollar ile taşındığından, köşe parsellerde keskin çizgilerin aksine köşelerin yuvarlatıldığından bahsetmiştir (Kaprol, 2000: 53). Köşe parsellerdeki dairesel bölümlerin çatısı, kubbe ile tamamlanmıştır (Sacır, 2018: 16). Aslanoğlu (2010: 32), işlevi farklı olan okul, postane, istasyon, hükümet konağı gibi yapıların görünüşlerinin benzerliğinden bahsetmiştir (Sacır, 2018: 16). I. Ulusal Mimarlık Akımı yapılarında görülen tüm bu özelliklerden anlaşılacağı üzere, cephede hareketliliğe önem verilmiş, işlevden ziyade biçimci yaklaşımlar ile yapı tasarımları yapılmıştır.

Tekeli (2005), Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde I. Ulusal Mimarlık anlayışı ile oluşturulan yapıların mekan dizilimi, taşıyıcı sistem ve elemanları, yapım teknikleri Batı'daki mimarlık anlayışı ile yakınlık gösterse de, kemer, kolon, konsol gibi Osmanlı mimarlığına ait yapı elemanlarının kullanılmasının şehirlere Batılı bir görünüm kazandırmadığını belirtir (Asiliskender, 2008: 61). Sey (1998), bu durumun Batı'ya dair keskin bir dönüş isteği bulunan Cumhuriyetçileri huzursuz ettiğini düşünmektedir (Asiliskender, 2008: 61).

I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın öncülerinden olan Vedat Bey ve Kemalettin Bey, Avrupa ülkelerinde mimarlık eğitimlerini almışlardır. Arif Hikmet Koyunoğlu, Falih Ülkü, Ahmet Kemal, Tahsin Sermet, Necmeddin Emre, Ali Talat, İtalyan Giulio Mongeri gibi mimarlar da ülkemizde bu akıma ait yapıtlar üretmişlerdir (Asiliskender, 2008: 60). Devlet yapılarında, bankalarda, sinemalarda, kamu yapılarında ve konutlarda I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı görmek mümkündür (Yakupoğlu, 2017: 55). Ankara'da yer alan II. Meclis (Vedat Tek, 1926), Ankara Palas (Vedat Tek-Mimar Kemalettin Bey, 1927), Tekel Müdürlüğü ve İş Bankası (Mongeri, 1928), İkinci Vakıf Apartmanı (Kemalettin Bey, 1928) gibi yapıların Batılı yaklaşım ile oluşturulmuş planları bulunurken cephelerinde ise ulusçu ve geleneksel canlandırmacı yaklaşım görülmektedir (Asiliskender, 2008: 60).

1920'lerin ardından I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın faaliyetleri azalmaya başlamıştır ve Avrupa'nın yenilikçi mimarlık ürünlerinin etkileri okunmaya başlanmıştır. I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı takip eden süreçte 1930-1940 yıllarında Avrupa'da egemen olan rasyonel, fonksiyonel ve ekonomik yapı üretimini savunan Bauhaus fikirleri önem kazanmıştır. Yeni inşa yöntemlerinin hızlı ve ucuz çözüm üretmesi ile yalın bir cephe düzeni sağlanmış; böylelikle mimarlık daha çok mekan üretim sanatı olmuştur (Alsaç, 1976; Kaprol, 2000: 52).

Theodor Jost, 1926 yılında Ankara Yenişehir'de 20. yüzyıl başlarında Türkiye'de egemen olan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın aksine geleneksel biçimleri taşımayan, merdivenli giriş ve tek tip pencere düzenine sahip, saçaksız çatısı olan, simetrik, sade ve anıtsal bir yapı olan Sağlık Bakanlığı Binası'nı tasarlayarak uluslararası mimarlık akımının örneğini vermiştir (Ödekan vd., 1990; Kaprol, 2000: 47). Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen reformist hareketler ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan tamamen ayrılarak farklı bir uygarlık zihniyeti oluşturmak istenmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarında Batılılaşma anlayışının, Osmanlı geleneğini sürdüren bir anlayış olarak algılandığını belirten Sey (1998), bu anlayışın ekonomik, siyasal ve sosyal ortamları biçimlendirdiğini söylemiştir (Asiliskender, 2008: 51). Türk mimarlık ortamında da görülen bu sorun sebebiyle Tekeli (2005), yabancı mimarların uluslararası üslup anlayışıyla oluşturdukları ürünlerin incelenmesi ve dönemin teknik, teknolojik ve ekonomik gelişmelerinin takip edilmesi ile mimarlık ortamında anlam,

biçim, işlev, malzeme ve teknik gibi alanlarda değişimlerin gerçekleştiğini belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 52).

Ülkedeki mimar sayısındaki yetersizlik, dönemin mimarlarının Osmanlı canlandırmacılığının hakim olduğu Birinci Ulusal Mimarlık anlayışı ile yapı üretmeleri ve özellikle o dönemde Türk mimarların kullandıkları formların yeni kurulan devletin ideolojisine uymaması sebebiyle devlet yabancı mimarlara yönelmiştir. Ülkedeki Türk mimarların bu yeni ideoloji dahilinde yapı üretebilmesi için mimarlık eğitim müfredatının değiştirilmesi için çalışmalarda bulunulmuştur ve aynı zamanda yurt dışında eğitimlerini tamamlayan genç mimarlar ülkelerine dönmeye başlamıştır (Durukan, 2006: 63). Dönemin mimarlık okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi, dil inkılabı ile birlikte Güzel Sanatlar Akademisi adını almıştır. Ülkede bulunan mimar ve şehir plancılarının modern mimarlık anlamında eğitimini gerçekleştirmek üzere devlet yabancı mimarları ülkeye davet etmiştir. 1930 yılında Ernst Egli mimarlığın bilim ve teknoloji ile birleştiği bir müfredat modeli oluşturmuştur. Bu sayede öğrenciler modern tasarım ve yapı ilkeleri üzerine çalışmalarda bulunmuştur (Sey ve Tapan, 1984; Durukan, 2006: 63). Ernst Egli'nin yanı sıra Bruno Taut, Clemens Holzmeister, Paul Bonatz ve Bruno Zevi'nin de Türkiye'deki mimarlık okullarında görev aldığı bilinmektedir (Kaprol, 2000: 53-54). Ulusalcı yönelimleri destekleyen Bonatz, Ankara Saraçoğlu Mahallesi'nde (Şekil 3.1) oluşturduğu konutlarda Türk evinin yalnızca biçimsel özelliklerini yansıtmış olup fonksiyonel özelliklerini uygulamamıştır (Alsaç, 2005).

Şekil 3.1. Saraçoğlu mahallesi (URL 6, Erişim Tarihi: 2008; Kaya, 2011: 38).

Dönemin mimarlık okulu olan Güzel Sanatlar Akademisi'nde modern mimarlık eğitimi alan az sayıda mimar, mimarlık ortamında kendilerini var edebilmek ve çağdaş

olana ayak uydurabilmek için modern mimarlık anlayışını benimsemiştir. Modern mimarlık anlayışını savunan fakat Bauhaus'ta eğitim almayan ve CIAM'a üyeliği bulunmayan Seyfi Arkan, Emin Onat, Arif Holtay gibi az sayıdaki Türk mimar, modern yapılar hakkında bilgi sahibi olabilmek için ya yurtdışındaki eğitimlere katılmışlardır ya da kısa süreli Avrupa ziyaretlerinde bulunmuşlardır (Bozdoğan, 2012; Kıran, 2017: 14-15). Yurtdışı ile bağlantısı olmayan Türk mimarlar ise yabancı mimarların Türkiye'de ürettikleri yapılar ve belirttikleri görüşler sayesinde modern mimarlık üslubu hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Bu durumda modern olanın topluma benimsetilmesinde misyon edinen az sayıdaki Türk mimarın da bu modern mimarlık çalışmalarında bulunduğu söylenebilir.

Ülkede faaliyetlerde bulunan yabancı mimarlar, geleneksel süslemelerden ve yapı üretiminden uzak, uluslararası mimarlık anlayışı ile modern mimarlık üretimi yapmışlardır. 1930'lu yıllarda Türkiye'de yapı üretim çalışmalarında bulunan yabancı mimarlar hem uluslararası modern üslupta hem de Neo-klasik üslupta ürünler ortaya çıkarmıştır. Yapı malzemesi olarak taşın kullanıldığı, yüksek sütunların ve merdivenli girişlerin bulunduğu simetrik ve anıtsal yapılar Neo-klasik üslubu tanımlarken kübik biçimlerin, teras ve serbest çatıların, geniş ve yatay şerit pencerelerin kullanıldığı yapılar uluslararası üslup olan modern mimarlık dilini tanımlamaktadır (Kuçak Toprak, 2013: 13). Aslanoğlu (2001), 1932-1938 yılları arasındaki dönemde yerli mimarların bazılarının batının modern yapı üretim ilkelerini esas alan akılcı ve işlevci anlayışla uluslararası üslupta, bazılarının Türkiye'deki birtakım yabancı mimarlar gibi anıtsal yapıların üretildiği Neo-klasik üslupta, bazılarının ise ülkenin kendi ulusal mimarlık üslubunu oluşturmak amacıyla çalışmalarda bulunduğunu belirtmiştir (Kuçak Toprak, 2013: 12). Bu dönemde mimarlık ürünleri ekonomik, sade ve akılcı olarak kurgulanmış, işlevsellik ön plana çıkarılmış, yeni yapı malzemeleri uygun bir biçimde kullanılmıştır (Asiliskender, 2008: 65). Yani, bu dönemde modern mimari ürün yaklaşımlarında sadelik, ekonomiklik, akılcılık ve fonksiyonellik özellikleri ön plana çıkmıştır. Kıran (2017: 15), Türkiye'de evrimleşme sürecinin yaşanmadan uygulanmaya başlayan modern mimarlık yaklaşımının tarihteki izleri tamamen yok saydığını belirtmiştir. Bozdoğan (1994), Türkiye'de oluşan modern mimarlık yaklaşımının ulus devlet anlayışı etrafında gelişmesi sebebiyle, modern mimarlık ürünlerinde modernizmin özünden daha ziyade biçimsel özelliklerinin öne çıktığını

belirtmiştir (Durukan, 2006: 58). Bu sebeple Türkiye’de modernite projesi dahilinde oluşan modern mimarlık üslubunun yalnızca biçimsel olarak uygulandığı söylenebilir.

Türkiye’de cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte 1927-1931 yılları arasında çağdaş bir ulus oluşturma çabası içerisine girilmiştir. Bu durum, mimarlık alanında modern mimarlık-uluslararası üslup görüşlerini ortaya çıkarmıştır. Mimarlık müfredatının Güzel Sanatlar Akademisi’nde uygulanmaya başlaması, mesleki örgüt kurulması, meslek dergisinin yayınlanması gibi faaliyetler, mimarlığın meslek tanımının yapılmasında ve mesleğin profesyonelleşmesinde önemli etkenler olmuştur (Bozdoğan, 2012: 175; Angın, 2017: 79). Toplum kimliğinin oluşturulmasını kendilerine misyon edinen mimarlar (Yeşilkaya, 1999), toplumun çağdaş olanı benimsemesinde çalışmalarda bulunmuştur (Kıran, 2017: 14).

1930’lu yıllarda modernist/Kemalist program dahilinde oluşturulan “Cumhuriyet’e özgü görsel bir modernlik kültürü”, mimarlık gibi görsel disiplinler ile, ülkeye yayılmıştır. Sözen (1996), Batı’nın uygarlık seviyesine ulaşmayı hedefleyen Kemalizm ideolojisini, yöresel ve milli olanı reddetmesi sebebiyle eleştirir (Asiliskender, 2008: 63).

Uluslararası mimarlık üslubu, 1930’lardan itibaren bilinçli olarak mimarlık tasarımını etkilemiştir. Uluslararası mimarlık üslubunda uygulamalara hız kazandırmak amacı ile ülkeye davet edilen Bruno Taut, Ernst Egli, Hans Poelzig, Martin Wagner, Martin Elsaesser, Theodor Jost, Clemens Holzmeister ve Hermann Jansen gibi mimarlar Ankara’da imar ve yapı çalışmalarında görev almıştır. Bu mimarlar, modern mimarlık çalışmalarını kendi anlayışları dahilinde gerçekleştirmiştir (Kıran, 2017: 13). Mimarlık müfredatında yapılan yenilikler ve yeni anlayış ile yapı üretiminin yanı sıra yabancı mimarlar, mimarlık ortamının belgelenerek kayıt altına alınmasında da öncü olmuşlardır (Asiliskender, 2008: 66). Tüm bunlar göz önüne alındığında yabancı mimarların ülkede modern mimarlık hareketlerinin görülmesinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. (Kıran, 2017: 13).

T. Jost – Sağlık Bakanlığı (1930), E. Egli – Sayıştay (1930), İstanbul Ragıp Devres Villası (1930), Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü (1930), Siyasal Bilgiler Fakültesi (1933-

1936), C. Holzmeister – Milli Savunma Bakanlığı (1931) ve İç İşleri Bakanlığı (1934), B. Taut – Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (1937), M. Elsaesser – Sümerbank Genel Müdürlüğü (1937-1938) gibi yapılarda yalın cephelerin, -genellikle- düz çatıların ve basit geometrilerin kurgulandığı kübik mimari uygulamaları görülmektedir (Sözen, 1984; Kaprol, 2000: 48 ve Asiliskender, 2008: 63). 1930'lardaki modern mimari, kübik tasarımlar ile ilişkilendirilmiştir (Asiliskender, 2008: 63).

Batı'nın örnek alındığı bu dönemde milli kimlik kaygısı ortaya çıkmıştır. Ancak direkt Batı gibi olmanın ötesinde Batı'nın çağdaş ve ilerici özellikleri göz önünde bulundurularak çağdaş bir milli kimlik oluşturmak amaçlanmıştır (Asiliskender, 2008: 63). Yapılmış olan radikal değişikliklerle beraber mimarlık eğitimi, kültürü ve üslubunda farklılaşmaya gidilerek Türk mimarlığında Avrupa modernizmi örnek alınmıştır (Bozdoğan, 2007; Yakupoğlu, 2017: 54). Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki modernleşme deneyimleri, 1950'lere kadar, devlet yöneticileri tarafından yönlendirilmiştir. Özellikle Atatürk'ün yönlendirilmesiyle Batı'nın örnek alındığı modern mimarlık anlayışı benimsenir (Arıtan, 2004: 67). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde benimsenen akılcı ve yenilikçi modernizm ideolojisi ile tarafsız ve evrensel bir mimarlık dili olan modern mimarlık ya da diğer bir adıyla uluslararası üslup anlayışının ortaya çıkmıştır (Arıtan, 2004: 84).

I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı takip eden süreçte Osmanlı'daki mimarlık öğelerinin yanında modern mimarlık öğelerine çok daha fazla yer veren II. Ulusal Mimarlık Akımı gerçekleşmiştir. Türk mimarlar, uluslararası mimarlık anlayışının etkin olduğu dönemde yabancı mimarların ülkedeki faaliyetlerine karşı gösterdikleri tepki, akademide ulusal mimarlık akımı derslerine yer verilmesine neden olmuştur. Sedat Hakkı Eldem'in "milli" kimlik kaygısı ile akademide girdiği dersler ve yaptığı mimari uygulamalarla beraber II. Ulusal Mimarlık Akımı'nı başlattığı söylenebilir (Batur, 2005b; Asiliskender, 2008: 68). Nalbantoğlu (1999), iklim özelliklerine ve yaşam şartlarına göre biçimlenmiş olan, aynı zamanda Türk toprakları içerisinde üretildiği için ulusal özellik taşıyan Türk evinin zaten modern olduğunu belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 69). Eldem, Türk evi üzerine yaptığı çalışmalarda geçmiş öğeler ile modern mimarlık anlayışını yorumlayarak yeni bir milli üslubun oluşmasını sağlamıştır (Asiliskender, 2008: 68). Kaprol (2000: 53), 1930-1940 yıllarında

Ülkemizde Batı'ya dair farkındalık artarak II. Ulusal Mimarlık Akımı gündeme geldiğini ve böylelikle dünyadaki ilerlemelerin ülkemize bilinçli bir şekilde aktarıldığını belirtmiştir. II. Ulusal Mimarlık Akımı'nda her ne kadar geçmişten ayrılma söz konusu olsa da Aslanoğlu (1984), bu yaklaşımda da geçmişin mimari tasarım ilkelerinden, üslubundan, yapım tekniklerinden, yapı donanımından ve sembollerden yararlanıldığını söylemiştir (Kaprol, 2000: 53). Alsaç (2005), fonksiyona dair kazanımların önemli olduğu bu dönemde yapıların kullanım amacı doğrultunda zmlendiği belirtmiştir.

1930'ların başlarında tüm dünyayı etkisi altına alan bir ekonomik kriz ortaya çıkmışsa da, Türkiye'de mimarlıkta modernleşme faaliyetlerine verilen önem azalmamıştır. Hatta bu dönemde, yabancı mimarların faaliyetleri devam etse de, Türk mimarların yapılanma çalışmaları artmaya başlamıştır (Tekeli, 2005; Asiliskender, 2008: 65). Türk mimarlar, uluslararası tasarım ilkeleri, akılcı ve işlevsel yaklaşımı benimseyerek ülkedeki yabancı mimarların uygulamalarındaki biçimsel ve anıtsal özelliklere yakın çalışmalarda bulunmuşlardır (Aslanoğlu, 1979; Asiliskender, 2008: 65).

Yabancı mimarların özellikle kamu yapılarının ve şehir planlarının üretiminde görev alması, Zeki Sayar, Seyfi Arkan, Sedat Hakkı Eldem, şevki Balmumcu, Aptullah Ziya Kozanoğlu, Bekir İhsan nal, şekip Akalın, Münevver Belen ve Leman Tomsu gibi Türk mimarların kısıtlı alanlarda çalışmasına sebep olmuştur (Kaprol, 2000: 48). Kamu yapılarının projelendirilmesinde yabancı mimarlara görevler verilmesi, Türk mimarların tepkisi göstermesine sebebiyet vermiştir. Dönemin mimarlık dergisi olan Mimar/Arkitekt dergisinde Türk mimarlar bu rahatsızlıklarını dile getirmiştir (Durukan, 2006: 62). Sivas Halkevi Binası projesinin dönemin partisi tarafından yarışmaya açılması, Türk mimarları mutlu etmiş ve ülkenin mimarlığının geleceği için Türk mimarlara bir ışık olmuştur. Bu durum Arkitekt dergisinde Sivas Halkevi Projesi Müsabakası isimli yazıda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Partinin müsabaka aması, Türk mimarlarını fevkalde mütehassis etmiştir. Birçok resmi ve nim resm müesseselerin, memleket mimarlarına itimat etmiyerek inşaat projelerini doğrudan doğruya ecnebi mimarlara sipariş etmelerine mukabil Sivas'ın

bu hareketi memleket mimarlığının istikbali için emniyet ve ferah verici bir hal olup şayanı takdirdir (İsimsiz, 1939b).”

Batur (2007: 71), Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığının formlarının ve işlevlerinin 1930-1940 yılları arasında biçimlendirildiğini söylemiştir (Yakupoğlu, 2017: 56). Bu dönemde yapı üretiminde görev alan Türk mimarlar uluslararası mimarlık anlayışı ve çağdaş mimarlık ilkeleri ile yapı tasarımı yapmıştır. Sayar (1998), Türkiye’deki modern mimarlık üslubu özelliklerinde geniş cam yüzeyler, yatay pencereler, teras ya da gizli çatı, keskin kenar çizgileri, köşe parsellerde dairesel planlı silindirik köşe kütleleri ve betonarme ile tasarlanmış işlevsel planın öne çıktığını belirtmiştir (Çetin, 2010; Kıran, 2017: 15). Yeni yapı malzemesi olan betonarme, taşıyıcı sistemde serbestliğin ve yapı tasarımında esnekliğin oluşmasını sağlamıştır (Kaprol, 2000: 48). Yakupoğlu (2017: 56), modernizm etkisindeki Cumhuriyet Dönemi mimarlığını süslemelerden uzak, sade ve modern olarak tanımlarken yapılarda geniş pencereleri çerçeveleyen betonarme ya da çelik çerçeveler bulunduğunu söylemiştir. Aynı şekilde Kaprol (2000: 48), cephelerde sadeliğin görüldüğünü, çatıların teras çatı olarak tasarlandığını ve yapıların kübik mimari anlayışı ile oluşturulduğunu belirtmiştir. Bu dönem konut ve apartman binalarında, merkezi plan ve koridor ile dağılım sağlanan tasarım anlayışı görülmektedir. Planın yanı sıra geniş pencere açıklıklarının bulunduğu cephelerde köşeler genellikle yuvarlatılmıştır (Asiliskender, 2008: 68). Seyfi Arkan’ın İstanbul ve Ankara’da birçok yapının inşasında görev aldığı bilinmektedir (Kaprol, 2000: 48). Seyfi Arkan’ın tasarladığı Hariciye Köşkü, Florya Deniz Köşkü; Şevki Balmumcu’nun tasarladığı Sergi Evi (Opera Binası); Şekip Akalın’ın tasarladığı Ankara Gar Binası (Yakupoğlu, 2017: 56); Leman Tomsu’nun yaptığı halk evi tasarımları bu yapılara örnek gösterilebilir (Asiliskender, 2008: 68).

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte benimsenen uygarlaşma ideolojisi her alanda olduğu gibi mimarlık alanında da etkisini göstermiştir. Mimarlık alanında evrensel olma tutumu milli ve geleneksel değerlerden daha ön plana çıkarılarak, toplum kimliği sosyal ve mekansal alanlarda yapılan çalışmalarla yeniden inşa edilmek istenmiştir. Böylelikle Türkiye’deki mimarlık ortamı, uygar ve Batılı anlayış ile sosyal ve kültürel alanlarda yeniden oluşturulmuştur (Asiliskender, 2008: 67). Önceleri ağırlığını anıtsal yapılar ile göstermek isteyen devlet, sonrasında mimarlık ürünlerinin mekansal

işleyişini iyileştirdiği akılcı yöntemler geliştirmiştir. Bu doğrultuda halk evleri, köy enstitüleri, KİT yerleşkeleri gibi yeni mekanlar üretilmiştir (Arıtan, 2004: 72).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte hem iktidar hem yerel yönetimler endüstrileşme, konut üretimi ve kentleşme konularında yoğunlaşarak bu alanlarda çalışmalarda bulunmuşlardır (Asiliskender, 2008: 49). Bu dönemde inşa edilen halkevleri, köy enstitüleri, demiryolları, gar binaları, fabrika yerleşimleri, işçi konutları önemli yapı tipleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2011: 23). Ayrıca o dönem kentleşme çalışmalarında valilik, hastane gibi yapılarından ziyade yeşil alan, halkevi, istasyon gibi sosyal yaşamı düzenleyen mekan üretimine önem verilmiştir (Asiliskender, 2008: 57). Böylelikle Cumhuriyet ideolojisi doğrultusunda devlet tarafından modern ve çağdaş kültür üretilmiş, kontrol edilmiş ve yayılmıştır (Bozdoğan, 2012; Asiliskender, 2008: 62).

Devletin bireylerin ve toplumun gelişiminin sağlanması, yeni bir ulusal kimliğin benimsenmesi amacıyla açtığı Köy Enstitüleri ve Halkevleri ile ülkenin tamamında eğitim imkanı oluşturulmuş, bu sayede halka ulaşılmıştır (Asiliskender, 2008: 27). Cumhuriyet yöneticileri, Türk Ocakları'nı kapatarak yerine halkın "eşit ve yaygın" eğitiminin sağlanacağı Halkevlerini açmıştır. Halkçılık ilkesi ile eğitimsiz topluluklara hizmet veren halkevlerinin (Arıtan, 2004: 74-75) hem eğitim anlayışında hem de yapı biçimlenişinde çağdaşlaşmanın esas alındığı görülmektedir (Asiliskender, 2008: 57). Kubbe, kemer gibi mimari elemanlar, hem Türk Ocakları yapılarında fazlasıyla kullanılması hem de dini, doğuyu ve geçmişi simgelediği düşüncesi ile, halkevi yapılarında kullanılmamıştır (Yeşilkaya, 1999: 189; Arıtan, 2004: 75). Yerlikaya (2003), halkevlerini "yeni ulus-devletin laik kimliği" olarak tanımlamıştır. Halkevi binalarının çoğunda kule unsuru dikkat çekmektedir (Asiliskender, 2008: 57). Kütüphane, sinema/konferans salonu, spor salonu, gazino, parti binası, misafirhane gibi öğeleri barındıran halkevleri, ana caddenin açıldığı meydana egemen olacak bir biçimde konumlandırılmıştır (Yeşilkaya, 1999: 189; Arıtan, 2004: 74). Devlet, geleneksellikleri ortadan kaldırmak amacıyla tip projeler üretmiştir. Ancak mimarlık ürünlerinin tasarımında kullanılan topografya, iklim, güneş, rüzgar, ışık gibi etmenlerin her projede farklı değerlere sahip olması sebebiyle, halkevi projelerinde de

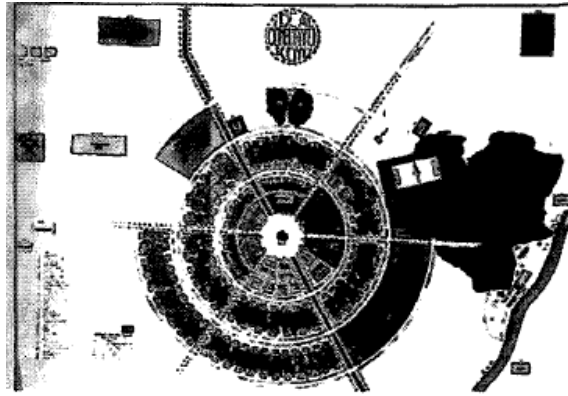
çok sık olarak kullanılan tip projelerin modernizmin savunduğu akılcı düşünceye aykırı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Bozdoğan, 1994; Durukan, 2006: 58).

Tanyeli (1998), halkevlerinin kadın ve erkeklerin birlikte kullanımına açık olduğunu ve okul, iş ve arkadaş çevresinin dışında yeni bir kültürel ortam oluşturduğunu belirtmiştir. Bu durum, bireylerin sosyalleşmesinde, kent yaşamının biçimlendirilmesinde ve yeni yaşam biçiminin toplum tarafından benimsenmesinde önemli bir araç olmuştur (Asiliskender, 2008: 57). 1950’lerde il merkezlerinde, ilçelerin birçoğunda ve köylerde olmak üzere ülkede toplam 478 halkevi, 4322 halkodası olduğu bilinmektedir (Yeşilkaya, 1999: 80; Arıtan, 2004: 75). Halkevleri, modernite projesinin Türkiye’deki ilk kapsamlı faaliyeti olarak değerlendirilebilir (Tanyeli, 1998; Asiliskender, 2008: 57).

Endüstrileşme atılımları ile birlikte tarımın da endüstrileşmesi çabası içerisine girilmiştir (Keyder, 1990: 97-99; Arıtan, 2004: 80). Devlet tarafından kentte başlatılan modern ve çağdaş hareketin ülkenin her köşesinde kendini gösterebilmesi amacı ile köylerde de çalışmalar başlatılmıştır (Arıtan, 2004: 80). Bu sebeple köylerde kalkınma ve yerleşim projeleri gelişmiştir. Köy enstitülerinin de içerisinde yer aldığı yerleşim planları, 19. yüzyılda Sovyetler’de oluşturulmuş sosyalist yerleşim planları ile benzerlik göstermektedir. Kamusal alanların ön plana çıktığı köy planlarında birlik ve beraberliğin getirdiği yaşam biçimi, oluşturulan mekanlar ile somut hale getirilmiştir (Arıtan, 2004: 79, 80). Kollektif yaşam biçiminin oluşturulmasını amaçlayan Köy Enstitüleri ise projeler üreterek kırsal kalkındırılmasını amaçlar (Arıtan, 2004: 85). Ülkenin her tarafına kurulan köy enstitüleri sayesinde köylerin gereksinimlerini karşılayabilecek eğitimli bireyler yetiştirilmesi hedeflenir (Keskin, 1998: 8; Arıtan, 2004: 76). Köy enstitüleri, kollektif iş içerisinde bulunabilen, fikir ve uygulamaları bir arada yürütebilen, kültürlü, modernist ve ulusçu, devletin belirlediği sınırlar içerisinde köy kalkınmasını sağlayarak ulusal kalkınmayı başlatan ve dirençli örnek bireyler oluşturma düşüncesini barındırır (Arıtan, 2004: 76). Oluşturulan eğitim programı ile kent ve kırsal ayrımını ortadan kaldırmayı hedefleyen köy enstitülerinde sınıf ayrımı gözetmeksizin eşitlikçi ve adaletli bir şekilde eğitim verilmiştir (Arıtan, 2004: 77). Eğitim programında yer alan kültür dersleri, sanat ve teknik dersleri (Binbaşıoğlu, 1993: 43-48), teorik bilgiden ziyade uygulamalı olarak kollektif biçimde verilmiştir

(Arıtan, 2004: 77). Yatakhane, yemekhane, mutfak, öğretmen evleri, kütüphane, derslikler, laboratuvar, atölye, tiyatro salonu, fırın, kooperatif, ahır/ağıl/kümes, balıkhane, havuz, balıkhane, bahçe/tarla/korkuluk/tarım alanları, spor alanları, uygulama okulu, açık hava tiyatrosu, çocuk bahçesi gibi birimlerden oluşan köy enstitüleri, köylerin yola yakın boş alanları üzerine inşa edilmiştir (Keskin, 1998: 13; Arıtan, 2004: 77). Yarışmalar aracılığıyla üretilen köy enstitüsü projelerinde Emin Onat, Asım Mutlu, Mualla Eyüboğlu, Kemal Ahmet Aru, Orhan Arda gibi mimarların imzası yer almaktadır ve enstitüler, kendi öğrencilerinin ortak çalışmaları sayesinde üretilmiştir (Arıtan, 2004: 77).

Kazım Dirik, köylerde faaliyete geçirilmesi amacı ile hazırlattığı “İdeal Cumhuriyet Köyü” modelinde (Şekil 3.2) okul, öğretmen evi, halk odası, köy konağı, okuma odası, konferans salonu, otel, park, gazino, tarımbaş, hayvan sağlık korucusu, ziraat-el işleri müzesi, cami, revir, kooperatif, köy dükkanları, spor alanları, damızlık tavuk/tavşan/arı durakları, damızlık ahır, mandıra, fenni ağıl, fabrika, taş ve tuğla ocakları, koruluk ve pazar yeri gibi birimler ile köy evleri yer almaktadır. Tüm bu birimler, meydana açılan ışınsal bir düzen içerisine akılcı bir biçimde yerleştirilmiştir. 1973’te Afet İnan, Cumhuriyet’in 50. Yılı kutlamalarında bu projeyi pilot köylerde yapılması amacıyla yeniden ortaya çıkarmıştır (İnan, 1978: 60; Arıtan, 2004: 80).

Şekil 3.2. Kazım Dirik'e hazırlattırılan İdeal Cumhuriyet Köyü planı (İnan, 1978).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kentsel uygulamaların yanı sıra kırdan da ulusçu yaklaşımla gerçekleştirilen bu uygulamalar, ülkenin tamamında gerçekleştirilmek istenen çağdaşlaşma faaliyetlerinde önemli bir unsur olmuştur. Kırdan kente tüm insanların eğitim alması sağlanarak yeni ve çağdaş bir toplum kimliği oluşturulması

hedeflenmiştir. Arıtan (2004: 81), köylerde tek tip projeler aracılığıyla gerçekleştirilen uygulamaların, topluluğun kollektif bir çalışma ile yerel kaynakları etkin hale getirerek köyün ve devamında ülkenin kalkınmasında önemli atılımlar olduğunu belirtmiştir.

Asiliskender (2008: 56), Anadolu'da yapılan yeni şehircilik çalışmalarında Cumhuriyet Caddesi ve Cumhuriyet Meydanı oluşturulmuş olduğunu, bu cadde ve meydan çevresinde yeni kamu yapılarının planlandığını belirtmiştir. Yeni kamu yapıları ve kentsel alanlar, ihtiyacın karşılanmasından ziyade, Cumhuriyet ideolojisinin somutlaştırılarak modern toplum meydana getirmek amacıyla oluşturulmuştur. Yapılan yeni demiryolları ile istasyonlar meydana gelmiş olup bu mekanlar İstasyon Caddesi, İstasyon Lokantası gibi kent için önemli olan yeni mekanları beraberinde getirmiştir (Kayın, 2009a; Kaya, 2011: 23). Tanyeli (1998: 101-102), istasyonların, sınırları devlet tarafından belirlenen çağdaş düşüncenin yansıtılmasında, kent için önemli bir oluşum olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda kentlerin içerisinde planlanan kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu yeşil alanlar ve parklar, çağdaşlaşmaya dair mekansal bir örnek olmuştur (Arıtan, 2004: 73). Tekeli (1980), çağdaş bir imar projesi olarak tasarlanan istasyon, hükümet konağı, eğitim yapıları gibi kamu yapılarının içerisinde yer aldığı caddelerde yaya ve taşıt trafiğinin birbirinden ayrıldığını, yol kenarlarında ağaçlandırma çalışmaları ile kentsel düzenlemeler yapıldığını belirtmiştir. Bu cadde üzerinde yer alan kamu ve hizmet binaları, modern üslupta tasarlanmıştır. Cumhuriyet'i sembolize eden anıtların parklara yerleştirilmesi ile ortak alanlarda ulusal değerlere atıf yapma imkanı oluşmuştur. Şehir merkezlerinde oluşturulan parklar, şehrin yeşil alan ihtiyacını karşılayan, toplumu bir araya getiren, bireylerin sosyal ilişkilerini düzenleyen ve sosyalleşmeyi sağlayan toplanma mekanlar olmuştur (Asiliskender, 2008: 56, 57).

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda tutum sergilenmiş olsa da özel girişimlerin yetersiz kalması sebebiyle devlet girişimleri önemli boyutlara ulaşmıştır (Arıtan, 2004: 16). 1929'da gerçekleşen bunalım sonrasında devletçilik modeli benimsenmiştir. Ekonomik kalkınma ve modernleşme, endüstrileşme sonrasında hız kazanmıştır. Bu sebeple yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin endüstri politikaları ile modernleşme ve kalkınma sürecinin büyük ölçüde ilişkili olduğu, bu sebeple devletin endüstri yapılarına önem verdiği söylenebilir (Kolsal, 2015: 31).

Ülkedeki yapım işlerinin malzeme üretimine göre çok daha hızlı ilerlemesi, fabrikaların yetersiz kalmasına sebep olmuştur (Onur, 2011: 14). 1930'lu yıllarda Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı uygulamaya başlayan devlet, birçok endüstri girişiminde bulunmuştur (Arıtan, 2004: 16). Böylelikle 1930'lu yıllarda Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT)'nin ilk adımları atılarak ülkede maden, selüloz, kimya, seramik gibi alanlarda 20'ye yakın fabrika kurulmuştur (Batur, 1998; Onur, 2011: 17). Birçok alanda endüstri işletmesi kurulmasını sağlayan KİT, ülkenin kalkınmasında önemli rol oynamıştır (Arıtan, 2004: 81). Devlet eliyle endüstri atılımlarının yapılması, sosyalist modernleşme izlerinden biri olarak söylenebilir (Arıtan, 2004: 19). 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile kanunla görev tanımı yapılan Sümerbank'a, dokuma, maden, seramik, selüloz ve kimya dallarında pek çok endüstri işletmesi kurulması görevi verilmiştir. Sonrasında madencilik faaliyetleri 1935 yılında kurulan Etibank'a verilmiş olsa da birçok yatırımı Sümerbank kontrol etmiştir (Arıtan, 2004: 95). 1938 yılında çıkarılan "İktisadi Devlet Teşekkülleri" kanunu ile KİT işletmeleri daha düzenli bir sisteme sahip olmuştur (Akakıncı vd, 1973: 19; Arıtan, 2004: 92). 1950'lerden sonra KİT'lerin gelişiminde yavaşlamalar görülse de 1950'li ve 1960'lı yıllarda yeni KİT'ler açılmıştır. Ancak 1980'lerden sonra KİT'lerin özelleştirilmesi söz konusu olmuştur (Arıtan, 2004: 92).

Özellikle Erken Cumhuriyet dönemi ile ilişkilendirilen ve dönemin en önemli devlet girişimlerinden biri olan demiryolu ağlarının ulaştığı kentlerde, demiryolu istasyonları kent merkezlerinin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Özel kaynakların yetersizliği sebebiyle devlet eli ile endüstri girişimleri yapılarak Ankara'da ve diğer Anadolu şehirlerinde fabrikalar kurulmuştur (Yatağan, 2013: 39). Devletçilik ilkesi esas alınarak kurulan fabrikaların demiryolu hattına yakın olması istenmiştir (Osmaç, 1998; Onur, 2011: 16). Ankara'ya demiryolu ile bağlanan Balıkesir, Ödemiş, Nazilli, Eskişehir, Kayseri, Konya, Aydın, Karabük gibi kentlerde görülen endüstrileşme girişimleri ile diğer Anadolu kentleri de ülke kalkınmasında etkili olmuştur (Kayın, 2009b; Onur, 2011: 17).

Endüstrileşme çalışmaları ile ülkede birçok fabrika yapısı inşa edilmesi, Ankara'nın yanı sıra endüstri bölgelerinde nüfus artışı gerçekleşmesine sebep olmuştur. Devlet, ülkedeki konut problemini çözmek amacıyla çeşitli konut politikaları izlemiştir.

Cumhuriyet ideolojinin etkilerini hem kent planlarında hem de yapı özelinde görmek mümkündür (Kaya, 2011: 22). Dönemin ideolojisi ve devletçilik ilkesi ile gerçekleştirilen endüstrileşme ve yapılanma faaliyetleri sosyal, kültürel ve mekansal değişiklikleri beraberinde getirerek toplumun yaşam biçimini etkilemiştir (Yatağan, 2013: 39). Türkiye'deki modernleşmenin hem Batı merkezli kapitalist modernleşme hem de Sovyet merkezli sosyalist modernleşme deneyiminden etkilenecek karma bir modern yapı elde edildiği söyleyen Arıtan (2004: 21)'ın bu sözlerinden hareketle Cumhuriyet Mimarlığı'nın iki ideolojiden de izler taşıdığı söylenebilir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nde devletin işçi sınıfından ayrı sınıfların olmasına ve özel mülkiyete imkan tanınmıştır (Arıtan, 2004: 86).

1930'lu yıllarda ülkede endüstrileşmeye yönelim görülmektedir. Ekonomik nedenler ile devlet eliyle yapılan endüstrileşme faaliyetleri, modernleşme sürecini büyük oranda etkilemiştir (Asiliskender, 2008: 49). Türkiye'de 1930-1940 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte, diğer dönemlere nazaran, çok yoğun bir şekilde gerçekleştirilen yapı üretim programı, mimarlık ve şehircilik hareketleri görülmektedir. O dönemde izlenen ekonomi politikaları dönemin mimarlık ortamını biçimlendiren en önemli etken olmuştur ve ekonomi ile direkt ilişkisi bulunan yapılandırma planı resmi ideolojiyi doğrudan yansıtmaktadır. Program içerisinde savaşta hasar gören Anadolu kentlerinin ve yeni başkent olan Ankara'nın modern mimarlık anlayışı ile yeniden planlanması, demiryolu ve köprü yapımı, endüstri tesislerinin kurulması, eğitim yapılarının oluşturulması gibi pek çok hizmet, dönemin ideolojik anlayışını açık bir şekilde göstermektedir. 1930-1940 yıllarını kapsayan dönemde yapılanma faaliyetleri devletçilik anlayışı ile yürütülmüş olup devlet yöneticileri bayındırlık, eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi konularda çalışmalarda bulunmuştur (Kolsal, 2015: s. 30). 1930-1940 yıllarını kapsayan dönemde 4 vali konağı, 45 öğretim kuruluşu, 3 spor tesisi, 16 hastane, 14 hükümet konağı, 5 halkevi, tutuklu evleri, postane binaları, tarımsal işletmelerin inşası gerçekleştirilmiştir (Batur, 1998; Onur, 2011: 17).

Devletin kalkınması amacıyla kurulan endüstri tesislerinin yanında devlet, modern yaşam biçiminin topluma aktarılabilmesi ve benimsetilebilmesi için mimarlık ve şehircilik faaliyetlerine de önem vermiştir (Kolsal, 2015: 30). Kentte modern anlayışla oluşturulmuş olan mekansal ortamlar sayesinde halkın yeni ve modern kimlik

kazanması amaçlanmıştır. Cumhuriyet yöneticileri, kentleşmeyi merkez alan modernleşme faaliyetlerinin kent-kır ayrımı yapmadan ülkenin her köşesinde gerçekleştirmek istemiştir. Yönetim modernleşmeden ziyade önem verdiği endüstri faaliyetleri, ülkenin sosyal ve siyasal yapısını oluşturmuştur (Asiliskender, 2008: 50). Bu yapılaşma planı ile başkent ve Anadolu kentleri yeniden tasarlanması, yeni köprü ve yolların yapılmasını gerekli kılmıştır. Devletçilik anlayışıyla birlikte endüstri faaliyetlerinin gerçekleşmesi, ulus-devlet oluşturulmasındaki önemli çalışmalardan biridir. Keyder (2004), devletçi politikalar ile kurulan endüstri tesisleri sayesinde köyden kente göç edenlerin toplumu bütünleştirilmesinin sağlandığını belirtmiştir (Asiliskender, 2008: 50). Modern mimarlık ve kentsel planlama çalışmaları yapılarak kent ve yapı ölçeğinde çağdaş yaşam pratikleri hayatın içerisinde yer almıştır.

Endüstri tesislerinin kurulmasının ardından nüfusu artan kentlerde kentleşme ve kent planlaması zorunlu hale gelmiştir. Bu sebeple modern kentsel planlara özellikle Ankara'da ve endüstri yatırımlarının yapıldığı kentlerde rastlanmaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde kentleşmede görülen sosyal ve mekansal düzenlemeler, yöneticilerin benimsedikleri ideolojiler doğrultusunda gerçekleşmiştir. Endüstri girişimlerinin yanında devlet, başkentte bulunan imkanları diğer Anadolu kentlerine ulaştırmak amacıyla hükümet konakları, okullar, hastaneler, tren istasyonları gibi kamu yapılarının inşaa faaliyetleri gerçekleştirmiştir (Aslanoğlu, 1980; Onur, 2011: 17). Tüm bu durumlar endüstrileşme merkezinde devletçi bir sistemin oluştuğunu göstermektedir. Böylelikle hem kentler modern görünüm kazanmış hem de halkın geleneksel düzeninden koparak çağdaş/ilerici anlayışı benimsemesi sağlanmıştır (Asiliskender, 2008: 52).

İnşaat faaliyetleri için yapı malzemeleri üreten yeni fabrikaların kurulması ile Ankara ve diğer Anadolu kentlerinin yapılanmasında önemli adımlar atılmıştır (Kaya, 2011: 22). Ankara'da bürokratlar ve memurlar için, Anadolu'daki diğer şehirlerde ise fabrika çalışanlarının konut ihtiyacının karşılanması ve eğitim, sağlık, yönetim gibi hizmetlerin verilebilmesi amacı ile birlikte yeni yapı malzemeleri ve yapım tekniklerinin verdiği imkanlar sayesinde hızla yapı üretimi gerçekleşmiştir. I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda görülen süsleme gibi yapı unsurlarının yapı üretimini yavaşlatması sebebiyle sadeliği ve fonksiyonelliği kabul eden uluslararası mimarlık

üslubu ön plana çıkmıştır. Batılı ülkelerdeki modern kent planlarında görülen bulvar-meydan-hükümet konağı oluşumu Türkiye’de görülmeye başlansa da, devletçi hareket ile yapılan uygulamalar, Sovyet merkezli imar faaliyetlerini anımsatmaktadır (Arıtan, 2004: 72). Endüstri Devrimi sonrasında gelişen teknolojik imkanlarla birlikte ekonomi politikalarının ve toplum ihtiyaçlarının değişmesi, milli mimarlık üslubunun evrensel modern mimarlık anlayışına evrilmesine sebep olmuştur (Batur, 1998; Asiliskender, 2008: 62).

Ankara’nın kentleşme deneyiminden yararlanılarak fabrikaların kurulduğu Anadolu kentlerinde de Batılı/modern görünüm kazandırmak amacıyla çalışmalarda bulunulmuştur. Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında gerçekleşen bu mekansal dönüşümün toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasından ziyade yönetimin ulusallaşma ve Batılı çağdaşlaşma düşüncesi ile ilişkili olduğu söylenebilir (Asiliskender, 2008: 55). Ankara’nın başkent olmasından sonra yeniden planlanarak diğer Anadolu kentlerine örnek olması ve akabinde endüstri tesislerinin kurulduğu Anadolu kentlerinin de modernite projesi dahilinde planlanması, yeni devlet olan Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı’dan ayrı ve ilerici bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Tüm bu yapı çalışmalarının temelinde endüstrileşme yatırımları bulunmaktadır. Bu sayede tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sağlanmış ve toplumun kimliğinde değişimler gerçekleştirilmiştir (Kaya, 2011: 21). Bu sayede modernizm düşüncesinin mimarlık aracılığı ile topluma tanıtılması ve yaşam biçimi haline getirilmesi sağlanmıştır.

Endüstrileşme ile birlikte yapı malzemesi, yapım tekniği gibi pozitif bilimlerde ve toplumun yapısını değiştiren sosyal bilimlerde değişimler gerçekleşmiştir. Toplum yapısının ve yaşam biçiminin değişmesi ile konut planları ve konut biçimlenişinde farklılıklar görülmüştür. Kentlerde yapılan değişimlerin merkezden denetlenmesi amacıyla Belediye Kanunu (1930), 593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu (1930), 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu (1933), 2033 sayılı Belediye Bankası Kuruluş Kanunu (1933), 222 sayılı Belediyeler İstimlak Kanunu (1934), 2763 sayılı Belediyeler İmar Heyeti (1935) gibi kanunlar çıkarılmıştır (Asiliskender, 2008: 56). Kanunlar ile modern mimarlık, inşa ve kent planlama çalışmaları yapılarak Ankara’nın yanı sıra tüm kentlerde çağdaş kent görünümü oluşturmak istenmiştir (Kolsal, 2015: 30). Bu

durum, diğer Anadolu kentlerinin de gelişmesinde önemli bir ilerleme kaydedilmesini sağlamıştır. Eski ve yeni şehir bölgelerinin bazı Anadolu şehirlerinde iç içe geçtiği bazı Anadolu şehirlerinde ise birbirinden ayrıldığı görülmektedir.

1930'lu yıllarda başkentin imarı, hizmet binaları, sanayi yapıları ve okul yapıları için modeller ortaya çıkarılmıştır. Merkezi ve yerel yönetimler bayındırlık işleri için çalışmalarda bulunmuştur (Holod vd., 2007; Kaya, 2011: 22). Tüm bu faaliyetler ülkenin tamamının modern ülkeyi temsil edecek olan mimarlık ürünleri için çalıştığını göstermektedir. Toplumun uygar seviyeye çıkarılması için yabancı ve yerli mimarların yaptığı çalışmalar ile tasarım, proje ve uygulama süreçleri hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi, Cumhuriyet ideolojisinin mimarlık alanında etkilerinin tüm ülkede görüldüğü bir dönem olmuştur. Mimarlık alanında yapılan çalışmalar sayesinde toplumun çağdaş yaşam biçimini benimsemesi kolaylaşmıştır.

Kamu İktisadi Teşekkülleri, aynı zamanda endüstri merkezlerine istihdam sağlayabilmek ve fabrika çalışanlarının konut problemini çözebilmek için endüstri tesisleri yakınlarında yerleşkeler oluşturmuştur (Kaya, 2011: 41). Birçok yapıyı ve yapı grubunu içerisinde bulunduran KİT yerleşkeleri, çağdaşlaşma hedefini kent ölçeğine aktarmıştır. 1930'ların son yıllarına doğru kurulan bu yerleşkeler içerisinde dokuma ve tekstil alanında faaliyet gösteren Malatya, Kayseri, Konya-Ereğli, Nazilli, Bursa-Merinos yerleşkeleri ve demir-çelik alanında ilk girişim olan Karabük yerleşkesi yer almaktadır. Endüstride önemli olan hammaddenin taşınması ve ulaşımı konusu sebebiyle, fabrikalar ve yerleşkeler demiryolu hattının yakınlarına kurulmuştur. Fabrikaların açılması ve yerleşkelerin oluşturulması ile bu yerleşim bölgelerinde nüfus artarak yaşam canlanmıştır. Bu sebeple demiryolu ve karayolu hatlarının bu bölgelerde iyileştirildiği görülmektedir (Aritan, 2004: 81, 95, 97).

Endüstri yapılarının yapıldığı, kent ve köy planlamasının esaslarının belirlendiği 1930-1940 yılları arasındaki on yıllık süreç içerisinde akılcı bir tutumla işçi ve memur lojman ve yerleşkelerinin oluşturulduğu, modernizm ilkelerine göre kasabaların planlanarak yeşil alanların düzenlendiği görülmektedir. Anadolu şehirlerinde kentleşme programı dahilinde bütüncül bir ulaşım ağı oluşturulmuş, belirli bir düzen içerisinde eğitim, sağlık gibi hizmet yapıları modern üslupta inşa edilmiş, yeşil alanlar

düzenlenmiş ve tüm bu mekanların parselleri geniş caddeler ile ayrılmıştır (Asiliskender, 2008: 49-50, 51). Yeni kurulan ve yeni ideolojilere sahip olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, görüşleri dahilinde istediği modern çevreyi oluştururken Almanya’da görülen “siedlung” mahallelerini örnek almıştır (Kaya, 2011: 37, 39). Almanya’da siedlung faaliyetlerinin geliştirilmesinde ve gerçekleştirilmesinde görev alan Bruno Taut, Martin Wagner, Ernst Reuter, Margarate Schutte- Lihotszky gibi mimarlar Türkiye’ye davet edilerek Türkiye’de de siedlung yerleşkelerine benzer yerleşimler oluşturulmasında örnek olmuşlardır. Böylelikle Almanya’daki siedlung kavramı Türkiye kültürüne göre gelişim göstererek karma yapıda yeni örnekler yapılmıştır (Akcan, 2005; Kaya, 2011: 37).

3 Haziran 1933 yılında çıkarılan kanun ile kurulan ve endüstrileşme ve kredi alma işlerini birleştiren Sümerbank, Erken Cumhuriyet Dönemi KİT yerleşkelerini simgeleyen bir kurumdur (Arıtan, 2004: 94-95). Sümerbank tarafından oluşturulan ve Seyfi Arkan gibi bazı Türk mimarların da tasarımını yaptığı (Arıtan, 2004: 82) bu yerleşkelerde barınmayı sağlamak amacıyla inşa edilen konutların yanı sıra konut çevresi de düzenlenerek bireylerin sosyo-kültürel faaliyetlerini gerçekleştirilmesi için mekanlar oluşturulmuştur (Kaya, 2011: 37). Batılı (Alman) ve Sosyalist (Sovyet) yapımı olan yerleşkeler, Atatürk yönlendirmesi ile devletçi endüstrileşme hareketlerinin öne çıktığı 30’lu yıllarda yapılmıştır (Arıtan, 2004: 102). Kısa süre içerisinde gelişen ve yaygınlaşan Sümerbank yerleşkeleri, Türkiye’de önemli bir modernleşme ağı oluşturan, konut alanlarını ve sosyal mekanları içerisinde barındıran yerleşkelerdir (Arıtan, 2004: 82).

Modern yerleşimlerin ilk örnekleri olarak Ankara’da bürokratlar ve memurlar için oluşturulmuş yerleşkeler, Zonguldak maden işçileri için oluşturulmuş konut alanları, Sümerbank fabrikaları çevresinde fabrika çalışanları için oluşturulmuş mahalleler gösterilebilir (Kaya, 2011: 37). 1930’lu yıllarda yaygınlaşan kooperatif girişimlerinin en önemlisinin Ankara memurlar kooperatif girişimi olduğu söylenebilir. 1931 yılında kurulan Türk Kooperatifçilik Cemiyeti, Merkez Bankası, Sayıştay, Emlak ve Eytam Bankası, Ziraat Bankası ve Sümerbank’ın girişimleri sayesinde 1935 yılında Hermann Jansen’in Ankara’da tasarladığı Bahçelievler Yapı Kooperatifi oluşturulmuştur (Tekeli, 1984; Onur, 2011: 16). Bu örneğin dışında 1940’lı yıllarda Paul Bonatz’ın üst

düzyer bürokrat ve askerler için tasarladığı Ankara’da Saraçoğlu Mahallesi, Türk evi çizgisinde siedlung anlayışı ile yorumlanarak uygulanmış bir toplu konut projesidir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Bahçelievler Yapı Kooperatifi perspektifleri ve yerleşim planı (Kansu, 2009; Kaya, 2011: 40).

Siedlung anlayışı ile oluşturulmuş örnekler Ankara ile sınırlı kalmamış, özellikle endüstri kuruluşlarının yapıldığı diğer Anadolu kentlerinde de uygulanmıştır. Almanya ve Türkiye uygulamalarında benzerlik ve farklılıklar gösteren “siedlung” anlayışı, ülkemizde bir dönemin konut gereksiniminin karşılanmasında etkin bir şekilde kullanılmıştır ve Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisinde önemli bir kavram olmuştur (Kaya, 2011: 40).

İnsan popülasyonunu bu bölgelere çekebilmek için fabrika çalışanları, aileleri ve kent halkı için modern anlayış ile kent planı, konutlar ve kültür tesisleri oluşturulmuştur (Asiliskender, 2008: 50). Sosyal ve kültürel faaliyetlerin sürdürülebilmesi için çay bahçesi, pastane, park alanları, stadyum, sinema, açık ve kapalı spor alanları, sosyal merkez, okul, kreş gibi kamusal alanlar oluşturularak modernizm yaşam biçimi haline getirilmek istenmiştir (Kaya, 2011: 23). Bu çerçevede Sümerbank yerleşkelerinin farklı işlevlere sahip yapıları bünyesinde barındıran ve kentsel dokuyu Cumhuriyet ideolojisi ve modernizme göre biçimlendiren kompleks yapılar olduğu söylenebilir (Aritan, 2004: 97). Fabrikada çalışacak olan işçiler yöre halkı içerisinde seçilmiş olup yöneticiler merkezden gelmiştir. Böylelikle alt, üst ve orta sınıfların birbiri ile kaynaşması sağlanarak devletin çizdiği sınırlar içerisinde modern ve çağdaş olanın öğretilmesine ve öğrenilmesine imkan oluşturulmuştur (Aritan, 2004: 96-97). Tüm bu mekanlar, Anadolu kentlerindeki halka çağdaş ve modern yaşamı anlatmada ve benimsetmede önemli unsurlar olmuştur. Sinema, spor alanları, yeni konut alanları ve lojmanlar, fabrika çalışanları dışındaki çevre halkının da ilgisini çekmiştir ancak yerleşke dışında yaşayan halkın bu tesislerin kullanımını sınırlandırılmıştır (Aritan, 2004: 97-98).

Sümerbank, nitelikli insan yetiştirmek amacıyla birçok öğrencinin burslu okutulmasını ve fabrika çalışanlarının fabrikalarda açılan kurslar ile eğitim almasını sağlamıştır. Aynı zamanda izlenen sosyal devlet politikası ile “Sümerbank İşçi Müstahdemlerine ait Sosyal Yardım Talimatnamesi” oluşturularak evlilik, doğum, mezuniyet, ev sahibi olma konularında fabrika çalışanlarına ve ailelerine yardımcı olmuştur (Yazman, 1944: 1; Aritan, 2004: 97).

Endüstri bölgelerinde konut ihtiyacının giderilmesinin yanı sıra kente dair tüm ihtiyaçları içerisinde barındıran Sümerbank yerleşkeleri, bünyesinde modern mimarlık anlayışına ve ürünlerine yer vererek modern ve çağdaş yaşam biçimini ortaya koyan ilk kapsamlı yerleşkelerdir. Yeni oluşturulan yerleşkeler, halk için kentsel çekim merkezi haline gelmiştir (Aritan, 2004: 102). Devlet tarafından siedlung anlayışı ile oluşturulmuş bu yerleşkelerin ve konutların Erken Cumhuriyet Dönemi’nde benimsenen modernist ve çağdaş tutumu sergilediği söylenebilir (Kaya, 2011: 41).

Mekansal değişimler ile toplum yaşamının biçimlendirilmesi ve topluma modern/çağdaş düşüncenin benimsetilmesi amaçlanmıştır.

Arıtan (2004: 86), Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık ortamını tanımlarken, modernizm etkisinde gelişen mimarlık faaliyetlerinde geleneksel mimarlık üslubunun yok sayılarak köklü bir değişimin gerçekleştiğini, Batılı modernist mimarlık üslubunun mimarlık faaliyetlerinde önemli ölçüde kullanıldığını, modernleşmenin evrimleşme sürecini yaşamadan gerçekleştiğini ve bu sebeple çoğunlukla biçimci yaklaşımların ön plana çıktığını, Sovyet merkezli sosyalist mimarlık üslubunun Batılı modern mimarlık yaklaşımı içerisinde örtülü biçimde yer aldığını, sosyalist mimarlık üslubunun da mekanlar aracılığıyla eşitliğin sağladığını; fakat sağlanan eşitliğin sınıf ayrımlarının üstesinden gelmekten ziyade sınıf ayrımlarını yok sayarak üzerinin kapatıldığını belirtmiştir.

İkinci Dünya Savaşı boyunca kent nüfusunun artması ile ortaya çıkan konut ihtiyacı sebebiyle yeni konut alanları oluşturmak ve yapı üretimini hızlandırmak amacıyla konut sayısını artırma politikaları izlenmiştir (Onur, 2011: 16). 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Ülke ekonomisinin bozulması sebebiyle inşaat yatırımları ve projeler yavaşlatılmış, yapı malzemesi fiyatlarının artması ithalatı zorlaştırmıştır. Fakat yine de Ankara'da ve diğer kentlerde devlete ait kamu yapılarının inşaa faaliyetleri sürdürülmeye çalışılmıştır (Batur, 1998; Onur, 2011: 17). 1940'lı yıllarda yapılan toprak reformu ile köylerin yapılanması için köy enstitülerinin kurulması, Sovyetler'deki gibi tarıma önem verildiğinin bir göstergesidir. 1940'lı yıllarda devletçi politika devam etmiş ancak dış borçlar sebebiyle Batı'ya olan bağımlılık artmıştır. 1940'lı yıllara kadar devam ettirilen bu karma yapı, 2. Dünya Savaşı ile ekonomik kaynakların azalması sebebiyle yavaş yavaş etkisini yitirmiştir (Arıtan, 2004: 17, 20, 21). Çok partili hayata geçilen 1940'lı yıllarda, her ne kadar ulusalcı mimarlık yaklaşımı benimsenmeye başlansa da, Cumhuriyet Mimarlığının oluşturan ve şekillendiren 1930'lu yıllardaki değişimler sürdürülmüştür (Arıtan, 2004: 103).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte ulusal duyguların kuvvetlendirmesine olan ihtiyaç azaldığı için İkinci Ulusal Mimarlık Akımı etkinliğini kaybetmiştir.

Türkiye'nin savaş süresince yaşadığı dışa kapalılık sona ererek ekonomik canlılık artmıştır. Böylelikle yapı araç gereçlerinin ithalatı başlatılmıştır. 1940-1950 yılları arasındaki dönemde Türkiye mimarlığında yeni kimlik arayışına dair gelişmeler ortaya çıkmıştır (Alsaç, 2005).

1950 yılına gelindiğinde ise ülkenin çok partili sisteme geçmesi, liberal ekonomi politikasının benimsenmesi, devletçi politikaların yön değiştirerek özel girişimlere daha çok imkan tanınması, kentlerin hızla aldığı göçler ile süratle büyümesi gibi unsurlar 1950 yılının Türkiye için bir kırılma noktası olduğunu göstermektedir (Onur, 2011: 17). 1950 yılı sonrası çok partili yaşama geçilmesiyle beraber yeni hükümet, özel girişimlerin arttığı Batı merkezli kapitalist yaklaşım ile liberal düzenlemelerde bulunmuştur. Böylelikle 1950'lere kadar ülkede görülen kapitalist ve sosyalist yapıyı içerisinde barındıran karma yapı yerini Batı merkezli kapitalist yapıya bırakmıştır (Arıtan, 2004: 22). Kentlere büyük göçlerin yaşandığı bu dönemde konut sorunları yaşanmıştır ve aynı zamanda kentlerde altyapı sorunları ortaya çıkmıştır. 1950'li yıllarda kentlerdeki bu büyük konut sorununu karşılamak amacıyla kooperatifçilik gelişmiş; SSK, İmar ve İskan Bakanlığı gibi kuruluşlar kredi vermeye başlamıştır. Kentlerde oluşan büyük nüfusun artan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu dönemde ofis, büro, market gibi yeni yapı tiplerinin oluşması, Türkiye mimarlığının yeni kavramlar ile tanışmasını sağlamıştır (Batur, 1998; Onur, 2011: 18).

1950 ve 1960'larda KİT'lerde olduğu gibi Sümerbank'ın da yeni yerleşke oluşturma faaliyetleri hız kaybetmiştir. Ancak yine de bu dönemde pek çok fabrika ve yerleşkenin açıldığı görülmektedir. Aynı zamanda bu dönemde bankacılık faaliyetleri artmıştır. İzlenen devletçi politikalar, 1980 yılında gelindiğinde yerini özelleştirmeye bırakmıştır (Arıtan, 2004: 96). 1950 yılı sonrasında Türkiye'de modernizmin bir güç olarak görülmesi, aynı dönemde çok partili yaşama geçilmesi ve liberal ekonomi anlayışının kabul edilmesiyle birlikte ekonomide modernleşme hakim olmuştur. Bu durum, mimarlığın ideolojik yönündeki sorumluluğunun devlet üzerinden kalkmasını sağlamıştır (Bozdoğan, 2012; Karabrahimoğlu, 2014: 16). Türkiye Mimarlar Cemiyeti ve Güzel Sanatlar Birliği gibi gruplarda gönüllü olarak örgütlenen mimarlar, derneklerin dışında bir meslek odasının meslek gelişiminde önemli olacağı düşüncesi içerisine girmişlerdir. 1954 yılında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

kurulmuş; mimarlık mesleği toplum içerisinde çok daha önemli bir konuma yükselmiştir. Bu durum, kamusal mimarlık çalışmalarının devlet tekelinden çıkmasına, mimarlık ofislerinin açılmasına, mimari proje yarışmalarının düzenlenmesine olanak tanımıştır (Sey, 1998; Onur, 2011: 18).

1960 yılında yapılan askeri müdahale, 1960'lı yıllar Türkiye'si için sosyal ve siyasal anlamda yeni bir periyodun başlamasına sebep olmuştur. 1961 Anayasası ile özgürlükçü, sosyal ve adaletçi bir ortam oluşturulmak istenmiştir (Sey, 1998; Onur, 2011: 19). 1961 Anayasası'nın savunduğu sosyalist anlayış, imar ve konut ile ilgili yasalarda da görülmektedir (Tekeli, 1998b; Onur, 2011: 18). Anayasa, planlı kalkınma ilkesini getirmiş; anayasal kurum olan Devlet Planlama Teşkilatı'nı kurulmuştur. Bu neticede birçok ülkede görülen planlı bir karma ekonomi politikası Türkiye'de de uygulanmaya çalışılmıştır (Onur, 2011: 18). 1960'lı yıllarda sanayileşme ve kentleşme politikalarına bağlı olarak devam eden iş, barınma, altyapı ihtiyacı gibi hızlı kentleşme problemleri çok daha belirginleşmiştir ve böylelikle kentler istenmeyen bir büyüme sürecine girmiştir (Tuna, 2009; Onur, 2017: 19). Kent planlama gündemi içerisinde bulunan mimarların topluma karşı olan sorumluluğu artmıştır. Oluşturulan mimarlık ürünlerinin tasarımsal yaklaşımının yanında içerisinde bulunan siyasal, ekonomik ve sosyal durumlar yapı üretimini büyük ölçüde etkilemiştir (Sey, 1998; Onur, 2011: 19).

1950 yılında başlayan yapsat uygulamaları, 1960 sonrasında da devam etmiştir. 1960 sonrası inşaat endüstrisinde malzeme üretiminde yeni atılımlarda bulunulmuştur. Endüstrileşme ve yapı üretiminde görülen artış, yapı malzemesi üretiminde özel girişimlerin yatırım yapması konusunu gündeme getirmiştir (Gürkan, 1968; Onur, 2011: 19). Bu dönemde, endüstri yapılarının prefabrikasyonunda ilk çalışmalar yapılmıştır. 1960 sonrasında modernizm beklentileri yükselmiş; refah düzeyi yüksek bir toplum oluşturmak amacıyla, siyasal ve toplumsal düzenlemelere gidilmiştir. 1960 yılı sonrasında modernizm anlayışının farklılaşmaya başlaması sebebiyle bazı düşünürler post-modern sürecin bu dönemde oluştuğunu söylemiştir (Kahraman, 2007; Karaibrahimoğlu, 2014: 16). Ekonomik ve sosyal anlamda yeterli gelişimin sağlanamaması sebebiyle 1960 sonrası dönemlerde kalkınma planları oluşturulmuştur (Yaroğlu, 2006; Onur, 2011: 19). Düşük gelirli ailelerin konut ihtiyacının karşılanması amacıyla sosyal konutlar - düşük standartlara sahip ucuz konut- oluşturulmuştur. 1950-

1960 yılları arasında yapılan toplam kooperatif sayısının 338 olduğu bilinmektedir (Yavuz, 2001; Onur, 2011: 19). 1965 yılında kat mülkiyeti kanununun kabul edilmesi ile birlikte çok katlı konut üretimi gerçekleşmiş ve apartmanlaşma süreci hızlanmıştır (Koç, 1989; Onur, 2011: 19). Bu durum, yapı-insan ölçeği ilişkisinin değişime uğramasına sebep olmuştur (Tuna, 2009; Onur, 2011: 19).

1970’li yıllarda siyasal gündemdeki çatışmalar, mimarlık alanını da etkilemiştir. Bu dönemde mimarlık alanında çalışan kişiler, kentsel problemleri tartışarak çözüm üretmeye çalışmıştır. Bu yıllarda endüstri yapılarının, otellerin, çarşıların, okulların ve iş hanlarının yapımının yanı sıra turizm amaçlı projeler de üretilmeye başlanmıştır. 1970’lerde inşaat alanındaki dinamik çalışmalar, petrol krizinin getirdiği ekonomik bunalıma kadar devam etmiştir (Sey, 1998; Onur, 2011: 20).

1980’lerde izlenen ekonomik politikalar ile ülke, “serbestleşme” dönemine girmiştir. Uygulanan liberal ekonomi politikası ile serbest piyasa koşullarına işlerlik kazandırmıştır. Bu durum, mimarlık, yapı üretim ve imar sistemi konularında da geçerli tutumları değiştirmiştir. 1980’li yıllarda İmar ve İskan Bakanlığı kaldırılmış; belediyelere imar planı oluşturma yetkisi verilmiş, Toplu Konut Yasası oluşturulmuş ve Toplu Konut İdaresi kurulmuştur. Toplu konut üretiminde ve yapı sektöründe canlılık yaşanmasını sağlayan Toplu Konut Yasası ile çok sayıda konut, büyük inşaat firmaları ve kooperatifler sayesinde yapılmıştır (Taş, 2003; Onur, 2011: 20). Yine bu dönemde kaldırılan ithalat ve döviz sınırlandırmaları ile yapı üretiminde malzeme çeşitliliği oluşmuş, ülkeye getirilen yeni teknolojiler ile üretimin hızı ve kalitesi artmıştır. Bu sayede mimarlar alternatifler ile çalışma imkanı bulmuştur. (Sey, 1998; Onur, 2011: 20). 1980 darbesi ve akabinde yaşanan Özal dönemi, Türkiye’de daha önce görülmemiş değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur (Kahraman, 2007; Karabrahimoğlu, 2014: 16).

3.2. MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİNDE MODERN MİMAR VE MİMARLIK SÖYLEMLERİ

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde benimsetilmek istenen modernlik anlayışı, modern yaşam biçimi ve Kemalist ideoloji, mimarlık ürünleri ile hayata ve topluma

aktarılrken aynı zamanda poster, film, kitap, dergi, gazete gibi medyatik araçlar da bu amaçla kullanılmıştır (Yakupoğlu, 2017: 57).

1936 yılında yayımlanan La Turquie Kemaliste dergisi içerisindeki posterde Osmanlı eklektik yapılarından biri olan Etnoğrafya müzesine yer verildiği görülmektedir (şekil 3.4). Ancak Türkiye’de modernizm etkisi ile üretilen yapıların çoğalması ile birlikte dergi “Ankara inşa ediyor” başlıklı yazısında modern ürünlere çok daha fazla yer vermiştir. Dergi sayesinde Türkiye’deki modern yapıların tüm dünyaya duyurulma olanağı oluşmuştur (Dokgöz, 2012: 10). Asiliskender (2008: 74), Ankara ve diğer Anadolu şehirlerinde üretilen modern yapılara, fabrikalara, barajlara, demiryollarına ait fotoğraflara ve modernleşmeye dair yapılan tasvirlerle yer veren La Turquie Kemaliste dergisinin imparatorluğun üzerine modern bir ulus inşa etme isteği ile resmi standartları belirleyen en güçlü simgelerinden biri olduğunu söylemiştir.

Yine Cumhuriyet Dönemi modern mimarlık anlayışının ve ürünlerinin tanıtılması amacıyla Yedigün dergisi içerisinde de kolaj çalışmalarına yer verilmiştir (şekil 3.5). Dergide içerisinde “Cumhuriyet’in canlı eserleri” gibi başlıklarda yer alan yazılarda modern ürünler ve yapı çözümlerine yer verilmiştir. Bu durum, toplumun yeni mimarlık anlayışının benimsemesinde önemli olmuştur (Dokgöz, 2012: 10).

şekil 3.4. Ankara inşa ediyor, La Turquie Kemaliste (Bertaux, 2006; Dokgöz, 2012: 10).

şekil 3.5. Yedigün dergisinde anlatılan kolaj alışması (Anonim, 1939a; Dokgöz, 2012: 11).

Modern mimarlık hareketlerini gerçekleştirmek üzere Türkiye'ye davet edilen yabancı mimarlar ülkedeki mimarlık faaliyetlerinde baskın rol almıştır. Bu duruma karşın yerli mimarlar, seslerini duyurabilmek amacıyla 1931 yılında Arkitekt dergisini yayınlamışlardır. Ülkemizde görülen Art-Deco, Bauhaus, Uluslararası Üslup ve ulusal mimarlık anlayışlarının yansımalarının okunabildiği dergi, mimarlık alanında gerçekleşen değişimlerin görülebildiği önemli temsillerden biridir (Kaprol, 2000: 50).

Aptullah Ziya Kozanoğlu, 1931 yılında yazmış olduğu "Binanın İçinde Mimar" isimli makalede, 20. yüzyılda görülen teknolojik gelişmeler ile birlikte önceleri el becerileri ile süslenen ve göze hitap eden mimarlık anlayışının geride kaldığını; mesleklerindeki olumsuz gidişatı fark eden Avrupalı mimarların, basitliği ve sadeliği savunan yeni mimarlık anlayışı olan modern mimariyi ortaya çıkardığını belirtmiştir. Büyük ailelerin yaşadığı konak ve köşkların yerini, 20. yüzyılda inşa masraflarının düşük olduğu, yer kaybının en aza indirildiği ve komşuluk ilişkilerinin kolaylaştığı apartmanlar almıştır. Erkek ve kadının iş hayatına katılması ile insanlar evlerinin iş yerlerine yakın olmasını istemektedir. Aynı makalede önceleri yağmur, güneş gibi fiziksel etmenlere karşı korumak amacı ile yapı üreten "mimar" kimliğinin de değişime uğradığını belirterek artık mimarların yol gösterici düşünürler olduğunu söylemiştir. Eskiden yapı biçimleri ve süslemeleri ile ilgilenen mimarlar, artık insanların temiz ve rahat bir şekilde yaşam sürdürmesi için her ihtimali düşünerek çalışan aydınlardır. Bu yeni mimari ile mimar, ekonomik ve inşai gereklilikler dahilinde farklı niteliklere sahip çeşitli üretmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple modern mimarının gerçek mimari olduğu söylenebilir (Aptullah Ziya, 1931: 14-20).

Samih Saim Akkaynak (1931b: 85-90), mühendislerin inşaat yöntemlerinde meydana getirdiği gelişmeler ile mimarların yeni bir tasarım anlayışı oluşturduğunu söylemiştir. Önceki dönemlerdeki inşaat yöntemleri gereği mimari kompozisyonlarda simetri anlayışı hakim olmuştur ancak ortaya çıkan yeni inşaat teknikleri ile beraber mimarlar farklı tasarımlar yapma imkanı bulmuştur. Simetri gibi zorunluluklar içermeyen ve fonksiyonun ön planda olduğu yeni mimarlık anlayışı ortaya çıkmıştır. Gelişen inşaat teknikleri ile oluşan yeni özgürlük alanından modern mimarlar fazlasıyla yararlanmıştır. Konutların kullanımının değişmesi ile birlikte boyut ve oranlarında da değişimler ortaya çıkmıştır. Akkaynak, yeni anlayış ile beraber artık konutların

içlerinin fazla olan şeylerden arındırıldığını, düz ve beyaz konut duvarlarına yalnızca pentür uygulamalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir (Samih Saim, 1931b: 85-90). Mimar Behçet ve Mimar Bedrettin, yeni mimarlık anlayışının ihtiyaçların en uygun biçimde düzenlenmesi düşüncesi ile ortaya çıktığından söz etmişlerdir. Yeni ihtiyaçların yeni biçimleri meydana getirdiğini; yeni biçimlerin oluşması için de yeni malzemelerin ve yeni inşaat tekniklerinin üretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Mimarların malzemeyi tanınması ve iyi bir şekilde kullanması ile güzel bir sanatın ortaya çıktığından bahsetmişlerdir (Mimar Behçet ve Mimar Bedrettin, 1933a: 199-200).

Samih Saim Akkaynak (1931c: 133-140), “Yeni Unsurlar” isimli makalesinde yeni ve modern mimarlık anlayışının sahip olduğu bileşimlerden bahsetmiştir. Yenilikler getiren modern teknik ve inşaat yöntemlerinin yapı üretiminde kolaylıklar sağladığını belirtmiştir. Yeni yaşam biçimine uyum sağlanması amacıyla mimarlık araç olarak kullanılmıştır. Böylelikle mimaride birçok unsurun biçimleri tamamen değişerek pek çok yeni mimari biçimler ortaya çıkmıştır. Betonarme ile tek parça halinde inşaat sistemi oluşturulmuştur ve zemine verilen zararın azaltılması amacıyla yapılar pilotiler üzerine yerleştirilmiştir. Pilotiler ile toprak rutubetinin yapıya geçmesi engellenmiştir. Aynı zamanda zemin ile yapı arasında kalan boşluk garaj ya da bahçe olarak düzenlenerek yeni bir mekan oluşturulmuştur. Yapılar, pek çok fonksiyonun yapılmasını sağlayan teraslar ile örtülmüştür. Teras çatılar ile birlikte yeni bir cephe tipi olan yatay cepheler ortaya çıkmıştır. Çatıların düz olması, yan cepheler gibi çatıda bir cephe daha oluşmasını sağlamıştır. Teras çatılar yeşil alan olarak düzenlenerek bahçe halini alabildiği gibi üzerinde spor faaliyetleri de sürdürülebilmektedir. Önceleri gelişmemiş inşaat teknikleri sebebiyle pencere ebatları sınırlı kalmıştır ancak artık geçerli inşaat yöntemleri ile birlikte geniş ve yatay pencere uygulamaları yapmak mümkün olmuştur. Üretim biçimlerinde değişiklikler meydana gelmesi ile açıldığında oda içerisinde yer kaplayan kanatlı pencerelerin yerini sürgü pencereler almıştır. Böylelikle mekandan kazanım sağlanmıştır. Gelişen inşaat teknikleri ile bazı duvarların camdan oluşma imkanı ortaya çıkmıştır. Bu durum, dış mekan ile iç mekanın birleşmesine ortam hazırlamıştır (Samih Saim, 1931c: 133-140).

Adolf Behne, betonarme, cam, çelik gibi yeni inşaat tekniklerinin sağladığı imkanlar ile oluşturulan teras çatılar, yatay bant pencereler, mantar biçimli tavanlar, geniş betonarme saçaklar, düz duvarlar ve köşe pencerelerinin Berlin’de, Paris’te ve pek çok kentte uygulandığından söz etmektedir. Hayatın her alanında olduğu gibi yeni mimarlık anlayışı olan modern mimarinin de gerek şekil gerek strüktür bakımından uluslararası özellikler taşıdığını belirtmiştir (A. Adnan, 1931: 331-335).

Abidin Mortaş (1931: 172-174), “İnşaat ve Mimari” isimli makalesinde Otto Zucker’in makalesinden notlara yer vermiştir. Makalesinde çelik iskelet ve betonarme inşaat tekniklerinden bahseden Otto Zucker, yeni inşaat tekniklerinin inşa ve tasarım sürecindeki zorlukları ekonomik bir biçimde giderme imkanı verdiğini, bu durumun mimarların tasarımında önemli ölçüde serbestlik tanıdığını belirtmiştir. Ancak yalnızca yeni yöntemlerin kullanılmasında sakınca gören Zucker, ekonomik koşullar göz önüne alınarak mantık çerçevesinde eski veya yeni yöntemin kullanılmasına karar verilmesi gerektiğinden söz etmektedir (Mimar Abidin, 1931: 172-174).

Eğitim öğretim müfredatının değişmesi ile birlikte jimnastik salonu, resim ve el işleri atölyeleri gibi mekanlara ihtiyaç duyulmuştur. Zeki Sayar (1931a: 205-206)’ın yazdığı “Mektep İnşaatında İktidai Düşünceler” isimli makalede eski mektep yapılarının yeni ve modern müfredata sahip olan okulların ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmiştir. Yine Zeki Sayar (1931b: 253-254), ders verilen sınıflarda süslemelerin yapılmaması gerektiğini belirtir ve süsleme için uygun olan yerlerin okulların teneffüs mekanları, jimnastik ve konferans salonları gibi ek yapılarında bulunması gerektiğinden bahsetmektedir. Önceleri süsleme, kabartma, kolon başlıkları gibi mimari süsleme elemanları, modern anlayış ile birlikte yerini düz yüzeylerin harmonisine bırakmıştır. Mimaride önemli bir yeri olan renklerin çocuklara vereceği fayda ve zarar düşünülerek eğitim yapılarında kullanılabileceğini belirten Zeki Sayar, okullarda açık renklerin kullanımının uygun olduğunu ve okul mimarisinin modern mimarlık anlayışı ile oluşturulması gerektiğinden söz etmiştir. Aynı zamanda okul yapılarında eski dönemlerdeki mimarlık üsluplarından vazgeçilerek basit ve sade olan modern mimarlık anlayışıyla yapı üretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Modern mimarlık üslubunda kullanılan sade hacim ve yüzeyler ile devamlı, zamansız ve asil yapılar ortaya çıkarmak mümkün olmaktadır (Zeki Selah, 1931b: 253-254).

Rusya, Almanya, Hollanda gibi ülkelerde yeni modern sanat ve mimari örneklerinin görüldüğünü söyleyen Aptullah Ziya Kozanoğlu (1932a), makaleyi yazdığı 1932 yılında, henüz Türkiye’de modern sanat araştırmalarının sürdüğünü belirtmiştir. Türkiye’deki insanların, birkaç mimarın ürettiği eserlerden yeni modern sanat ve mimari hakkında fikir sahibi olduklarını belirtirken; yeni modern mimarinin ekonomi, çelik ve betondan ibaret olduğunu düşünenlerin büyük bir yanılgı içerisinde olduklarını söylemiştir. Kozanoğlu, yeni ortaya çıkan bu modern sanat ve mimarinin çok daha güçlü bir şekilde ilerleyeceğinden söz ederken Mısır, Yunan, Türk mimari sanatı gibi 20. yüzyılın da kendi sanat ve mimarisinin oluşacağını belirtmiştir (Abdullah Ziya, 1932a: 97-98). Önceleri her ülkenin kendi ulusal mimarlık üsluplarının yerini 20. yüzyılda uluslararası mimarlık anlayışına bırakacağı söylenebilir.

Mimar Behçet ve Mimar Bedrettin (1933b), yaşanan savaştan sonra insanların süslemeler ile yapı cephelerinin oluşturmak ve cepheleri izlemek için enerjisinin; yapı üretimi için harcayacak para ve zamanının kalmaması sebebiyle bu dönemde mimarlıkta yeni bir devrin açıldığını ve yeni ihtiyaçlar dahilinde yeni bir mimarlık anlayışının oluştuğundan bahsetmişlerdir. Sütun, kemer, başlık, kaide, süsleme gibi mimarlıkta önceleri kullanılan yapı unsurlarının yerini alan yeni mimarlık anlayışında akla uygun olarak tasarlanan kütle ve hacimlerin aldığını belirtmişlerdir. Makaleden hareketle yeni yaşam ihtiyaçlarını karşılanması amacıyla akıl, bilgi ve düşünceler çerçevesinde gelişen estetik bir mimarlık anlayışının ortaya çıktığı söylenebilir. Modern olarak adlandırılan yeni mimari, geleneklerden ve süslemelerden uzak, basit geometrik şekiller ile güzel bir uyum oluşturulmasıdır. Mimar Behçet ve Mimar Bedrettin’in makalenin yapı özelinde yazdıkları bölümünde mimarların teraslar yaparak yapının çatısından en iyi şekilde faydalanılmasını amaçladığını ve bu mekanda güneş banyosu, spor gibi alanların ayrılarak terasın farklı fonksiyonları barındıracak biçimde tasarlandığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda yapının pilotiler üzerine yerleştirilmesi ile yapının nemden korunmasının amaçlandığından söz etmişlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan betonarme, çelik ve cam gibi yapı malzemelerinin mimarlara önemli tasarım serbestliği tanıdığını söylemişlerdir ve mimari eserler için “Mimari, zeki ve kurnaz bir inşaatın verdiği bedii bir neticedir”

ifadesini kullanmışlardır. Her bölgenin kendi iklim ve arazi koşullarına göre yapı tasarımı yapılması gerektiğini savunmuşlardır. İklim ve toprağa bağlı kalarak yerine göre yapılan tasarımların zamansız ve modern tasarımlar olduğunu belirtmişlerdir. Mimarların sağlık, yaşam koşulları ve konforu düşündüğü kadar ekonomiyi de düşünmeleri gerektiğini söyleyen yazarlar, böylelikle sıhhi, ekonomik, zamansız ve güzel bir şekilde yapı oluşumunun gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu dönemde mimarlık alanında mantık ve akıl çerçevesinde yapılan çalışmalar ile yapının yaşam için gerekli ihtiyaçlara cevap vermesinin amaçlandığını, biçimin ikinci planda ele alındığını söylemişlerdir (Mimar Behçet ve Mimar Bedrettin, 1933b: 245-247).

Mimar Nizamettin Hüsnü (1933b: 321), döneminin ihtiyaçlarını karşılayan bir proje üreten modern mimarın, modern malzemeler ve malzemeleri en iyi şekilde kullanan işçiler sayesinde modern bir eser meydana getirebileceğinden söz etmiştir.

Dergide sadelik, basitlik ve yalınlık ifadelerinin yanı sıra 1930’lu yıllarda “kübik” ifadesinin de sıkça yer aldığı görülmektedir. A. Ziya Kozanoğlu (1933) ise birçok ülkede etkisini gösteren modern mimarının uluslararası anlayışa sahip olmadığını savunmuştur. O’na göre, modern sanat milliyetçidir ve Fransız, Alman, Rus modern sanatı malzeme bakımından birbirine benzese de karakter olarak birbirinden farklılık göstermektedir. Her bölgenin kendi zevkine, iklimine ve ihtiyacına cevap veren yapılar üretmesi gerektiğini belirterek yerine göre yapılmayan tasarımların kopyadan farksız olduğunu söylemiştir. Modern mimarlık sanatının düz bir “kübik” anlayış ile eşleştirilmesine karşı çıkan Kozanoğlu, modern mimarlık sanatının döneminin ve bölgenin ihtiyaçlarına cevap vermesi gerektiğini belirtmiştir (A. Ziya, 1933: 316-318).

Theo Van Doesburg, dönemi içerisinde her ülkenin modern mimarlık anlayışının etkisinde kaldığını belirtmiştir. Bunun sebebi olarak problemlerinin açıklık kazanmasının yanı sıra yeni ihtiyaç ve isteklerin ortaya çıkmasını göstermiştir. Aynı zamanda yapının öncelikler verdiği hizmete uygun olması gerektiğini belirten Doesburg, biçimin kendiliğinden ikincil olarak ortaya çıktığını söylemiştir. Yani, modern mimaride esas olan fonksiyondur ve biçimlendiriliş ikinci planda kalmaktadır (Ahmet Adnan, 1932: 183-185).

Sami Arsev (1933), fonksiyonculuğu ilke edinen yeni mimarlık anlayışı ile çalışma, yemek, uyuma, okuma, eğlenme, oyun gibi işlevler için ayrılan alanların akla gelen ilk düşünce ile amacına uygun bir şekilde üretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Newyork'taki gökdelenlerin İstanbul'da yapılmasının anlamsızlığını örnek göstererek günden güne değişen ihtiyaçların yanı sıra gösteren iklim, çevre, toplum seviyesi, yapı malzemeleri gibi unsurların her bölgede farklılık göstermesi sebebiyle fikirlerin her bölge için kendine has özellikler ile önem kazandığından söz etmiştir (Macaroğlu Sami, 1933: 24-26).

Behçet Bedrettin (1934a), “Yeni ve Eski Mimarlık” isimli makalesindeki “Bize kalırsa ortada yalnız bir (mimarlık anlayışı) vardır, yenilik ve eskilik hayatta ve devirdedir. Geçmişte ve günümüzde çalışan sanatkârın göreceği imkânlar mevcuttur. Dünün ve bugünün mimarlığında görünen karakter değişikliği iptidaî ve medenî iki devrin farkındırlar.” ifadesi ile dönemin ihtiyaçlarına ve yapı malzemelerine göre tek bir merkezden şekillenerek farklı mimari eserlerin üretildiği ortak bir mimarlık anlayışından bahsetmiştir. Mimarların da yaşadığı zamanın duygularını gelecek nesiller için ölümsüz eserlerine yansıtması gerektiğinden bahsetmiştir. Demir, beton gibi yeni yapı malzemelerinin modern mimarlık anlayışının belgeleri olduğunu söyleyen Behçet Bedrettin, bu malzemelerin yapı üretiminde serbestliği beraberinde getirdiğini belirtmiştir (Bedrettin, 1934a: 175-177). Behçet Bedrettin, 1934 yılının 7. ayında yazdığı makalede, yirminci yüzyılda mimarlar için pek çok yeni imkan ve çözüm yolu ortaya çıktığını belirtmiştir. Yeni inşaat teknikleri ve yapı malzemeleri ile birlikte artık duvarlar taşıyıcı olmaktan çıkmıştır. Bu durum, mekan bölüntülerinin taşıyıcıdan bağımsız olarak yapılması ve duvar kalınlıklarının her katta aynı olması gibi yeni özellikleri beraberinde getirmiştir. Yeni betonarme inşaat tekniği ile birlikte; pencereler köşelerde taşıyıcı olmadan tasarlanabilmektedir, dik ve kiremit çatıların yerini teras çatılar; ahşap doğramaların yerini demir doğrama almaktadır, merdiven pencereleri yukarıdan aşağı bir bütün olarak uygulanabilmektedir. Bu dönem içerisinde köşe penceresi, merdiven cephelerinde bütün olarak uzanan pencereler ve saat kulesi mimarlıkta moda haline gelmiştir. Behçet Bedrettin'in “En basit şekil; nisbetli oldukça her zaman güzeldir.” ve “... İyi eser; basitliğe inen, mantıktan uzaklaşmayan, yerine uygun ve bir icat fikri taşıyan eserdir.” sözlerinden artık

mimarlıkta basitlik ve sadeliğin önemli hale geldiği anlaşılmaktadır (Bedrettin, 1934b: 213-215).

Behçet Ünsal (1935: 116-120)'ın yazdığı "Mimarlıkta Gerçeklik" isimli makalesinde, yeni modern mimarlık anlayışının özelliklerinden bahsetmiştir. "Bugünkü mimarlıkta; süslemek ve süslenmek ile takma gösteriş değil, çıplak vücut güzelliği aranıyor. Bu; eserlerde monotonluk yapmaz. Malzeme değişikliği, renk, resim, çizgi birer değişme elemanıdır." ifadesi ile yeni modern mimarlığın süslemeden arınarak gerçekliğin ve doğruluğun peşinde olduğunu belirtmiştir. Bunun da çimento ve demir ile sağlanabildiğini söyleyen Ünsal (1935), beton ve demirden oluşan yeni inşaat tekniğinin köşeli şekillere uygun olması sebebiyle yanlış algılandığını ve bu sebeple "kübik" kavramının ortaya çıktığından söz etmiştir. Ancak modern mimarlığın amacının kübizm değil rasyonalizm olduğunu belirtmiştir (Ünsal, 1935: 116-120).

Şehir içerisinde yer alan yapılaşmalarda ise çelik, beton, cam, ziftli döşeme gibi en modern malzemelerin kullanılması gerektiğini ifade eden M. W. Dudok (1937), kent tasarımlarında ise doğaya önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Betonarmenin yatay açıklıkları kolaylıkla geçebildiğinden, asfaltın boylu boyunca uzanan bir çatıyı oluşturabildiğinden, demir iskelet ile binanın sınırlarının biçimde belirlenebildiğinden ve aynı zamanda yapılan pilotiler ile zemin-yapı ilişkisinin kesilerek yapının rutubetten korunduğundan söz etmiştir. Teknik olanaklar dahilinde artan malzeme çeşidi ve adedi ile pencerelerin genişletilerek güneşi en iyi biçimde alması sağlanmış, yapılan bilimsel çalışmalar ile yapının en işlevsel ve en kolay biçimde inşa edilmesi mümkün olmuştur. Tüm bu özellikler göz önüne alındığında, akılcı olan modern mimarlık anlayışı ile fonksiyona ve konfora yönelik çalışmaların ortaya çıktığı söylenebilir. Dudok, modern mimaride, renk, kütle gibi temel unsurlar ile oluşturulan uyum ile güzellik elde edildiğini belirtmiştir (Dudok, 1937: 16-17).

Behçet Ünsal (1937a)'ın "Bizde zamanımızın ülküsü; (mesken) ler için rasyonel ve ekonomik usullerin estetik bir ifadeye bağlanmasıdır. En geniş manasıyla, yeni mimarlığın karakteri (Halk mimarlığı) oluşudur." ifadesinden de anlaşılacağı üzere akılcı ve ekonomik unsurların gözetilerek estetik biçimlerin oluşturulduğu modern mimarlık anlayışı, halk mimarlığının temsilidir. Çelik ve betonarme gibi yeni yapı

malzemeleri ve inşaat teknikleri ile mimaride görülmemiş yeni serbestliklerin meydana gelmesi, geleneksel mimarlık anlayışının bırakılarak yeni mimari teknik ve biçimlerinin araştırmalarını beraberinde getirmiştir. Mimarideki yeni yol ve yöntemler ile reformlar gerçekleşmiş olup yeni estetik anlayışın ve yeni inşaat tekniklerinin esasları belirlenmiştir. Modern inşaat sistemi, çelik ya da betonarme malzemenin kullanıldığı kafes iskelet sistemi ile meydana getirilmektedir. Çelik, beton ve izolasyon malzemelerinin gelişmesi ile teras çatıların yapılması mümkün olmuştur. Böylelikle yapının terasında yeni bir mekan ortaya çıkmıştır. Modern anlayış ile rasyonel şehirciliğin yeni ilkeleri saptanmıştır. Endüstrileşmenin getirdiği seri üretim anlayışı mimaride de etkili olması, yapılaşma ve şehirleşmede standardizasyonu beraberinde getirmiştir (Ünsal, 1937a: 201-204).

Mary Davis Gillios, modern konut planlanırken öncelikle ailenin özelliklerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Konutlar, arazi özelliklerine göre biçimlendirilir ve bu sayede odaların çok daha fazla ışık alması sağlanır. Oturma odası en güzel manzaraya bakan bölüme yerleştirilir ve oturma odası açıklığı diğer odalara nazaran daha büyüktür. Oturma odası, yemek odası ve mutfak için ayrılan alanlar birleştirilir. Bunun sebebi, inşaat masraflarının artması ile odaların çok daha küçük yapılmasıdır. Yatak odaları küçüktür. Zamanın büyük kısmını dışarıda geçiren aileler için geniş pencerelerin önündeki açık alanın da planlanmasına özen gösterilmelidir (Gillios, 1952: 69-70).

Walter Gropius, makineleşmeyle birlikte insanların duygularını daha nadir ortaya çıkardıklarını belirtmiştir. Önceleri duvar, zemin, mobilya ve nesnelere üzerine işaret, sembol ve süslemeler ile duygularını aktaran insan için endüstrileşme ile birlikte artık bir inkılap gerektiğinden bahsetmiştir. Bu noktada modern mimari, işe yaramayan süslerden kurtaran bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanı merkez alan modern mimaride, endüstri devrimi ile hızlı hareket eden insanın sakinliğe ve dinginliğe ihtiyacı olduğu fikrini ileri sürülmüştür. Bu anlayış ile eski dönemlerdeki anlamsız süs ve gösteriş bırakılarak sadelik, renk ve biçimlerde uyum, çevrede sakinlik düşüncesi hakim olmuştur. Gropius, tüm bunlar göz önüne alındığında yeni düşünüş tarzının eski devirlerden tamamen farklı olduğunu belirtmiştir. O'na göre, hayatı gerçek anlamına göre biçimlendirmeye çalışan ve geleneksel biçimleri reddeden

gerçek bir modern mimar, ilk örneklerde görülen monotonluğu projelerinden kaldırarak onları zenginleştirmek için yeni uygulamaları gözlemlemeli ve araştırmalı; kullandığı çeşitli yapı malzemeleri, doku ve desenler ile yeni tasarım biçimleri oluşturmalıdır (Gropius, 1938: 173).

Behçet Ünsal'ın Ankara radyosunda modern mimarlık konusu hakkında söylediği konferansın bir dökümü olan “Kübik Yapı ve Konfor” isimli Arkitekt makalesinde, otomatik ve mekanik yüzyılın, insanları yoran ve ruhlarını bozan bir dönem olduğu ifadesi yer almaktadır. Bu sebeple hakiki konfor ve estetik anlayış ile insanların dinlendirilmesi, tatmin ve tedavi edilmesi amacı ile basit ve sade biçimleri olan modern mimarlık anlayışının ortaya çıktığından söz etmiştir. O'na göre mimarlık eserleri bir lüks ya da süs değildir. Modern mimarlık anlayışının, saray, şato gibi yapılardan ziyade halk için konforlu, ucuz, rahat, sakin bir konut içerisinde güzel duyguları ortaya çıkarmayı amaçladığını belirtmiştir. Ünsal, dönemin modern mimarlığının mimarlık tarihine konut mimarlığı olarak geçeceğini söylemiştir (İsimsiz, 1939a: 60-62).

Sedat Eldem (1940), sanayi kenti, liman, memur kentinin farklı biçimlerde yapılması gerektiğinden söz etmiştir. Eldem, yabancı kentlerin plan ve imar yöntemlerinin ülkemizde aynen uygulanmasını eleştirmiştir. Çünkü O'na göre iyi ve yerli bir mimari, bölgenin iklim ve topografyasına uygun olmalıdır (Eldem, 1940: 69-74). Behçet Ünsal (1940: 221-223) yılında yazdığı makalede, o günün mimarisinin halkçılık anlayışı ile oluştuğunu belirtmiştir. Ünsal (1940: 221-223), dönemin mimari kaygısının köylü, işçi ve halkın ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan “mesken mimarlığı” yapmak olduğunu söylemiştir.

Endüstrileşme ile çeşitlilik gösteren ihtiyaçlar, büyük ve hızlı değişime uğrayan yapı malzemesi ve inşaat teknikleri ile mimaride “romantik” özellikler geride bırakılmıştır. Mortaş, sinema yapısı, havaalanı, radyo stüdyosu gibi modern yaşamın getirdiği yapılar modern teknik ve yeni ilime bağlı olarak oluşturulması gerektiğini belirtmiştir (Mortaş, 1941: 115-116). Auguste Perret, kolon, kiriş ve döşemelerin birleştirilerek iskelet inşaat sistemini meydana getirmiştir. Bu inşaat tekniği sayesinde dik çatıların yerini yapıyı dış etmenlere karşı dik çatılar kadar koruyan teras çatılar almıştır. Aynı

zamanda bu teknik, iç mekana daha fazla ışık alınması amacıyla yatay ve dikey biçimlerde geniş pencereler yapılmasına imkan tanımaktadır (Şemsa Demiren, 1950: 36-39, 41).

Samih Saim Akkaynak (1931a)'ın şehircilik hakkında yazılığı "Lö Korbüzye'nin Muasır Şehri" makalesinde yer alan "...Bugünkü hakim ihtiyaçlara, iktisadi ve içtimai tekâmülün seyrine göre birçok ürbaniistler bugünkü ve yarınki şehirlerin ihtiva etmeleri lâzım gelen şerait ve şekilleri hakkında nazari etütler neşretmişlerdir..." ifadesi ile yüzyıllar önceki planlar üzerinde büyüyen şehirlerin bugünün koşulları ve biçimleri ile tekrar düzenlenmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda "Urbanisme-Şehircilik" in modern bir bilim olması gerektiğini belirtmiştir. Akkaynak, bu yazısında modernizmin öncülerinden olan Le Corbusier'in hem New York için tasarladığı şehir planına yer vermiş hem de Le Corbusier'in modern şehir prensiplerinden bahsetmiştir. Le Corbusier, kentlerin düz araziler üzerine inşa edilmesinin, nehirlerin kentlerin uzak noktasından geçmesinin, kentlerde yeşil alanların artırılmasının ve konutların caddelerden uzakta ve yeşil alanlar içerisinde inşa edilmesinin gerekli olduğunu söylemiştir. Le Corbusier, sirkülasyonu sağlayan yol inşasının modern zeka ve mühendislik eseri olması gerektiğinden bahsetmiştir (Samih Saim, 1931a: 44-48).

Bu dönemde çekilen hava fotoğrafları ile önceki şehirlerin gelişigüzel bir biçimde oluşturulduğu fark edilmiştir. Samih Saim Akkaynak (1931c), mevcut şehirlerde yeşil alan eksikliğinin ve yapılaşma-yol uyumsuzluğunun olduğunu, dik çatıların karışıklık meydana getirdiğini belirtmiştir. Yapılan vaziyet planı çalışmaları ile düzenli şehirler elde edilmiştir (Samih Saim, 1931c: 133-140).

Mimar Servet Cemal (1931), şehir nüfusunun artması ile birlikte konut sorununun ortaya çıkması ve şehirlerde boş ya da ucuz arazilerin bulunamaması sebebiyle apartman yapılarına ihtiyaç duyulduğundan söz etmektedir (Mimar Servet, 1931: 217-219). Ahmet İhsan (1931), "İnşa Etmek Sanatı" adlı makalesinde, işçi ve memur halkın oturdukları evlerin asgari konfora sahip olmamasını eleştirirken modern konutların taşınması gerektiği yeterliliklerden bahsetmiştir. Halkın uygun ve sağlıklı konutlara sahip olmasını sağlamak amacıyla konut grupları üzerinde çalışmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir. Konut sorununun çözümü için endüstri tesislerinin şehir

merkezlerinden dış bölgedeki ucuz ve sağlıklı arazilere taşınması ile birlikte fabrika işçileri için zarif, havadar, sıhhi ve konforlu konutlar inşa edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. İhsan, konut inşasında o günkü konutların yanı sıra gelecekte yapılacak olan konutların da durumunun düşünülmesi, yapı ve yapı gruplarının inşa edilmeden önce harita üzerinden vaziyet çalışmalarının yapılması gerektiğinden söz etmektedir (Ahmet İhsan, 1931: 49-50).

Burhan Arif Ongun (1931b), “Şehir İnşasında Mimarın Hakimiyeti” isimli makalesinde, dönemin önemli modern şehircilik anlayışlarından bahsetmiştir. Fransız şehir plancısı Henri Prost’un kent mimarisinde sokakların yapı ya da şehire açılmasından ziyade güzel bir manzaraya bakması gerektiğini belirtir. Le Corbusier ise yapıların bir sıra halinde düzenlendiği, şehir içerisinde parklar ve bahçeler oluşturulduğu ve tüm bunların arasında yer alan gökdelenlerin bulunduğu bütüncül bir ideal kent mimarisi tanımlamaktadır. Modern Alman Siedlung’larında yapıların birbirine perspektif oluşturacak biçimde yerleştirilmesi ile düz olmayan çeşitli dizilerin oluşturulduğu görülmektedir. İngiliz Garden City’lerinde ise önemli olan düşünce, mimarideki yapı hakimiyeti değil, sağlıklı ve iyi yaşam biçiminin oluşturulmasıdır (Burhan Arif, 1931b: 231-232).

Abidin Mortaş (1932), “Yeni Rus Mimarisi” isimli makalesinde, yaşanan konut problemine karşın Rusya’nın toplumsal ihtiyaçları göz önüne alınarak yeni yaşam tarzına yönelik konut biçimleri belirlenmiştir. Mortaş, sanayi ve konut alanlarının ayrılması, yaya ve taşıt yollarının tasarlanması, yeşil alanların düzenlenmesi gibi tüm dünyada önem arz eden yeni modern şehircilik anlayışının Rusya’daki şehircilik faaliyetlerinde de görüldüğünden bahsetmiştir. Hem kişisel hem de kolektif ve komün konutlar ülkede inşa edilmeye başlanmıştır. Konut üretiminin dışında çağdaş yaşam biçiminin topluma benimsetilmesi amacıyla oluşturulan kulüp binaları, spor tesisleri, okullar, çocuk bahçeleri ve enstitüler önemli mimari uygulama alanları olmuştur (Mimar Abidin, 1932: 43-45).

Burhan Arif Ongun (1932), “Yeni Şehirlerin İnkişafı ve ‘Siedlung’lar” isimli makalede Siedlung’ların Alman kentlerinin gelişiminde öncü bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir. Komün yaşam biçiminin sürdürülmesinin amaçlandığı Siedlung’lar,

belediye gözetimi altında kuruluşlar tarafından üretilmiştir. Siedlung'lar, birbirinin aynısı olan konutların tekrarı ile oluşturulmuş sakin yerleşimlerdir ve içerisinde yer alan konutların balkon ve pencerelerinin geniş yeşilliklere veya güzel bir yapının cephesine açıldığı görülmektedir. Havadar bir yapıya sahip olan Siedlung'lar içerisinde konut alanlarının dışında günlük ihtiyaçların karşılanması amacıyla bakkal, pastane, fırın, kırtasiye, kuaför gibi işletmeler yer almaktadır (Burhan Arif, 1932: 213-216).

Mimar Şehabettin (1933a), İngiliz bahçe şehir anlayışının etkisi altında Almanya'da da şehirler meydana getirildiğinden bahsetmiştir. İngiliz şehir plancısı Ebenezer Howard, 'Garden Cities of To-morrow' isimli kitabında İngiltere'deki bahçe şehir uygulamalarının başlangıcını ve inşaat hayat içerisine girişini anlatmıştır ve sonrasında İngiltere'de yeni bir cemiyet ortaya çıkışını aktarmıştır. Benzer şekilde Theodor Fritsch, bahçe şehir anlayışını anlattığı 'Die Stadt Zukunft' isimli kitapta İngiltere çıkışlı bahçe şehir anlayışının Almanya'daki oluşumundan söz etmiştir. Bahçe şehir uygulamalarının Almanya'daki en güzel örneğinin Hellerau olduğunu belirten Mimar Şehabettin, bu yerleşkenin fabrika çalışanları için 'Alman Sanatkarlar Cemiyeti' tarafından inşa edildiğini söylemiştir. Mimar Şehabettin, bahçe şehir mimarisinin evlerin sağlıklı, ekonomik, kullanışlı ve estetik bir oluşum olması ile topluma yarar sağladığını ve gelecek şehirler için önemli bir fikir olduğunu belirtmiştir (Mimar Şehabettin, 1933a: 1-4). Yine Mimar Şehabettin, şehircilik üzerine yazdığı "Şehir Mimarisinde Usuller" ve "Şehir Mimarisinde Usuller: Şehir Yeşillikleri" makalelerinde modern şehir ve işçi yerleşkelerinden bahsetmiştir. İklim etkilerine karşı günün büyük bir bölümünü kapalı alanlarda geçirmek zorunda kalan insanların ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiğinden söz etmiştir. Fabrika çalışanları için yapılacak olan evlerin, arazi ve ekonomik anlamda uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Müstakil konutlardan daha küçük ve görünüş itibarıyla farklı olan fabrika konutları, yeni mimarlık anlayışının da etkisi ile basit ve sade olarak biçimlendirilmiştir. Konut dışında toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla belediye, hükümet, hastane, okul, müze, kütüphane gibi yapılar da fabrika yerleşkelerinde bulunmaktadır. Mimar Şehabettin (1933b), her kentte yeşil alan ihtiyacının bulunduğunu ve bu ihtiyacın karşılanması amacıyla boş arazilerin spor sahası, oyun alanı, park gibi fonksiyonlar ile değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Demiryollarının şehir merkezinden

geçmesinin önemli olduğunu ve erişimin kolaylıkla sağlanabilmesi için istasyonların şehir içerisinde yer alması gerektiğini belirtmiştir (Mimar Şehabettin, 1933b: 65-70). “Şehir Mimarisinde Usuller: Şehir Yeşillikleri” yazısında, kent planlarında yeşil alanların öncelikle tasarlanması gerektiğinden bahsederek oluşturulan parklarda spor ve oyun alanının, yüzme havuzunun, hava alma, gezme, eğlenme ve oturma alanlarının belirlenmesi; yolların daha az tasarlanarak daha çok gölgeli ağacın bulundurulmasına önem verilmesi gerektiğinden söz etmiştir (Mimar Şehabettin, 1933c: 221-222).

Endüstrinin gelişmesi ile yaşam biçiminde görülen değişiklikler ve sağlık bilgilerindeki yenilikler, Avrupa kentlerinin görünüş ve işleyişlerinin değişimini zorunlu hale getirmiştir. Endüstri tesislerinin kurulduğu merkezlerde artan nüfus yoğunluğu ve yapı yoğunluğu, kent merkezlerindeki bahçei ormanı çayır gibi yeşil alanların azalmasına sebep olmuştur. Behçet Ünsal (1937b), mevcut sıkışık kentlerde serbest alanlar, açıklıklar ve yeşil alanlar gibi faaliyet alanları ile konut alanlarının bir arada tasarlanması gerektiğini, bu sayede kent içerisinde hava sahaları sağlandığını belirtmiştir. Modern kentler, dönemin ihtiyacı olan elektrik, havagazı, radyo, su, kanalizasyon, liman, istasyon gibi uzmanlık alanı haline gelmiş birçok tesisi içerisinde barındırmaktadır. Ünsal, Le Corbusier’in modern kentlerdeki yollar üzerine yazdığı ifadelerle yer vermiştir. Le Corbusier, modern kentlerdeki yolların modern yöntem ile oluşturulması gereken teknik bir eser olduğunu belirtmiştir. O’na göre modern teknikler ile düz bir hat üzerinde sirkülasyon sağlanmalıdır. Behçet Ünsal, modern kent esaslarının en iyi biçimde uygulanabilmesi için eski kentin yanında yeni ihtiyaçlara cevap veren yeni bir modern kent oluşturularak eski kentin kullanımının en aza indirgenmesi gerektiğini belirtmiştir. Makalede şehirciliğin yanı sıra modern mimari yapı üretimine de değinen Ünsal, daha geniş mimari tasarımların uygulamalarını mümkün kılan cam, çelik, demir, sentetik inşaat malzemeleri, su ve ses izolasyon malzemelerinin üretilmesi ile birlikte mimaride yeni bir dönem ortaya çıktığını ifade etmiştir. Ekonomik ve sosyal sebeplerde yapı inşa edilen arazilerden tam verim alınabilmesi için yapıların ya Amerika’daki gökdelenler gibi ya da yapıyı zeminden ayıran pilotiler üzerine inşa edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Behçet Ünsal, 1937b: 219-222).

Wagner, 19. yüzyıl kentlerinin plansız bir şekilde biçimlendiğini ancak 20. yüzyıl modern endüstri döneminin sistemli biçimi ile kent planlarının halkın konforunu, refahını ve ihtiyaçlarını en iyi şekilde düşünen şehir plançıları tarafından hazırlanarak inşa edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ekonomik durumlar gözetilerek oluşturulan modern kentlerin bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda kent planları içerisinde yer alan yapıların az maliyet ile organik bir bütünlük oluşturmasının ve ülkede üretilen bütün kent planlarının devlet merkezli tek bir elden yürütülmesinin önemli olduğundan söz etmiştir. Her dönemin kendi mimarlık üslubunu oluşturduğunu söyleyen Wagner, her modern milletin kendi yaşam şekline, kültürüne ve ihtiyaçlarına göre modern yapı ve kentlerini biçimlendirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yani, endüstri devrinin getirdiği yeni anlayış ve tekniklerin milletlerin yaşam biçimi ile birleştirilmesi ile modern yapılar ve kentler üretilebileceğinden bahsetmiştir (Martin Wagner, 1937: 276-278).

Adnan Kolatan, Alfred Striemer'den çeviri yaptığı "Şehir İnşacılığı ve Şehirlerin Genişletilmesi" isimli makalede, teknolojik imkanların gelişmesi ile işçilerin yaşam standartlarının yükseldiğini ifade etmiştir. Sinemalar ile evlerin nasıl düzenlenmesi gerektiği öğretilmiştir ve radyo ile dünyadaki olay ve durumlardan haberdar olunması sağlanmıştır. İnsanlar, yaptıkları seyahatler ile dünyadaki birçok kentin güzelliklerini görmüşlerdir. Alfred Striemer, eski Alman kentlerinde uygulanan inşaat biçiminin, yeni iskan alanlarındaki villalara göre, insan ihtiyaçlarını daha iyi bir şekilde karşıladığını belirtmiştir (Striemer, 1939: 20-22).

R. Öelsner, modern kent inşasında en önemli ilkenin kentin her bir köşesine önem verilerek kentlerin planlanması olduğunu söylemiştir. Öelsner, kentin iş, ticaret, ikamet ve sanayi semtlerinin birbirinden farklı olması ve öncelikle ikametgah alanlarının belirlenerek kent merkezine yakın bir konumda planlanması gerektiğini belirtmiştir. Ancak Siedlung anlayışı ile oluşturulmuş iskan bölgeleri kent merkezinden uzakta bulunmaktadır. Bu anlayışta kent merkezi ve konut bölgeleri arasında yeşil alan oluşturulması ile insanların resmi dairelere, okullara, dükkan ve mağazalara yeşil bir hat üzerinde ulaşımı sağlanmıştır. İskan bölgelerindeki bahçeler önemli bir mekan olmuştur. Öelsner, kentlerin iklim ve topografya yapısına göre farklılık göstereceğini belirtmiştir. Yalnızca iki cephesi olan sıra evler, cadde ve sokak

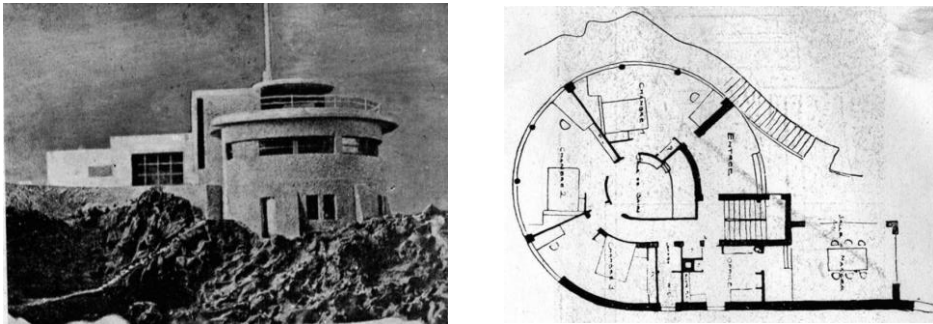
inşaatı ve arsa temininin ucuza mal olması sebebiyle, daha çok tercih edilmeye başlamıştır. İskan semtleri, ekonomik esasa inşa edilmelidir. İskan semtlerinin kent merkezi ile direkt bağlanmasına gerek olmadığını belirten Öelsner, bu iki bölge arasının yeşillendirilmesi ile güzel bir görüntü elde edileceğini söylemiştir (Öelsner, 1944: 25-26, 34).

3.3. MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİNDE YER ALAN MODERN MİMARLIK ÖRNEKLERİ

Endüstrileşme ile birlikte yaşanan göçler sebebiyle kentlerde konut ihtiyacı meydana gelmiştir. Bu konut ihtiyacının giderilmesi amacıyla tip projeler üretilerek konut inşaatı hızlandırılmıştır ve aynı zamanda kentlerde apartman oluşumları ortaya çıkmıştır. Endüstri yerleşimlerinden biri olan Yenişehir Mahallesi'nde de müstakil konut, apartman, sosyal tesis gibi çeşitli yapı tipleri mevcuttur. Modernleşme sürecinde ortaya çıkan Mimar/Arkitekt dergisinde çeşitli yapı tipleri örneklerine, işçi ve memurlar için üretilen meskenlere ve mahallelere yer verilmiştir. Bu kısımda, Yenişehir Mahallesi'nde bulunan yapı tipleri, Arkitekt dergisinde yer alan makaleler üzerinden incelenmiştir.

3.3.1. “Trayasta Modern Bir Villa” (Macit Rüştü, 1931: 337-341)

Döneminin dünya mimarlığındaki reformist faaliyetler ile ortaya çıkan teknik ve konfor koşullarına uygun pek çok eserin meydana getirildiğini belirten Macit Rüştü (1931: 337-341), bu villanın reformist mimarının modern eserlerinden biri olduğunu söylemiştir (Şekil 3.6).

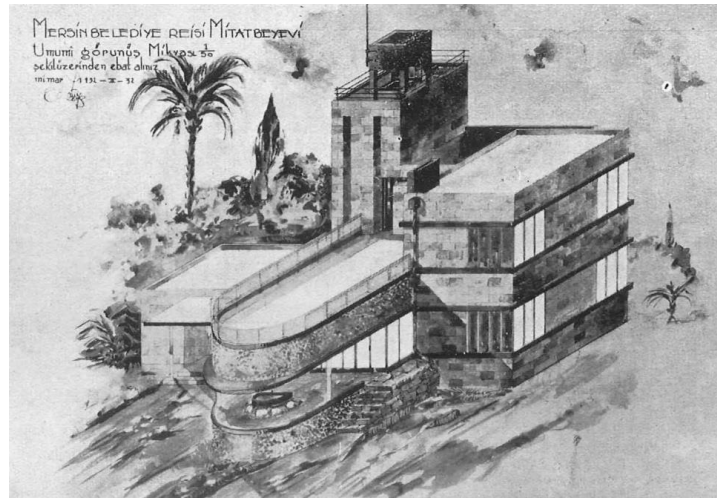

Şekil 3.6. Villanın denizden görünüşü ve planı (Macit Rüştü, 1931: 337-341).

Yapı, hem deniz manzaralı kayalıkların üzerine inşa edilmesi ile hem de mimarisindeki sadelik ve zarafet ile diğer modern örneklerden ayrılmaktadır. Gereksiz küçük inşaat faaliyetlerinden kaçınılarak sade ve basit bir estetik ve konfor oluşturulmak istenmiştir. Mimar, yapıyı dalgalara ve fırtınalara karşı dayanım gösterebilecek bir inşa tarzı ile oluşturmuştur. Cam malzeme, yemek odasının masa ve dolapları gibi evin pek çok yerinde kullanılmıştır. Rutubet sebebiyle yatak odasındaki karyola başlıkları mantar kaplanmıştır, kapılar ve dolap kapakları alüminyumdan yapılmıştır. Modern mimarlık eserlerinden biri olan bu yapının inşaatının beton ve sıvadan ibaret olduğu söylenebilir (Macit Rüştü, 1931: 337-341).

3.3.2. “Belediye Reisi Evi” (Abdullah Ziya, 1932b: 75-76)

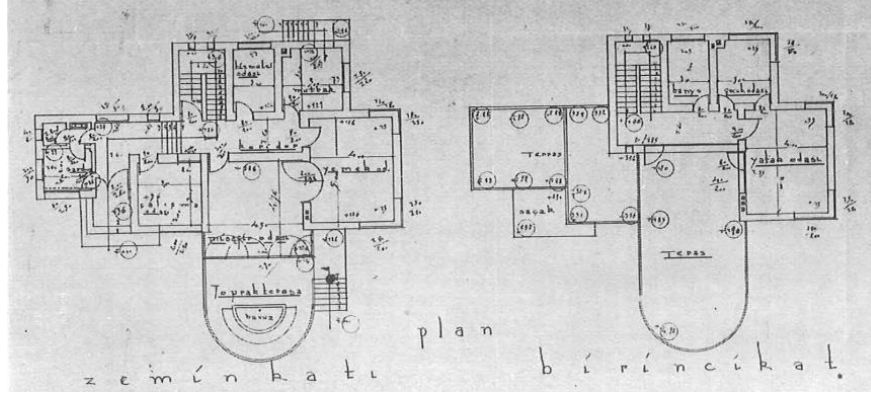
Yapı, resmi misafirlerin fazla olacağı bir kişinin evi olarak düşünülerek tasarlanmıştır. Mersin’de ucuz ve çok bulunan taş malzeme sebebiyle yapının beden duvarları taştan yapılmıştır (Abdullah Ziya, 1932b: 75-76) (Şekil 3.7).

Şekil 3.7. Belediye Reisi Evi'nin perspektif çizimi (Abdullah Ziya, 1932b: 75-76).

Yapıya girişte sağ tarafta vestiyer ve tuvalet mekanları yer almaktadır, sol tarafta ise çalışma odası ile özel ziyaretçilerin ağırlandığı ve özel meselelerin konuşulduğu küçük bir oda bulunmaktadır. Koridordan misafir odasına geçilir ve misafir odasının önünde toprak zeminli bir teras yer almaktadır. Misafir odasının yanında ise yemek odası bulunmaktadır. Solda mutfak ve hizmetçi odası, üst katta banyo, çocuk odası, yatak odası ve bir teras yapılmıştır (Şekil 3.8). Kiremit çatılardan daha ucuza mal

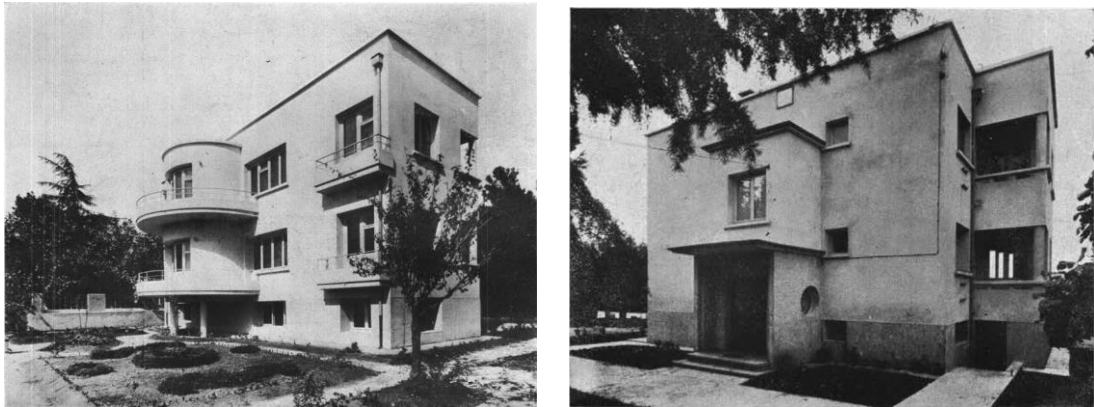
edilebilmesi sebebiyle düz biçimli oluşturan çatılarda, nem ve yağmura karşı dayanım sağlanabilmesi ve için düz çatıların zeminine Trikosolli şap malzeme çekilmesi düşünülmüştür (Abdullah Ziya, 1932b: 75-76).

Şekil 3.8. Belediye Reisi Evi'nin kat planları (Abdullah Ziya, 1932b: 75-76).

3.3.3. “Erenköy’ünde Bir Ev” (Abidin Mortaş, 1936: 249-251)

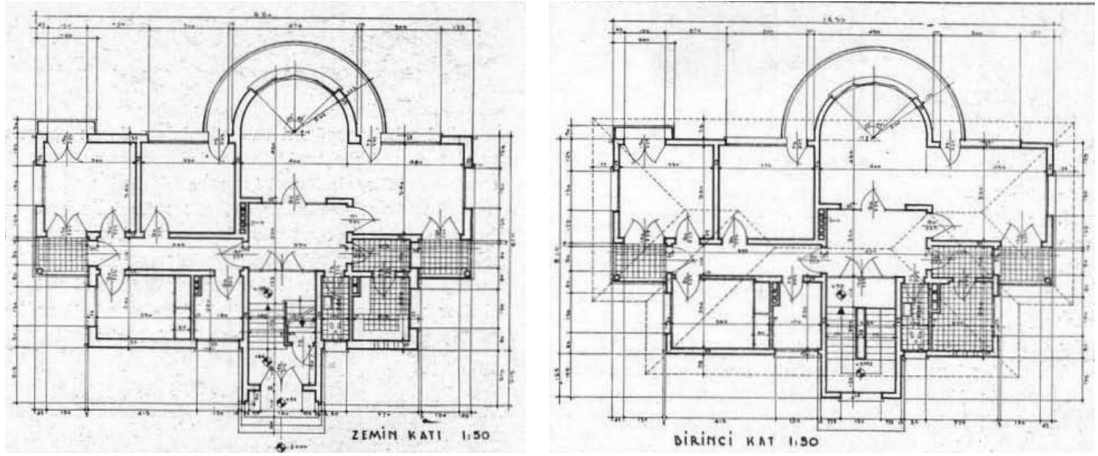
Bu yapıda, modern mimarlık anlayışı ile oluşturulan hem dairesel hem de dikdörtgensel geometrik biçimlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda dairesel bölüm pilotiler ile yerden yükseltilerek zeminde yarı açık bir alan oluşturulmuştur. Yapının dairesel kapalı mekanından doğru yay biçimli bir balkona çıkılmaktadır. Giriş, dikdörtgen bir yapı saçağı ile desteklenmiştir. Yeni inşaat tekniğinin verdiği imkanlarla birlikte daha geniş açıklığa sahip pencere boşlukları açılabilmiştir (Şekil 3.9).

Şekil 3.9. Erenköy’de Bir Ev’in ön ve arka cephesi, Fotoğraf: Veli Demir (Mortaş, 1936: 249-251).

Betonarme temel üzerine yerleştirilen yapının döşemeleri betonarme, zemin kat ve birinci kat duvarları tuğla ile örülmüştür. Çatıda ise yerli makine kiremiti kullanılmıştır. Yapının dış sıvası renksiz mermer sıvadır, sadece subasman kısmında taraklı piyerartifisyel kullanılmıştır. Gösterişsiz bir yapı olan bu eser, işlevsel olarak planlanan modern mimarlık ürünüdür (Mortaş, 1936: 249-251).

İki katlı olan yapının bir kat bodrumu bulunmaktadır. Zemin ve birinci katta beşer adet oda, mutfak, banyo ve tuvalet; bodrum katta ise iki oda, bir mutfağa sahip yarım daire ve sığınak yer almaktadır (Şekil 3.10). Yapının katları ayrı ayrı kiraya verilebilmektedir ancak evde yaşayan insanlar için rahat, sakin, geniş manzaralı ve aydınlık bir konutta oturdukları hissini oluşturmak amacıyla yapının görünüşünde ve planlarında apartman etkisinin oluşturulmasından kaçınılmıştır. Yapıda genişlik ve ferahlık hissini oluşturulması amacıyla aydınlık alanların oluşturulması önemsenmiştir (Mortaş, 1936: 249-251).

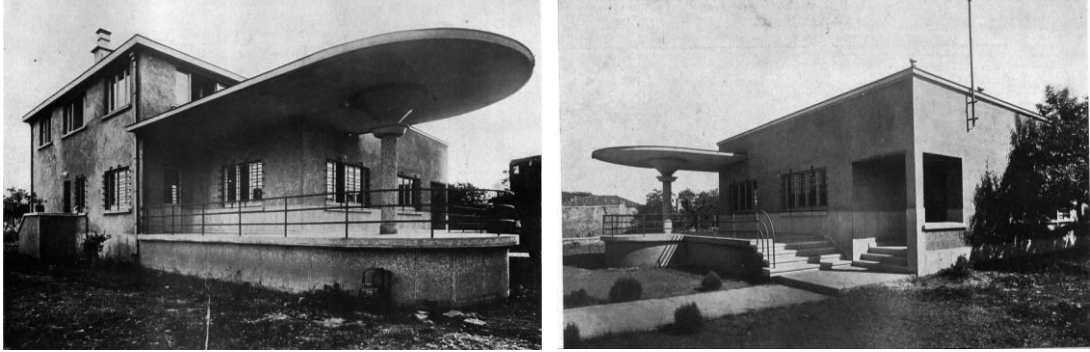

Şekil 3.10. Erenköy'de Bir Ev'in zemin kat ve birinci kat planı (Mortaş, 1936: 249-251).

3.3.4. “Bay Mecit Evi” (Tangör, 1939: 53-54)

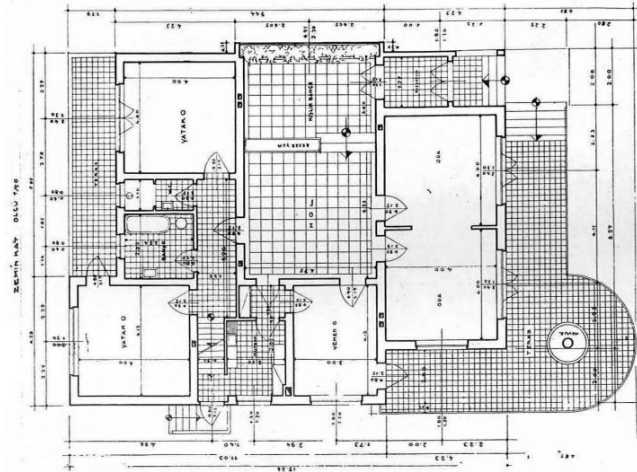
Evin ön cephesinde, kabul odalarının önünde ve yemek odasından geçiş sağlanabilen geniş saçaklı yarı açık bir teras yer almaktadır (Münci Tangör, 1939: 53-54). Genel itibariyle kübik biçimli tasarlanan yapının teras bölümündeki saçığın uç kısmında dairesel dönüş yapılması ile yapıda farklı geometrik biçimlerin güzel bir uyum

içerisinde kullanıldığı söylenebilir. Yapının yarı açık girişi ve teras saçağı betonarme kolon ile desteklenmiş olup ön plana çıkarılmıştır (Şekil 3.11).

Şekil 3.11. Bay Mecit Evi'nin dış cephe görünüşleri (Tangör, 1939: 53-54).

Bir buçuk katlı olarak planlanan evin sol tarafında oturma, yemek ve kabul odaları yer almaktadır. Ortasında küçük bir kış bahçesi ve bir akvaryum bulunan hol yer almaktadır. Arka cephede kurgulanan yatak odaları ise holden bir koridor ile ayrılmıştır. Yatak odalarının arasında banyo yer almaktadır ve koridorda yer alan merdiven ile çatı katındaki odalara çıkılmaktadır (Tangör, 1939: 53-54) (Şekil 3.12).

Şekil 3.12. Bay Mecit Evi'nin kat planı (Tangör, 1939: 53-54).

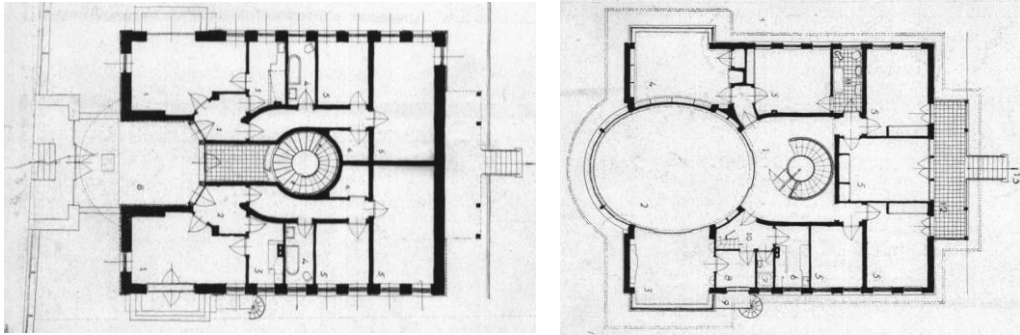
3.3.5. “Maçka’da Prof. A. A. Evi” (Eldem, 1938b: 277-286)

İki katlı olan yapı, eski bir konağın temellerinin üzerine inşa edilmiştir. Yapı tasarlanırken dairesel ve kübik geometrik biçimler ön plana çıkarılmıştır (Şekil 3.13).

Şekil 3.13. Prof A. A. Evi'nin ön ve yan cephesi (Eldem, 1938b: 277-286).

Büyük salondan bir cephesi bütünüyle pencere olan yemek odasına bir sürgü kapı ile geçilmektedir. Yemek salonunun arka kısmındaki kuzey cephede ofis, servis merdiveni, mutfak gibi mekanlar sıralanmıştır. Holden ayrı bir kapı ile yatak odası ve kütüphaneye geçilmektedir. Yapının arka cephesinde bahçeye nazır iki antreden yapı ile bahçe ilişkisi sağlanmaktadır (Eldem, 1938b: 277-286) (Şekil 3.14).

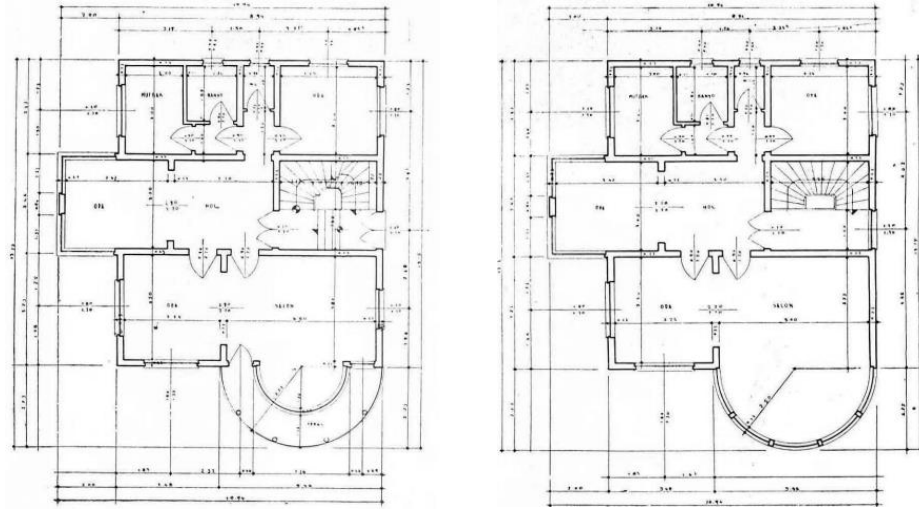

Şekil 3.14. Prof A. A. Evi'nin zemin ve birinci kat planı (Eldem, 1938b: 277-286).

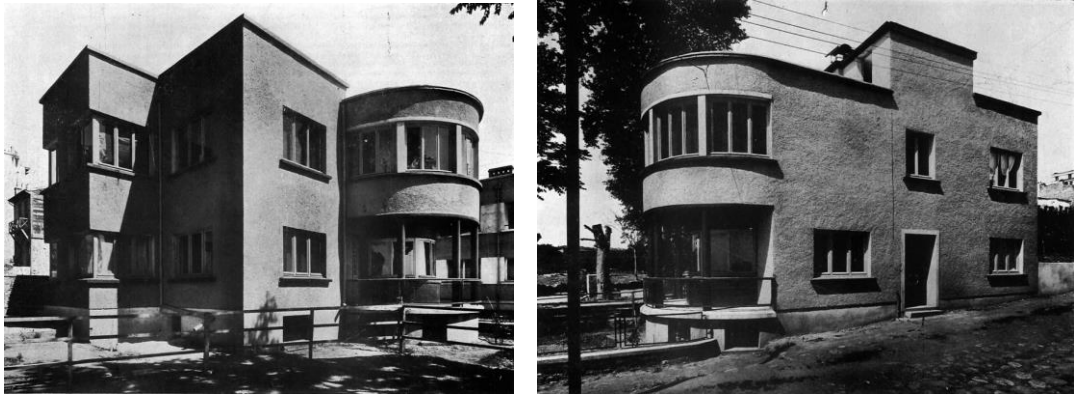
Zemin kattan ortak bir antreye girildikten sonra iki apartman dairesine ayrılmaktadır. Üst kattaki daireye ise dairesel bir merdiven aracılığıyla zemin kattan birinci katta yer alan aydınlığı çatıdan sağlanan bir hole çıkılmaktadır. Zemin kattaki iki daire, üç oda, banyo ve mutfak bulunan küçük lojmanlardır. Birinci kat, yer sahibinin isteğine göre yapılmıştır. Birinci kattaki holden doğru, doğuya bakan geniş manzaraya hakim bir cephede konumlanan ve boydan boya penceresi bulunan oval ve büyük bir salona girilmektedir.

3.3.6. “Kadıköy’ünde Bir Ev” (Tangör, 1939: 106-108)

İki buçuk katlı olan ve iki aile oturacak biçimde planlanan yapı, Haydarpaşa rıhtımına bakan bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Yapının içerisindeki her dairede dört oda, bir mutfak, banyo ve tuvalet bulunmaktadır (Şekil 3.15). Caddeye bakan cepheye konumlandırılan oturma ve misafir odalarının geniş bir deniz manzarası bulunmaktadır. Diğer odaların da manzaradan faydalanmasını sağlamak amacıyla, yapının sol bölümü kademeli olarak yapılmıştır. Yapının duvarları tuğla, döşemeleri betonarme olarak yapılmıştır (Tangör, 1939: 106-108).

Şekil 3.15. Kadıköy’de Bir Ev’in zemin ve birinci kat planı (Tangör, 1939: 106-108).

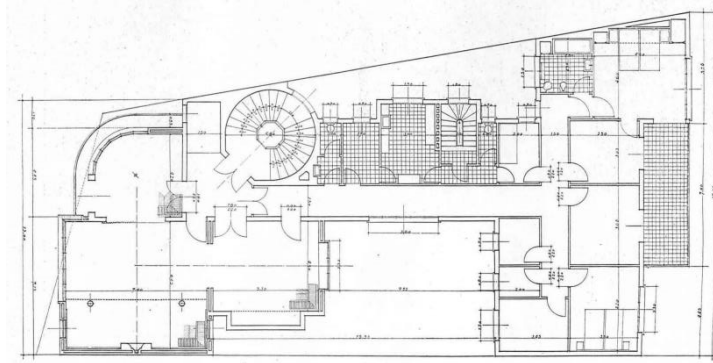

Şekil 3.16. Kadıköy’de Bir Ev’in denize ve yola bakan cephesi (Tangör, 1939: 106-108).

Yapıda modern mimarlık anlayışı ile tasarlanmış dairesel ve kübik geometrik biçimler yer almaktadır (Şekil 3.16). Çoğunlukla keskin hatların kullanıldığı yapının denize bakan cephesinde dairesel olarak tasarlanan bölüm ön plana çıkarılmıştır. Dairesel olarak tasarlanan bölümde şerit pencerelerin kesintisiz olarak devam ettiği görülmektedir ve bu kısım zemin katta pilotiler üzerine yükseltelen bir yarı açık teras olarak kullanılırken birinci katta kapalı bir oda olarak kullanılmaktadır.

3.3.7. “Kira Evi” (Denktaş, 1936: 133-138)

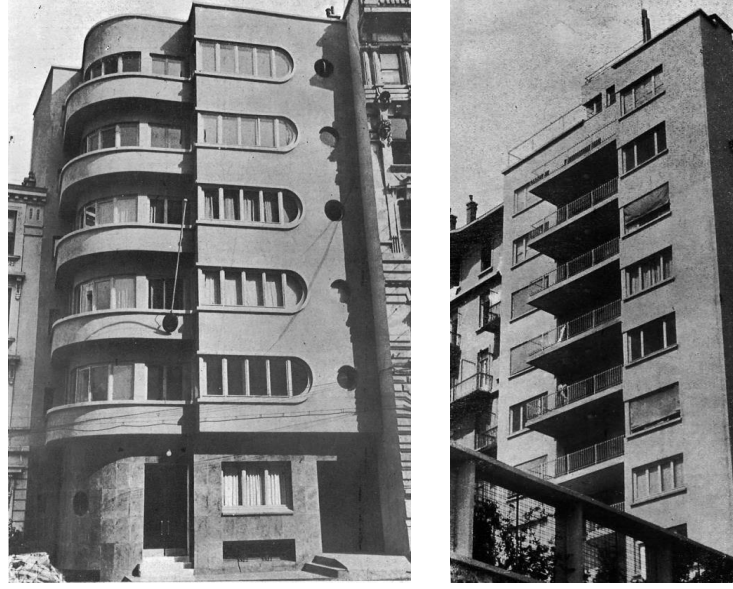
Ayazpaşa’da yer alan on katlı apartmanın her katında üç büyük salon, altı oda, bir banyo, bir duş mekanı, iki tuvalet, bir ütü odası, mutfak ve ofis yer almaktadır. Her kattaki salonun zeminine Rus parkesi, diğer odaların zeminine yerli parke döşenmiştir. Yapının bodrumunda iki daire, üçüncü bodrum katında çamaşırılık, çatı katında hizmetçi odaları yer almaktadır. Birinci bodrum kat seviyesinde ise üç araçlık bir garaj yer almaktadır. Alt katların güneş ve havadan faydalanabilmesi için çok büyük aydınlıklar yapılmıştır (Denktaş, 1936: 133-138) (Şekil 3.17).

Şekil 3.17. Kira Evi’nin kat planı (Denktaş, 1936: 133-138).

Yapının ön cephesinde dairesel bir kütle hareketi görülmektedir ve dairesel kapalı mekanların önünde yay biçimli balkonlar yer almaktadır. Aynı zamanda dikdörtgen ve yatay bant pencereler dairesel biçimli olarak sonlanmıştır (Şekil 3.18). Yapının inşaatı bir buçuk sene sürmüştür ve bu süre içerisinde mal sahibinin mimarın kararlarına saygı duyarak hareket etmiş olması, yapının tüm detaylarının incelikle oluşturulmasını mümkün kılmıştır. Yapının iskeleti betonarme iskelet sistemdir, dış duvarları ve bölücü duvarları delikli tuğla ile örülmüştür. Yapının ana cephesinin bodrum ve zemin

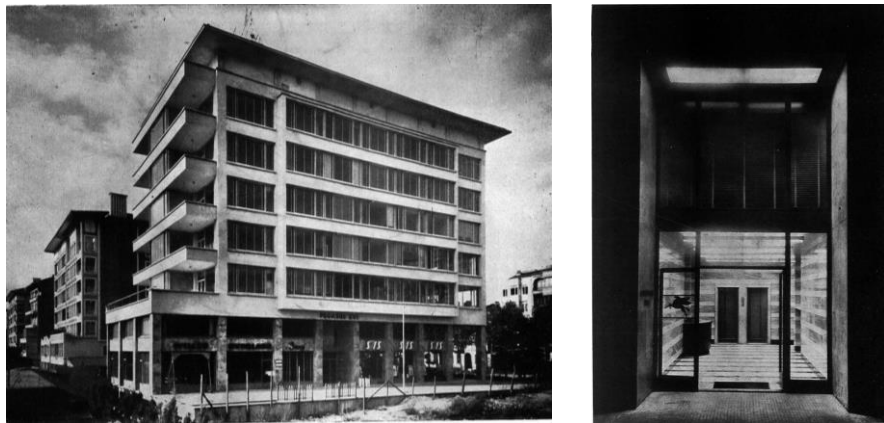
katı, koyu yeşil renkte kavak taşı ile kaplanmıştır. Üst katlara Edelputz sıvası, arka cephesine Piyer artifisyel sıvası yapılmıştır (Denktaş, 1936: 133-138).

Şekil 3.18. Kira Evi'nin ön ve arka cephesi (Denktaş, 1936: 133-138).

3.3.8. “Pegasus Evi” (Baysal, 1953: 121-128)

Yapı, betonarme kirişsiz sistemle inşa edilmiş olup dolgu malzemesi brikettir. Döşeme ile kolon arasında mantar başlıkların yer almamıştır. Bu uygulama ile inşaat ve işçilikte kolaylık sağlandığı gibi, yapının iç mimarisi, bölümlenmesi ve aydınlatılması konularında ortaya çıkacak olan problemler de çözümlenmiştir. Aynı zamanda süre ve maliyet açısından önemli kazançlar sağlanmıştır (Baysal, 1953: 121-128).

Şekil 3.19. Pegasus Evi'nin dış cephesi ve girişi (Baysal, 1953: 121-128).

Yapının iç mekan bölmeleri genellikle demir çerçeve ve düz ya da buzlu camdan yapılmış olup bir kısmı ise briket ile ayrılmıştır. Mağaza ve kat hollerinin döşemeleri Marley plakları ile; büroların döşemeleri beton ve ksilolit üzerine linolyum ile; giriş holü ve merdivenlerin döşemeleri ise beyaz mermer ve açık kahve rengi traverten ile kaplanmıştır. Dış cephe, küfeki pirinçli tarak sıva ile sıvanmıştır. Mağazaların yer aldığı katların dış cepheleri ise traverten plak ile kaplanmıştır (Şekil 3.19).

Yapı iki bodrum, iki mağaza katı ve altı büro katından oluşmaktadır. İkinci bodrum katta kömürlük ve kazan daireleri bulunmaktadır. Birinci bodrum katı, zemin kattaki mağazalardan biri kullanılmaktadır. Zemin kat ve asma kat mağazalar için ayrılmıştır ve mağazaların üzerindeki katlar ise şirketler için düzenlenmiştir (Şekil 3.20). Yapının iç duvarları karışık harç ile sıvanarak üzeri yağlı boya ile boyanmıştır. Ofislerde açık yeşil, merdiven ve hollerde açık gri renk kullanılmıştır (Baysal, 1953: 121-128).

(a)

(b)

(c)

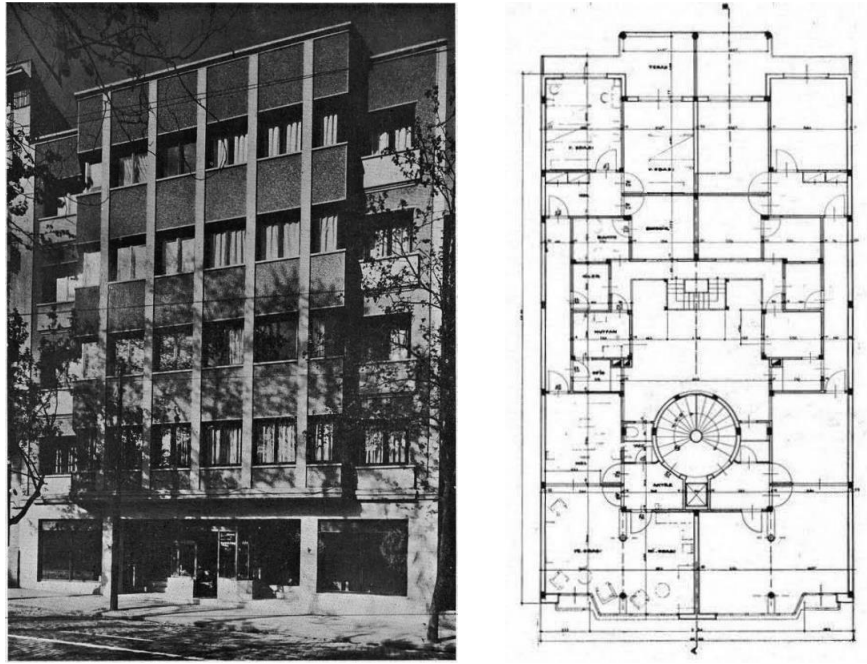

(d)

Şekil 3.20. a) Müdür odası (Baysal, 1953: 121-128), b) Toplantı odası (Baysal, 1953: 121-128), c) Büro (Baysal, 1953: 121-128), d) Mağaza (Baysal, 1953: 121-128).

3.3.9. “Bir Kira Evi” (Asal, 1940: 245-246)

Mimar, istediği mimari etkiyi cephede kullandığı düşey bantlar ile oluşturmak istemiştir. Ancak cephe boyunca uzanan ve sık sık yerleştirilen pencereler bu etkiyi kırmaktadır. Kullanılan yatay ve düşey elemanlar ile cephede denge sağlanmıştır (Şekil 3.21). Teşvikiye ile Maçka arasındaki tramvay caddesinde yer alan bu apartmanın, devamlı olarak rastladığımız diğer apartman cephelerinden farklı bir karakteri olduğu söylenebilir.

Şekil 3.21. Bir Kira Evi'nin ön cephesi ve normal kat planı (Asal, 1940: 245-246).

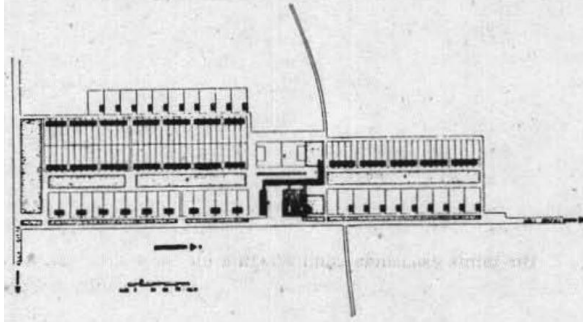
Her katında iki daire bulunan apartmanın cephesi, odaların rahatça konumlandırılması için yeterli genişlikte değildir. Bu sebeple mimar, yapı planını oluştururken apartmana iki antre yerleştirmek ve asansör kuyusunu ortadaki küçük bir alana sıkıştırmak gibi farklı çözüm önerileri getirmiştir. Apartmanın planı İstanbul'daki diğer yapıların planı ile benzerlik göstermektedir. Ancak diğerlerinden farklı olarak servislerin toplandığı aydınlık alanın oldukça geniş tutulduğu görülmektedir. Buradan ayrı bir servis merdiveni oluşturmak suretiyle servis – mutfak ilişkisinin sağlanması ile yapı için kullanışlı bir mekan oluşturulmuştur. Apartman antresinden ortadaki bir hole girilmektedir. Hole bağlanan bir koridor ile yatak odalarının olduğu bölüme geçilmektedir. Bu koridor ile aynı zamanda servis bölümüne bağlanılmaktadır. Ön

cephede iki salon, arka cephede ise küçük bir hol ile 3 yatak odası ve bir banyo bulunmaktadır. Arka cephenin önünde geniş balkonlar yer almaktadır (Asal, 1940: 245-246).

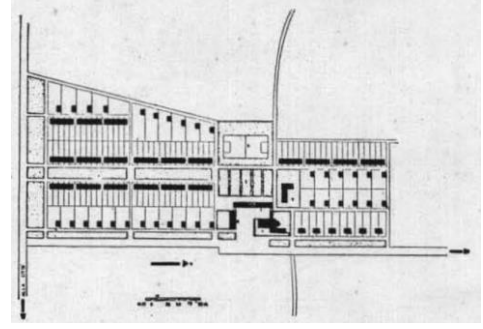
3.3.10. “İşçi Mahalleleri” (İsimsiz, 1937: 311-312)

Halk mimarisine o güne kadar önem verilmeyen İtalya’da, fabrikada çalışan işçilerin modern ihtiyaçlarına uygun ucuz ve sağlıklı konutları içerisinde bulunduran mahalleler oluşturulması amacıyla mimar ve mühendisler görevlendirilmiştir. Yeni inşa edilecek olan işçi mahallelerinin arazisinin seçimi önemlidir (İsimsiz, 1937: 311-312).

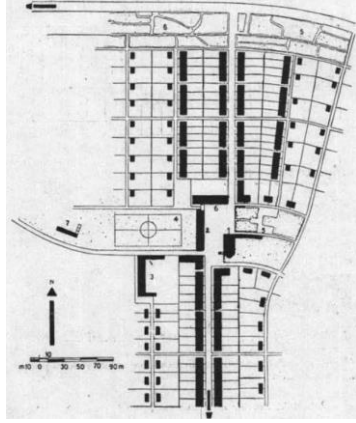
Araziler, iş yerine ve kente giden yollara yakın, havadar, ferah, güneş alan, geniş yeşil ve ağaçlıklı alanlar olmalıdır. Mahalle planlarında, burada ikamet edecek olan halkın gündelik ve acil ihtiyaçlarının karşılanması için küçük bir çarşısının olması gerekmektedir. Aynı zamanda o günkü şehircilik ihtiyaçlarına göre düzenlenen mahallelerde kilise, okul, halkevi, meydan ve spor sahası planlanmıştır. İkametgah alanlarının merkezine yerleştirilen hizmet yapıları ve meydan, ana ulaşım yollarına küçük bir yol ile bağlanmıştır (Şekil 3.22). Arazi ifrazı, yapı planlarının biçimlenişini önemli ölçüde etkilediği için konutların yerleştirileceği arazinin ifrazına dikkat edilmiştir. Araziye yerleştirilen konutlar, tek bina şeklinde inşa edildiği gibi iki, dört ve altı konutun bir blok halinde inşa edilmesi düşünülmüştür. İşçi konutları ve mahalleleri, ekonomik koşullar gözetilerek asgari ihtiyaca göre planların oluşturulduğu, standart malzemelerin seçildiği, basit bir mimari dilin kullanıldığı oluşumlardır. Geniş yeşil alan içerisindeki konut grupları ile büyük kent sıkışıklıklarının önüne geçildiği gibi nüfusun sağlıklı bir ortamda artmasına imkan olmaktadır (İsimsiz, 1937: 311-312).

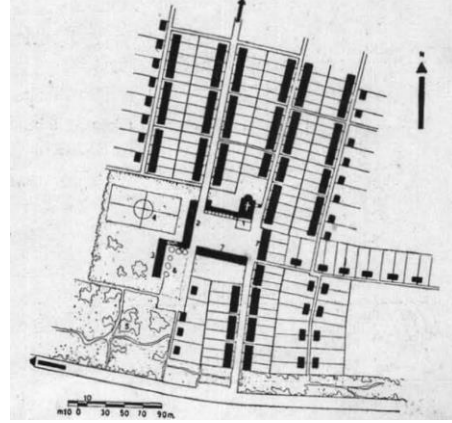
(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 3.22. a) On üç hektarlık bir arazide 130 işçi için yapılan ikametgahlar ve sosyal merkez (İsimsiz, 1937: 311-312), b) On beş hektarlık bir arazide 140 işçi için yapılan ikametgahlar ve sosyal merkez (İsimsiz, 1937: 311-312), c) 170 tekil konut ve sıraevleri olan mahalle (İsimsiz, 1937: 311-312), d) On bir hektarlık bir arazide 170 kişilik işçi mahallesi (İsimsiz, 1937: 311-312).

3.3.11. “Gaumont Palace Sinema Binası” (Belloc, 1932: 49-53)

Kentlerde sinema binaları inşa edilmeye başlandığı gibi, eski tiyatro salonlarına tadilat yapılarak sinema haline getirildiği görülmüştür. Paris’te yapılan Gaumont Palace, tadil ettirilen binalardan biri sayılabilir ancak bu yapı, inşaat ve mimarisinde barındırdığı kendine özgü özellikler ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

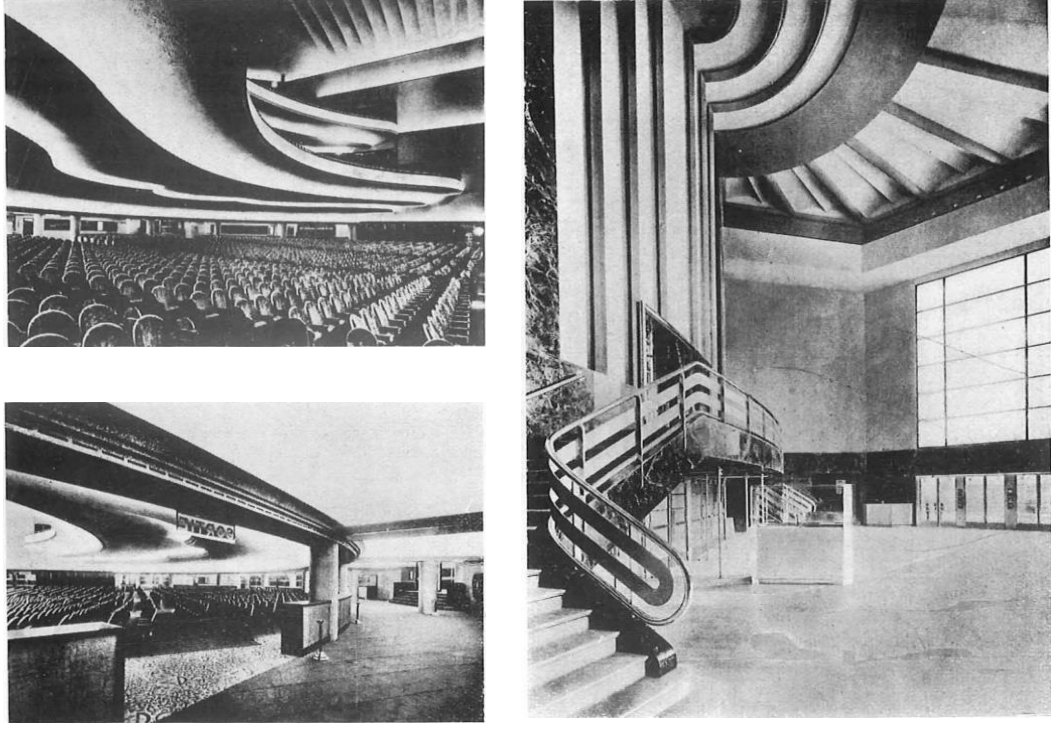
Yapı, büyük oranda betonarme inşaat tekniği ile yapılmıştır. H. Belloc, binanın cephesinde süslemelerden kaçınmıştır ve modern anlayış doğrultusunda cephede

kullandığı geometrik biçimleri ışık ile birleştirerek estetik bir görünüm oluşturmuştur (Şekil 3.23).

Şekil 3.23. Gaumont Palace Sinema Binası'nın ön cephesi (Belloc, 1932: 49-53).

Yapının iç ve dış mimarisi, düz yüzeylerin kompozisyonu ile biçimlendirilmiştir. Düz yüzeylerin kullanılması, sesli filmlerde kötü seslerin oluşumunun engellenmesine ve seslerin istenildiği gibi dağıtılmasına olanak tanımaktadır. Salonun bütün süslemesi ışıklandırma ile sağlanmaktadır. Tavan, basık bir kemerdir ve ses dalgalarına uygun gelecek bir biçimde geniş kapsamlı olarak inşa edilmiştir. Duvarlar ince, özel niteliklere sahip pembe bir kumaşla kaplıdır. Salon, genişliğini gösteren basit ve ciddi unsurlar ile düzenlenmiştir (Belloc, 1932: 49-53). Holün duvarları siyah ve damarlı mermer ile kaplanmıştır. Holde orkestra girişini çevreleyen merdiven yer almaktadır. Merdiven duvarında tavana kadar devam eden ince pilasterler yer almaktadır ve bu pilasterler tavanda dairesel olarak devam ettirilmiştir. Tavanda ışınsal olarak yerleştirilen pilasterler ile mekana ışınsal bir aydınlatma düzeni oluşturulmuştur ve tavadaki dairesel pilasterlerin mekanın aydınlatılmasında önemli rolü bulunmaktadır (Belloc, 1932: 49-53) (Şekil 3.24).

Şekil 3.24. Salon ve giriş holü (Belloc, 1932: 49-53).

3.3.12. “Büyük Sinema” (Mortaş, 1949: 3-13)

Ankara’daki Zafer meydanının köşesindeki büyük bir arsaya sinema, iş merkezi, pavyon ve otel bölümlerinin yer aldığı bir yapı grubu olarak planlanan projenin öncelikle sinema bölümü inşa edilerek kullanılma açılmıştır. Projenin son hali Abidin Mortaş tarafından hazırlanmıştır. Mortaş, yapının tüm detaylarını ve dekorasyonunu hiçbir dış etki altında kalmamaya çalışarak orijinal ve özel motif ve renkler ile hazırlamıştır. Yapının mukavemet, betonarme strüktür, çelik çatı gibi mühendislik gerektiren projeleri, yüksek mühendis Orhan Emre tarafından hazırlanmıştır (Mortaş, 1949: 3-13).

Yapının mimarisinde direkt bir milli mimari görüş görülmemektedir ancak yine de tamamen yabancı olmayan yumuşak bir anlayış oluşturulmaya çalışılmıştır. Sinema yapısının inşasında yapı sahibi, mimarın proje ve detaylarına müdahale etmemişse de mimar, ekonomik düşüncelerle gösterişten uzak durmuştur ve basit malzeme ve normal düzeyde işçilik ile uygulanabilen bir mimari ürün ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Şekil 3.25). Yapının inşa sistemi, betonarme iskelet sistemdir ve yalnızca sinema salonunun tavanı çelik konstrüksiyon olarak yapılmıştır. Çatının üstü ahşap malzeme

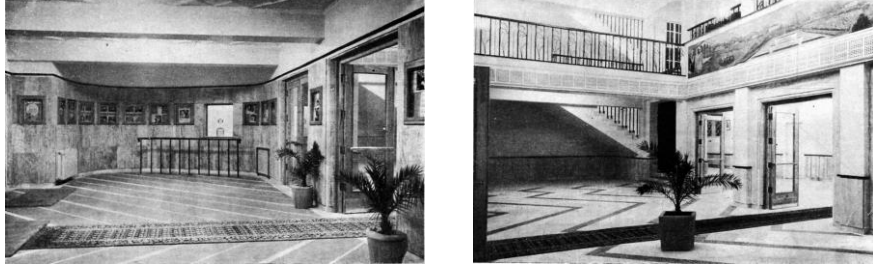
üzerine ruberoit ve kiremit malzeme ile örtülmüştür. Salonun tavanı ise çıtalı çeloteks ile kaplıdır. Balkon korkuluğunun aln kısmı kadife yastıklarla kaplanmıştır. Parter ve balkon döşemeleri ahşaptır ancak ilerleyen zamanda bu döşemenin üzeri mantar veya kauçuk levhalarla kaplanmıştır. Zemin katın cephesi, kahverengi ile koyu gri ebrulu İzmir mermeri ile kaplanmıştır ve bunlar ile kapı içlerindeki sarımsı Eskipazar taşları kontrast bir etki oluşturarak güzel bir kompozisyon ortaya çıkmıştır. Yapının üst katları ise Eskipazar traverten taşları ile kaplanmıştır. (Mortaş, 1949: 3-13).

Şekil 3.25. Büyük Sinema'nın ön cephesi (Mortaş, 1949: 3-13).

Balkon bekleme holüne çıkan merdivenin yanında fuaye alanı yer almaktadır. Sinema balkonuna ise iki yan taraftan ve orta seviyeden girilebilmektedir. Salonun tiyatro gösterisi sergilendiği zamanlarda kullanılması amacıyla balkonun en uç köşelerine birer avansen locası konulması düşünülmüştür. Hollerde, merdivenlerde ve koridorlarda siyah ve beyaz mermerler bulunmaktadır. Yalnızca balkon bekleme holünün döşemesinde renkli ve desenli karoseramik uygulanmıştır (Şekil 3.26 ve Şekil 3.27) (Mortaş, 1949: 3-13). Parterin arka kısmında ortada misafirler için bir büyük, yanlarda ise müşteriler için dörder küçük loca yer almaktadır. Tavanlara ince demirden motifler yapılmıştır (Şekil 3.28 ve Şekil 3.29). Yapının iç mekanında rahat ve ferah bir

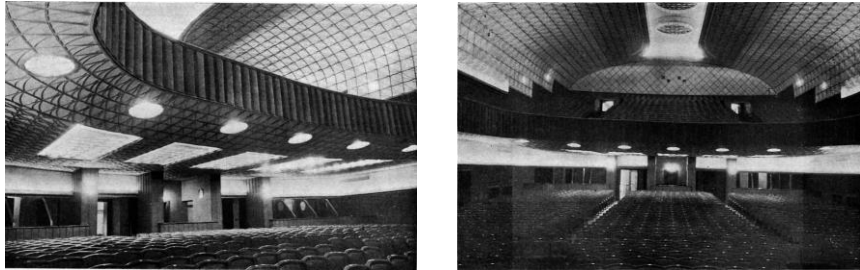
etki oluşturmak istenmiştir. İyi bir akustiğe ve yüzeylerde renk uyumuna dikkat edilmiştir (Mortaş, 1949: 3-13).

Şekil 3.26. Giriş holü ve parter bekleme alanı (Mortaş, 1949: 3-13).

Şekil 3.27. Balkon bekleme alanı ve balkon fuayesi (Mortaş, 1949: 3-13).

Şekil 3.28. Parter (Mortaş, 1949: 3-13).

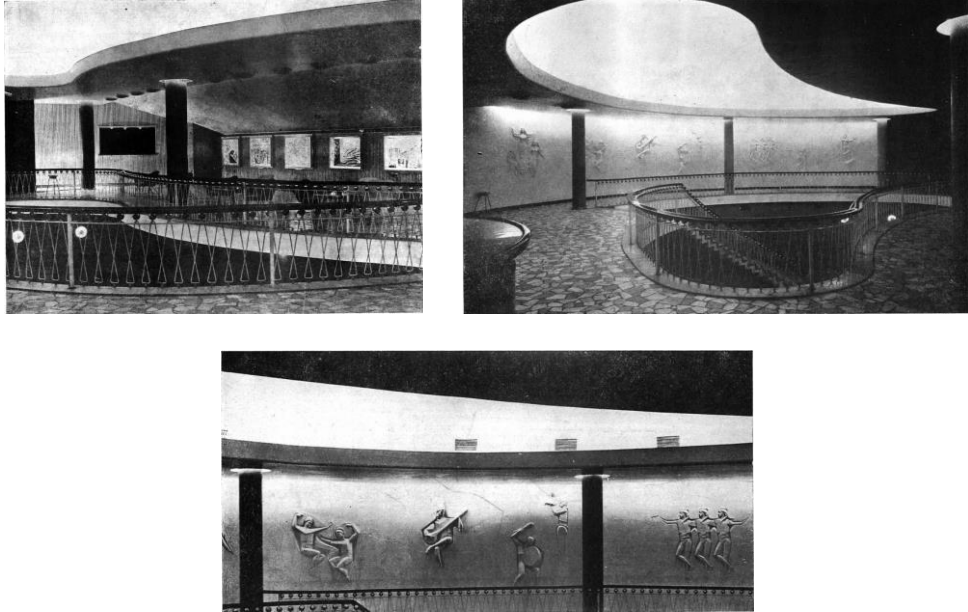

Şekil 3.29. Sinema salonu ve bekleme salonu tavan motifleri (Mortaş, 1949: 3-13).

3.3.13. “Konak Sineması” (Güney, 1960: 4-9, 13)

Harbiye’deki bir apartmanın arkasındaki boş alana bir ihtiyaç dahilinde sinema yapısı yapılmasına karar verilmiştir. İnşaat sistemi betonarme karkas olarak düşünülen yapının dolguları ve bölücü duvarları delikli tuğla ile örülmüştür. Toprak içerisinde kalan dış duvarlar perde duvar olarak yapılmıştır ve demir çatı, kiremit ile örtülmüştür (Güney, 1960: 4-9, 13).

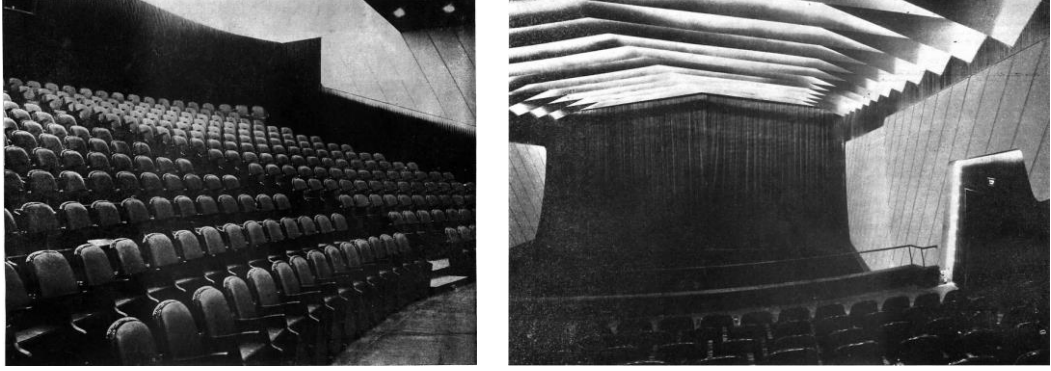
Gişe alanından ve kontrol kapılarının geçilmesiyle iki katlı bir fuaye alanına ulaşılmaktadır. Böylelikle balkon seyircilerinin ve parter seyircilerinin birbirini görme imkanı ortaya çıkar. Heykeltıraş Sadi Çalık tarafından yapılan ve tavandan gelen ışıkla aydınlatılan bezemeler (Şekil 3.30), fuayeyi daha zengin kılmaktadır. Aynı zamanda fuaye duvarına uygulanan renkli sıvalar ile fuayeye estetik bir görünüm sağlanmıştır. Parter katındaki fuayenin zemini siyah mermerler ile, balkon katındaki fuaye zemini ise beyaz Marmara, Afyon ve bej mermerlerle palladyen biçimde döşenmiştir. Mermerlerin aralarına zıt renkte mermer pirinçleri ve bronz parçaları yerleştirilmiştir (Güney, 1960: 4-9, 13).

Şekil 3.30. Fuaye ve milli dans rölyefleri (Güney, 1960: 4-9, 13).

Salonun tavanında düzenlenen gri renkteki geniş yüzeyli alçı motifler ile ses salon içerisine güzel bir biçimde yayılmaktadır. Motiflerin tek yüzeyinin aydınlatılmasıyla

ve yan panolarla birleştigi bölümlerde oluşan prizmatik biçimler ile tek parça, sade ve estetik bir tavan deseni ortaya çıkmıştır. Salonun zemini ise koyu mavi renkte Vinylsx ile kaplanmıştır (Güney, 1960: 4-9, 13) (Şekil 3.31).

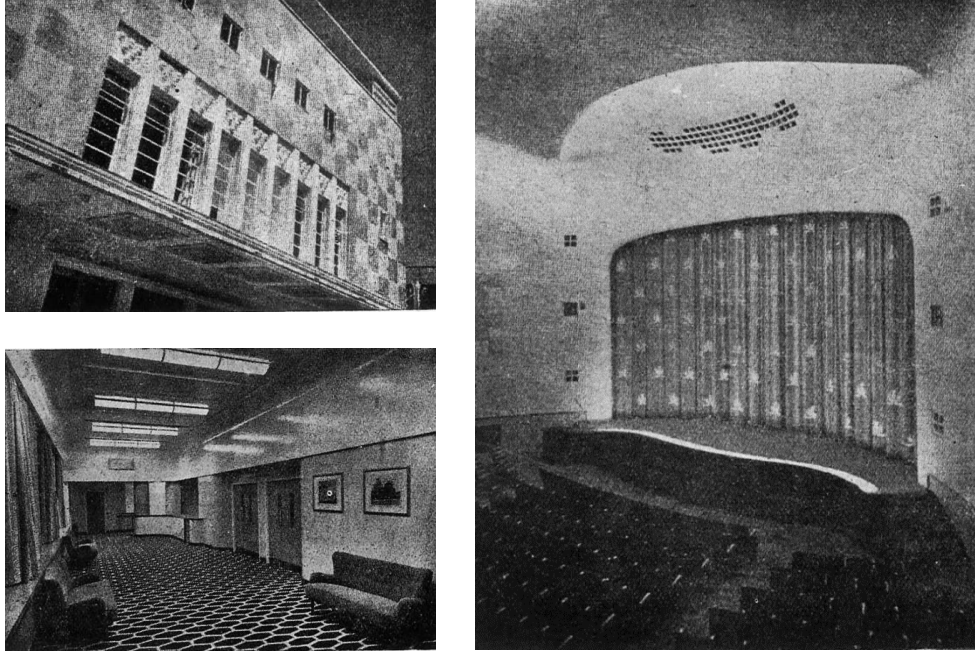

Şekil 3.31. Balkon ve tavan deseni (Güney, 1960: 4-9, 13).

3.3.14. “Odeon Sineması” (Bennet, 1953: 39-40)

Jersey’deki Odeon Sineması, önceleri yalnızca film göstermek amacıyla yapılmış olsa da ilerleyen vadede çeşitli sahne gösterilerinin yapılması ihtimaline karşın sahne arkası planlanmıştır. Duvar yüzeyinin bazı bölümlerinin karborandum taşı ile cilalanarak bazı bölümlerinin kendi halinde bırakılması ile sinemanın güney cephesindeki siyah beyaz karo desen ortaya çıkmıştır. Oditoryum duvarlarının iç bölümlerinde üzerlerinin yağlı boya ile boyandığı alçı sıva ve akustik levhalar yer almaktadır. Sahne etrafındaki tavan sarı renge, diğer kısımlar ise iki farklı renkteki kahverengi boya ile boyanmıştır (Şekil 3.32). Halı ve koltuklarda kırmızı renk tercih edilmiştir. Koltukların çoğunluğu balkon kısmına yerleştirilmiştir (Bennet, 1953: 39-40).

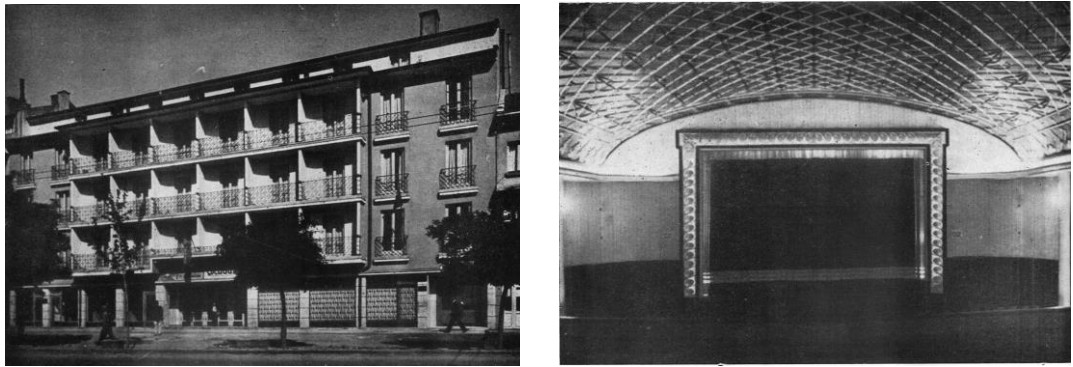
Çeliğin kullanımına dair sınırlar ve adaya getirilmesinin maliyeti sebebi ile yerel malzeme ve işgücü kullanma isteği, yapı strüktürünün oluşmasında önemli etkenler olmuştur. Jersey’de büyük ölçekli bir tuğla fabrikasının bulunmaması sebebiyle adada beton bloklar ile taşıyıcı duvarlar oluşturulmuştur. Balkonu ve çatıyı taşıyan çelik sistemden önce beton blok kabuk inşa edilmiştir (Bennet, 1953: 39-40).

Şekil 3.32. Yapının dış görünüşü, fuaye alanı ve sahneye bakış (Bennet, 1953).

3.3.15. “Nur Sinema Oteli” (Mortaş, 1952: 103-106)

Nur Sinema Oteli'nin mimarı, Büyük Sinema'nın da mimarı olan Abidin Mortaş'tır. Yapının cadde kısmı otel olarak, arka kısmı ise sinema salonu olarak tasarlanmıştır. Zemin katın ortasında sinema girişi yer alırken iki yan tarafında mağazalar bulunmaktadır. Otel kısmına ise mağazanın yanından girilmektedir (Mortaş, 1952: 103-106) (Şekil 3.33).

Şekil 3.33. Nur Sinema Oteli ön görünüşü ve sahneye bakış (Mortaş, 1952: 103-106).

Sinema girişi aynı zamanda gişe holü olarak kullanılmaktadır ve gişe holünden bekleme salonuna geçilmektedir. Bekleme salonunun iki tarafından inen birkaç

basamaktan sinema salonunun parter bölümüne ulaşılmaktadır. Aynı zemindeki sahanlıktan ise bodrum kattaki fuayeye inilmektedir. Sinema salonunun betonarme balkon inşası fazla maliyet gerektiğinden balkon görevi gören set biçimli özel bir bölüm oluşturulmuştur ve bu bölüme bekleme salonunun orta kısmından girilmektedir. Sinema salonunun temelinde toprak dolgu üzerine blokaj ve grobeton uygulanmıştır. Sinemanın tavanında, Büyük Sinema’da olduğu gibi, ahşap çelikleme üzerine çeloteks kaplama yapılmıştır, tavandaki bölüntüler ve desenler ahşap çitalar ile yapılmıştır; çatıda demir konstrüksiyon üzerine ahşap ve kiremit kaplanmıştır (Şekil 3.33). Bir yıl içerisinde yapımı tamamlanan bina, benzerlerine göre çok düşük maliyetle inşa edilmiştir (Abidin Mortaş, 1952: 103-106).

3.3.16. “Porto Riko’da San Juan’da Caribe Hilton Oteli” (Ferrer vd., 1950: 167-171)

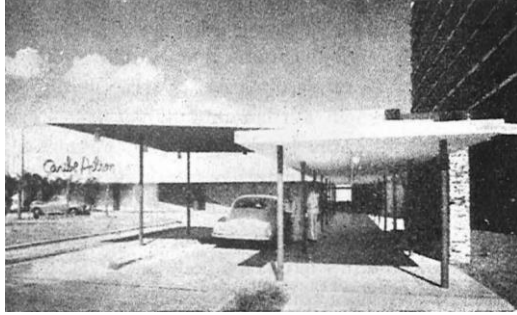
Makalede geçen “Oteldeki lüks; çok ince, zevkli ve orijinal buluşlara dayanan bir lüktür. Her şey çok bol harcanmış olmakla beraber sayfiye otellerine has gösterişçilik yoktur.” ifadesinden anlaşılacağı üzere otel, modernizmin de benimsediği basit ve sade bir güzellikte tasarlanmıştır (Şekil 3.34).

Şekil 3.34. Caribe Hilton Oteli’nin ön görünüşü (Ferrer vd., 1950: 167-171).

Porto Riko’nun ılıman iklimi sebebiyle yapının zemin katının her tarafının açık olması planlanmıştır. Yapının temeli betonarmedir. Dış duvarları betonarme ya da delikli tuğladan yapılmıştır ve yapının iki cephesi sıvanmıştır. Cephenin bazı kısımlarına taş görünümü verilmiş, bazı kısımları ise çini gibi sırlı biçimde yapılmıştır. Çatıda ise

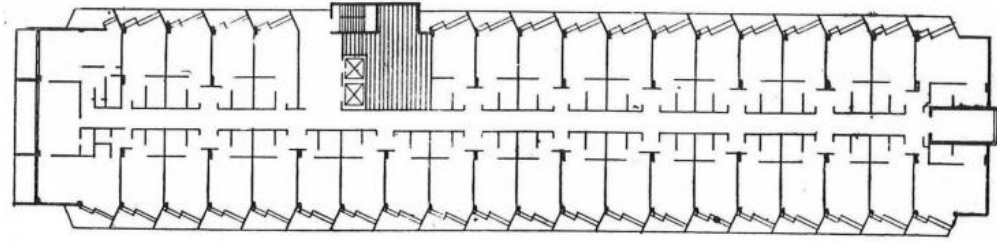
levhalar inşa edilmiştir ve ana bölüm kiremit ile örtülmüştür. Pencere çerçeveleri ahşaptır ve ahşap jaluzileri bulunmaktadır (Ferrer vd, 1950: 167-171).

(a)

(b)

(c)

Şekil 3.35. a) Giriş saçağı (Ferrer vd, 1950: 167-171), b) Yemek salonu (Ferrer vd, 1950: 167-171), c) Plan (Ferrer vd, 1950: 167-171).

Yapı girişinde geniş bir saçak yer almaktadır. Otel odalarının balkonlarındaki bölmeler mahremiyeti sağlamaktadır. Yatak odaları gündüzleri oturma odalarına dönüşebilmektedir. Aynı zamanda bölmeler denizi göreceğ biçimde yönlendirilmiştir ve odalarda yer alan cam duvarlar ile görüş açısı genişletilmiştir. Oteldeki Salon del Castillo, hem ortak bir yemek salonu hem de kapalı bir veranda fonksiyonunu yerine getirmektedir (Şekil 3.35) (Ferrer vd., 1950: 167-171).

3.3.17. “Yalova Termal Oteli” (Eldem, 1938a: 67-81)

Yapı, betonarme karkas sistem ile inşa edilmiştir ve duvarlar tuğla ile örülmüştür. Tavanlar asmolen kirişli olarak tasarlanmıştır. Zemin kat, teras kısmı, teras direkleri ve silmelerde suni taş sıva kullanılmıştır. Cephe yüzeyleri mermer sıva ile sıvanmıştır.

Çatı, ahşap üzerine ruberoit ile kaplanmıştır. Giriş, betonarme kolonların üzerine oturtulmuş bir alanın altından sağlanmaktadır (Şekil 3.36) (Eldem, 1938a: 67-81).

Şekil 3.36. Yalova Termal Oteli'nin ön görünüşü (Eldem, 1938a: 67-81).

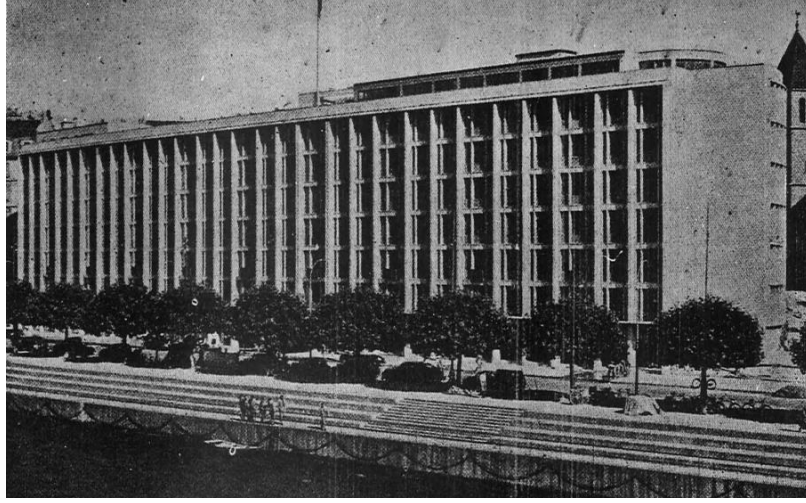
Antreden bekleme alanına geçilir ve bu alanda birçok hizmet sağlanmaktadır. Merkezi bir konumda bulunan otel holünden yemek salonuna geçilmektedir. Terasa açılan sürgü kapılar ile yemek salonu ve teras birleştirilmektedir. Yemek salonuna, otelin içinden, terastan ve dışarıdan direkt olarak giriş sağlanabilmektedir. Yemek salonunda dairesel kolonlar (Şekil 3.37) göze çarpmaktadır. Personel için yemek ve oturma odası planlanmıştır. Bu kısımlar, servis merdiveni ile ofislere ve asma kattaki personel yatak odalarına bağlanmaktadır. Birinci ve ikinci katlar misafir yatak odaları için ayrılmıştır. Bazı odaların terasları bazı odaların ise balkonları bulunmaktadır. Banyo kısımlarındaki tavanlarda boydan boya beton kullanılmıştır. Termal bölüm, zemin ve bodrum katında yer almaktadır. Zemin katta doktor, muayene, bekleme odaları ve mekanoteropi odaları; bodrum katta ise giriş holü, soyunma ve dinlenme yerleri, özel banyo hücreleri bulunmaktadır (Eldem, 1938a: 67-81).

Şekil 3.37. Yemek salonu ve iç mekan fotoğrafı (Eldem, 1938a: 67-81).

3.3.18. “Rhone Oteli” (Saugey, 1952: 115-116)

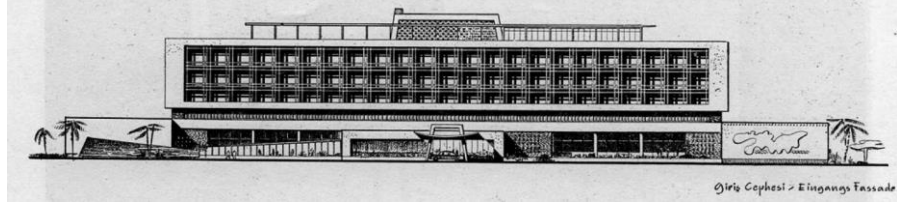
Dönemi içerisinde İsviçre’nin en modern oteli olan 200 odalı ve 300 yataklı olarak planlanan Rhone Oteli’nin bir bölümü ofisler, bir bölümü de küçük apartmanlar için ayrılmıştır. Yapı, betonarme iskelet sistem ile tasarlanmış olup cephelerde taş kaplama yapılmıştır (Saugey, 1952: 115-116). Otel odalarını ayıran ve cephe boyunca dikey olarak devam eden bölücü duvarlar (Şekil 3.38) ön plana çıkmaktadır.

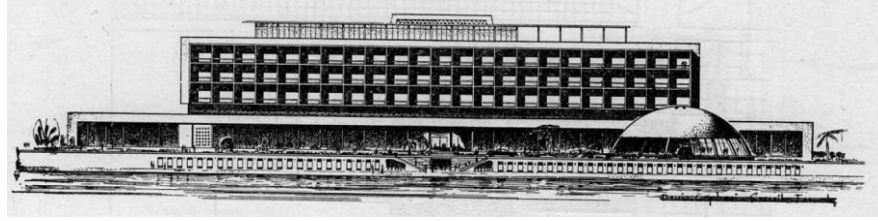
Şekil 3.38. Rhone Oteli’nin ön görünüşü – Fotoğraf: P. Boissonas (Saugey, 1952: 115-116).

3.3.19. “Çeşme’de Turistik Otel Projesi” (Serbes ve Çakmakçioğlu, 1954: 156-159)

105 odalı olarak planlanan otel (Şekil 3.39), ilerleyen zamanda 300 odalı olmuştur. Geniş ve kapalı bir saçak ile karşılama alanına geçilmektedir. Otelin zemin katı, hol, teraslar, pavyon, lokanta, çay salonu, oyun odaları, bar, seyahat ajansı, berber, kırtasiye ve idarenin yer aldığı karşılama alanı olarak tasarlanmıştır. Denize hakim olacak biçimde dairesel biçimli planlanan gazino-pavyon yarım kubbe ile örtülmüştür. Asma kat tamamen idareye ayrılmış, bodrum kat ise banyo ve masaj odaları, fizik tedavi odası, mutfak ve soğuk hava depoları, kalorifer, çamaşırhane gibi fonksiyonları içerisinde barındırmaktadır (Serbes ve Çakmakçioğlu, 1954: 156-159).

(a)

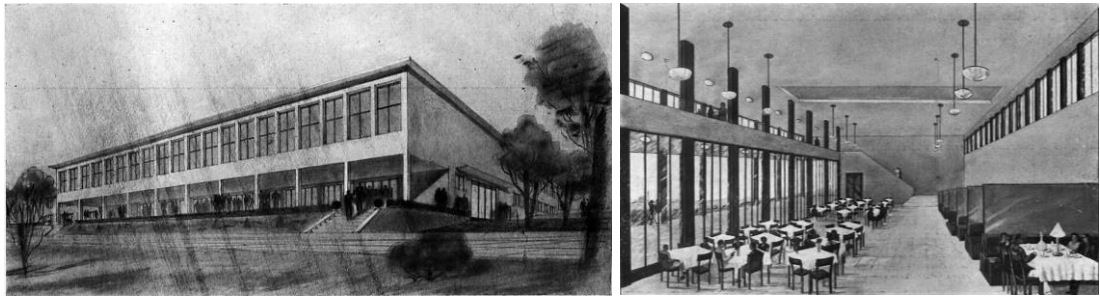

(b)

Şekil 3.39. a) Giriş cephesi (Serbes ve Çakmakçioğlu, 1954: 156-159), b) Denizden görünüş (Serbes ve Çakmakçioğlu, 1954: 156-159).

3.3.20. “Tozkoparan’da Bir Gazino Projesi” (Tomsu, 1939: 73-75)

Arsa ve iklim koşulları ile ihtiyaçlar dahilinde sade biçimlerle estetik bir yapı karakteri oluşturulmak istenmiştir (Tomsu, 1939: 73-75). Yapının deniz manzarasına bakan cephesinde kolon dizisi yer almaktadır ve bu alan yaz aylarında yarı açık teras olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.40).

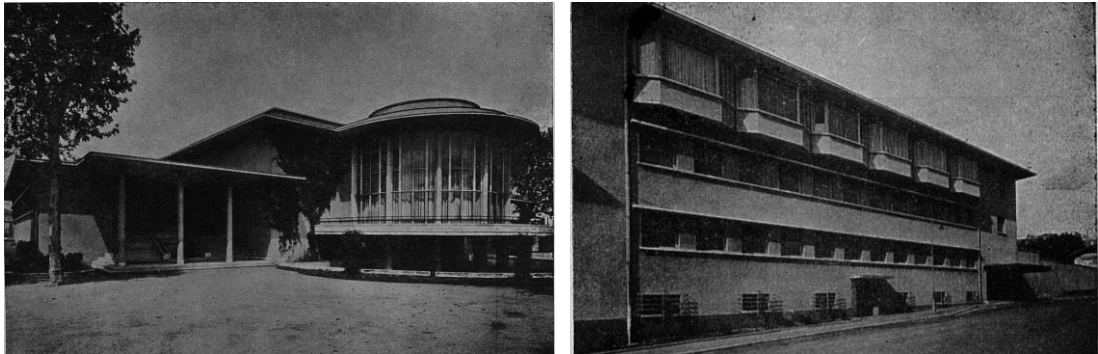
Şekil 3.40. Yapının denize bakan cephesi ve iç mekanı (Tomsu, 1939: 73-75).

Şişhane yokuşu meydanında yer alan yapının girişindeki geniş kapılı bir rüzgarlık ile vestiyerin bulunduğu hole girilmektedir. Bu holden de iki kat yüksekliğindeki büyük gazino salonuna ve merdivenlerden çıkılarak balkona geçilmektedir. Gazino salonunda dans ve orkestra alanları ile aileler için nişler yer almaktadır. Yapının üst

katı, zemin katına bakacak bir galeri biçiminde oluşturulmuştur ve üst katın pencereleri açıldığında bir teras şeklini almaktadır (Şekil 3.40). İç mekandaki tüm alanlardan manzara izlenebilmektedir (Tomsu, 1939: 73-75).

3.3.21. “Taksim Belediye Gazinosu” (Güney, 1943: 145-150)

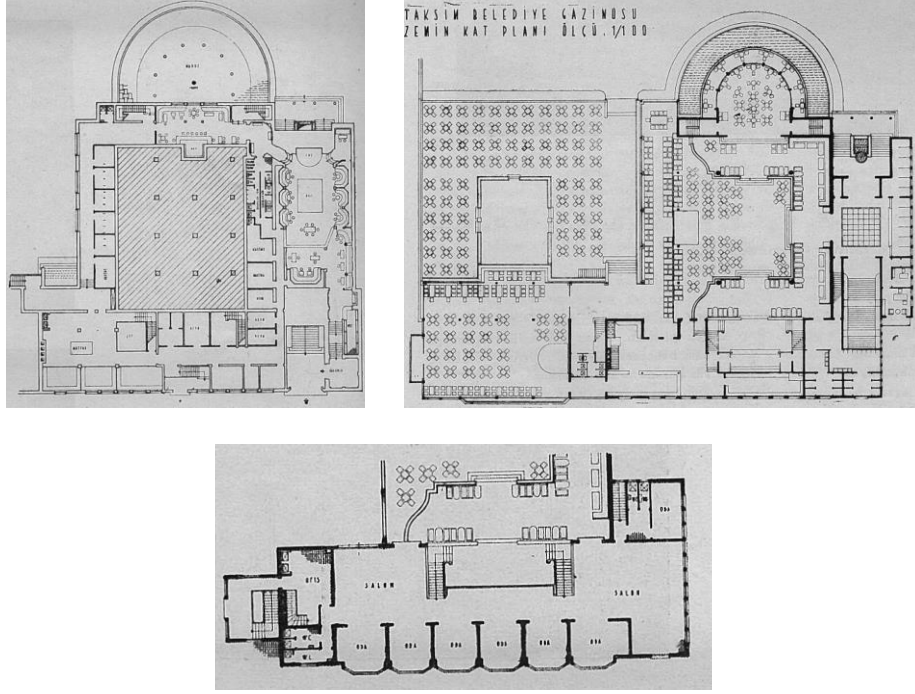
Mimar Rükneddin Güney’in tasarladığı, 1939 yılında inşaatına başlanan ve kısa süre içerisinde tamamlanan bu gazino yapısı sayesinde kentin büyük bir ihtiyacı giderilmiştir. Yapının inşaat sistemi betonarme karkas ve tuğla dolgudur. Sıvası ise murçlu yapay taş sıvadır (Şekil 3.41). Büyük salondaki dört büyük sütun ile merdivenin yan duvarları yapay mermerdir. Antre zeminine mermer; salon zeminine meşe parke; yemek salonu, mutfak, ofis ve balkonların zeminine ise mozaik döşenmiştir. Büyük salonun duvarlarına meşe kaplama ve seloteks malzeme uygulanmıştır, böylelikle salonun akustiğinde iyi bir sonuç ortaya çıkmıştır (Rükneddin Güney, 1943: 145-150).

Şekil 3.41. Bahçeden yapıya bakış ve yan cephe (Güney, 1943: 145-150)

Büyük salon, manzara hakimiyetinin her yerden sağlanabilmesi amacıyla, set şeklinde oluşturulmuştur ve şehir adına yapılan balolar için bir toplantı salonu olarak düşünülmüştür. Büyük salonun en hakim yerine, gerektiğinde sahne olarak kullanılacak olan yuvarlak salon konulmuştur. Balkona çıkan merdivenlerin arasında bar yer almaktadır (Rükneddin Güney, 1943: 145-150). Balkon katında ise özel toplantıların yapıldığı küçük salonlar yer almaktadır. Boğaza hakim olan deniz tarafına yemek salonu yapılmıştır ve salonun üzerinde teras bulunmaktadır. Binanın altına bir bar (pavyon) yapılmıştır (Şekil 3.42). Pavyonun iç mekan düzenlenmesini Prof. L. Süe

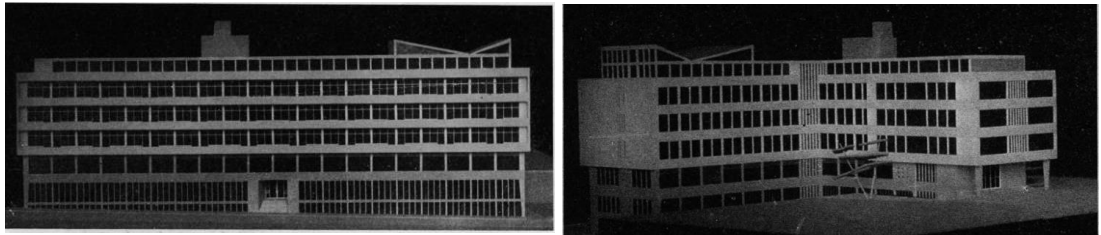
yapmıştır ve bu salondan mutfak ve ofislere kolay ulaşım sağlanmıştır (Rükneddin Güney, 1943: 145-150).

Şekil 3.42. Bodrum kat, zemin kat ve asma kat planı (Güney, 1943: 145-150)

3.3.22. “İstanbul Esnaf Hastanesi Projesi” (Oktay&Arısan, 1954: 160-165)

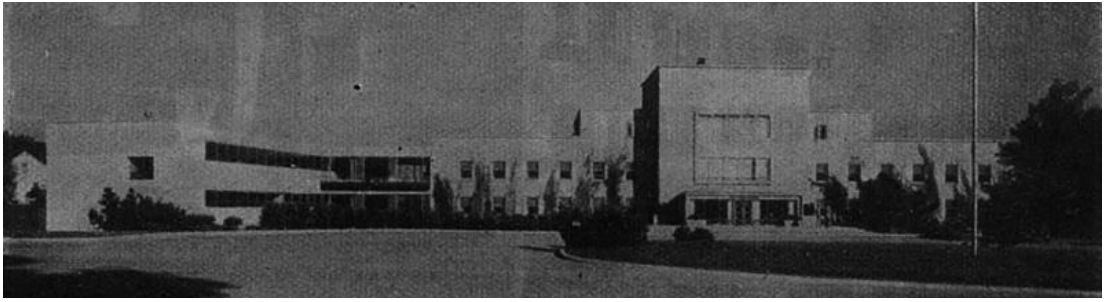
Hastanenin cephesinde şerit pencereler kullanılmıştır ve çatısı teras çatı olarak planlanmıştır. Yapının arka-yan cephesinin köşesinde, yapı boyunca uzanan dikey elemanların yerleştirildiği bölüm, yapının dikey sirkülasyon hattını belirtmektedir (Şekil 3.43) ve bu yöntem çok katlı modern mimarlık örneklerinin birçoğunda sıkça rastlanmaktadır. Aynı dikey elemanların yapının ana girişinin üst katlarında uygulandığı görülmektedir.

Şekil 3.43. İstanbul Esnaf Hastanesi Projesi'nin maketi (Ön, arka ve yan cephe) (Oktay ve Arısan, 1954: 160-165).

3.3.23. “A. Midwest Amerikan Hastanesi” (Owings&Merrill, 1945: 263-264, 270)

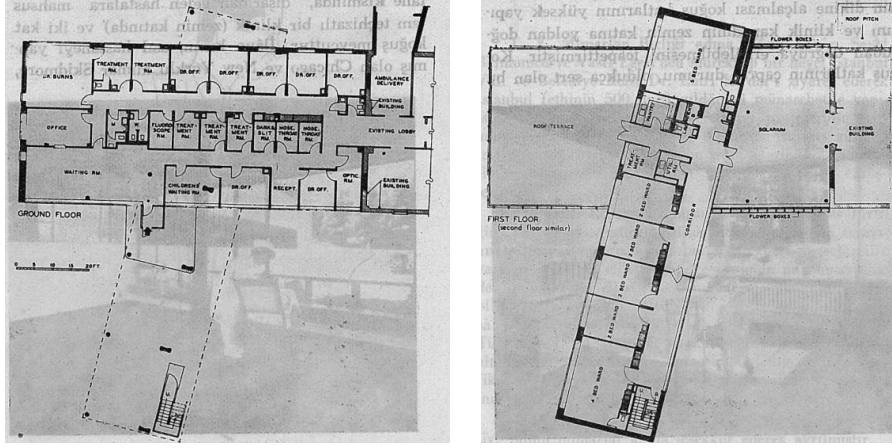
Michigan Petoskey’de bulunan bu yeni hastanenin zemin katında gelen hastalara özgü tam donanıma sahip bir klinik ile iki kat hasta odası yer almaktadır. Hastaneye yapılan ek bina (Şekil 3.46) yine Skidmore Owings & Merrill tarafından tasarlanmıştır. Hasta odalarının yer aldığı katların çapraz olarak inşa edilmesi, sert olan iklimde batı güneşinden daha iyi faydalanılmasını sağlamıştır. Avlu tarafında yer alan bu iki üst kat, konsol kirişli olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.44).

Şekil 3.44. A. Midwest Amerikan Hastanesi’nin ön cephesi (Owings ve Merrill, 1945: 263-264, 270).

Klinik katının planında tedavi odaları, doktorların kişisel odaları ve büyük bir bekleme salonu; bu büyük salonun yanında çocuklar için küçük mobilya ve oyuncakların bulunduğu bekleme salonu yer almaktadır. Hasta odalarının bulunduğu katlarda odalar, daha az gürültü olması sebebiyle avlunun diğer tarafına bakan cepheye yerleştirilmiştir. Ana bina ile yeni ek bina arasındaki bölümde ise solaryum yer almaktadır ve klinik katının çatısının düz olması, büyük bir açık hava solaryumu olarak kullanılmasına imkan tanımıştır. Yapının strüktürü ve döşemesi betonarmedir, duvarlar kireç harçlı tuğla ile örülmüştür (Owings ve Merrill, 1945: 263-264, 270).

Dergide yer alan plan çizimlerinde, betonarme sistemin taşıyıcıları ve bu yeni inşaat sistemi (Şekil 3.45) ile daha esnek bir tasarımın yapılabildiği görülmektedir. Yeni modern anlayışın getirisi olan geometrik biçimlerin etkisi, bu yeni örnekte de hissedilmektedir. Binada yeni inşaat malzemesinin getirdiği imkanlarla beraber yatay bant pencereler, teras çatı uygulamaları yapılmıştır. Teras çatı uygulaması ile yapının çatısında açık bir mekan; yapının kolonlarla yerden yükseltilmesi ile yarı açık mekan oluşturulmuştur.

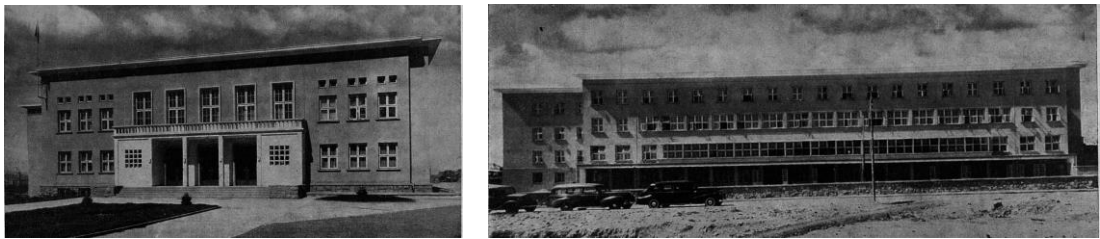
Şekil 3.45. A. Midwest Amerikan Hastanesi'nin zemin kat ve birinci kat planı (Owings ve Merrill, 1945: 263-264, 270).

Şekil 3.46. A. Midwest Amerikan Hastanesi için yapılan ek bina (Owings ve Merrill, 1945: 263-264, 270).

3.3.24. "Maliye Okulu Proje ve Tatbik" (Mortaş, 1947: 5-13)

1943'te avan projesi hazırlanan binanın temeli 1944 yılında tamamlanarak eğitime başlamıştır. Yapının iskeleti betonarme, dolgusu tuğladır. Çatı ve saçaklar çinko ile kaplanmıştır. Yapının ön cephesinde geniş bir giriş saçığı, yan cephesinde birinci katta yatay şerit pencereler yer almaktadır (Şekil 3.47).

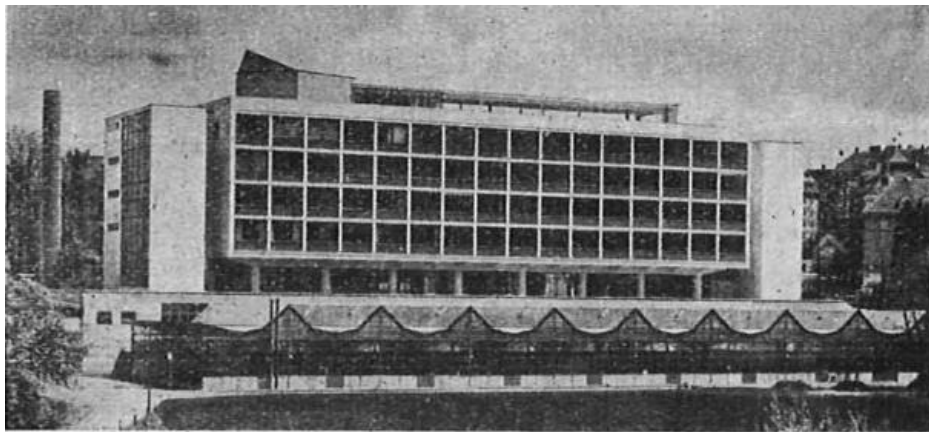

Şekil 3.47. Maliye Okulu'nun ön ve yan cephesi (Mortaş, 1947: 5-13).

Yapının döşemeleri mozaiktir, yalnızca onur holünün zemini ve duvarlarının bir kısmı renkli ve beyaz mermerlerle kaplanmıştır. Yapının pencereleri çift doğramalıdır. Binanın mimarisinde hiçbir etki altında kalınmaksızın mimari mantık ve sağduyu ile işlevsel bir tasarım yapılmıştır. Belli ve zorlama süslemelerden uzak durularak samimi ve sade bir ifade oluşturmak amaçlanmıştır (Mortaş, 1947: 5-13).

3.3.25. “Bern’de Küçük Sanatlar Okulu” (Brechiühler, 1941: 119)

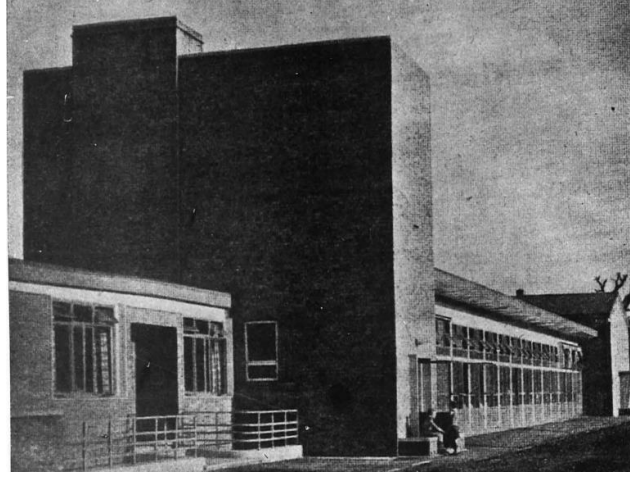
Yapının ön ve arka cephelerinin zemin katında açık bir kolon dizisi yer almaktadır ve kolonların iç kısmındaki kapalı mekanda kantin bulunmaktadır. Okul yapısının zemin katındaki büyük kolonlarının üzerine geniş konsol çıkmalarının olduğu 4 ana kat ile bir kısmı çatı olan kat yerleştirilmiştir (Şekil 3.48). Bu dört katta şap kacılık, kunduracılık, berberlik, desinatörlük, bahçe teknisyenliği, döşemecilik gibi çeşitli sanatların öğretildiği farklı derslikler, atölyeler ve kuramsal derslerin verildiği farklı sınıflar yer almaktadır. Açık teras olarak tasarlanan çatının bir tarafında geniş bir resim atölyesi bulunmaktadır. Yapının iki yanında atölyelere inen ve dersliklere çıkan merdivenler oluşturulmuştur. Yapı, bodrum katlar ile birlikte 8 katlıdır. Yapı iskeleti betonarme sistem ile inşa edilmiştir, cephelere taş kaplama yapılmıştır ve pencere kenarları ile yağmurluklar eternittir. Yapı içerisindeki beton kısımlara sıva uygulaması yapılmamıştır ve pencereler yana sürgülüdür. 8 katlı yapının önünde yer alan, geometrik ve ritmik çatı düzenine sahip olan atölye binasında ise makinistlik, tamircilik, modelcilik ve elektrikçilik alanlarında gündüz ve akşam kursları verilmektedir (Brechiühler, 1941: 119).

Şekil 3.48. Küçük Sanatlar Okulu'nun ön görünüşü (Hans Brechiühler, 1941: 119).

3.3.26. “Chingford’daki (Essex) Okul Binası” (Conolly, 1950: 59-60)

Okulun mimarı olan H. Conolly, 360 ilkokul, 200 küçükler okulu öğrencisi ve 40 anasınıflı çocuğunu kapsayan bir bina planlamıştır. Derslikler, kırıklı bir hat üzerine yerleştirilmiştir. Binanın arkası hafif çelikten yapılmıştır ve kaliteli Londra tuğlaları ile örülmüştür. Çatısı düzdür, çelik malzemedir ve üç katlı ziftli keçe ile kaplanmıştır. İç mekana giren güneş ışığını azaltmak amacıyla derslikler boyunca saçak yapılmıştır (Şekil 3.49).

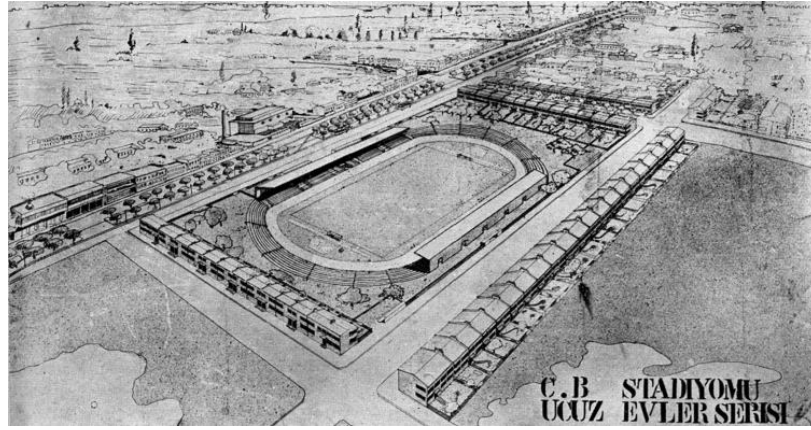
Şekil 3.49. Chingford’daki (Essex) Okul Binası (Conolly, 1950: 59-60).

Bu yapının önemli bir özelliği, payanda ve kapı pencere aksamı için prese çelik kullanılmış olmasıdır. Kaliteli düzgün tuğla olan iç yüzeyler, parlak ve mat türlü yağlı boya ile boyanmıştır. Yapının koridorlarının duvarları düzgün ve parlatılmış çimentodur. İç mekanın ana rengi gridir ve türlü parlak renkler bu renge eklenmiştir. Dış duvarların renk kompozisyonu firuze mavisi ve beyazdır. (Conolly, 1950: 59-60).

3.3.27. “Stadyum Projesi” (Burhan Arif, 1931a: 209-211)

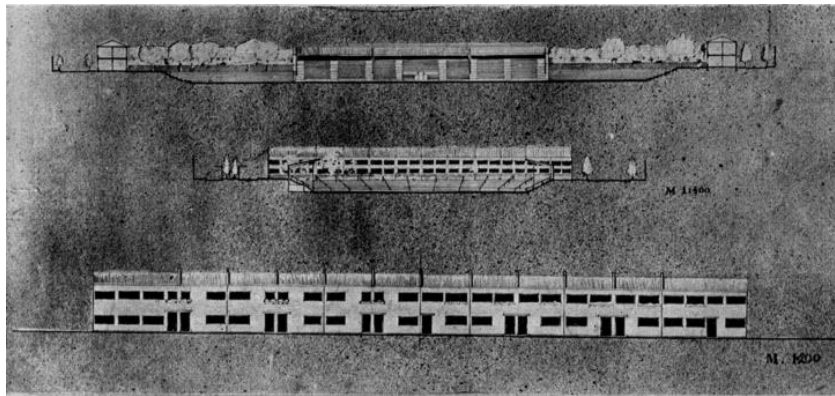
Burhan Arif Ongun (1931a: 209-211), İstanbul’daki spor yapan gençlerin önemli ihtiyaçlarından biri olan çağdaş stadyumların kentte bulunmadığını belirtmiştir. Yabancı takımların geldikleri, önemli milli ve uluslararası maçların olduğu zamanlarda bu eksik daha çok anlaşılmaktadır. Bu sebeple yapılan toplantılar ve üretilen fikirler ile bir proje meydana getirilmiştir ve projenin inşaat alanı olarak

Taksim bölgesi konuşulmuştur. Yalnızca iki saatlik süre için stadyumlara toplanacak halk kitlelerinin maçtan sonra çeşitli araçlar ile farklı semtlere güvenle dağıtılması önemsenmiştir ve bu sebeple Avrupa kentlerinde stadyumların kent merkezinde olması söz konusu olmamaktadır. İstanbul'da da Çukurbostan'ın arazi özelliklerinin stadyum için uygun olduğu belirlenmiştir ve stadyum inşası ile bu bölgenin de önemli bir değere sahip olacağı söylenebilir.

Şekil 3.50. Stadyum Projesi'nin perspektif çizimi (Burhan Arif, 1931a: 205).

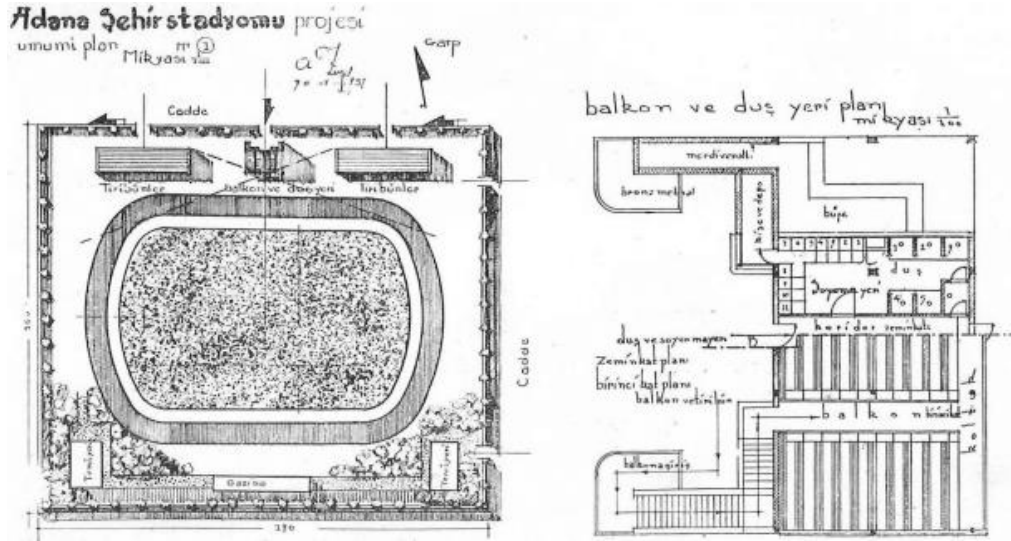
Stadyum yalnızca futbol ve atletik sporlar için tasarlanmıştır. Deniz sporları için deniz kenarında ayrı bir havuz yapılması önerilmiştir. Uygulama masrafları düşünülerek tasarlanan stadyum projesi (Şekil 3.50), 10 bin kişilik ve küçük ölçeklidir (Burhan Arif, 1931a: 205-206). Proje görsellerinden stadyumun kapalı mekanlarında yeni inşa tekniklerinin getirişiyle ve modernizm etkisiyle yatay ve şerit pencereler ile teras çatının uygulandığı görülmektedir (Şekil 3.51).

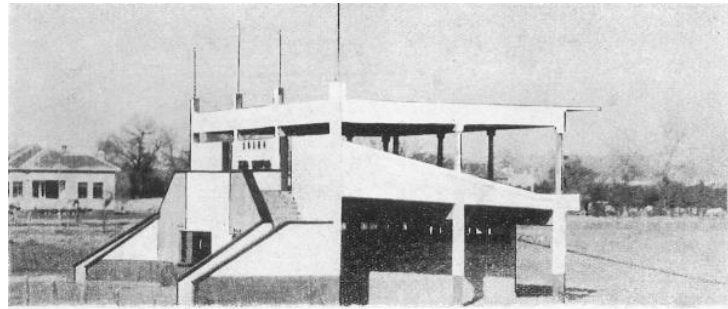
Şekil 3.51. Stadyum Projesi'nin kesit ve görünüşü (Burhan Arif, 1931a: 205).

3.3.28. “Şehir Stadyumu – Adana” (A. Ziya, 1932: 39-40)

Adana’da spor ile ilgilenen gençlerin bir araya toplanması amaçlanarak futbol, atletizm, güreş, boks, tenis ve voleybol sporlarının yapılabileceği, gerekli fonksiyonları bir araya toplayan, etrafı kapalı bir meydan yapılmasına karar verilmiştir. Stadyum arsasının temini ve inşanın tamamlanması belediye tarafından sağlanmıştır. Farklı fonksiyonları içeren projelerin üretilmesinden sonra mevcut para ile projenin yapımına başlanmıştır ve bir yıl içerisinde bitirilmesi planlanan proje, bütçe yetersizliği sebebiyle 3 senede tamamlanabilmiştir (A. Ziya, 1932: 39-40).

Şekil 3.52. Adana Şehir Stadyumu’nun planı (A. Ziya, 1932: 39-40).

Şekil 3.53. Adana Şehir Stadyumu’nun kapalı tirübini (A. Ziya, 1932: 39-40).

Üç aşamada tamamlanan projenin ilk yılında duş ve soyunma odaları, futbol sahası, ağaç dikilmesi ve balkon; ikinci yılında sahanın çevre duvarları, drenajı, koşu mahalleleri ve tribünler; üçüncü yıl tenis ve voleybol sahaları ile küçük bir gazino

yapılmıştır (A. Ziya, 1932: 39-40) (Şekil 3.52). Görsellerinden betonarme inşa tekniği kullanıldığı anlaşılan projede geometrik biçimlerin baskın olduğu ve modernizm etkisinde teras çatının kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.53).

Mimar/Arkitekt dergisinde modern mimarlık dilini yansıtan söylem ve örneklere yer verilmiştir. Karabük Demir Çelik Fabrikaları'nın kurulması ile birlikte fabrika çalışanları için oluşturulan Karabük'ün Yenişehir Mahallesi'ndeki yerleşim de modern mimarlık anlayışı ile inşa edilmiştir. Yenişehir Mahallesi'ndeki yerleşimin inşasında yer alan mimar ve şehir plancılarının Mimar/Arkitekt gönderdikleri yazılardan hareketle meslek insanlarının bu dergiden etkilendikleri düşünülmektedir. Bu doğrultuda yazının devamında, modern mimarlık üslubu ile oluşturulan Yenişehir Mahallesi örnekleri ile Mimar/Arkitekt dergisi içerisindeki örneklerinin benzerlikleri karşılaştırılacaktır.

BÖLÜM 4

KARABÜK YENİŞEHİR'DE MODERN YAPI ÜRETİMİ VE MİMAR/ARKİTEKT DERGİSİ ÖRNEKLERİYLE KARŞILAŞTIRMALAR

Yenişehir'in Prost'tan sonraki imar planını hazırlayan Nezihe Taner ve Pertev Taner ile Karabük'teki Kübanalar, Beyaz Apartmanlar, Yenişehir Sineması, Yenişehir Stadyumu, Havuzlu Bahçe, Bekar Lojmanları, İşçi Sarayı, Yeni Misafirhane, 170 Evler, 200 Evler gibi birçok yapıyı tasarlayan Münci Tangör'ün (Özkan, 2010: 367-377) Arkitekt dergisinde makaleleri bulunmaktadır. Münci Tangör'ün Arkitekt dergisinde yer alan "Bay Mecit Evi (1939: 63-64)" ve "Kadıköy'ünde Bir Ev (1939: 106-108)" isimli makalelerinde, modern mimarlık dilinin sade ve saf geometrik biçimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Nezihe ve Pertev Taner çifti ise Arkitekt dergisi içerisinde şehircilik ve şehirlerle ilgili analizlerde ve açıklamalarda bulunmuşlardır. Dr. Wagner ise Arkitekt dergisindeki 1937 yılındaki "İnşa Etmeyen Bir Millet Yaşamıyor Demektir (1937: 276-278)" isimli yazısında Karabük'te KDÇF'nin kurulması ile birlikte oluşturulan Yenişehir yerleşiminin Türkiye için öneminden şu şekilde bahsetmiştir:

"Modern Türkiyenin yeni Başşehri Ankara da bir zamanlar tam mânasile bir tasavvurdu ve sonra iş haline gelmiştir. Ülkesinin endüstrileşmesi için de bir zamanlar sadece bir tasavvur idi ve bugün bu tasavvurdan büyük farikaların fışkırdığını görüyoruz, ki bunların da tabiatı icabından çıkacak bir netice büsbütün yeni şehirlerin inşa olunmasıdır. Sadece, Türk Devletinin Karabükteki en yeni teşebbüsünü düşünelim. Issız bir yerde, en modern bir şehir yerleşmesi ile birlikte bir büyük çelik fabrikası bitip yetişecektir. Türk ülkesinin henüz Ortaçağdan kalma şehir biçimlerinin modernleştirilmesi ve tadili yolundaki pek çeşidli plânları burada sadece hatırlatmamız yeter." (Wagner, 1937: 276-278)

Yine Wagner dergideki 1938 yılındaki “Şehir İnşası Ne Demektir? (1938: 21-25)” isimli yazısında, Karabük’ün kuruluşunu şöyle anlatmıştır:

“Türkiye devletinin İstanbulda veya Ankarada, Ereğli kömür havzasında veya Karabük çelik fabrikalarında şehir mütehassısına verdiği yeni vazifeler münasebetile meslekten olmıyan herkes şunu bilmelidir ki şehir imarı ve inşası aslında hayat yaratmak ve iktisat vücude getirmekten başka bir şey değildir. Ve şehir mütehassısının esas vazifelerinden biri de yeni Türk hayat ve iktisadına en uygun ve yalnız ona mahsus olan (Specifique) kıyafeti vermektir. Garbî Avrupa şehirlerinin arta kalan kıyafetlerini yeni Türkiyeye ithal etmek ve bu 19 uncu asır şehirlerinin bütün hata ve günahlarını bir defa da yeni Türkiyede yaşamakla yeni Türkiyenin ne devletine ne de milletine hizmet edilmiş olur.” (Wagner, 1938: 21-25)

Tüm bu bilgilerin doğrultusunda, Yenişehir’de önemli etkisi bulunan mimar ve şehir plancılarının da dergiyi takip ettiği ve diğer mimar ve şehir plancılarından hem etkilendiği hem de onları etkiledikleri söylenebilir.

1934 yılında ilan edilen Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile devlet tarafından 20 adet yeni fabrikanın kurulmasına karar verilmiştir. Kaya (2011: 60), Erken Cumhuriyet Dönemi’nde devletçilik anlayışıyla gerçekleştirilen endüstrileşme faaliyetleri ile Anadolu kentlerinde Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Sümerbank Ereğli Bez Fabrikası, Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası, Sümerbank Malatya Bez Fabrikası, Sümerbank Bursa Merinos Fabrikası, Karabük Demir-Çelik Fabrikası, İstanbul Cam ve Şişe Fabrikası, İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası, Isparta Gül Yağı Fabrikası gibi dokuma, deri, kağıt ve çimento fabrikalarının kurulduğunu belirtmiştir. Bu fabrikalar demiryolu güzergahında yer alan küçük Anadolu şehirlerinde kurulmuştur. Fabrikaların ve fabrika çevresindeki işçi yerleşkelerinin Anadolu’da oluşturulmasındaki amaç, çağdaş ve modern yaşam biçiminin Anadolu’ya da taşınarak ülkenin tamamında dönemin ideolojisinin yerleştirilmesinin istenmesidir. Cengizkan (2009), devletçilik anlayışı ile oluşturulan fabrika ve işçi yerleşkelerinin iktisadi faydalarının yanı sıra modernleşme ve toplumsallaşma aşamalarında da önemli unsurlar olduğunu belirterek bu oluşumların ileride üretilecek olan fabrikalar için örnek teşkil ettiğini söylemiştir (Kaya, 2011: 51).

İstihdamın sağlanabilmesi ve fabrika çalışanlarının barınma ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla devlet, kurulan fabrikaların çevrelerine işçi yerleşkeleri ve konutlar oluşturulması için çalışmalar başlatmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki çağdaşlaşmaya ve modernleşmeye dayalı Kemalist ideolojiyi meydana getiren mekansal oluşumlardan biri de Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) olmuştur. Altan ve İmamoğlu (2010), KİT'ler sayesinde endüstri alanları içerisindeki işçi yerleşkelerinin önem kazandığını belirterek dönemin yeni tipolojisinin meydana geldiğinden bahsetmiştir (Kaya, 2011: 55). Endüstri faaliyetlerine destek veren ve bir Kamu İktisadi Teşekkülü olan Sümerbank, yeni yapı biçimi olan fabrika ve fabrika çalışanları için yerleşimlerin oluşturulmasında önemli rol oynamıştır.

Fabrikaların bulunduğu bölgelerde oluşturulan işçi yerleşkeleri ile konutların yanı sıra işçilerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılandığı tesisler inşa edilmiştir. Bu yeni ve sağlıklı yerleşkeler ile 1930'lu ve 1940'lı yıllarda ulus devlet anlayışı ve modern yaşam biçiminin topluma aktarılması amaçlanmıştır. Asiliskender (2002), endüstrileşme gayesi ile oluşturulan fabrika ve lojmanların, modernleşme faaliyetlerini hayatın içine yerleştiren kentsel uygulamalar olduğunu belirtmiştir. Erken Cumhuriyet Döneminde görülen endüstri yerleşkeleri, fabrika çalışanlarının ve ailelerinin barınma, sosyalleşme gibi ihtiyaçları düşünülerek tasarlanmıştır. Bahçe-şehir düşüncesi ile oluşturulan yerleşkelerde modern bir yaşam biçimi oluşturularak burada yaşayan halkın modern yaşam biçimine adapte olması sağlanmıştır. Endüstri yerleşkeleri, oluşturulmak istenen modern toplumun mekansal örnekleri olmuştur. Böylelikle modernizm ve yeni cumhuriyet ideolojisi mekansal olarak hayatın içerisinde yer bulmuştur. Kaya (2011: 51), Erken Cumhuriyet döneminde endüstri faaliyetleri ile ortaya çıkan ve modernizm ile biçimlendirilen işçi yerleşkelerinde üretim, yönetim, sosyalleşme, mesken ve rekreasyon alanlarının tasarlandığını söyleyerek bu yerleşkelerin dönemin mimari ve toplumsal özelliklerini yansıttığını belirtmiştir. Yerine göre tasarım yapılan endüstri yerleşkelerinde yeşil alanlar ile ayrılan mahallelerin biçimlendiği görülmektedir. Bu yerleşkelerde modern yaşam biçimi için gerekli olan tüm ihtiyaçlar asgari düzeyde oluşturulmaya çalışılmıştır.

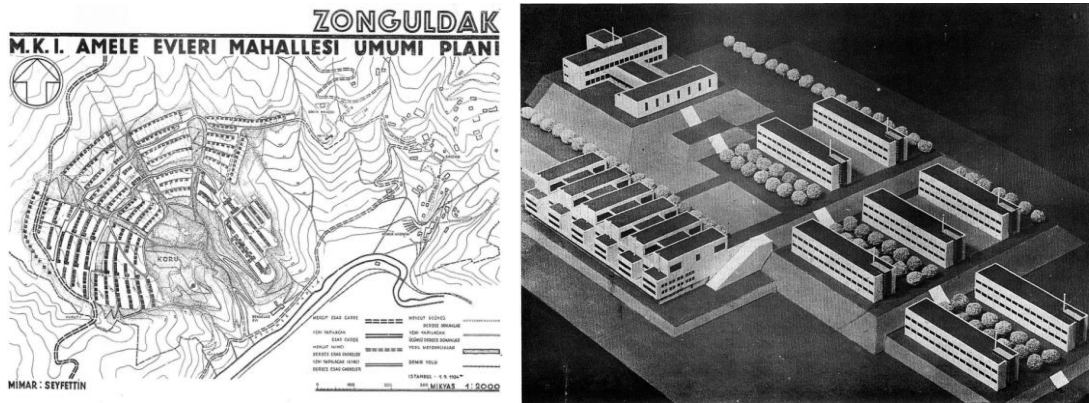
Fabrika çalışanları için oluşturulan yerleşkeler çoğunlukla ızgara yerleşim düzenine sahiptir. Fabrika yapısı merkez alınarak yakınına yönetim binası yerleştirilmiştir ve bu

merkezin çevresinde yemekhane, lokal, hastane, spor alanı gibi sosyal mekanlar bulunmaktadır. Yerleşkelerde hem konutlar hem de mekan büyüklükleri statüye göre oluşturulmuştur. Bu durum, yerleşkedeki hiyerarşik bir toplumsal düzeni göstermektedir. Bu yerleşkelerdeki konutlar geniş bir yeşil doku içerisinde genellikle bir ya da iki katlı olarak tasarlanmıştır. İlerleyen zaman içerisinde kooperatif ve apartmanlaşmaların oluşması ile yapıların kat sayısında artış görülmüştür.

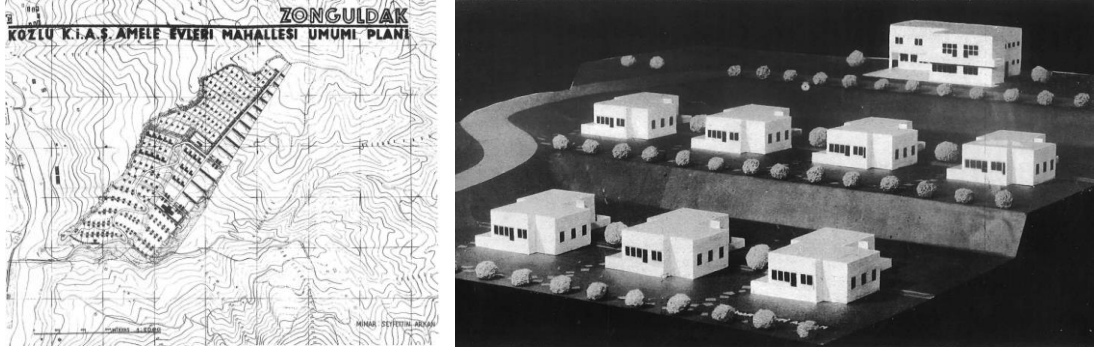
Ankara'daki Amele Mahallesi, İzmir'deki işçi mahallesi ve Seyfi Arkan'ın tasarladığı Zonguldak kömür maden işçileri için tasarlanan Kozlu K.İ.A.Ş. Amele Evleri Mahallesi (Şekil 4.3) ve Üzülmez M.K.İ Amele Evleri Mahallesi (Şekil 4.2) devlet eliyle yapılan toplu konut örnekleridir. Aynı şekilde Sümerbank'ın kurmuş olduğu Ereğli Bez Fabrikası (Şekil 4.1), Kayseri Bez Fabrikası, Hereke Fabrikası ve İzmir Kağıt Fabrikası çalışanları için işçi yerleşkeleri oluşturulmuştur (Kaya, 2011: 54). Bu yerleşimlerde yaşayan halkın barınma ihtiyacının karşılanması yanı sıra modern yaşam biçiminin gerektirdiği sosyal imkanlar da sunularak halkın eğitilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 4.1. Ereğli Bez Fabrikası İşçi Evleri umumi görünüşü (İsimsiz, 1944: 9-13).

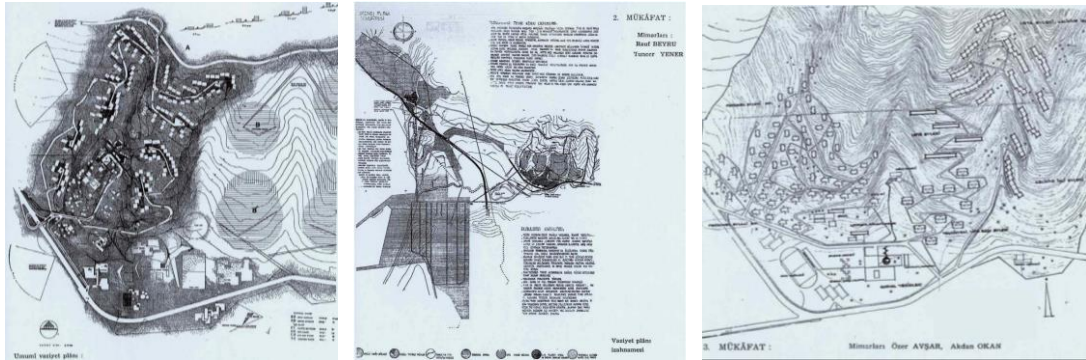

Şekil 4.2. Üzülmez M.K.İ Amele Evleri Mahallesi umumi planı ve maketi (Erkan, 1935: 253-258).

Şekil 4.3. Kozlu K.İ.A.Ş. Amele Evleri Mahallesi umumi planı ve maketi (Arkan, 1936: 9-10).

İşçi yerleşkelerinin tasarlanmasının önemli bir mesele haline gelmesi sebebiyle bu konuya gazete ve mimarlık dergilerinde sıklıkla yer verilmiştir. Arkitekt'te de bu yerleşkelerin tasarlanması için proje yarışmaları düzenlendiği görülmektedir. Dergide, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları Sitesi Proje Müsabakası'nın ödül alan projelerine (Şekil 4.4) ayrıntılarıyla yer verilmiştir.

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.4. a) Ereğli Demir Çelik Fabrikaları sitesi proje müsabakaları 1. mükafat umumi vaziyet planı (İsimsiz, 1962: 14-25), b) Ereğli Demir Çelik Fabrikaları sitesi proje müsabakaları 2. mükafat umumi vaziyet planı (İsimsiz, 1962: 14-25), c) Ereğli Demir Çelik Fabrikaları sitesi proje müsabakaları 3. mükafat vaziyet planı (İsimsiz, 1962: 14-25).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde oluşturulan fabrikalar ile hem ürün üretimi hızlanmış hem de fabrika ve fabrika yerleşkelerinde yeni ideoloji ile ulus kimliği meydana getirilmiştir. Fabrika yerleşkeleri ve yerleşkelerdeki yapılar ile modern ve çağdaş bir çevre oluşturularak modern yaşam biçimi topluma benimsetilmek istenmiştir. Tüm bu ibarelerden hareketle, Erken Cumhuriyet Dönemi fabrika yerleşkelerinde ve

konutlarında uygulanan modern mimarinin, modern toplum oluşturulmasında büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Bu bölümde, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki ilk işçi yerleşimlerinden biri olan ve Karabük Demir Çelik Fabrikaları için uygulanan Yenişehir yerleşkesi incelenecektir. Yeni kurulmuş olan devletin benimsediği yeni ideoloji ve devletçilik anlayışı ile birlikte Ankara başta olmak üzere diğer Anadolu kentlerinde de imar faaliyetlerinde artış gözlenmiştir. I. Sanayi Planı ile Karabük Demir Çelik Fabrikaları'nın kurulmasına karar verilmiştir. Özkan Altınöz (2015a: 56), demir yolu hattı üzerinde yer alması ve Zonguldak'taki kömür maden yataklarına yakın olması sebebiyle Karabük'ün yatırım bölgesi olarak seçildiğini belirtmiştir. Önceleri on üç haneye sahip bir köy olan ve içerisinde Devlet Demir Yolları'na ait bir istasyon yapısı bulunan (Şekil 4.5) Karabük'te 1937 yılı itibariyle İngiliz Brassert Firması'nın yaptığı yatırım ve çalışmalar sayesinde bir fabrika kurulmuştur. Böylelikle endüstrileşme faaliyetleri içerisinde bulunan Karabük'te yeni bir kentsel süreç görülmüştür.

(a)

(b)

Şekil 4.5. a) On üç haneli Karabük köyü (KDÇF Arşivi), b) Safranbolu Karabük İstasyonu (Şeyhoğlu Arşivi, 1932; Kaya, 2011: 65).

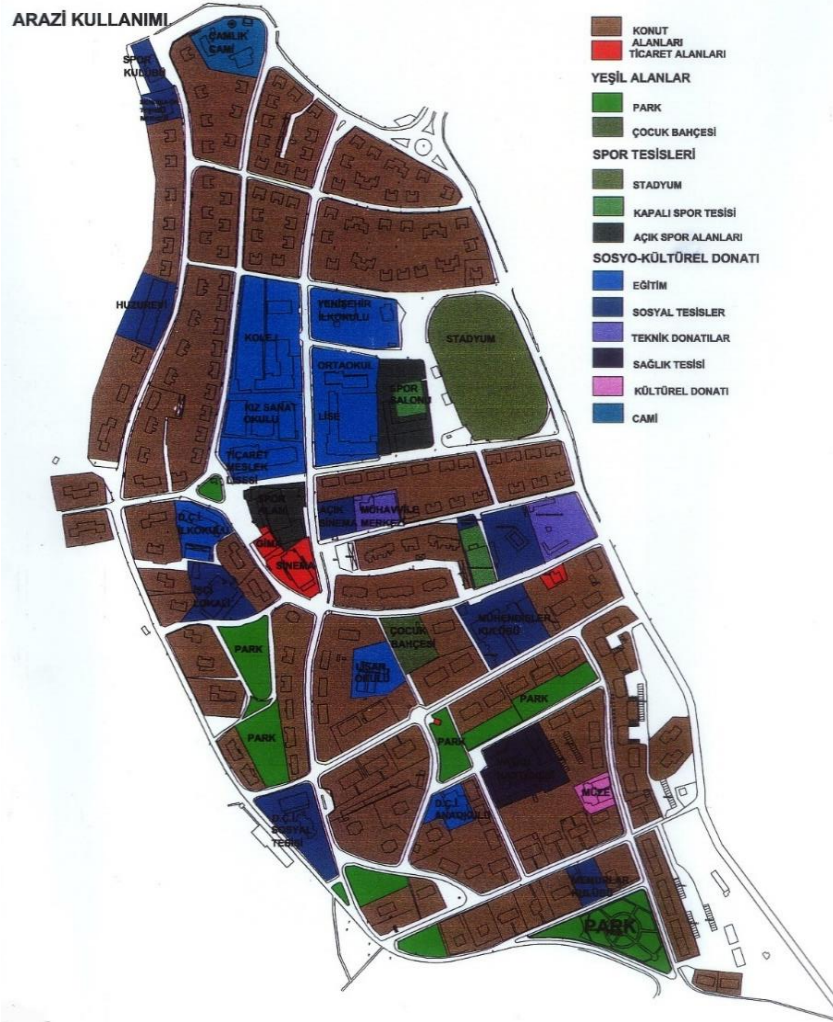
Özkan (2010), 1930'lu yılların başında demiryolu inşaatında ve 1937 yılında fabrikada çalışmak için kente göç eden işçilerin kentte barınma probleminin ortaya çıktığını belirtmiştir. Artan nüfus ile paralel olarak devlet, fabrika çalışanları için konutlar ve yerleşim planları hazırlamıştır. Bu işçi yerleşimlerinin kentin modernleştirilmesinde ve kent imarının oluşmasında önemli bir görevi bulunmaktadır.

Karabük Demir-Çelik Fabrikaları ve fabrika yerleşiminin planlanması, Sümerbank tarafından gerçekleştirilmiştir. Karabük Demir-Çelik Fabrikaları yerleşimi, diğer Sümerbank yerleşimlerinin mekansal oluşumları ile benzerlik göstermektedir. Arkitekt dergisinde yer alan 1944 yılındaki Sümerbank Amele Evleri ve Mahalleleri isimli makalede fabrikalarda yüksek verimin sağlanabilmesi için işçi konutlarının fabrikaya yakın mesafede olması, sağlıklı ve konforlu konutların, sağlıklı bir çevrede ve bir bahçe içerisinde yer alması işçi ailelerinin spor faaliyetlerini yapabilmesi için ortam oluşturulması; mahallenin en iyi bölümlerine ustabaşılar ve sırasıyla birinci, ikinci ve üçüncü sınıf işçilere ait konutların yer alması, işçi pavyonlarının mahallenin kuytu yerlerinde inşa edilmesi, bekar pavyonlarının evli işçilere ait yapılardan uzak ve fabrikaya yakın bir yerde konumlandırılması gibi maddeler ile Sümerbank'ın yerleşim politikası, yapı ve mekanların özellikleri detaylı olarak anlatılmıştır. Aynı makalede barınmanın yanı sıra işçilerin ve ailelerinin spor ihtiyacını karşılayan spor sahalarının bulunmasına, sinema ve toplantı salonu gibi sosyal donatıların yer almasına, yaya yollarının geniş yapılmasına, altyapı hizmetlerinin ve geniş yeşil alanların yapılmasına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Cengizkan (2009), fabrika yerleşimlerinin dış çevreye kapalı ve bütüncül bir şekilde tasarlandığından bahsetmiştir. Yenişehir'de parselasyon yapılmadan ada bazlı gerçekleştirilen planlamalar ile konutlar için geniş bahçe alanları oluşturulabilmiştir. Böylelikle mahallede tekil konut yapılanmasının önüne geçilerek bütünsel bir görünüm kazanılmıştır. Sümerbank tarafından hazırlanan yerleşim planı ile Karabük'te hem sosyal hem de mekansal olarak kentin diğer bölümlerinden ayrılmış bir yerleşim oluşturulmuştur (Özkan Altınöz, 2015a: 57). Karabük-Yenişehir Mahallesi'nde konutlar, "ekonomiklilik", "işlevsellik" ve "verimlilik" düşünceleri ile tasarlanmış ve inşa edilmiştir (Kaya, 2011). Fabrikada çalışan memur, mühendis, teknisyen ve işçilerin barınma ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Yenişehir'de modern bir yerleşim alanı oluşturulmak istenmiştir. Yerleşim planında konutlar ve sosyal mekanlar konumlandırılırken arazi özelliklerine ve fabrika çalışanları arasındaki statü farklarına dikkat edilmiştir. Fabrika çalışanlarının sosyo-ekonomik statülerine göre yapılan planlamada sosyal statüsü yüksek olan müdür, müdür yardımcısı, mühendis, kıdemli işçi gibi çalışanların mahallenin yüksek ve güzel bölgesi olan Yenişehir Mahallesi'ne, alt düzey işçilerin ise mahallenin alçak bölgesi

olan Ergenekon Mahallesi'ne yerleştirildiği görülmektedir (Özkan Altınöz, 2015a: 59). Bu iki mahalle arasındaki eğimli alanlar ise yeşil alan olarak bırakılmıştır. Öktem (2004), bekar lojmanlarının, içerisinde yemekhanenin de bulunduğu sosyal tesislerin yakınına konumlandırıldığından bahsetmiştir. Siedlung ya da garden city (bahçe şehir) anlayış ile planlanan Yenişehir Mahallesi'nde alt yapı imkanları da sağlanmıştır ve mahallenin birçok bölümünde 1950'li yıllarda yapılmış olan merkezi ısıtma sistemi bulunmaktadır.

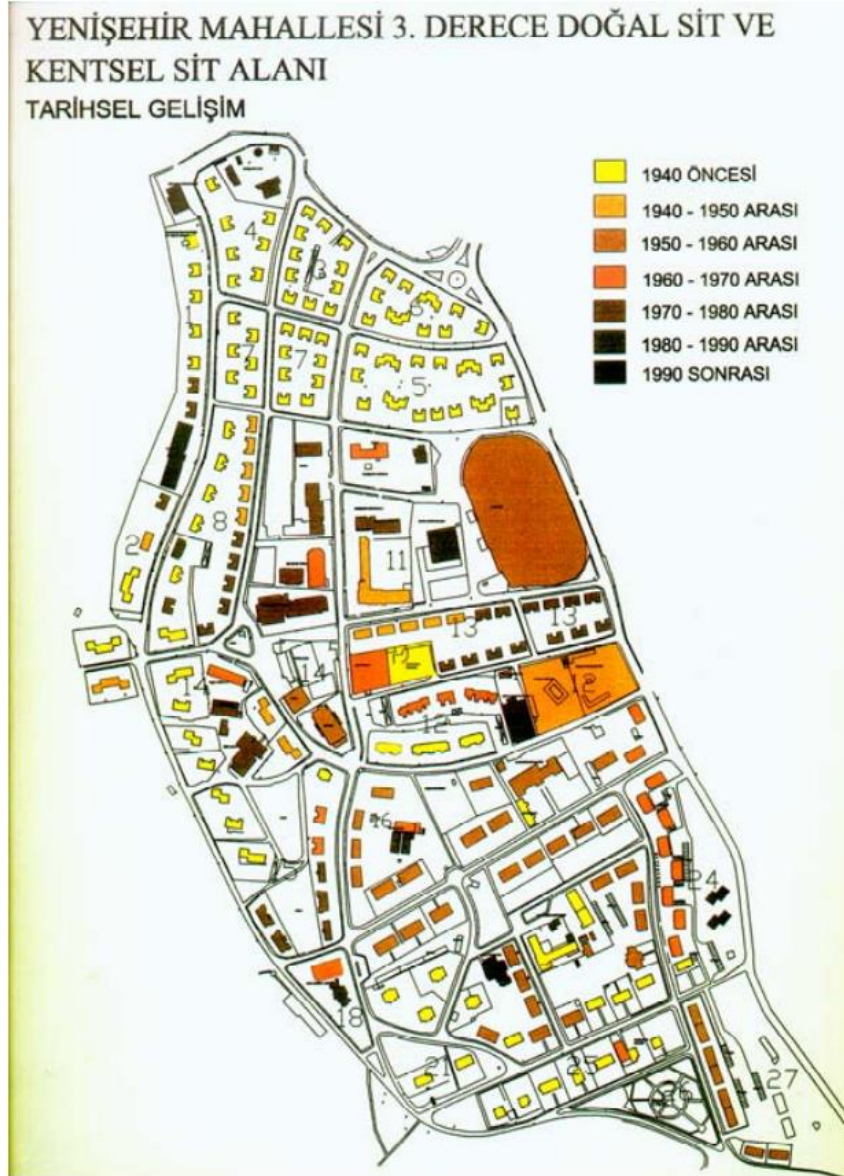
YENİŞEHİR MAHALLESİ 3. DERECE DOĞAL SİT VE KENTSEL SİT ALANI

Şekil 4.6. Arazi kullanımı (Karabük Belediyesi).

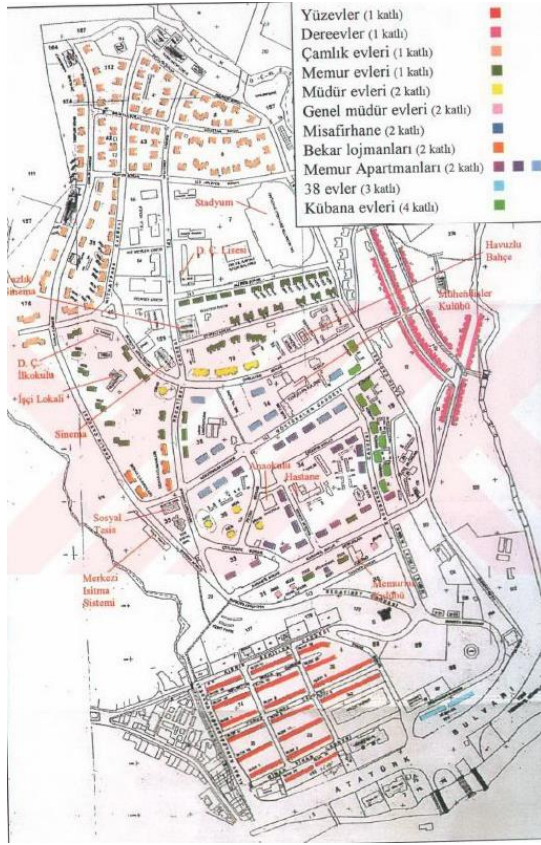
Plan dahilinde düzenli bir şekilde oluşturulan yerleşimlerde konutların dışında modern yaşamın getirdiği eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılayan tesisler de yer

almaktadır. Şekil 4.6’da görüldüğü üzere hastane, okul, açık ve kapalı sinema salonları, kreş, misafirhane, otel, çeşitli sporların yapılacağı spor alanları, işçi ve memurlar için kulüpler, havuzlu bahçe, yemekhane, park ve yeşil alan gibi birçok donatı yerleşimler içerisinde planlanarak fabrika çalışanlarının veriminin artırması amaçlanmıştır. Kaldırımlar geniş bir şekilde oluşturulmuştur.

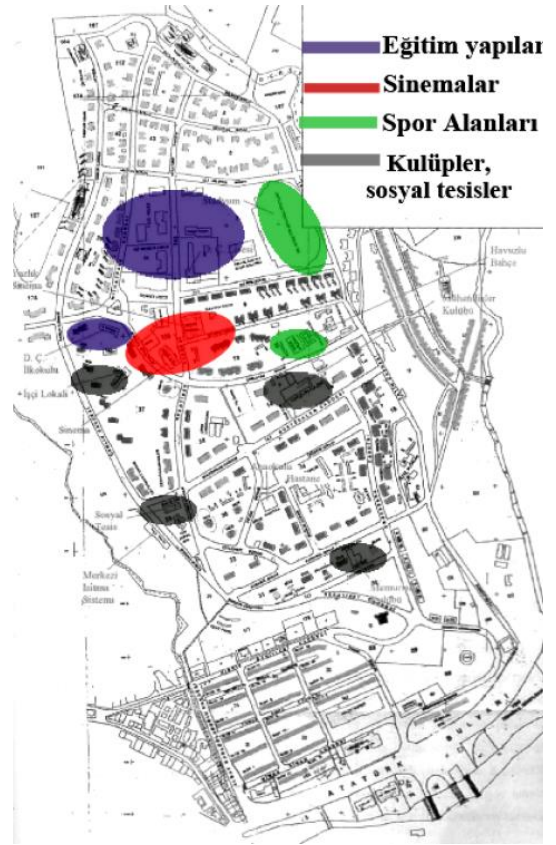

Şekil 4.7. Yenişehir’de yapım yıllarına göre konutlar (Karabük Belediyesi).

Şekil 4.7’de görüldüğü üzere, zaman içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçlar sebebiyle, Yenişehir Mahallesi’nde çeşitli ihtiyaçlara cevap veren farklı tesisler inşa edilmiş olup bölge yıllar içerisinde biçimlenmiştir.

Şekil 4.8. KDÇF'ye ait yerleşim planı (Öktem, 2004: 88).

Şekil 4.9. Yenişehir'de sosyal ve kültürel tesislerin konumu (Kaya, 2011: 84).

Yenişehir Mahallesi içerisinde farklı zamanlarda üretilen farklı tipte konutlar Şekil 4.8'de görülmektedir. Zamanla gelişen ihtiyaçlar dahilinde bölgeye yeni konutlar eklendiği ve konut biçimlerinin farklılaştığı ve apartman konutu biçiminin ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Şekil 4.9'da görüldüğü üzere, Yenişehir Mahallesi'nde konutların yanı sıra fabrika çalışanlarının çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla eğitim yapıları, sosyal tesisler ve spor alanları üretilmiştir.

Fransızların Cite – Jarden, İngilizlerin Garden City ve Almanların Siedlung modelinin örnek alındığı Yenişehir'in ilk planı, 1938 yılında Fransız Mimar Şehir Plancı Henri Prost tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan Yenişehir planı modernleşme projesi olarak değerlendirilebilir. Prost'un planı, bir sel felaketi esnasında kaybedildiği için, mevzi planı olarak değerlendirilmektedir (Eröz, 1962; Çabuk vd., 2016).

İngiliz bir firma tarafından Yenişehir’de ilk yerleşimler inşa edilmiştir. Fabrikaların inşa süreci ile aynı süreçte yapılan yerleşimin Ankara’da çalışan yabancı bir mimar tarafından tasarlandığı bilinmektedir. Karabük Demir Çelik Fabrikaları arşivinde yerleşimleri tasarlayan mimarların kimliği yer almaktadır ancak aynı yıl meydana gelen sel sebebiyle arşiv zarar görmüştür ve belgeler kaybolmuştur (Özyürek, 2020: 8)

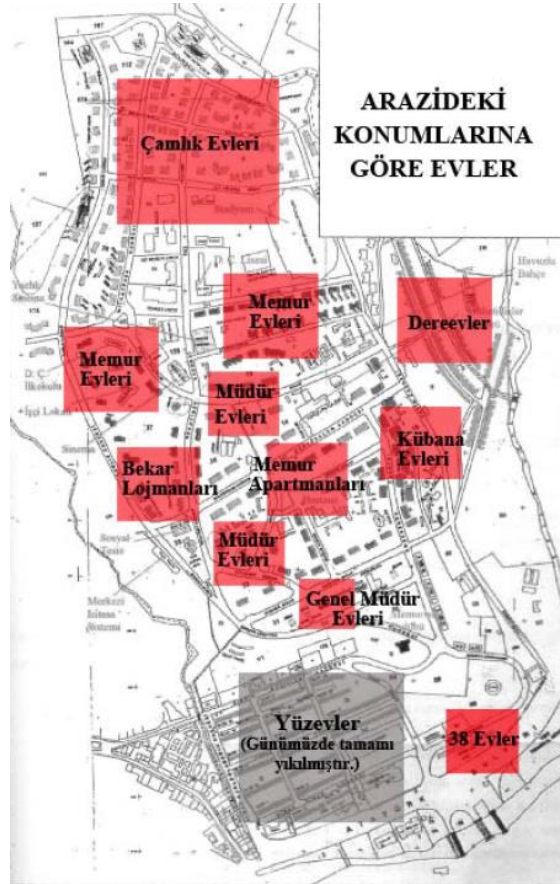
1948 yılında Nezihe ve Pertev Taner, Prost’un “bahçe şehir (garden city)” modelini sürdürerek Karabük’ün 50 yıllık gelişimini planlayarak bir kent planı oluşturmuşlardır. Modern ihtiyaçlara cevap verilmesi amaçlanarak oluşturulan topografya ve çevre özellikleri gözetilerek oluşturulan Yenişehir’de modernizmin düz çizgilerine rastlanmamaktadır. 1968 yılında Karabük ve Safranbolu’nun bağlandığı Prof. Gündüz Özdeş kent planı; 1980 yılında Baran İdil kent planı hazırlanmıştır. İlerleyen zaman içerisinde 1988 ve 1996 yılında Karabük için iki imar planı daha hazırlanarak uygulanmıştır.

Karabük, fabrikanın getirdiği iktisadi fayda sağlayan bir faaliyet alanı olmasının yanı sıra, dönemin ideolojisinin ve fikirlerinin kentsel mekana aktarıldığı bir ortam olmuştur (Kaya, 2011: 63). Fabrika çalışanlarına barınma imkanının sağlanmasının yanında modern yapıları bir çevre içerisinde oluşturulan yaşam biçimi ile halka yeni modern anlayış benimsetilmek istenmiştir. Bu sebeple Karabük’ün Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık anlayışının ve Cumhuriyet ideolojisinin gelişiminin en iyi anlaşıldığı kentlerden biri olduğu söylenebilir.

20. yüzyılın ilk dönemlerindeki Türkiye’deki modern mimarlık dili kullanılarak tasarlanmış olan Yenişehir bölgesinde nitelikli örnekler yer almaktadır ve kent halkının belleğinde sosyal bir anı olmaktadır. Bu sebeple Karabük Yenişehir bölgesinin hem estetik hem kültürel değer kapsamında incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.1. KONUT YAPILARI

Fabrika çalışanlarının barınma problemi, Siedlung üslubu anımsatan bahçe içerisindeki konut alanları ile çözülmüştür. Genel müdür, müdür, mühendis, memur, ustabaşı gibi fabrika çalışanlarının sosyo-ekonomik düzeyine göre yapılan konut planlaması ile Yenişehir, çok fazla yapı örneğini aynı alan içerisinde barındıran bir mahalle olmuştur. Yenişehir Mahallesi'nin yüksek bölgelerine yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olan yönetici, memur, mühendis ve ustabaşı gibi fabrika çalışanlarının konutları ve yaşam alanları yerleştirilirken; tepeden aşağıya doğru sosyo-ekonomik düzey ile orantılı olarak diğer fabrika çalışanlarının konutları ve yaşam alanları yerleştirilmiştir (Özkan Altınöz, 2015a: 59) (Şekil 4.10). Yerleşkenin eteklerinde alt düzey işçiler için konut alanlarının planlandığı görülmektedir.

Şekil 4.10. Yenişehir'de arazideki konumlarına göre konutlar (Kaya, 2011).

KDÇF çalışanları, köylerden gelen işçilerden oluşmaktadır. Bu sebeple fabrika çalışanlarının tarım yapabileceği küçük bahçelere yer verilmiştir. “ekonomiklilik,

“işlevsellik” ve “verimlilik” düşünceleri ile oluşturulan konutların (Kaya, 2011) küçük olması ve bitişik nizamda uzun blok biçiminde yerleştirilmesi, ailelerin özel hayatını olumsuz etkilemiştir (Özkan Altınöz, 2015: 59). Jansen’in oluşturduğu ideal kent yerleşiminde cadde, sıra ev, yeşillik ve sonrasında diğer evlerin ve apartmanların bulunduğu sıralama, Karabük Demir Çelik Fabrikaları yerleşkesinin projelendirilmesinde de uygulanmıştır (Kaya, 2011: 83). Konutlar, çekirdek ailelerin asgari ihtiyacını karşılayacak biçimde düzenlenmiştir. Aynı zamanda konutların sabah ve akşam güneşini alması sağlanmıştır.

Yerleşkenin eteklerinde Yüzevler bulunmaktadır. Yüzevler ile Yenişehir Mahallesi’ndeki diğer konut ve apartmanların bulunduğu bölge arasında yeşil bir alan yer almaktadır. Geniş yeşillikler içerisinde bulunan Yenişehir Mahallesi’nde yayalar için geniş kaldırımlar, araçlar için asfalt ve geniş yollar tasarlanmıştır.

4.1.1. Yüzevler

Fabrika ve Yenişehir Mahallesi arasındaki Ergenekon Mahallesi’nde, alt düzey işçiler için planlanmış olan Yüzevler yer almaktadır. 1942 yılında yapımı tamamlanan bu konut grubu, 15 blok tek katlı sıra ev olarak planlanmıştır (Şekil 4.11). Yüzevler’deki bazı örneklerde 2 katlı yapılar da yer almaktadır ve bu konutlarda mutfak, bodrum katta bulunmaktadır (Çabuk, 2017: 74).

Şekil 4.11. İlk yıllarında (KDÇF Arşivi) ve yıkılmadan önce Yüzevler (THK Arşivi).

Yapımında kagir malzeme ve kiremit çatı kullanılan konutların ön ve arka tarafında küçük bahçeler bulunmaktadır (Şekil 4.12). Köyden kente gelen işçiler bu bahçeler ile

uğraşmışlardır ve işçiler modern yaşam biçimine daha kolay adapte olmuştur. Birçok konutta kuzey ve güneyden giriş sağlanmıştır (Kaya, 2011: 87). 72m² büyüklüğündeki 190 adet konutların her birinde 2 oda, 1 mutfak ve tuvalet bulunmaktadır. Yüzevler bölgesine kent meydanı yapılacağı gerekçesi ile 2010 yılının Şubat ayında konutlar belediye tarafından yıkılmıştır (Çabuk, 2017: 74).

Şekil 4.12. Yüzevler (Özkan Altınöz Arşivi ve Öktem, 2004: 99).

4.1.2. Dereevler

Alt düzey işçiler için yapılan konutlardan diğeri Yenişehir Mahallesi'nin doğusundaki dere kenarında bulunan Dereevler'dir. Yüzevler'deki gibi cephe ve sıraevler düzenine sahip olan, Siedlung üslubunu anımsatan Dereevler konut grubu içerisinde 163 konut bulunmaktadır. Bu bölgedeki konutlar kiremit çatılı, kagir yapı malzemesi ile yığma olarak inşa edilen ve bir ya da iki katlı yapılardır (Kaya, 2011: 88) (Şekil 4.13). Küçük bir bahçeye sahip olan konutların içerisinde 2 oda, 1 mutfak ve tuvalet bulunmaktadır. Dereevler, 2015 senesinde yıkılarak yerine yüksek katlı inşaatlar yapılmıştır (Çabuk, 2017: 74).

Şekil 4.13. 1940'lı yıllarda (KDCÇF Arşivi) ve yıkılmadan önce (Özkan Altınöz Arşivi) Dereevler.

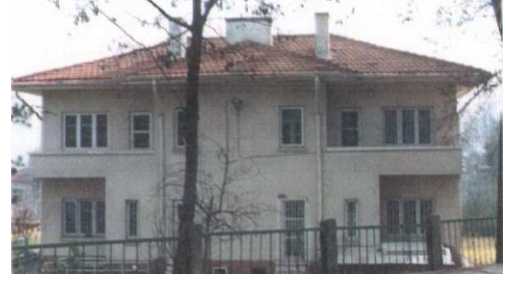
4.1.3. Genel Müdür Evleri ve Müdür Evleri

1939 senesinde 3 adet genel müdür evi, 16 adet müdür evi yapılmıştır. Bu konutlar, modernizm ilkeleri göz önünde bulundurularak kübik, sade ve işlevsel olarak tasarlanan yığma olarak inşa edilmiş iki katlı yapılardır. Konutların zemin katında oturma odası, yemek odası ve mutfak; birinci katında ise yatak odaları ve banyo yer almaktadır (Çabuk, 2017: 75). Mahallenin girişinde bulunan genel müdür evleri ve misafir evleri manzaraya hakim bir yerde konumlandırılmıştır. Fabrikaların üst düzey yöneticileri için yapılmış olan genel müdür evleri de bölgedeki diğer konutlar gibi bahçe konut tipolojisine sahiptir. Genel müdür evleri, modern mimarlık ilkeleri ile biçimlendirilmiş olup kübik yapı özelliği göstermektedir (Kaya, 2011: 93). Konutların girişi kolon üzerinde yer alan balkon ile vurgulanmıştır ve konuttaki diğer balkonlar da kolonlar üzerine yerleştirilmiştir. 220 m² büyüklüğe sahip olan müstakil ve dubleks konutların, sade ve yalın bir yapısı bulunmaktadır (Öktem, 2004: 107) (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Genel Müdür Evleri ön ve yan cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Genel müdür evlerinin yakınında müdür evleri (Şekil 4.15 ve Şekil 4.16) yer almaktadır. 100 m² büyüklüğünde kapalı alana sahip olan konutlara giriş, ön cephedeki verandadan sağlanmaktadır. Bahçesiyle birlikte toplam 140 m² kullanım alanına sahiptir. Müdür evlerinin sıra ev şeklinde konumlandırıldığı örnekleri de bulunmaktadır (Şekil 4.16). İkiz konut biçiminde tasarlanan yapıların yan yana gelen balkonlarının bulunduğu yerde mimari özelliklere zarar vermeyecek basit bir ayırıcı bölme yerleştirilmiştir (Öktem, 2004: 106).

Şekil 4.15. Müdür evleri ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020) ve arka cephe (Öktem, 2004:106).

Şekil 4.16. Sıra halindeki müdür evleri ön ve arka cephe (Öktem, 2004: 107).

4.1.4. Misafirhaneler

Misafirhaneler, üst düzey ziyaretçilerin konaklaması amacıyla yapılmıştır. Kübik ve prizmatik biçime sahip olan yapı, müstakil ve dubleks olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.17). Yapının ön cephesinde verandanın üzerinde bulunan ve çıkma yapan oda, kolon ile desteklenmiştir. Yan ve arka cephelerde çıkma bulunmamaktadır ve cephe düzeni farklı boyutlara sahip pencereler ile sağlanmıştır (Öktem, 2004: 107-108). Cephede merdiven aksı boyunca yapılan pencere ile merdiven aydınlatması sağlanmıştır.

Şekil 4.17. Misafirhane ön ve arka cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

4.1.5. amlık Evleri

Üst düzey fabrika çalışanları için Yenişehir Mahallesi'nin amlık bölgesinde 1939-1940 yıllarında yapılan “amlıkevleri”nin (Şekil 4.18) 1946 yılına ait halihazır haritalara göre 6 tipte (Şekil 4.20) toplam 73 adet inşa edildiği görülmektedir (abuk, 2017: 75)

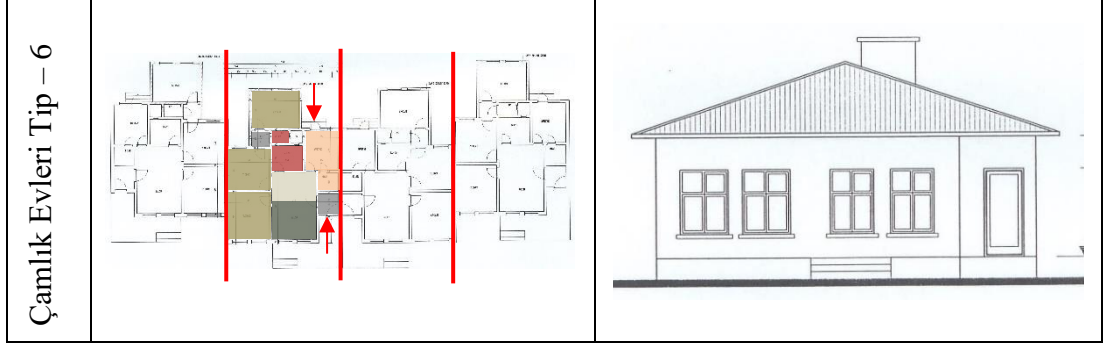
Şekil 4.18. İlk yıllarda (abuk, 2017: 76) ve günümüzde (THK Arşivi) amlık Evleri.

Şekil 4.19. amlıkevleri (Özkan Altınöz Arşivi).

Her yapıda iki adet konut bulunan U biçimli ve tek katlı yapılardır (Şekil 4.19). İkiz evlerin dışında 4 adet sıra evden oluşan çeşidi de bulunmaktadır (Şekil 4.21). 75 m² kullanım alanına sahip olan Çamlıkevleri, iki odalı ya da üç odalı olarak planlanmıştır. Zaman içerisindeki ihtiyaçlar dahilinde konutlara ek oda ve ıslak hacim eklenerek konutlar genişletilmiştir. Ön cephe, oda, yaşam alanı ve antre birimleri sebebiyle 6 parçaya ayrılmıştır (Öktem, 2004: 101). İşçi evlerine göre daha geniş konutlardır (Kaya, 2011: 90). Konutlara bir verandadan girilmektedir ve giriş, beton kolon ile vurgulanmıştır. amlıkevleri içerisindeki her bir konut geniş bahçeler içerisinde yer almaktadır (abuk, 2017: 75). Yapıların tek katlı ve bahçeli olarak yapılması, aile hayatına önem verildiğini göstermektedir (Özkan Altınöz, 2015a: 59).

	Planlar	Cepheleer
Çamlık Evleri Tip – 1		
Çamlık Evleri Tip – 2		
Çamlık Evleri Tip – 3		
Çamlık Evleri Tip – 4		
Çamlık Evleri Tip – 5		

Oda	Yemek Odası	Oturma Odası	Hol
Mutfak	Islak Hacim	Gömme Dolap	

Şekil 4.20. Çamlık Evleri Tip 1, 2, 3, 4, 5, 6 planlar ve cepheler (Karabük Belediyesi).

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.21. a) Çamlık Evleri Tip – 1 ön cephe (Öktem, 2004: 101), b) Çamlık Evleri Tip – 2 ön cephe (Öktem, 2004: 101), c) Çamlık Evleri Tip – 4 ön cephe (Öktem, 2004: 103).

1945 senesine gelindiğinde Karabük Demir Çelik Fabrikaları'nda çalışan evli işçilerin %40 kadarı aileleri ile beraber Yenişehir Mahallesi'ne yerleşmiştir. Fabrikada çalışan bekar işçilerin barınma ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması için ise Bekar Lojmanları ve İşçi Pavyonları oluşturulmuştur (Çabuk, 2017: 76).

4.1.6. Memur Evleri

Üst düzey memurlar için yapılmış olan “memur evleri”, tek katlı ikiz ev biçimlidir, bahçe içerisinde yer almaktadır ve 90, 95, 100 m²lik farklı planlara sahiptir (Şekil 4.22). Bu konutlar, modern mimarlık ilkelerini yansıtan kübik yapılardır. Oda, yaşam alanı ve antre gibi birimlerin cepheye yansması ile cepheler biçimlendirilmiştir (Şekil 4.23). Çamlık evlerinden önce inşa edilen Memur evleri, Çamlık evleri ile benzerlik göstermektedir (Öktem, 2004: 105).

	Planlar	Cepheler
Memur Evleri Tip – 1		
Memur Evleri Tip – 2		
Memur Evleri Tip – 3		
Memur Evleri Tip – 4		

	Oda		Yemek Odası		Oturma Odası		Hol
	Mutfak		Islak Hacim		Gömmе Dolap		

Şekil 4.22. Memur Evleri Tip 1, 2, 3, 4 planlar ve cepheleer (Karabük Belediyesi).

(a)

(b)

Şekil 4.23. a) Memur Evleri Tip – 1 ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020), b) Memur Evleri Tip – 4 ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

4.1.7. Memur Apartmanları

1945-1954 senelerinde ve yığma inşaat tekniği ile 20 adet 3 katlı apartman konutları olan “memur apartmanları” yapılmıştır. 4 farklı tipte (Şekil 4.24) oluşturulan memur apartmanları, müdür evlerinden sonra en nitelikli yapılardır (Çabuk, 2017: 75). Memur apartmanlarının her bir dairesinin içerisinde 2 yatak odası, oturma ve yemek odası bulunmaktadır. Bu yapıların cephelerinde, yer alan yatay ve dikey hatlardaki sade ve modern çizgilerin yanı sıra yapıların iç mekanında da modern elemanlar bulunmaktadır. Yapının ilk örneklerinde dairesel pencereler kullanıldığı bilinmektedir (Öktem, 2004: 110).

(a)

(b)

(c)

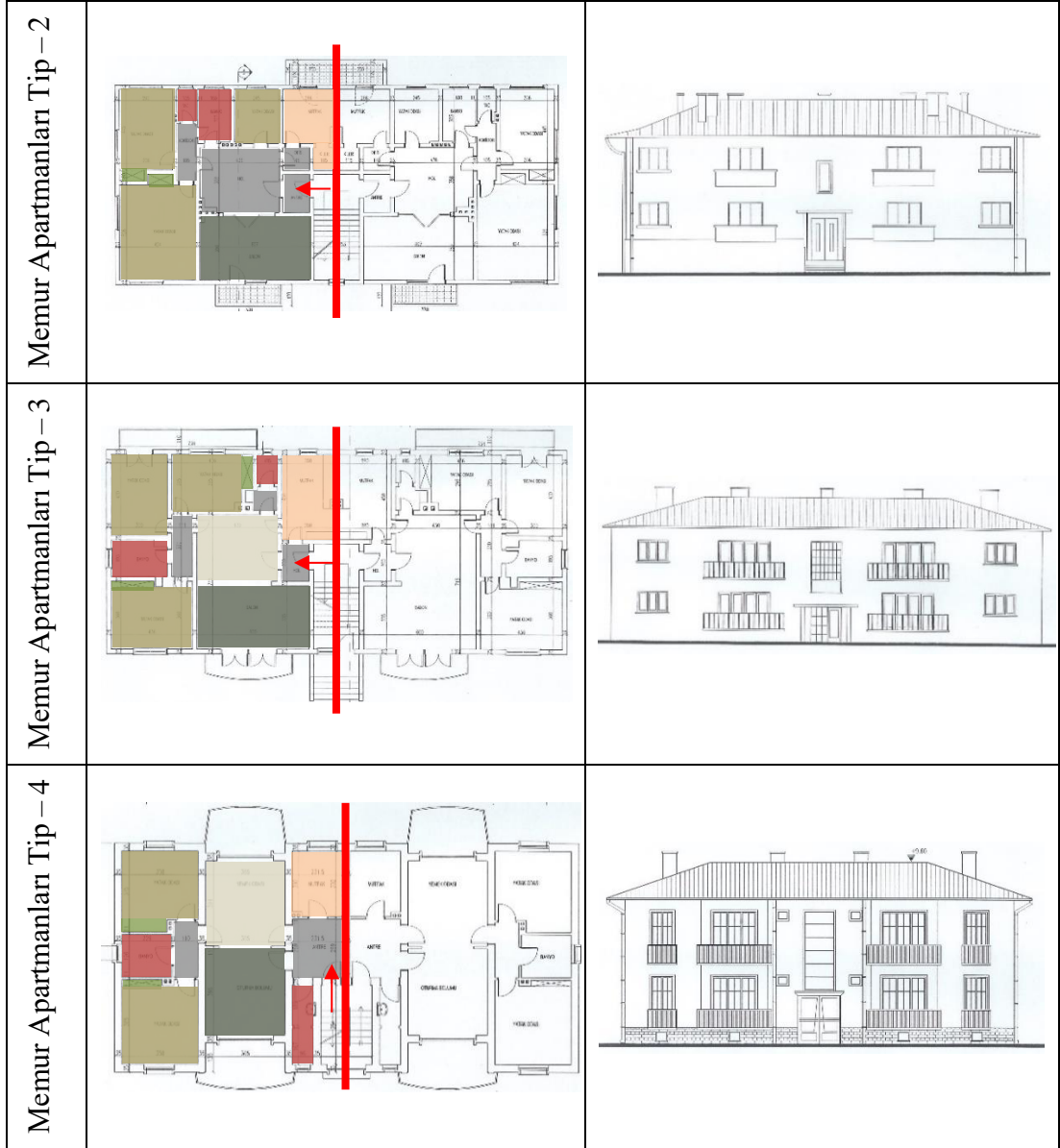

(d)

Şekil 4.24. a) Memur Apartmanları Tip-1 ön ve arka cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020), b) Memur Apartmanları Tip-2 ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi), c) Memur Apartmanları Tip-4 ön cephe (Özkan Altınöz Arşivi), d) Memur Apartmanları Tip – 3 ön ve arka cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Memur apartmanları 2 yatak odası, yemek ve oturma odası bulunan dairelerden oluşmaktadır (Şekil 4.25). Antreden odalara geçişte iki adet kapı yer almaktadır ve bu kapılardan biri oturma odasına diğeri yemek odasına açılmaktadır. Oturma odası ve yemek odası salamanje olarak tasarlanmıştır. Bu iki bölümden ön ve arka cephelerdeki balkonlara çıkılmaktadır. Oturma odası ve yemek odası bölümünden doğru yatak odalarının bulunduğu koridora geçilmektedir. İki yatak odasının arasında banyo yer almaktadır ve odalara gömme dolap yerleştirilmiştir. Fabrikanın ürettiği apartmanların plan şeması genellikle bu şekilde oluşturulmuştur. Cephedeki sade, yalın ve modern biçimler evlerin iç mekan düzenindeki donatılarda da bulunmaktadır (Öktem, 2011: 111). Bu apartmanlardaki merdiven aksı ön cephelerdeki cam yüzeyle aydınlatılmaktadır (Şekil 4.24). Tip – 4’te yer alan yapının ön cephesindeki pencereler, Fransız balkon biçiminde düzenlenmiştir. Sade ve yalın bir biçimde düzenlenen ön cephede balkonlar içe çekilmesi ile kademelenme oluşturularak form belirlenmiştir.

	Planlar	Cephe
Memur Apartmanları Tip – 1		

Oda	Yemek Odası	Oturma Odası	Hol
Mutfak	Islak Hacim	Gömme Dolap	

Şekil 4.25. Memur Apartmanları Tip 1, 2, 3, 4 planlar ve cepheler (Karabük Belediyesi).

4.1.8. İşçi Pavyonları

Fabrikalarla birlikte inşa edilen ilk yapılardan olan İşçi Pavyonları, tek katlı ince uzun yapılar olarak konumlandırılmıştır. Günümüzde işçi pavyonları yıkılmıştır. Yıkılan son örneğinin yerine yine tek katlı bir yapı inşa edilmiştir. Bekar işçiler için yapılmış

olan yapılar, sonrasında ailelerin yaşayacağı şekilde düzenlenmiştir (Kaya, 2011: 89). Şekil 4.26’da görülen yapı, günümüzde Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.26. İşçi Pavyonu (Öktem, 2004).

4.1.9. Bekar Lojmanları

Üst düzey bekar mühendis ve memurlar için tasarlanan Bekar Lojmanları (Şekil 4.27 ve Şekil 4.28) içerisinde mutfak bulunmamaktadır (Öktem, 2004: 109). Lojmanların yemekhaneyi de içerisinde barındıran sosyal binanın yakınında konumlandırılması ile bekar işçilerin yemek ihtiyacı bu binadan sağlanmıştır (Kaya, 2011: 95). Bu mekanlar bekar fabrika çalışanlarının dayanışma ve etkileşim alanları olmuştur.

Şekil 4.27. Bekar Lojmanları Tip – 1 ön ve arka cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020)

Şekil 4.28. Bekar Lojmanları Tip – 2 ön (Öktem, 2004: 108) ve arka cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara geçmesi ile her alanda radikal değişiklikler yapılmıştır. Sümerbank tarafından Karabük Demir Çelik Fabrikaları için hazırlanan konut politikaları yeniden düzenlenmiştir. Bu değişiklikler ile birlikte Yenişehir Mahallesi'nde bahçe içerisindeki 1 veya 2 katlı konut tipolojisi bırakılarak 4 katlı apartmanlar yapılmaya başlanmıştır (Çabuk, 2017: 76). Sonrasında 4 katlı apartman yapıları inşa edilene kadar 3 kattan yüksek konut yapılmama ilkesine uyulmuştur (Öktem, 2004: 87). Çok katlı konut politikası ile yapılmış olan 38 evler, Beyaz Apartmanlar, Kübanalar betonarme sistem ile yapılan inşaat uygulamasına geçişin örnekleri olmuştur.

4.1.10. 38 Evler

1952 yılında 3 ve 4 katlı bloklar şeklinde yapılan 38 evler (Şekil 4.29), 70 m² lik 38 adet daireden oluşturulmuştur. Eğimli araziye yerleştirilmiş olan apartmanlara giriş köprü ile sağlanmaktadır. Yapının karakteri, Bauhaus ve De Stijl mimarlık üsluplarında kullanılan düzenleme biçimi ile oluşturulmuştur. Uzun bir cephesi bulunan apartmanda düz yüzeylerden çıkan yatay yüzeyler olan balkonlar ve duvar boyunca devam eden pencereler dikkat çekmektedir (Şekil 4.29). Cephede merdiven aksı boyunca aydınlatma penceresi yerleştirilmiştir.

Şekil 4.29. 38 Evler (THK Arşivi ve Özkan Altınöz Arşivi).

Konutların planları incelendiğinde, holün etrafına mutfak, ıslak hacim ve salon birimlerinin yerleştirildiği görülmektedir. Holün karşısındaki kapı ile yatak odaları ve banyonun olduğu bölüme geçilmektedir. Bu konutlar, 2012 yılının ocak ayında yıkılmıştır (Öktem, 2004: 113).

4.1.11. Beyaz Apartmanlar

Karabük Demir Çelik Fabrikaları mimarı olan Münci Tangör tarafından Beyaz Apartmanlar (Şekil 4.30) tasarlanmıştır. 4 katlı olan apartmanın cephesine merdiven aksı boyunca beton ızgaralar yapılmıştır. Yapıda kullanılan boydan pencerelerin önüne Fransız balkon yerleştirilmiştir. Oturma ve yemek odalarının olduğu bölümde ön ve arka cepheye bakan iki adet balkon bulunmaktadır. Balkonların bulunduğu bölgede yapı duvarının iç kısma çekilmesi ile kütle hareketi sağlanmıştır.

Şekil 4.30. Beyaz Apartmanlar ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

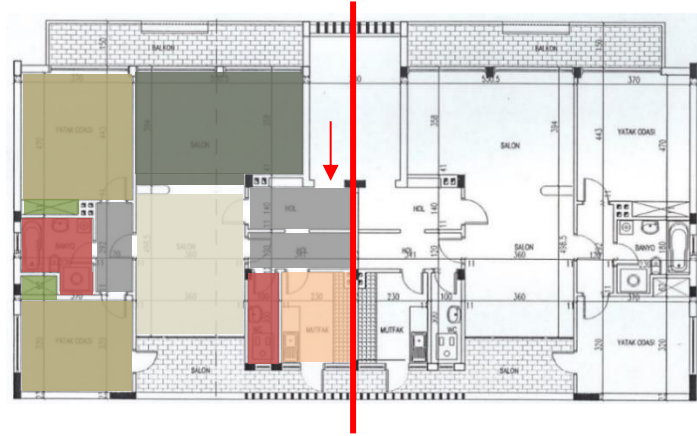
4.1.12. Kübana Apartmanları

Tasarım ve inşaa süreci 1954-1960 yılları arasında gerçekleştirilen Kübana Apartmanları (Şekil 4.31), yine Münci Tangör tarafından projelendirilmiştir. Üst düzey memur ve mühendisler için 4 katlı ve 8 dairesi olarak tasarlanan Kübanalar, modernliği ve çağdaşlığı sembolize eden apartmanlaşmanın bir yansımasıdır. Bu yapılar, araç yolu üzerinde yer almaktadır ve yol boyunca duvar etkisi oluşturmaması amacıyla yapılar öne ve arkaya kaydırılarak yerleştirilmiştir. Kübanaların cepheleri mavi-yeşil mozaik ile kaplanmıştır ve cephede olduğu gibi iç mekânında da mozaik kaplamalar bulunmaktadır. Aynı zamanda apartmanın cephelerindeki merdiven aksı dikey ızgaralar ile vurgulanmıştır. Balkon parapeti ile döşeme arasında bulunan küçük boşluk ile cephede yatay hareket elde edilmiştir. Bu yatay yüzeyler, merdiven aksındaki dikey ızgaralar ile uyum göstermektedir. Cephede bulunan yatay-dikey

ızgaralar ile hareketlilik sağlanmıştır. Boydan pencere bulunan cephelerde yatak odasına denk gelen ön cephede metal dekoratif öge kullanılmıştır. Bu öge, yatak odasının mahremiyetini sağlayan bir filtre görevi görmektedir. Arka cephede ise yatak odası, mutfak ve yemek odasını bağlayan bir balkon bulunmaktadır. Bu balkon üzerinde mutfak kısmının ve tuvalet camının görüntüsü, yine ince kesitli dikey beton ızgaralar ile gizlenmiştir (Öktem, 2004: 114). Günümüzde ise Kübanaların cepheleri gri ve sarı renge boyanmıştır.

(a)

Oda	Yemek Odası	Oturma Odası	Hol
Mutfak	Islak Hacim	Gömme Dolap	

(b)

Şekil 4.31. a) Kübana Apartmanları ön ve arka cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020), b) Kat planı (Karabük Belediyesi).

Yapının planında (Şekil 4.31) antreden mutfak bölümüne ve salona geçişlerin olduğu görülmektedir. Oturma ve yemek odası arasında aydınlatma elemanları, raf ve saksılık

olan bir eleman yerleştirilerek odalar birbirinden ayrılmıştır. Oturma ve yemek odasının her iki yönünde de boydan pencereler yer almaktadır ve pencereler balkona açılmaktadır. Bu bölümden yatak odalarının olduğu koridora geçilir. Koridor üzerinde iki yatak odası ve yatak odalarının arasında bir banyo bulunmaktadır.

Kübanalar ve Beyaz Apartmanlar tasarım ilkeleri bakımından birbiri ile benzerlik göstermektedir. Cephe girişinin ve merdiven boşluğunun dikey beton ızgaralar ile ön plana çıkarılması benzer mimari yaklaşımın sonucudur. Metal ve beton malzemedan yapılmış olan dikey ızgaralar ile yapıda dinamizm sağlanmıştır. Bu elemanlar ile cephedeki döşemeler ve pencerelerin yatay etkisi azaltılarak cephede dengeli bir yatay ve dikey etki meydana gelmiştir.

4.1.13. Yetmişevler

Yenişehir'deki diğer bir konut yerleşimi uygulaması, 170 konut olarak tasarlanan ancak 1957 yılında sadece 70 konutun inşa edilebilen Dereevler yakınındaki "Yetmişevler" projesidir. (Şekil 4.32) Bu konutlar, 2011 senesinin aralık ayında yıkılmıştır.

Şekil 4.32. Yetmişevler (Özkan Altınöz Arşivi).

Yenişehir'de, 1950 senesi sonrasında inşa edilen 4 ve 5 katlı apartmanlar dışında, bahçe içerisinde 1 ya da 2 katlı konutlara sahip olan düşük yoğunluklu bir çevre ile karşılaşmaktadır. Yenişehir Mahallesi, dönemi içerisinde güzel ve canlı bir çevreye sahip olan bir bahçe şehir örneği olmuştur. "Modern kent kültürü" oluşturulmak istenen mahallede, Sümerbank tarafından oluşturulan Kayseri, Nazilli gibi

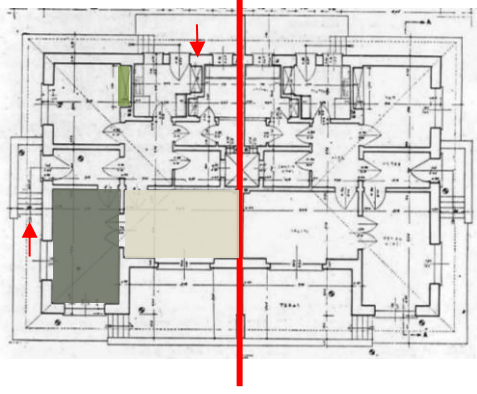
fabrikalardan çok daha fazla barınma ve sosyal imkanlar oluşturulmuştur. Böylelikle hem fabrika çalışanlarının eski sosyal yaşamlarına olan özlemi en aza indirilmiş hem de Karabük'ün şehirleşmesine örnek olabilecek bir işçi yerleşkesi oluşturulmuştur (Çabuk, 2017: 79).

4.1.14. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar

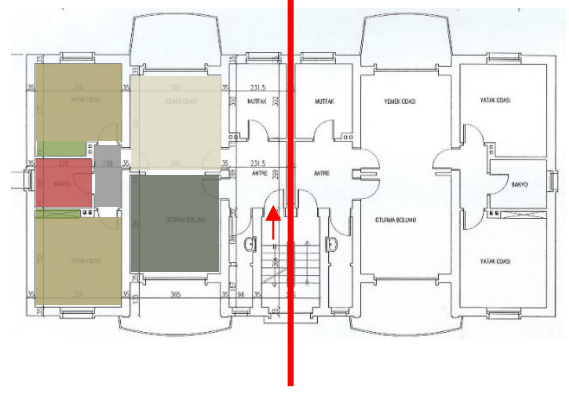
İkiz dairelerden oluşan ve müstakil bir yapı olan Çamlıkevleri ve Memurevleri'nin birçok tipi bulunmaktadır. Bu çerçevede Arkitekt dergisindeki D. L. İ. U. M. Memur Evleri Projesi (1941: 249), Adana'da Ucuz Evler Mahallesi (1939: 33-36), Bir "Çifttev" Projesi Etüdü (1940: 19), Bir Memur Evi Tip Projesi (1944: 45-46) makalelerinde bulunan konut projeleri ile Yenişehir'deki Çamlıkevleri ve Memurevleri'nin benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Arkitekt dergisinde yer alan "D. L. İ. U. M Memur Evleri (İsimsiz, 1941b: 249)" makalesinde yer alan konut projesinde (Şekil 4.33) konutların müstakil ikiz ev olarak planlandığı görülmektedir. Hole açılan ana giriş ve mutfığa açılan servis girişi olmak üzere yapının iki girişi bulunmaktadır. Oturma odasından yemek odasına bir kapı ile geçilmektedir. Bu konutlarda yemek alanının salomanje olarak tasarlandığı görülmektedir. Aynı şekilde dergide yer alan "Bir "Çifttev" Projesi Etüdü (Kömürcüoğlu, 1940: 19)" makalesindeki konutta da oturma odası ve yemek odası arasındaki bağlantı göze çarpmaktadır (Şekil 4.35).

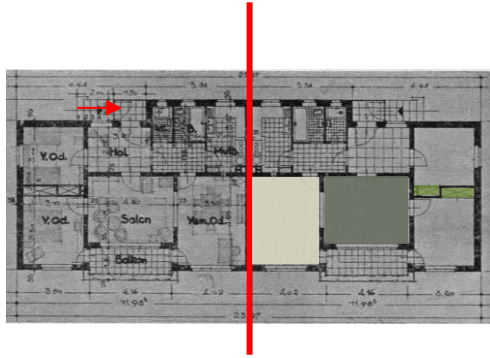
Yenişehir'deki Memur Apartmanları Tip-4'te (Şekil 4.34), Beyaz Apartmanlar'da ve Kübanalar'da da (Şekil 4.36) oturma ve yemek fonksiyonlarının ayrı ayrı salomanje olarak çözümlendiği görülmektedir. Bu konutlarda yaşam alanı ve yatak odaları bir kapı ve koridor ile birbirinden ayrılmaktadır. Koridor üzerinde iki yatak odası arasında bir banyo yerleştirilmiştir. Yatak odası ile yaşam alanının ayrıldığı diğer bir örnek de Arkitekt dergisindeki "Tip Evlere Doğru (Uysal, 1944: 284-285)" isimli makalede yer alan Yapı Kredi Bankası'nın ev planında (Şekil 4.37) ve "Bir Memur Evi Tip Projesi (Mortaş, 1944: 45-46)" isimli makaledeki konut örneğinde (Şekil 4.38) görülmektedir. Yenişehir'deki örneklerde olduğu gibi yatak odaları arasında banyo bulunmaktadır.

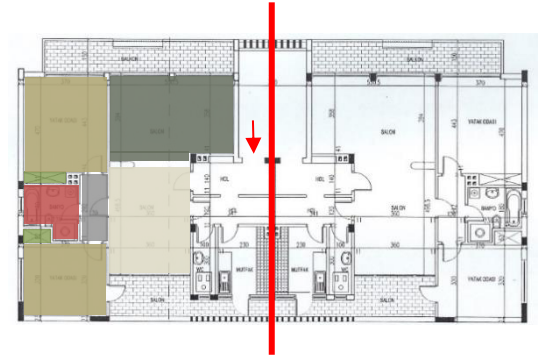
Şekil 4.33. D. L. İ. U. M. Memur Evleri Çift Ev planı (İsimsiz, 1941b: 249).

Şekil 4.34. Memur Apartmanları Tip – 4 plan (Karabük Belediyesi).

Şekil 4.35. Bir Çift Ev Projesi Etüdü (Kömürcüoğlu, 1940: 19).

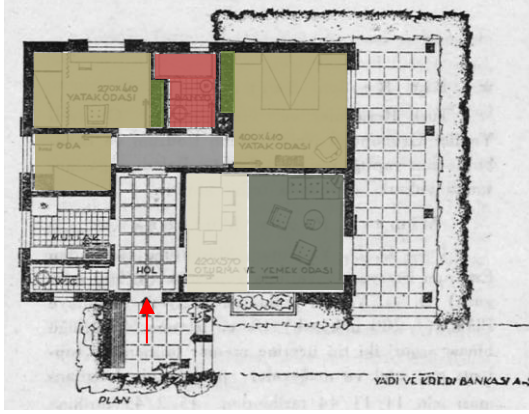

Şekil 4.36. Kübana Apartmanları daire planı (Karabük Belediyesi).

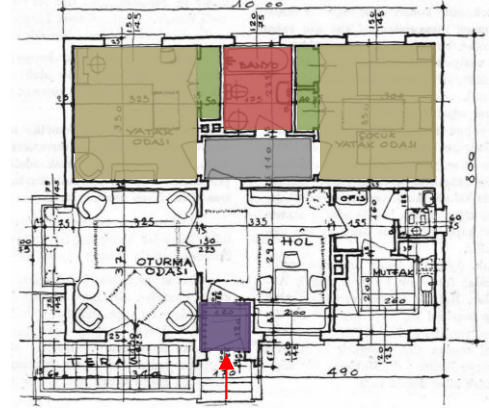
Oda	Yemek Odası	Oturma Odası	Hol
Mutfak	Islak Hacim	Gömme Dolap	

“Bir Memur Evi Tip Projesi” isimli makaledeki konut örneğinde (Şekil 4.53) girişte bir rüzgarlığın bulunduğu görülmektedir. Makalede, tip projesi düşünülen konutun temelini kireç harçlı taş duvar, taşıyıcı ve bölücü duvarlarının ise tuğla örülmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda zeminin mozaik yapılmasının uygun olduğu ancak yatak odalarının zemininin ahşap yapılabileceği belirtilmiştir. Tavanda bağdadi üzerine kırıktı sıva kullanılması ve çatının da ahşap üzeri kiremit döşenmesi gerektiğinden söz edilmiştir (Mortaş, 1944: 45-46). Yenişehir Mahallesi’ndeki Dereevler konutları, Yüzevler konutları, genel müdür evleri, müdür evleri, misafirhane, memur evleri ve memur apartmanları da Arkitekt dergisi makalesinde geçtiği gibi yığma inşaat tekniği ile kagir malzeme kullanılarak inşa edilmiştir ve

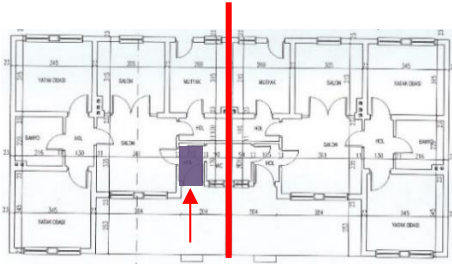
çatılarına kiremit döşenmiştir. Aynı zamanda Memur Evleri Tip-1,2,3, Çamlık Evleri Tip-3'te (Şekil 4.39) ve genel müdür evlerinde rüzgarlık kullanımına rastlanmaktadır.

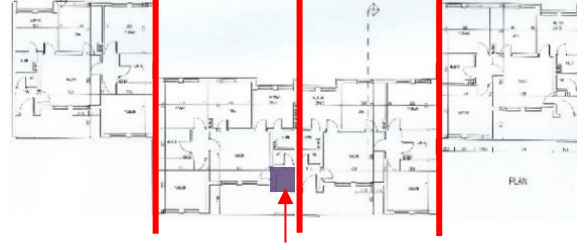
Şekil 4.37. Yapı Kredi Bankası ev planı (Uysal, 1944: 284-285).

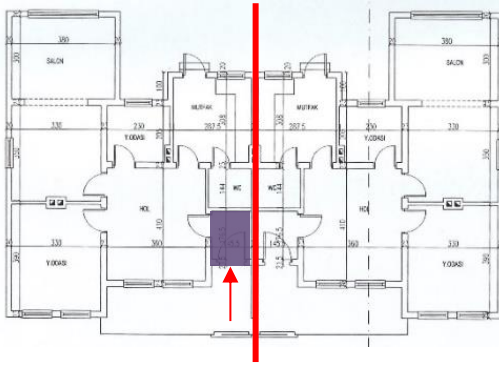
Şekil 4.38. Bir Memur Evi Tip Projesi (Mortaş, 1944: 45-46).

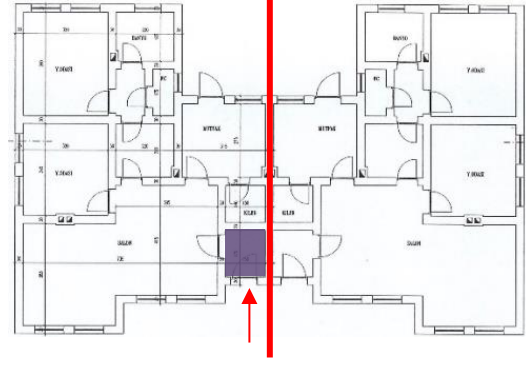
(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 4.39. a) Memur Evleri Tip – 1 plan (Karabük Belediyesi Arşivi), b) Memur Evleri Tip – 2 plan (Karabük Belediyesi Arşivi), c) Memur Evleri Tip – 3 plan (Karabük Belediyesi Arşivi), d) Çamlık Evleri Tip – 3 plan (Karabük Belediyesi Arşivi).

Oda	Yemek Odası	Oturma Odası	Hol
Mutfak	Islak Hacim	Gömme Dolap	Rüzgarlık

Arkitekt dergisindeki “Ankara Tasarruf Evleri Kooperatifi (Mortaş, 1943: 76-79)” isimli makalede 3 tip dubleks müstakil konuta yer verilmiştir. Yenişehir’deki genel müdür evleri de Ankara Tasarruf Evleri gibi dubleks müstakil ve tekil konut olarak tasarlanmıştır. Ankara Tasarruf Evleri Projesi konut örnekleri ile Karabük Yenişehir’deki genel müdür ve müdür evleri plan ve cephe bakımından birbiri ile benzerlik göstermektedir. Ankara Tasarruf Evleri Projesi konutlarında (Şekil 4.40) ön ve arka cephede zemin kattaki terasın üzerinde bir balkon olduğu görülmektedir ve dikdörtgen balkon, çıkma yaptığı iki köşeden kolon ile desteklenmektedir. Aynı şekilde Yenişehir’deki genel müdür evlerinde (Şekil 4.41) çıkma yapan balkonun köşelerinden kolon ile desteklendiği görülmektedir. Diğerlerinden farklı olarak Yenişehir’deki müdür evleri ikiz konut olarak tasarlanmıştır. Ankara Tasarruf Evleri’nde grobeton üzerine taş duvar ile temel ve bodrum oluşturulmuştur. Zemin kat ve birinci katın taşıyıcı ve bölücü duvarları tuğla ile örülmüştür. Döşemelerde ve saçaklarda betonarme malzeme kullanılmıştır. Çatı ise ahşap üzerine kiremit ile örtülmüştür (Mortaş, 1943: 76-79). Karabük’teki genel müdür evleri ve müdür evlerinde de aynı inşaat tekniği ve malzemeleri kullanılmıştır.

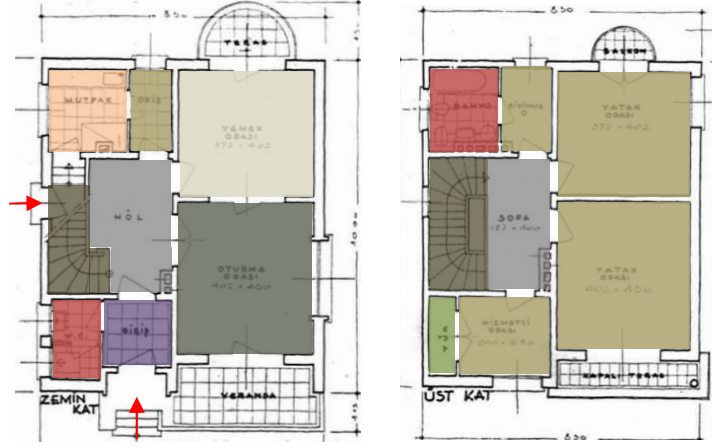

Şekil 4.40. Ankara Tasarruf Evleri Projesi Tip I ve II ön görünüş (Mortaş, 1943: 76-79).

Şekil 4.41. Genel Müdür Evi ön görünüş (Karabük Belediyesi).

Ankara Tasarruf Evleri Projesi Tip I ve Tip II’de (Şekil 4.42 ve Şekil 4.43) ve genel müdür evlerinde (Şekil 4.44) giriş verandasının ardından rüzgarlık ile hole ulaşılır ve zemin katta birbiri ile bağlantılı olan yemek ve oturma odası bulunmaktadır. Ana girişin dışında mutfağa bağlanan bir servis girişi yer almaktadır. Yemek odası, salomanje olarak ayrı bir birim içerisinde çözümlenmiştir. Her iki örnekte de zemin kattan birinci kata dengelenmiş merdiven ile ulaşılır. Zemin kat yaşam alanı, birinci kat yatak odaları için ayrılmıştır. Birinci katta üç adet yatak odası bulunmaktadır.

Şekil 4.42. Ankara Tasarruf Evleri Projesi Tip I zemin kat ve birinci kat planı (Mortaş, 1943: 76-79).

Şekil 4.43. Ankara Tasarruf Evleri Projesi Tip II zemin kat ve birinci kat planı (Mortaş, 1943: 76-79).

Şekil 4.44. Genel Müdür Evi zemin kat ve birinci kat planı – Karabük/Yenişehir (Karabük Belediyesi).

Oda	Yemek Odası	Oturma Odası	Hol	Merdiven
Mutfak	Islak Hacim	Gömmе Dolap	Rüzgarlık	

Nizamettin Hüsni, Arkitekt dergisindeki 1933 yılındaki “Ev Projesi (1933a: 55)” isimli makalesinde Kadıköy’de bahçe içerisinde dubleks olarak tasarladığı yapıdan bahsetmiştir (Şekil 4.45). Bu projedeki planın benzerinin Yenişehir’deki müdür evlerinde aynalanmış olarak ikiz ev biçiminde uygulandığı görülmektedir (Şekil 4.46). Zemin kat yaşam alanı, birinci kat yatak odaları için ayrılmıştır. Her iki örnekte de ana giriş ve servis girişi bulunmaktadır ve zemin katta yemek odası ile oturma odası birbiri ile bağlantılıdır. Mutfak ve yemek odası birbirine yakın olarak konumlandırılmıştır. Zemin kattan birinci kata merdiven ile çıkılmaktadır, yatak odaları ve banyo birinci katta yer almaktadır. Makalede geçen ev projesinin döşemelerinde betonarme; bodrum duvarlarında taş; çatı iskeletinde ahşap; çatı örtüsünde kiremit malzeme kullanılmıştır. Yenişehir’deki müdür evlerinde de aynı inşaat sistemi ve malzemeleri uygulanmıştır.

Şekil 4.45. “Ev Projesi” zemin kat ve birinci kat planı(Nizamettin Hüsni, 1933a: 55).

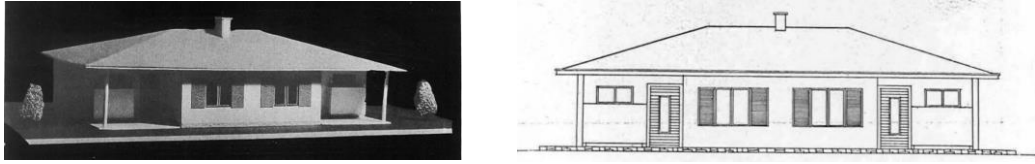

Şekil 4.46. Müdür Evi zemin kat ve birinci kat planı (Karabük Belediyesi).

Oda	Yemek Odası	Oturma Odası	Hol	Merdiven
Mutfak	Islak Hacim	Gömme Dolap	Rüzgarlık	

Yukarıda Arkitekt dergisinden verilen konut örneklerinde de görüldüğü üzere, konutlarda gömme dolaplar yaygın olarak kullanılmaktadır. Yenişehir Mahallesi'ndeki Kübanalar, Beyaz Apartmanlar, Müdür Evleri ve Memur Apartmanları'nda da gömme dolaplar bulunmaktadır.

Seyfi Arkan'ın Arkitekt dergisindeki “Adana'da Ucuz Evler Mahallesi (Arkan, 1939: 33-36)” isimli makalesinde bahçe içerisinde yer alan projelerin müstakil ve tekil olan 3 tip, sıraev olan 2 tip projesi bulunmaktadır. Adana'da planlanan evlerin A tipi (Şekil 4.47), Yenişehir'deki Çamlık Evleri Tip-4 (Şekil 4.48) ile benzerlik göstermektedir. İkiz dairelerden oluşan her iki yapıda da giriş verandası bulunmaktadır ve giriş verandasında yer alan kolon, girişi vurgulamaktadır.

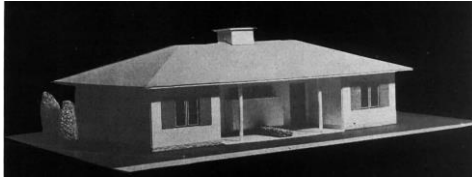
Şekil 4.47. Adana'da Ucuz Evler Mahallesi Tip A maketi ve ön cephe çizimi (Arkan, 1939: 33-36)

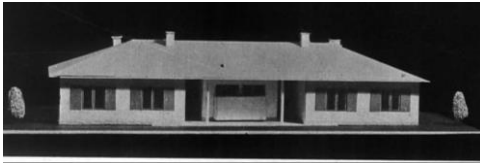
Şekil 4.48. Çamlık Evleri Tip – 4 ön cephe fotoğrafı (Öktem, 2004: 103) ve çizimi (Karabük Belediyesi Arşivi)

Adana'da planlanan evlerin B tipi ve C tipi, “D. L. İ. U. M. Memur Evleri (İsimsiz, 1941b: 249)” (Şekil 4.55) ve “Bir “Çiftv” Projesi Etüdü (Kömürcüoğlu, 1940: 19)” (Şekil 4.53) makalelerinde görülen konutların arka cephesi ile Yenişehir'deki Çamlık Evleri Tip-1, 3 (Şekil 4.50 ve Şekil 4.52) ve Memur Evleri Tip-1, 3, 4 (Şekil 4.54 ve Şekil 4.56) benzerlik göstermektedir. Hem yukarıda bahsi geçen Arkitekt dergisi makalelerindeki konutlar hem de aşağıda verilen konutlar, bir bahçe içerisinde müstakil ve tek katlı ya da dubleks olarak tasarlanan ikiz yapılardır. Adana'daki evlerin B ve C tipi (Şekil 4.49 ve Şekil 4.51) ile aşağıda incelenen konutların giriş verandaları, yandaki daireye bitişik olarak tasarlanmıştır. D. L. İ. U. M. Memur

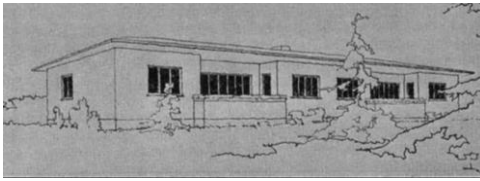
Evleri'nin arka cephesindeki balkon da yan daireye bitişik olarak konumlanmıştır ve Yenişehir'deki verandalardaki gibi iki daire arasında balkonda bölücü duvar kullanılmıştır. Bir "Çift ev" Projesi Etüdü'nde ise iki dairenin açık alanının birbirinden ayrılması işlemi arka cephedeki balkonlar arasına oda konulması ile sağlanmıştır. Arkitekt dergisindeki örnekler ile Yenişehir'deki konutların pencere tipleri ve kapı tipleri birbiri ile benzerlik göstermektedir.

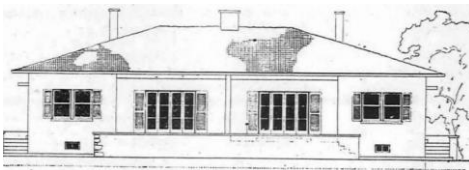
Şekil 4.49. Adana'da Ucuz Evler Mahallesi Tip B maketi (Arkan, 1939: 33-36).

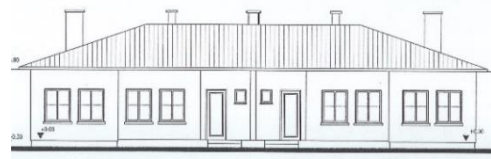
Şekil 4.51. Adana'da Ucuz Evler Mahallesi Tip C maketi (Arkan, 1939: 33-36).

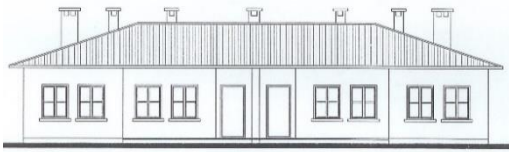
Şekil 4.53. Bir "Çift ev" Projesi Etüdü arka cephe (Kömürcüoğlu, 1940: 19).

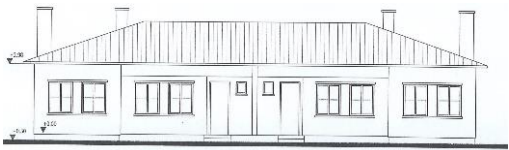
Şekil 4.55. D. L. İ. U. M. Memur Evleri arka cephesi (İsimsiz, 1941b: 249).

Şekil 4.50. Çamlık Evleri Tip-1 ön cephe (Karabük Belediyesi).

Şekil 4.52. Çamlık Evleri Tip-3 ön cephe (Karabük Belediyesi).

Şekil 4.54. Memur Evleri Tip-1 ön cephe (Karabük Belediyesi).

Şekil 4.56. Memur Evleri Tip-3 ön cephe (Karabük Belediyesi).

Arkitekt dergisinde geçen “Feneryolu’nda Bir Ev (Denktaş, 1937: 240)” isimli makalede fotoğrafı verilen konut projesinde (Şekil 4.57) ve Yenişehir’deki misafirhane yapısının ön cephesinde (Şekil 4.58) verandanın üzerine çıkma yapan bir oda görülmektedir. Bu kapalı çıkma, kolon ile desteklenmiştir. Yapılar kübik ve prizmatik bir biçime sahiptir. Yapıların pencere ve kapı tipolojisi birbiri ile benzerlik göstermektedir.

Şekil 4.57. Feneryolu’nda Bir Ev
(Denktaş, 1937: 240).

Şekil 4.58. Misafirhane ön cephe
(Ulusoy Evlekoğlu
Arşivi, 2020).

Arkitekt dergisindeki “İstanbul Şenesen Evler Yapı Kooperatifi Mahallesi (Femir vd., 1952: 167-173)” isimli makalede “F Tipi” evlerden birinin görüntüsü verilmiştir (Şekil 4.59). Fotoğrafta görülen balkonun iki tarafında dikey metal ızgaralar, Yenişehir’deki Kübanalar’daki balkonlardaki dikey metal ızgaralar ile benzerlik göstermektedir (Şekil 4.60). Her ikisinde de pencerenin ön kısmına yerleştirilen metal ızgaraların evin içerisindeki mahremiyeti artırmak amacıyla yapıldığı düşünülebilir. Aynı zamanda bu dikey elemanlar, cephelerde kullanılan yatay elemanlar ile yatay-dikey dengesinin sağlanması amacıyla uygulanmaktadır.

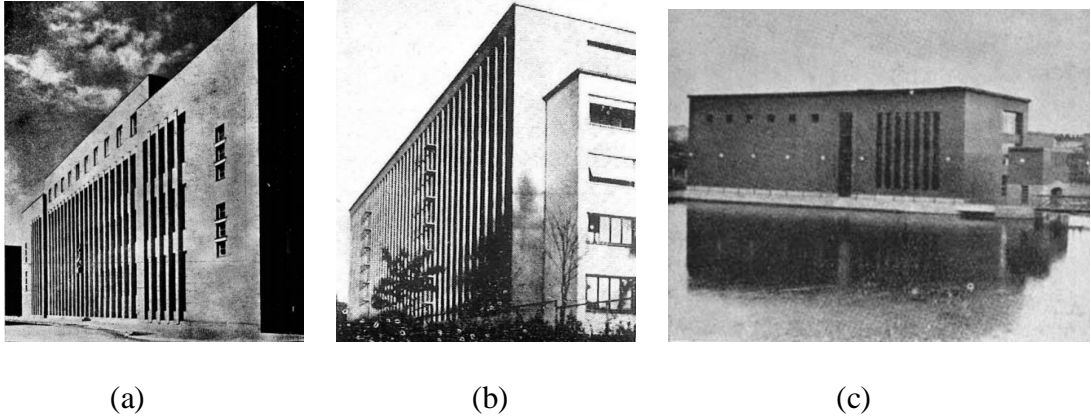

Şekil 4.59. İstanbul Şenesen Evler Yapı
Kooperatif Mahallesi, F Tipi
(Femir vd., 1952: 167-173).

Şekil 4.60. Kübana Apartmanları ön
görünüş (Ulusoy Evlekoğlu
Arşivi, 2020).

Dikey olarak kullanılan metal ızgaraların dışında Kübanalar'ın ön cephesinde merdiven boşluğuna gelen kısımda ve arka cephesinde mutfak ve tuvalete denk gelen kısımda beton ızgaralar kullanılmaktadır (Şekil 4.62). Beyaz Apartmanlar'da da merdiven boşluğuna gelen kısımda dikey beton ızgaralar bulunmaktadır (Şekil 4.63). Bu dikey beton bloklara Arkitekt dergisindeki yabancı ülkelerdeki örneklerde rastlanmaktadır (Şekil 4.61).

Şekil 4.61. a) İş Bürosu, Viyana/Avusturya (İsimsiz, 1931: 268-270), b) Milli Kütüphane, Bern/İsviçre (İsimsiz, 1932: 88-89), c) Finlandiya (İsimsiz, 1934: 123-126).

Şekil 4.62. Kübana Apartmanı ön ve arka cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.63. Beyaz Apartmanlar ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

“Bir Memur Evi Tip Projesi” isimli makalede (Mortaş, 1944: 45-46), yapının zemin kat döşemesine mozaik bordürlü, desenli ve renkli karo döşendiğinden; birinci kat odalarının döşemesinde, banyo, mutfak ve teraslarda; merdiven ve korkuluklarda mozaik kullanıldığından bahsedilmiştir. Aynı şekilde “Ankara Tasarruf Evleri Kooperatifi (Mortaş, 1943: 76-79)” isimli makalelerde döşemelerde ve korkuluklarda mozaik kullanıldığından söz edilmektedir. O dönem için önemli bir yapı malzemesi haline gelen mozaik BTB malzeme, Yenışehir’deki Kübanalar’ın ve sinemanın cephelerinde cephe kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır.

Yenişehir’de Memur Apartmanları Tip-4’te (Şekil 4.64) ve Beyaz Apartmanlar’da (Şekil 4.65) Fransız balkon görüntüsüne rastlanmaktadır. Arkitekt dergisinde geçen “Başaran Apartmanı (Binan, 1949: 50-53)” isimli makalede de Başaran Apartmanı’nda Fransız balkon olduğu görülmektedir (Şekil 4.66).

Şekil 4.64. Memur apartmanları Tip – 4
(Özkan Altınöz Arşivi).

Şekil 4.65. Beyaz Apartmanlar (Ulusoy
Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.66. Başaran Apartmanı (Binan,
1949: 50-53).

Arkitekt dergisinde Bekir İhsan'ın 1935 yılında yazdığı “Kira Evi (Bekir İhsan, 1935: 279-280)” isimli makalede birçok daireyi içerisinde bulunduran bir apartman yapısı bulunmaktadır. Dergideki “Kira Evi (Bekir İhsan, 1935: 279-280)” (Şekil 4.68) ile Beyaz Apartmanlar (Şekil 4.67), prizmatik bir biçime sahiptir ve balkonun olduğu kısımlarda kütle içeri çekilerek yapıda kütle hareketi sağlanmıştır. Aynı şekilde “Yeni Şehirlerin İnkişafı ve “Siedlung”lar (Burhan Arif, 1932: 213-216)” isimli makalede yer alan Almanya-Berlin-Haselhorst'taki 4 katlı blok evlerde de balkon çıkmaları ve balkonların olduğu kısımların geri çekilmesiyle kütle hareketi sağlanmıştır (Şekil 4.69). Beyaz Apartmanlar, Kira evi ve Haselhorst'taki 4 katlı blok evler bir yol üzerinde bulunmaktadır ve bir duvar etkisi oluşturmaktadır.

Şekil 4.67. Beyaz Apartmanlar, Yenisehir/Karabük (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.68. Kira Evi (Bekir İhsan, 1935: 279-280).

Şekil 4.69. Haselhorst'taki dört katlı blok evler (Burhan Arif, 1932: 213-216).

4.2. EĞİTİM YAPILARI

Yenisehir Mahallesi'nde eğitim yapıları bir bölgede toplanmıştır. Bu sebeple bölge “Yenisehir Okullar Bölgesi” olarak isimlendirilmiştir (Şekil 4.70). Bu alanda bulunan

okullar kuruluş yıllarına göre Demir Çelik İlkokulu, Yenişehir İlkokulu, Demir Çelik Ortaokulu, Demir Çelik Lisesi, Pratik Kız Sanat Okulu, TED Karabük Koleji, Ticaret Lisesi, Demir Çelik Anaokulu olarak sıralandırılabilir (Çabuk, 2017: 81).

Şekil 4.70. Yenişehir Mahallesi Okullar Bölgesi (Çabuk, 2017: 81).

4.2.1. Demir Çelik İlkokulu

Karabük Demir Çelik Fabrikaları'nın yapımına başladıktan sonra Sümerbank, 1937 yılında Yüzevler bölgesine geçici olarak "Demir Çelik İlkokulu"nu açmıştır. Okul, 1940 yılında Yenişehir Mahallesi'ne taşınmıştır ve 1942-1955 yılları arasında Demir Çelik Lisesi olarak adlandırılan yapıda eğitime devam edilmiştir. 1955 yılında ise kendi binasına taşınmıştır (Şekil 4.71). 1955 yılına kadar Demir Çelik Fabrikaları'na ait olan yapı, 1955 yılından sonra Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir (Çabuk, 2017: 81) ve günümüzde de aynı yapıda hizmete devam etmektedir.

Şekil 4.71. Demir Çelik İlkokulu (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Yapı, tek katlı yığma olarak inşa edilmiştir. Demir Çelik İlkokulu'nun strüktüründe kullanılan malzemeler ve kentin modernleşme dönemini yansıtan üslubu sebebiyle önem arz etmektedir (Özyürek, 2020: 8).

4.2.2. Yenişehir İlkokulu

Yenişehir'deki nüfusun artması sebebiyle öncelikle Demir Çelik İlkokulu'nda ikili öğretime geçilmiş, sonrasında yeni bir ilkokul yapılmasına karar verilmiştir (Çabuk, 2017: 81). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan Yenişehir İlkokulu, 1957 yılında eğitim hayatına başlamıştır. 2018 senesinde depreme dayanıklı olmadığı gerekçesi ile yıkılan yapının yerine günümüzde yeniden okul inşa edilmektedir.

4.2.3. Demir Çelik Ortaokulu (Karabük Atatürk Ortaokulu)

Demir Çelik Ortaokulu, 1942 yılında Demir Çelik Lisesi isimli yapıda Karabük Demir Çelik Fabrikaları'na bağlı olarak eğitim hayatına başlamış olup sonrasında Yenişehir Ortaokulu ismi ile 1967 senesinde bugünkü binasında eğitim hayatına devam etmiştir (Şekil 4.72). Okul, günümüzde Karabük Atatürk Ortaokulu olarak hizmet vermektedir. Yapı, iki kütlede oluşmaktadır. Her iki kütlede de 3'er kat bulunmaktadır ve yapılar içeriden birbiri ile bağlantılıdır. Betonarme iskelet sistem ile inşa edilmiş olan yapının cephelerinde yatay bant pencereler ile yatay döşemeler ön plana çıkmaktadır.

Şekil 4.72. Karabük Atatürk Ortaokulu üst bahçe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

4.2.4. Demir Çelik Lisesi

Demir Çelik Lisesi, Karabük Demir Çelik Fabrikaları'na bağlı olarak 1953 yılında günümüzdeki binasında hizmet vermeye başlamıştır (Şekil 4.73). Kurulduğu dönem itibariyle bölgenin tek lisesi olma özelliği taşımaktadır ve fabrika çalışanlarının ailelerinin yanı sıra geniş bir çevreye hizmet vermiştir (Çabuk, 2017: 82). Öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak 1978 yılında binaya ek yapı yapılmıştır.

Şekil 4.73. Demir Çelik Lisesi (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2022).

Yapının cephelerinde büyük kare pencerelerin bulunduğu, ön ve yan cephesinde birer adet giriş saçağının yer aldığı görülmektedir. Yan cephesinde bulunan giriş ve ön cephedeki giriş saçağı yapıya daha sonra ilave edilmiştir. Yapının ilk halindeki girişinin vurgulanması amacıyla giriş kısmı yapıdan içeri çekilmiştir ve üst kattaki oda bir kolon ile desteklenmiştir. Girişin üstünde bulunan odanın boydan ve kayan pencereleri bulunmaktadır. Yapıya ilave edilen kısımda da aynı düzenin uygulandığı görülür.

4.2.5. Pratik Kız Sanat Okulu (Karabük Kız Meslek Lisesi)

Pratik Kız Sanat Okulu, 1953 yılında İşçi Lokali binasında eğitime başlamıştır (Çabuk, 2017: 82). 1974 yılında Karabük Kız Meslek Lisesi ismini alan okul, günümüzde hizmet vermeye devam etmektedir.

4.2.6. TED Karabük Koleji

TED Karabük Koleji'nin orta kısmı 1964 yılında, lise kısmı 1967 yılında, ilkokul kısmı 1968 yılında eğitime başlamıştır ve bugünkü binasına 1968 yılında taşınmıştır (Çabuk, 2017: 82).

4.2.7. Ticaret Lisesi (Necip Fazıl Kısakürek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi)

1975 yılında Yenişehir İlkokulu binasının zemin katında eğitime başlayan Ticaret Lisesi'nin kendi binası 1986 yılında tamamlanmıştır (Şekil 4.74). 2014 yılında Necip

Fazıl Kısakürek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ismini alarak günümüzde hizmet vermeye devam etmektedir (Çabuk, 2017: 82).

Şekil 4.74. Necip Fazıl Kısakürek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Yapıdaki pencerelerin cephe boyunca devam ettiği ve pencereleri dikey olarak kesen kolon duvarları bulunduğu görülmektedir. Bu dikey hatlar, pencerelerin ve döşemenin oluşturduğu baskın olan yatay etkiyi dengelemektedir.

4.2.8. Lisan Okulu (Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu)

Okullar bölgesinin dışında kalan bir bölgede Lisan Okulu bulunmaktadır. Yeşil bahçe içerisinde tek katlı olarak inşa edilen okul, günümüzde Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu olarak hizmet vermeye devam etmektedir (Şekil 4.75). Tek katlı olarak inşa edilen okulun büyük salonunun cephesinde ışıklık görevi gören dikey, dar ve uzun pencereler sıralı olarak biçimlenmiştir.

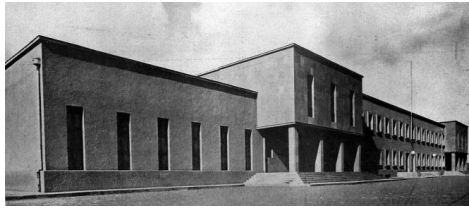
Şekil 4.75. Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu (URL 7, Erişim Tarihi: 2022).

4.2.9. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar

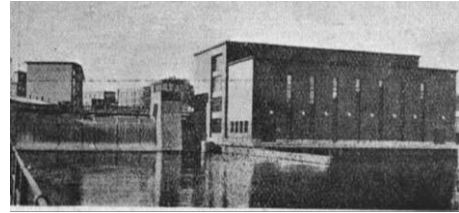
Arkitekt dergisinde bulunan “Polis Jandarma Mektebi (Biçer ve San, 1938: 33-39)” ve “Başka Memleketlerde Mimarî (İsimsiz, 1934: 123-126)” isimli makalelerde bulunan mektep (Şekil 4.77) ve elektrik istihsal merkezinde (Şekil 4.78), Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu (eski adıyla Lisan Okulu)’ndaki pencerelere benzer dikey, uzun ve dar pencerelerin cephe boyunca sıralandığı görülmektedir (Şekil 4.76).

Şekil 4.76. Hoca Ahmet Yesevi İmam Hatip Ortaokulu konferans salonu cephesi (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020) ve iç mekanı (URL 8, Erişim Tarihi: Ocak, 2020).

Şekil 4.77. Polis Jandarma Mektebi, Ankara (Biçer ve San, 1938: 33-39).

Şekil 4.78. Elektrik İstihsal Merkezi, Tampere (İsimsiz, 1934: 123-126).

Arkitekt Dergisi’ndeki “Köy Okulları Proje Müsabakası (İsimsiz, 1941a: 12-23)” isimli makalede geçen soğuk iklim tiplerine ait birinci ve üçüncü olmaya hak kazanan projelerin (Şekil 4.80 ve Şekil 4.81) formu ve cepheleri, Yenişehir’deki Demir Çelik İlkokulu (Şekil 4.79) ile benzerlik göstermektedir. Bu üç yapı yığma inşaat tekniği tek katlı olarak ile projelendirilmiştir ve beşik çatı ile örtülmüştür. Yapıların cepheleri düz yüzeylerden oluşmaktadır ve aynı tipte pencereler cephe üzerine sıralandırılmıştır. Makalede bulunan üçüncülük ödülü alan projedeki yapı (Şekil 4.81), “İsviçre’de Okul Binaları (İsimsiz, 1948: 66-67)” makalesinde bulunan Zürih’teki bir okul yapısı

(Şekil 4.82) ve Demir Çelik İlkokulu yapısı (Şekil 4.79), yükseklik farkı olan iki kütlelerin birleşiminden oluşmaktadır.

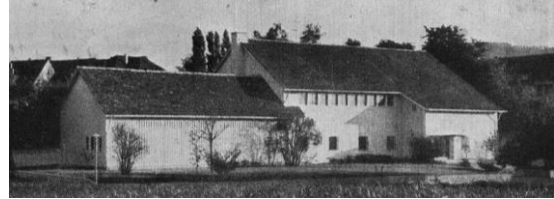
Şekil 4.79. Demir Çelik İlkokulu, Yenişehir/Karabük (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.80. Köy Okulları Proje Müsabakası Soğuk İklim Tipleri Birinci Ödül (İsimsiz, 1941a: 12-23).

Şekil 4.81. Köy Okulları Proje Müsabakası Soğuk İklim Tipleri Üçüncü Ödül (İsimsiz, 1941a: 12-23).

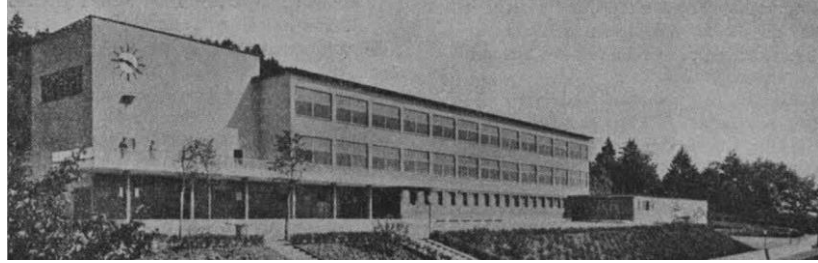
Şekil 4.82. Zürih'teki bir okul yapısı (İsimsiz, 1948: 66-67).

Dergide yer alan diğer bir makale olan “İsviçre Winterthur Orta Mektebi (Hohloch, 1937: 18-19)” makalesindeki ortaokul (Şekil 4.84) ile Yenişehir'deki Karabük Atatürk Ortaokulu (Şekil 4.83) betonarme inşaat tekniği ile yapılmış iki katlı yapılardır. Yapıların her katında yatay bant pencerelerin olduğu görülmektedir. Modern mimarlık üslubu özelliklerinden olan yatay bant pencereler ile cephe boyunca devam eden kat döşemeleri, yapıda yatay bir etki oluşturmaktadır. İsviçre'deki ortaokulunun zemin katının bir kısmında cephenin geriye çekilmiştir. Bu kısımda yapının çıkma yapan bölümü kolon dizisiyle desteklenmiştir. Benzer biçimde Karabük Atatürk

Ortaokulu'nun üst bahçesinde yer alan kısmında da zemin katta cepheden geriye çekildiği ve üst katların kolonlar ile taşıtıldığı görülmektedir.

Şekil 4.83. Karabük Atatürk Ortaokulu üst ve alt bahçe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.84. İsviçre Winterthur Orta Mektebi (Hohloch, 1937: 18-19).

1945 yılında yayınlanan “Ankara’da Yeni İlkokullar (İsimsiz, 1945: 193-194)” makalesinde bulunan Sarar İlkokulu ve Bahçelievler İlkokulu (Şekil 4.86 ve Şekil 4.90), 1947 yılında yayınlanan “Sümer Okulu (Arkitekt, 1947: 119)” (Şekil 4.87) ile Yenişehir’deki Demir Çelik Lisesi (Şekil 4.85) karşılaştırıldığında, cephe boyunca sıralanan büyük kare pencereler, yapının görünüşünde yatay etki oluşturduğu görülmektedir. Yapılar, betonarme iskelet sistem ile inşa edilmiştir. Demir Çelik Lisesi’nin yan cephesine daha sonra yapılan ek kısım (Şekil 4.88), Bahçelievler İlkokulu girişi (Şekil 4.90) ile benzerlik göstermektedir. Her iki okulda da girişin üzerinde bir oda yer almaktadır ve odanın kolonlar ile desteklenmesiyle giriş vurgulanmıştır. Sümer Okulu’nun merdivenli girişi, girişin üzerinde yer alan balkon ve balkonun oluşturduğu saçak kurgusuna (Şekil 4.89) Demir Çelik Lisesi’nin ön cephesinde rastlanmaktadır (Şekil 4.88).

Şekil 4.85. Demir Çelik Lisesi (KDCF Arşivi ve Özyurt Arşivi; Kaya, 2011: 105).

Şekil 4.86. Sarar İlkokulu, Ankara
(İsimsiz, 1945: 193-194).

Şekil 4.87. Sümer Okulu arka cephe,
İzmit (İsimsiz, 1947: 119).

Şekil 4.88. Demir Çelik Lisesi ön ve yan cephesi (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2022).

Şekil 4.89. Sümer Okulu girişi,
İzmit (İsimsiz, 1947: 119).

Şekil 4.90. Bahçelievler İlkokulu, Ankara
(İsimsiz, 1945: 193-194).

4.3. SAĞLIK YAPILARI

4.3.1. Vatan Hastanesi

Sümerbank, sağladığı barınma ve sosyal imkanlar dışında yerleşkelerde sağlık hizmeti de sunmuştur. 1939 senesinde temeli atılan yapının inşaatının 1940 yılında bitirilmesi ile Vatan Hastanesi adıyla hizmet vermeye başlamıştır (Şekil 4.91). Vatan Hastanesi, Karabük'teki ilk sağlık kuruluşudur. Karabük Demir Çelik Fabrikaları çalışanları ve aileleri burada ücretsiz olarak muayene olmuştur. Yapının sol yan bölümünden acil girişine ulaşılmaktadır. Günümüzde ise yapı birtakım gerekçeler ile yıkılmıştır.

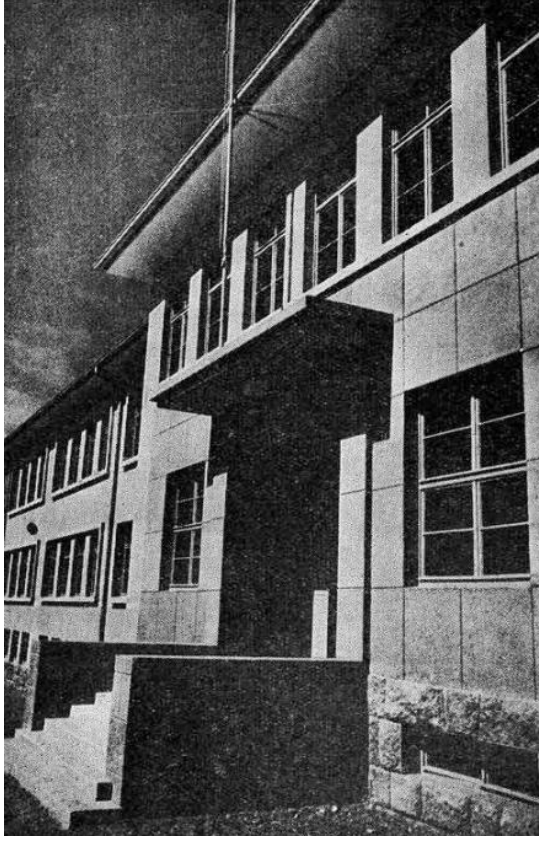
Hastaneye giriş boyunca uzanan geniş merdivenler ile girilmektedir. Yapıya daha sonra saçak ilave edilmiştir. Merdivenlerin üzerinde bulunan giriş saçağı beton kolonlar ile desteklenmiştir. Merdiven, saçak ve beton kolonlar ile hastane girişi vurgulanmıştır. Hastanenin pencereleri birbirinden ayrı büyük kare pencereler olarak tasarlanmıştır.

Şekil 4.91. Vatan Hastanesi (KDÇF Arşivi).

4.3.2. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar

Arkitekt dergisindeki “Ankara’da Yeni İlkokullar (İsimsiz, 1945: 193-194)” makalesinde adı geçen Bahçelievler İlkokulu ile “Sümer Okulu (İsimsiz, 1947: 119)” makalesinde adı geçen okulun girişleri merdiven ve saçak ile vurgulanmıştır ve Sümer Okulu’nun girişinde üst kattaki çıkmayı taşıyan kolonlar bulunmaktadır (Şekil 4.92 ve Şekil 4.94). Bu iki okulda da kare pencere tipolojileri birbiri ardına sıralanmıştır. Bahsi geçen tüm bu biçimlenişler, Yenişehir’deki hastane yapısında da görülmektedir (Şekil 4.93).

Şekil 4.92. Bahçelievler İlkokulu girişi
(İsimsiz, 1945: 193-194).

Şekil 4.93. Vatan Hastanesi
muayenehane girişi
(Çabuk, 2017: 82).

Şekil 4.94. Sümer Okulu girişi
(İsimsiz, 1947: 119).

4.4. SOSYAL ALANLAR

Sümerbank, konut yapılarının, eğitim yapılarının ve hastanenin yanı sıra sosyal kamu alanlarının oluşturulmasına ve sürdürülmesine de önem vermiştir. Bu kapsamda çeşitli kulüpler, misafirhane, sosyal bina, cami, kantin, yüzme havuzu, açık ve kapalı sinema salonu, kapalı spor salonu, stadyum, yeşil bahçeler ve çocuk parkları oluşturulmuştur. Aynı zamanda fabrika çalışanları için Amasra'da Erkan Tatil Kampı isminde bir tatil alanı tahsis edilmiştir. Geniş bahçeler barındıran yerleşkenin ve evlerin çiçek ve fidan ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla fidanlık kurulmuştur. Görüldüğü üzere Karabük'te bulunan Yenişehir bölgesi eğitim, kültür ve eğlence merkezi olmuştur. Karabük'te gerçekleşen bu mimari uygulamalar ile Türkiye'de başkent ve büyükşehirler dışında da gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

4.4.1. Yenişehir Sineması ve Yenişehir Yazlık Sineması

Dönemi içerisinde Karabük İş Merkezi'nde bulunan Zevk ve Site sinemalarının yanı sıra Yenişehir'deki yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ailelerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Yenişehir Sineması yapılmıştır (Şekil 4.95). Yenişehir Sineması Münci Tangör tarafından 1953 yılında projelendirilmiştir ve yapımı 1958 yılına kadar sürmüştür. Yenişehir Sineması modern mimarlık anlayışını yansıtmaya ve kent hafızasında anı değerine sahip olması bakımından önemli bir kültür yapısı olmaktadır. Yapının günümüzde tekrar hizmete açılması için restore edilmektedir.

Şekil 4.95. Yenişehir Sineması ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Tangör, bu yapıda biçim, renk, ışık, şeffaflık ve dinamizmi barındıran modern mimarlık unsurlarını uygulayarak Türkiye'deki modernleşme çalışmalarını mimari ile görünür hale getirmiştir. Yapının dış cephesinde 1950'li yılların uluslararası yaklaşımı görülmektedir. Yapıya giriş, cephe boyunca uzanan merdivenler ile sağlanmaktadır. Giriş cephesinde zemin katın cepheden içeri çekilmesi ve verandada bulunan 2 kat yüksekliğindeki betonarme kolon dizisi ile giriş vurgulanmıştır. Döşemenin verdiği yatay etki, bu kolonlar ile dengelenmiştir. Cephede giriş verandası üzerinde bulunan alanda boydan pencereler kullanılmıştır. Betonarme olarak inşa edilen 3 katlı yapının dış cephesinde BTB gibi yeni yapı malzemeleri kullanılmıştır. Yapının iç mekanında

ise selatin camilerinde bulunan güvercinlik adı verilen ögelere yer verilmesi gibi detaylar ile geleneksel mimari anlayışı görülmektedir. Yapının yan cephelerindeki pencere boşlukları dikey ızgara biçiminde tasarlanmıştır. Bu sebeple geleneksel mimariden modern mimariye geçiş özelliği gösteren yapının modernizmin yerel açılımı olduğu söylenebilir. Yapı, sinema salonu sinemanın yanı sıra tiyatro ve opera da dahil olmak üzere farklı sahne sanatlarına uygun olacak biçimde tasarlanmıştır. Aynı zamanda sahnenin önünde orkestra çukuru bulunmaktadır ve salonun akustiği iyi bir şekilde ayarlanmıştır. Yapı girişinde öncelikle bilet gişesinin olduğu bölüme ve bekleme alanına ulaşılmaktadır. Merdivenlerden çıkıldığında bir fuaye alanı karşımıza çıkar ve fuaye alanından sinema salonunun balkon bölümüne geçilir. Yenişehir Sineması'ndaki gazino ve pastane, fabrika çalışanları ve kent halkının eğlence ve dinlenme mekanı olmuştur (Çabuk, 2017: 84).

Yenişehir'deki diğer bir sinema, 1969 yılında yapımına başlanan "Yenişehir Yazlık Sineması"dır (Şekil 4.96). Karabük Demir Çelik Fabrikaları çalışanları, yaz akşamları açık alanda yerli ve yabancı filmleri bu açık sinemada seyretmişlerdir.

Şekil 4.96. Yenişehir Yazlık Sineması ve Yenişehir Sineması (THK Arşivi).

4.4.2. Memurlar Kulübü, Mühendisler Kulübü ve İşçi Kulübü

Yenişehir semti içerisinde personel çeşitlerine göre Memurlar Kulübü, İşçi Kulübü ve Mühendisler Kulübü isimlerinde 3 farklı kulüp yer almaktadır. Mesleklere göre ayrılan bu kulüpler, işgücü sınıflandırmasının simgesidir ve sosyo-ekonomik düzey

farklılıklarının empoze edildiği mekanlardır. Kulüplerde üyelik sisteminin bulunması ile girişlerin sınırlandırılması, sosyal sınıf ayrımının devamlılığını sağlamaktadır. Boş zamanlarını bu kulüpte geçiren fabrika çalışanları burada sosyal paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bu mekanlar, fabrika çalışanları için eğlence ve dinlenme mekanları olmuştur.

İlk inşa edilen kulüp olan Memurlar Kulübü, 1940 yılında açılmıştır (Çabuk, 2017: 85). İlerleyen süreçte ihtiyaç dahilinde yapıya eklemeler yapılmıştır.

1950 yılında Göktürkler Caddesi üzerinde inşa edilen Mühendisler Kulübü, yığma inşa tekniği ile tek katlı olarak inşa edilmiştir (Çabuk, 2017: 85). Harap durumda olan yapının restorasyon faaliyetlerine başlanmıştır. Simetrik olarak tasarlanan yapının ön ve arka cephelerinde yatay bant pencereler bulunmaktadır ve pencerelerin üzerinde yay biçimli güneşlikler yer almaktadır. Yapının arka bölümündeki binalarda da yatay şerit pencereler bulunmaktadır. İç mekanda ise modern mimarlık örneklerinde sıkça rastlanan dairesel kolon kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.97).

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.97. a) Mühendisler Kulübü ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020), b) Mühendisler Kulübü arka kısım (Çabuk, 2017: 85), c) Mühendisler Kulübü iç mekan (Çabuk, 2017: 85).

1967 yılında inşa edilen İşçi Kulübü, Yenişehir Mahallesi'nin batısında bulunmaktadır (Çabuk, 2017: 85). İşçilerin günlük eğlence lokali olan kulüp, düğün organizasyonu gibi farklı etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde “Büyük Kulüp” ismiyle Karabük’e hizmet vermeye devam etmektedir (Şekil 4.98). İki katlı olan yapı, betonarme olarak inşa edilmiştir. Yapının zemin katı, birinci katından daha yüksektir. Yapının zemin katında, birinci katında ve en üstte tepede yer alan pencereler, cephe boyunca uzanan yatay bant pencere olarak tasarlanmıştır. Yapının üst noktasında ve yapının diğer katlarında kullanılan yatay bant pencerelere modern mimarlık üslubu ile üretilen yapılarda sıkça rastlanmaktadır. Pencereler beton kolonlar ile bölünüyor olsa da, cephede bütün ve yatay bir etki oluşturmaktadır.

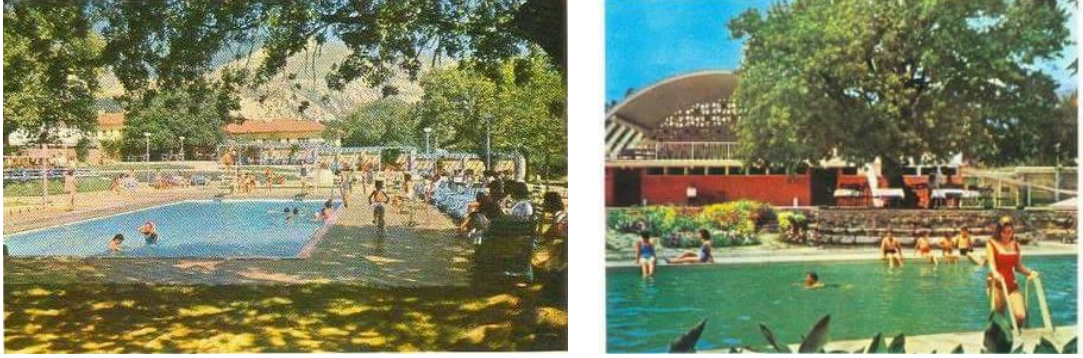

Şekil 4.98. İşçi Kulübü (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

4.4.3. Havuzlu Bahçe

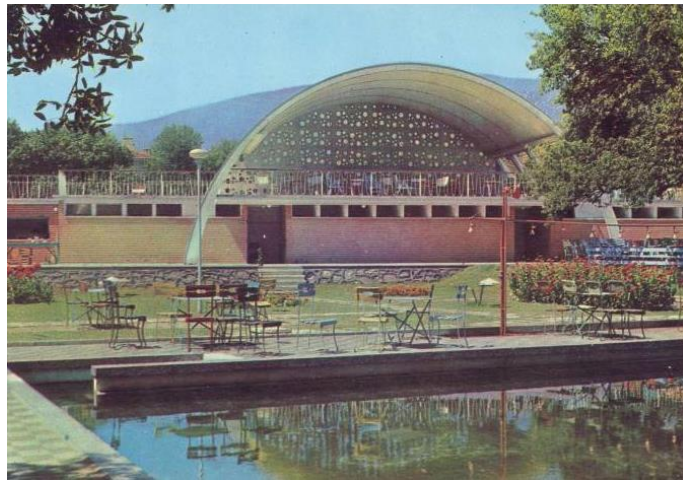
Havuzlu Bahçe, Münci Tangör tarafından projelendirilerek 1948 yılında inşa edilmiştir (Çabuk, 2017: 86). Havuzlu Bahçe içerisindeki alanda bar, lokanta, oturma alanları, yüzme havuzu ve kabinler tasarlanmıştır. Mekan, fabrikada çalışan üst düzey personellerin düğün ve eğlenceleri gibi sosyal faaliyetler için kullanılmıştır. Bir yazlık gazino, park ve çay bahçesi olarak da kullanılan bahçe, kent için dönemin önemli eğlence mekanlarından biri olmuştur (Şekil 4.99). Aynı zamanda fabrika çalışanları ve kent halkına yüzme öğrenme imkanı verilmiştir. Yüzme yarışları ve müzikli partiler yapılan bahçe, hem sosyal bir mekan hem de spor alanı olarak hizmet vermiştir (Özkan, 2010: 373). Uzun seneler boyunca faal olarak hizmet veren bahçe, günümüzde

bölgenin tenhalaşması ile birlikte eski canlılığını kaybetmiştir. Günümüzde ise mekan harap durumda bulunmaktadır.

Şekil 4.99. Yenışehir Havuzlu Bahçe (KDÇF Arşivi).

Havuzlu Bahçe'nin içerisinde kabinlerin ve lokantanın bulunduğu yapı, modern mimarlık tasarım ilkelerinde olduğu gibi geometrik şekiller kullanılarak tasarlanmıştır (Şekil 4.100). Zemin katta yer alan kabinlerin havalandırma pencereleri, cephe boyunca yatay bant pencere olarak düzenlenmiştir. Yapının birinci katında bulunan teras, yarı açık mekan olarak tasarlanmıştır. Geniş bir açıklık olan teras, çelik konstrüksiyon ile geçilmiştir. Çelik iskeletin arası betonarme dolgu ile kaplanmıştır. Bu yeni inşa teknikleri ve malzemeleri ile teras, geniş bir dairesel üst örtü ile örtülebilmiştir. Üst örtünün zeminden başlayarak devam etmesi, yapının mimari etkisini artırmıştır. Örtünün yola bakan cephesi, dairesel boşlukları bulunan bir duvar ile kapatılmıştır.

Şekil 4.100. Yenışehir Havuzlu Bahçe (KDÇF Arşivi).

4.4.4. Yenişehir Stadyumu ve Kapalı Spor Salonu

Yenişehir semtinde sosyal faaliyetlerin yanı sıra spor faaliyetlerinin de yapılabilmesi için spor alanları planlanmıştır (Şekil 4.101). Sümerbank'ın fabrika yerleşimlerine spor alanları yapılmasına karşı sergilediği tutum ile Anadolu şehirlerindeki halk, tenis kortları ile tanışmıştır. Fabrikanın kurulduğu tarih ile aynı zaman içerisinde, 1937 yılında, "Demir Çelik Spor Kulübü" ismiyle futbol takımı kurulmuştur. Kulüp günümüzde Kardemir Karabük Spor ismiyle spor hayatına devam etmektedir. Kardemir, futbolun yanı sıra güreş gibi farklı spor dallarında da sporcu yetiştirmiştir. 1940'lı yıllarda Karabük'ün Yenişehir Mahallesi'nde tenis, voleybol sahaları oluşturulmuştur. Münci Tangör tarafından tasarlanan ve 1957 senesinde inşa edilen "Yenişehir Stadyumu", daha geniş bir stadyum alanına duyulan ihtiyaç sebebiyle 2010 yılında yıkılmıştır ve aynı alanda daha büyük bir stadyum yapılmıştır (Çabuk, 2017: 88) (Şekil 4.102).

Şekil 4.101. Yenişehir Stadyumu ve Kapalı Spor Salonu (THK Arşivi).

Şekil 4.102. Yenilenmeden önce (KDÇF Arşivi) ve günümüzde (URL 9) Yenişehir Stadyumu.

Stadyumun yanında kapalı spor salonu bulunmaktadır. Bu kapalı spor salonunda voleybol, basketbol, tenis gibi pek çok spor faaliyetleri yapılmaktadır. Kübik olarak tasarlanmış olan kapalı spor salonunun giriş cephesindeki betonarme taşıyıcı elemanların yapıdan dışarı taşırılması ile giriş etkili hale getirilmiştir. Üç cephesi duvarlardan oluşan salonun giriş cephesinde büyük ve küçük yatay şerit pencerelerin kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde ise modern mimarlık anlayışı ile oluşturulmuş yapının girişine yapılan ek ile modern etki kaybedilmiştir (Şekil 4.103).

Şekil 4.103. İlk inşa edildiğinde (KDÇF Arşivi) ve günümüzde (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020) Kapalı Spor Salonu.

4.4.5. Sosyal Bina ve Yeni Misafirhane

1958 yılında lokanta, kafeterya ve misafirhane gibi işlevleri barındıran ve çoğunlukla misafirlere ve bekar fabrika personeline hizmet etmesi amaçlanan Sosyal Bina inşa edilmiştir (Şekil 4.105). Sosyal Bina’da bekar fabrika çalışanlarının yemek ihtiyacı karşılanmıştır. Diğer fabrika çalışanları bu yapının içerisindeki lokantadan ücret karşılığında hizmet almışlardır. İki katlı yapının üst katı misafirhane olarak ayrılmıştır ve 12 adet misafir odası bulunmaktadır. Artan nüfus ile birlikte sosyal binanın misafirhane bölümünün yetersiz kalması sebebiyle 1984 senesinde 42 odalı yeni bir yapı inşa edilmiştir (Karabük Belediyesi Arşivi) (Şekil 4.104).

Şekil 4.104. Sosyal Bina ve Yeni Misafirhane (Çabuk, 2017: 86).

Sosyal binanın merdivenlerle ulaşılan bir girişi bulunmaktadır. İç mekana girildiğinde çelik kolon ve kirişlerin arasındaki betonarme kaset döşeme dikkat çekmektedir. Yapının zemin katında ince, uzun ve yarı açık bir veranda bulunmaktadır (Şekil 4.106). Yapının diğer girişleri bu verandadan sağlanmaktadır. Verandanın üst örtüsünün yaptığı çıkma, dairesel kolon dizisi ile desteklenmiştir. 1. katta bulunan misafirhane odaları, bu veranda saçağını balkon olarak kullanmaktadır. Misafir odalarının balkonları mahremiyeti sağlamak amacıyla bölücü duvarlar ile birbirinden ayrılmıştır (Şekil 4.105). Yapı, modern mimarlık anlayışında görülen kübizm üslubu ile oluşturulmuştur.

Şekil 4.105. İlk yıllarda (KDÇF Arşivi) ve günümüzde Sosyal Bina (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

(a)

(b)

(c)

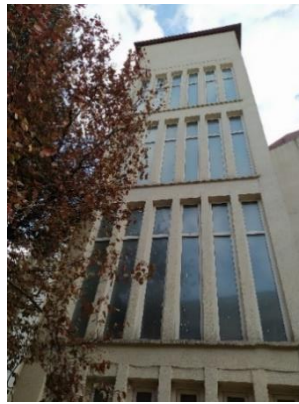
Şekil 4.106. a) Sosyal Bina girişi (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020), b) Sosyal Bina veranda girişi (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020), c) Sosyal Bina iç mekan (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Yeni Misafirhane olan yapı, betonarme inşaat tekniği ile inşa edilmiştir. Binaya beton kolonlar ile desteklenen betonarme saçak ile girilmektedir. Yapının cephesinde merdiven hatlarında pencerelerin yer aldığı görülmektedir ve Sosyal Bina'ya bakan

cephesinde bulunan merdiven hattında, Kübanalar ve Beyaz Apartmanlar'dakine benzer, dikey ızgaralar kullanılmıştır (Şekil 4.108). Misafir odalarının manzaraya dönebilmesi için odalar zikzak biçimli tasarlanmıştır. Yapının formunda göze çarpan sivri hatlar, misafirhane odalarının balkonlarında üçgen form uygulanması ile elde edilmiştir (Şekil 4.107). Yapı formunda, modern mimarideki saf geometrilerin kullanılması anlayışının etkili olduğu görülmektedir.

Şekil 4.107. Yeni Misafirhane ön, arka ve yan cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.108. Cephedeki dikey pencereler (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

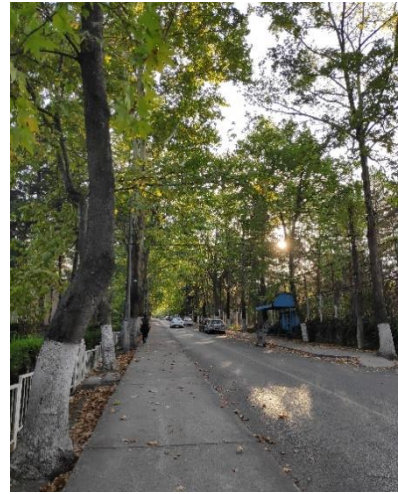
4.4.6. Diğer Sosyal Alanlar

Yenişehir Mahallesi'nde Beyaz Apartmanlar'ın ve anıtın yakınında bulunan alana fabrika çalışanları için kırma çatılı küçük bir cami inşa edilmiştir (Şekil 4.109). Fabrika çalışanlarına Yenişehir'deki faaliyetlerin dışında Amasra Erken Kampı'nda tatil imkanı tanınmıştır (Şekil 4.110). Kamp alanı, fabrika çalışanları ve aileleri için 15'er günlük 6 dönem halinde açılmaktadır.

Şekil 4.109. Yenişehir Camisi (KDÇF Arşivi). Şekil 4.110. Amasra Erken Kampı (KDÇF Arşivi).

Tüm bu yapılaşmaların yanı sıra, Yenişehir'de geniş yollar (Şekil 4.111), geniş bahçeler ile Aşıklar Parkı, Anneler Parkı gibi isimleri olan çeşitli park alanları bulunmaktadır. Yapılar, bu geniş yeşillikler içerisine yerleştirilmiştir.

Şekil 4.111. Yenişehir sokakları (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

4.4.7. Plan, Üslup, Malzeme Kullanımı, Cephe Özellikleri ve Karşılaştırmalar

Yenişehir Sineması'nın ön cephesindeki iki kat yüksekliğinde kolonad dizisinin tanımladığı giriş tasarımına (Şekil 4.114) Arkitekt dergisi içerisindeki “Havuzlu Sergi Evi (İsimsiz, 1951: 206-208)”, “Suadiye’de Bir Villa (Arkan, 1940: 101-104)” ve “Konya’da Yapıtırlacak Sinema ve Tiyatro Binası Proje Müsabakası Jüri Raporu (İsimsiz, 1946: 256-260, 265)” makalelerinde yer alan yapılarda; Yenişehir Sineması'nın yan cephelerindeki pencere boşluklarında bulunan beton dikey ızgaralara (Şekil 4.112) ise “Sinema Binaları (Mimar Hakkı, 1931: 51-59)” isimli makalede bulunan Phoebus Palas'ın giriş bölümünde rastlanmaktadır (Şekil 4.113).

Şekil 4.112. Yenişehir Sineması yan cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.113. Phoebus Palas, Almanya (Mimar Hakkı, 1931: 51-59).

Havuzlu Sergi Evi yapısının arka cephesinde, zemin katında bulunan kolonların yarı açık mekan oluşturması ve birinci kata gelindiğinde bu bölümün kapalı mekan olarak planlanması gibi özellikler (Şekil 4.115), Yenişehir Sineması cephesini andırmaktadır.

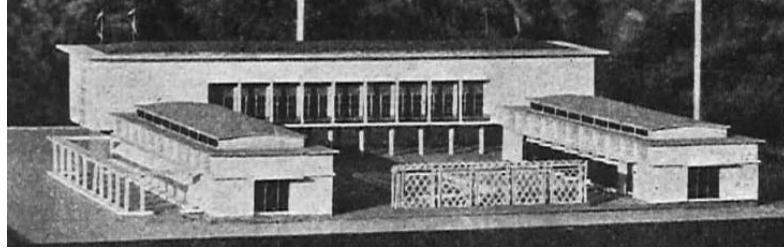
Suadiye'deki villa projesinin ön ve arka cephelerinde bulunan kolonad dizisi iki kat boyunca yükselerek çatı örtüsü ile örtülerek yarı açık mekan oluşturulmuştur (Şekil 4.116). Kolonların kirişler ile kesilmesiyle oluşan görüntü ve duvar ile çerçevelenen giriş, Yenişehir Sineması'nın ön cephe tasarımını andırmaktadır. Özellikle villanın ön görünüş çizimi ile sinemanın ön cephesi benzerlik göstermektedir.

Konya’da yapılacak sinema ve tiyatro binası proje müsabakasında birinci olan projenin girişi, Suadiye'deki villanın aksine, tamamen kapalı mekanlardan

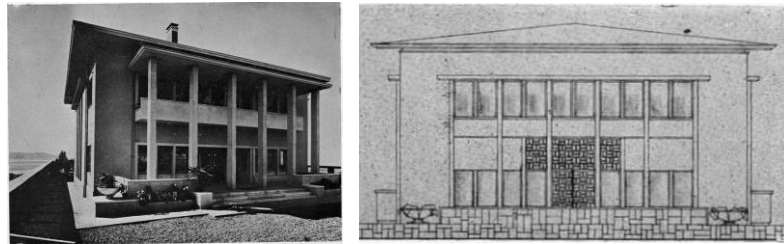
oluşmaktadır. Yapı duvarı boyunca yükselen ve yapının girişini tanımlayan kolon dizisine ve kolonları çerçeveleyen duvarlara (Şekil 4.117) Yenişehir Sineması'nın girişinde rastlanmaktadır. Her iki yapıda da kolonların birinci kat döşemesinde kesildiği görülmektedir. İki yapı arasındaki fark, Yenişehir Sineması'nda zemin katta bulunan kolonların iç kısmının yarı açık mekan olarak tasarlanmış olmasıdır.

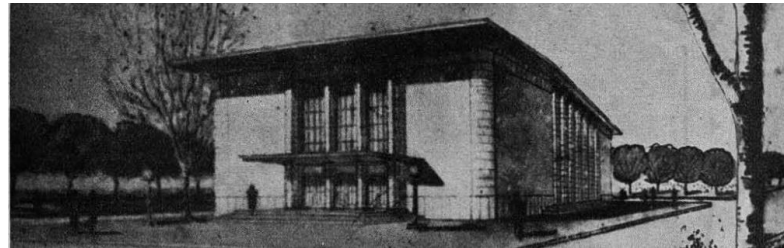
Şekil 4.114. Yenişehir Sineması ön cephe (KDÇF ve Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.115. Havuzlu sergi evi arka cephe (İsimsiz, 1951: 206-208).

Şekil 4.116. Suadiye'de Bir Villa ön cephe fotoğrafı ve çizimi (Arkan, 1940: 101-104).

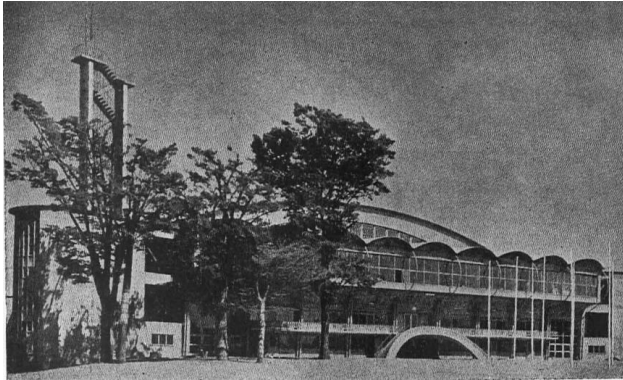

Şekil 4.117. Konya'da yaptırılacak sinema ve tiyatro binası proje yarışmasında birinci olan proje (İsimsiz, 1946: 251-255, 291).

1967 yılında inşa edilen Mühendisler Kulübü'nün ön ve arka cephesindeki yatay bant pencereler üzerinde yer alan yay biçimli güneşliklere (Şekil 4.118), Arkitekt dergisi içerisindeki 1948 yılında inşa edilen İzmir Enternasyonal Fuarı T. Garanti Bankası A. O Pavyonu (Arkitekt, 1948: 153-154)'nın giriş saçağında (Şekil 4.120) ve 1954 yılında inşa edilen Tokyo'daki Belediye Jimnasyumu (İsimsiz, 1954: 129-130)'nun yatay bant pencereleri üzerinde (Şekil 4.119) rastlanmaktadır.

Şekil 4.118. Mühendisler Kulübü ön cephe (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.119. Belediye Jimnasyumu, Tokyo (İsimsiz, 1954: 129-130).

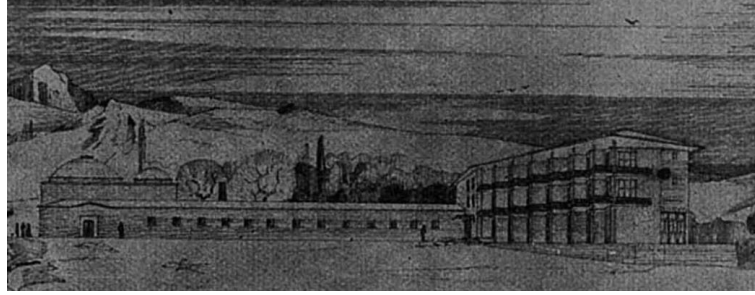
Şekil 4.120. 1948 İzmir Enternasyonal Fuarı T. Garanti Bankası A. O Pavyonu (Türkmen ve Zarif, 1948: 153-154).

Arkitekt dergisinde bulunan “Bir Tedavi Oteli Projesi (Türkmen, 1945: 257)” içerisinde yer alan yapının cephelerinde (Şekil 4.122), Yenişehir'deki Yeni Misafirhane yapısındakileri (Şekil 4.121) andıran geometrik sivri hatlar

bulunmaktadır. Odaların manzaraya bakması amacıyla oluşturulan cephe hareketleri sebebiyle bu sivri görünüm elde edilmiştir. Yapılar, modern mimarlık üslubu ile saf geometrik biçimlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.

Şekil 4.121. Yeni Misafirhane yan cephesi (Ulusoy Evlekoğlu Arşivi, 2020).

Şekil 4.122. Bir Tedavi Oteli Projesi görünüşü (Türkmen, 1945: 257).

BÖLÜM 5

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de devlet eliyle üretilen modern mimarlık ve şehircilik ilkeleri ile planlanmış yerleşimlerinin amacı, barınma ihtiyacının karşılanması yanı sıra, modern bir toplum yaratmaktır. Endüstrileşmeyi hedefleyen Türkiye Cumhuriyeti, Anadolu kentlerinde kurduğu fabrikalar ile hem ülke ekonomisine katkı sağlamış hem de fabrika çevresinde kurduğu modern yerleşimler ile halkın eğitilmesini sağlayarak çağdaş bir toplum oluşturmayı hedeflemiştir.

Devletçilik anlayışı ile oluşturulan fabrikalar ve fabrika yerleşimleri, çağdaş ve modern cumhuriyet ideolojisini yansıtan önemli unsurlar olmuştur. Gelişmiş bir toplum oluşturmanın önemli şartlarından biri olan ve devletçi politika ile gerçekleştirilen endüstrileşme faaliyetleri ile Anadolu'da birçok fabrika kurulmuştur. Bu durumla kentlerin hızla ve sağlıksız bir biçimde büyümesi sonucunda fabrika personelinin barınma sorununu beraberinde getirmiştir. Bu sorun, fabrika yerleşkeleri kurularak çözüme kavuşturulmuştur. Fabrikalar, demiryolu güzergahına ve maden yataklarına yakın, jeolojik bakımdan uygun ve güvenli olan alanlarda, Sümerbank gibi kuruluşlar vasıtası ile kurulmuştur. Endüstri alanlarının kurulduğu çeşitli Anadolu kentleri, çağdaşlaşma ve modernleşme arzusunu barındıran cumhuriyet dönemi ideolojisinin faaliyet alanı olmuştur. Fabrika yerleşimleri, Türkiye'deki modernleşme sürecinin birer yansıması haline gelmiştir.

Hem barınma problemini çözümlenmek hem de halkın refah ve eğitim seviyesini artırmak amacıyla oluşturulan yerleşkeler, modern ve çağdaş yaşamın gerektirdiği unsurları bünyesinde barındıran ve modernizm ilkelerine bağlı olarak planlanan alanlardır. Fabrika personeline ve ailesine modern bir yaşam biçimi sunan fabrika yerleşimleri, konutların yanı sıra hastane, eğitim, spor gibi sosyo-kültürel faaliyetlere de imkan tanımıştır. Yeni kent planlama anlayışına göre yerleşimler, fonksiyonlara

göre parsellenmiştir. Yerleşimlerdeki konutlar ise fabrika personelinin statü farkına göre yerleştirilmiştir. Endüstri yerleşimleri, “Siedlung” ve “Bahçe-şehir” modeline benzer biçimde oluşturulmuştur. Modernizmin mekansal yansımaları olan endüstri tesisleri ve yerleşimleri, kentlerin ekonomik, toplumsal ve mekansal yapısını büyük ölçüde etkileyerek halkın yaşam biçimini değiştirmiştir. Başka bir deyişle, erken Cumhuriyet Dönemi’nde görülen endüstri kentlerindeki modern kimlik oluşturma sürecinde mimarlık ortamının araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Fabrika yerleşimleri, sadece fabrika personelinin barınma ihtiyacını karşılamakla kalmamış, Cumhuriyet dönemi ideolojisini yansıtan önemli mekansal alanlar olmuştur ve kentte önemli değişikliklerin meydana gelmesine ortam hazırlamıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi fabrikalarından biri olan Karabük Demir Çelik Fabrikaları ve yerleşimi, dönemin ideolojisinin kentsel mekana yansımalarının önemli bir örneğidir. Karabük Demir Çelik Fabrikaları yerleşimi olan Yenişehir bölgesi, modernizmin mimari faaliyetlerinin kentsel mekanda uygulama alanı olmuştur. “Siedlung” ve “Bahçe-şehir” modelinin bir benzeri olan Yenişehir’de, diğer endüstri yerleşimlerinde olduğu gibi, fabrika personelinin barınma, sağlık ve sosyal ihtiyacının karşılandığı bir yerleşim, modern mimarlık anlayışı ile planlanmıştır. Halkın eğitilmesi ve refah seviyesinin en üst düzeye çıkarılabilmesi amacıyla bölgede modern yaşam biçiminin gerektirdiği eğitim, sağlık, sosyal imkanlar ve sağlıklı bir çevre, modern mimarlık ürünleri ile bir bütün olarak tasarlanmıştır. Bu durum halka, modern yaşam biçimini ve modern mimarlık ürünlerini birebir yaşayarak tecrübe etme olanağı tanımıştır. Başka bir deyişle, halka modern yaşam biçimi sunulurken bu mekanları deneyimlemesi ve böylelikle halkın modern yaşam biçimini benimsemesi sağlanmıştır. Ülkemizdeki diğer Erken Cumhuriyet Dönemi yerleşimleri ve yapıları gibi Karabük’teki Yenişehir Mahallesi de günümüze korunarak gelememiştir. Yenişehir, döneminin modern mimarlık ortamını, modern mimari ve modern toplum ilişkisini iyi bir şekilde yansıtan bir yerleşim olması bakımından mimarlık tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

Yenişehir’in Prost’tan sonraki imar planını hazırlayan Nezihe ve Pertev Taner ile Karabük’te pek çok sosyal tesis, apartman ve konut tasarlayan Münci Tangör’ün Arkitekt dergisinde bulunan makalelerinde bulunan modern mimarlık söylemleri ve modern mimarlık örnekleri, Yenişehir’in inşasında yer alan mimar ve şehir

plancılarının modern mimarlık anlayışını destekleyici bir tavır sergilediklerini göstermektedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak Yenişehir bölgesini şehircilik ve mimarlık alanlarında tasarlayan ve modern yapı üretim aşamalarında aktif olarak çalışan meslek insanlarının dönemin mimarlık basın araçlarını takip ettikleri söylenebilmektedir. Bu bağlamda, Karabük-Yenişehir'de modern mimarlık geleneğinin oluşması sürecinde, dönemin mimarlık yayınlarının mimarlar ve onların mimarlık anlayışları üzerinde önemli bir etkisi olabileceği varsayımı geliştirilmiştir. Çalışma kapsamında, dönemin mimarları tarafından takip edilen ve dönemin ilk ve uzun süreli yayını olan Arkitekt dergisi arşivi incelenerek, dergi içerisindeki mimarlık örnekleri ile Yenişehir bölgesindeki modern mimarlık ürünleri, mimarlık üslubu ve mimarlık dili bakımından karşılaştırılmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda dergide ve Yenişehir bölgesinde bulunan konut, sağlık, eğitim yapıları, sosyal tesisler ve diğer kamu yapıları gibi çeşitli mimarlık örneklerinin genel modern mimarlık ilkelerine bağlı olarak tasarlandığı, plan kurgularının ve cephe karakterlerinin üslup, mimari dil ve malzeme bakımından ortak özelliklere sahip olduğu ve aynı inşaat tekniği ile inşa edildiği gözlenmiştir. Dergide ve bölgede incelenen örneklerde önceleri taş ve tuğla malzeme ile yığma olarak üretilen yapılara rastlanırken sonraki yıllarda betonarme ve çelik inşaat sistemi ile yapı üretimine geçildiği görülmektedir. Yığma olarak inşa edilen yapılarda çok geniş açıklıklar geçilemezken, betonarme ve çelik inşaat sistemi ile üretime geçildiğinde yapılarda yatay bant pencerelerin sıkça kullanıldığı ve farklı geometrilere yapılar üretilmiştir. Yapıların kübik veya farklı geometrik biçimler ile tasarlanması, cephelerde geniş açıklıkların bulunması, yapı girişlerinin ön plana çıkarılması, cephede tasarımlarında ritmik olarak tekrar eden tasarım elemanlarının ve belirli modüllerin kullanılması, yine cephede yatay ve düşey etki oluşturacak olan elemanların kullanılması gibi unsurlar dönemin mimarlık anlayışında etkili olan özelliklerdir. Hem Arkitekt dergisindeki hem de Yenişehir bölgesindeki modern çevre ve modern yapı üretiminde görev alan meslek insanlarının, tüm bu unsurları tasarımlarında kullandıkları görülmektedir. Bu durum, Yenişehir bölgesinde görev alan meslek insanlarının çevredeki güncel modern yapı üretimini ve bir süreli yayın olan Arkitekt'i takip ettiğini göstermektedir.

Yeni teknolojik imkanlar, iletişimin ve basının g¼c¼n¼ artırmıştır. Bu durum, end¼strileřme d¼neminde ortaya çıkan modern mimarlık anlayışının oluşumunu hızlandırmış ve etki alanını genişletmiştir. Mimari tasarım ve üretim s¼recinde birçok fakt¼rden yararlanıldığı gibi mimarlık basınından da yararlanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. D¼nemin mimarlık aydınları, mimarlık basınını takip ederek ortak bir meslek anlayışı ile modern mimarlık ¼r¼nlerini ¼retmiřlerdir. Bu kapsamda, d¼nya çapında sesini duyurmuş olan modern mimarlık ¼slubunun benzer ¼rneklarinin T¼rkiye'deki modern end¼stri kentlerinde de g¼r¼ld¼đ¼ sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak, modern mimarlık anlayışının yerel mimariyi, bağlamı, toplumsal koşulları ne ¼l¼de g¼z ¼n¼nde bulundurduğu tartışılması gereken bir başka konudur.

KAYNAKLAR

A. Adnan, “Yeni Mimaride Milli ve Beynelmillel Vasıflar”, *Arkitekt*, 1931 (10): 331-335 (1931).

Abdullah Ziya, “Yeni Sanat”, *Arkitekt*, 1932 (4): 97-98 (1932a).

Abdullah Ziya, “Belediye Reisi Evi”, *Arkitekt*, 1932 (15): 75-76 (1932b).

Ahmet Adnan, “İspanya Mimarîsinde Yeni Tecsimat”, *Arkitekt*, 1932 (18): 183-185 (1932).

Ahmet İhsan, “İnşa Etmek Sanatı”, *Arkitekt*, 1931 (2): 49-50 (1931).

Akakıncı, M., Boyacıoğlu, R., Canyoldai, F., Ercan, A. R., İnal, Y. F., İnci, Ş., Malkoç, S., Olcay, S., Omay, N., Telhan, B. ve Velidedeoğlu, T. V., “50 Yılda Türk Sanayi”, S. Malkoç (Ed.), *T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı*, İstanbul, 19 (1973).

Akay, Z., “Arkitekt’in 50. Yılı: Evreler, Yazarlar, Mimarlar”, Zeki Sayar Anma Programı Dizisi/Zeki Sayar ve Arkitekt: Tasarlamak, Örgütlemek, Belgelemek, Cengizkan, A., İnan, D. ve Cengizkan, N. M. (Ed.), *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, 149, 151-152, 154-155, 157 (2015).

Akcan, E., “Modern Komşuluğun İç İç Geçmiş Tarihleri”, *Varlık Dergisi*, (12): 21 (2005).

Ali Sami Ülgen Arşivi

Alişanzade Sedat Hakkı, “İstanbul ve Şehircilik”, *Mimar*, 1931 (1): 1-4 (1931).

Alsaç, Ü., “Türkiye’de Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi”, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 12-34 (1976).

Alsaç, Ü., “Cumhuriyet Döneminde Yayınlanan Mimarlık Dergileri”, *Çevre*, 86-90 (1979).

Alsaç, Ü., “Arkitekt’ten İleriye”, *Mimarlık*, 1984 (200): 44-45 (1984).

Alsaç, Ü., “İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi”, Modern Türk Mimarlığı, *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, 99-108 (2005).

Altan Ergut, E. ve İmamoğlu, B., “Cumhuriyet’in Mekanları Zamanları İnsanları”, E. Altan Ergut ve B. İmamoğlu (Ed.), *Dipnot Yayınları*, Ankara, 183-297 (2010).

Altın, A. T., “Mimarlık Dergilerinin Babıali Serüvenleri: Bir Tutkudur Dergi Çıkarmak”, *Mimarlık*, 2001 (300): 44-45 (2001).

Ançel, Ö., “Mimar/Arkitekt Dergisinde Konut Sorununun Ele Alınışı: 1931-1946”, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, 5-8, 10-12 (2008).

Angın, D., “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Ortamında Aptullah Ziya Kozanoğlu”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 73-74, 79 (2017).

Anonim, “Zeki Sayar: Çizdiğini İnşa Etmeyen Bir Mimarı Tasavvur Edemiyorum”, *Mimarlık*, 1988 (230): 47 (1988).

Aptullah Ziya, “Binanın İçinde Mimar”, *Arkitekt*, 1931 (1): 14-20 (1931).

Arıtan, Ö., “Kapitalist/Sosyalist Modernleşme Modellerinin Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Biçimlenişine Etkileri – Sümerbank Kit Yerleşkeleri Üzerinden Bir Anlamlandırma Denemesi”, Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 16-22, 24, 32-33, 35-36, 57, 67, 69-70, 72-77, 79-82, 84-86, 92, 94-98, 102, 103 (2004).

Arkan, S., “Kömür – İş İşçi Uramı”, *Arkitekt*, 1936 (61): 9-10 (1936).

Arkan, S., “Adana’da Ucuz Evler Mahallesi”, *Arkitekt*, 1939 (97-98): 33-36 (1939).

Arkan, S., “Suadiye’de Bir Villa”, *Arkitekt*, 1940 (113-114): 101-104 (1940).

Arslan, A., “Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1): 2-3, 6, 8 (2011).

Asal, N., “Bir Kira Evi”, *Arkitekt*, 1940 (119-120): 245-246 (1940).

Asiliskender, B., “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Mimaride ‘Modern’ Kimlik Arayışı; Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, (2002).

Asiliskender, B., “Modernleşme ve Konut: Cumhuriyet’in Sanayi Yatırımları ile Kayseri’de Mekansal ve Toplumsal Değişim”, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 24-27, 31-33, 49-63, 65-69, 74 (2008).

Aslanoğlu, N. İ., “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Ortam Değişimi ve Mimarlığa Yansımaları”, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, (1979).

Aslanoğlu, İ., “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği*, Ankara, 440s (1980).

Aslanoğlu, İ., “Birinci ve İkinci Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul (1984).

Aslanoğlu, İ., “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları*, Ankara, 56-62 (2001).

Aslanoğlu, İ., “1930’lar: Türk Mimarisinde Erken Modernizm”, Cumhuriyet’in Mekanları Zamanları İnsanları, E. Ergut ve B. İmamoğlu (Ed.), *Dipnot Yayınları*, Ankara, 319 (2009).

Aslanoğlu, İ., “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938”, *Bilge Kültür Sanat Yayınları*, İstanbul, (2010).

Avcıoğlu, D., “Türkiye’nin Düzeni Dün Bugün Yarım”, *Bilgi Yayınevi*, Ankara, 548s (1969).

Aydoğdu, N., “Türk Basın Tarihinde İlk Resimli Dergi: Mirat”, *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, Elazığ, 929-930 (2016).

A. Ziya, “Şehir Stadyumu – Adana”, *Arkitekt*, 1932 (14): 39-40 (1932).

A. Ziya, “İnkılâp ve San’at”, *Arkitekt*, 1933 (33-34): 316-318 (1933).

Başaranoğlu, K., “Mimar Kimliğinin İnşası ve Mimarlık Medyasında Temsili”, *T. C. Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 35, 43, 47, 74-77, 80, 82-83, 87, 89, 92, 95-96 (2018).

Başol, K., “Türkiye Ekonomisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları*, İzmir, (1983).

Batur, A. ve Batur, S., “Sanayi, Sanayi Toplumunu ve Sanayi Yapısının Evrimi Üzerine Bazı Düşünceler”, *Mimarlık*, (80): 26-41 (1970).

Batur, A., “Modern Mimarlık Hareketinin Mimarlık Yayınlarında Ele Alınışı ve Yayınların Uygulamaya Etkisi”, *Mimarlık*, 1985 (215-216): 6-38 (1985).

Batur, A., “1925-1950 Döneminde Türk Mimarlığı”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Y. Sey (Ed.), *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, 209-234 (1998).

Batur, A., “A Concise History – Architecture in Turkey During the 20th Century”, *Chamber of Architects of Turkey*, İstanbul (2005a).

Batur, A., “To Be Modern: Search For a Republican Architecture”, Modern Turkish Architecture, R. Holod ve A. Evin (Author), *Chamber of Architects of Turkey*, Ankara, 71-96 (2005b).

Batur, A., “Modern Olmak: Bir Cumhuriyet Mimarlığı Arayışı”, Modern Türk Mimarlığı, R. Holod, A. Evin ve S. Özkan (Ed.), *TMMOB Mimarlar Odası*, Ankara, 71-96 (2007).

Baysal, H., “Pegasus Evi”, *Arkitekt*, 1953 (261-262): 121-128 (1953).

Behçet Bedrettin, “Yeni ve Eski Mimarlık”, *Arkitekt*, 1934 (42): 175-177 (1934a).

- Beçet Bedrettin, “Mimarlıkta Basitlik ve Moda”, *Arkitekt*, 1934 (43): 213-215 (1934b).
- Bekir İhsan, “Kira Evi”, *Arkitekt*, 1935 (58): 279-280 (1935).
- Belloc, H., “Gaumont Palace Sinema Binası”, *Arkitekt*, 1932 (14): 49-53 (1932).
- Benevolo, L., “History of Modern Architecture Volume 2”, The Modern Movement, *MIT Press*, Cambridge-Massachusetts, (1977).
- Bennet, T. P., “Odeon Sineması”, *Arkitekt*, 1953 (255-256-257-258): 39-40 (1953).
- Biçer, S. ve San, R., “Polis Jandarma Mektebi”, *Arkitekt*, 1938 (86): 33-39 (1938).
- Bilgin, İ., “Anadolu’da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme”, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Y. Sey (Ed.), *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, 472-490 (1996).
- Bilgin, İ., “Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet’in İmarı”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Y. Sey (Ed.), *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, (1998).
- Binan, M., “Başaran Apartmanı”, *Arkitekt*, 1949 (207-208): 50-53 (1949).
- Binbaşoğlu, C., “Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri – Tarihsel Bir Çerçeve”, *Dikili Belediyesi Kültür Yayınları*, İzmir, (4): 43-48 (1993).
- Bozdoğan, S., “Söyleşi: Sibel Bozdoğan”, *Arredamento Dekorasyon*, (60): 42-47 (1994).
- Bozdoğan, S., “Türk Mimari Kültüründe Modernizm: Genel Bir Bakış”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, 3. Baskı, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Ed.), *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul, 118-135 (2005).
- Bozdoğan, S., “Reading Ottoman Architecture through Modernist Lenses: Nationalist Hystography and the ‘New Architecture’ in the Early Republic”, *Muqarnas*, (24): 199-221 (2007).
- Bozdoğan, S., “Modern Türkiye’de Sanat ve Mimari: Cumhuriyet Dönemi”, Türkiye Tarihi 1839-2010 – Modern Dünyada Türkiye, Cilt 4, R. Kasaba (Ed.), Z. Bilgin (Çev.), *Kitap Yayınevi*, İstanbul, 451-508 (2011).
- Bozdoğan, S., “Modernizm ve Ulusun İnşası – Erken Cumhuriyet Döneminde Mimari Kültür”, 3. Baskı, T. Birkan (Çev.), *Metis Yayıncılık*, İstanbul, 367s (2012).
- Brechühler, H., “Bernde Küçük Sanatlar Okulu”, *Arkitekt*, 1941 (125-126): 119 (1941).

- Burhan Arif, “Stadyum Projesi”, *Arkitekt*, 1931 (6): 209-211 (1931a).
- Burhan Arif, “Şehir İnşasında Mimarînin Hakimiyeti”, *Arkitekt*, 1931 (7): 231-232 (1931b).
- Burhan Arif, “Yeni Şehirlerin İnkişafı ve Siedlung’lar”, *Arkitekt*, 1932 (19-20): 213-216 (1932).
- Celal Esat, “Yeni Mimari”, *Agah Sabri Kütüphanesi*, İstanbul, (1931).
- Cengizkan, A., “Fabrika’da Barınmak – Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de İşçi Konutları: Yaşam, Mekan ve Kent”, *Arkadaş Yayınları*, Ankara, (2009).
- Cengizkan, A., İnan, D. ve Cengizkan, N. M. (Ed.), “Zeki Sayar Anma Programı Dizisi/Zeki Sayar’a Armağan; Türkiye Mimarlığı ve Eleştirisi”, *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, (2012).
- Cengizkan, A., İnan, D. ve Cengizkan, N. M. (Ed.), “Zeki Sayar Anma Programı Dizisi/Zeki Sayar ve Arkitekt: Tasarlamak, Örgülemek, Belgelemek”, *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, (2015).
- Colomina, B., “Introduction: On Architecture, Production and Reproduction”, B. Colomina, J.Ockman (Ed.), *Princeton Architectural Press*, New York, (1988).
- Colomina, B., “Mahremiyet ve Kamusalılık”, *Metis Yayıncılık*, İstanbul, 382s (2011).
- Conolly, H., “Chingford’daki (Essex) Okul Binası”, *Arkitekt*, 1950 (219-220): 59-60 (1950).
- Çabuk, S., Demir, K. ve Gökyer, E., “Cumhuriyet’in Yeni Kenti Karabük’ün 1937-1988 Dönemi Mekânsal Gelişimi ve Şehir Planları”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı (2), 20-39 (2016).
- Çabuk, S., “Cumhuriyet Dönemi Karabük Kentinin Biçimlenişi ve Kamu Mekanları”, Kamusal Alanların Mekansal Organizasyonu, P. Gökgür, H. S. Çelikyay, M. N. Özer, S. Çabuk, S. Tarhan ve S. Açıksöz (Ed.), *Bartın Üniversitesi Yayınları*, 69-90 (2017).
- Çetin, S., “Kimlik Arayışında Arkitekt Dergisinin Konut Söylemi ve Uygulamalar”, Cumhuriyet’in Mekanları Zamanları İnsanları, E. Altan Ergut ve B. İmamoğlu (Ed.), *Dipnot Yayınları*, Ankara, 330s (2010).
- Çıkış, Ş., “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi İzmir Konutu: Yerellik ve Melezlik”, *Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture*, (2): 45 (2011).
- Dalkıran, Ö., “Kitabın Tarihi”, *Türk Kütüphaneciliği*, 27 (1): 201-213 (2013).
- Davis Gillios, M., “Birleşik Amerika’da Modern Ev Mimarisi”, *Arkitekt*, 1952 (243-244): 69-70 (1952).

- Demiren, Ş., “Beton Arme ve A. Perret”, *Arkitekt*, 1950 (217-218): 36-39, 41 (1950).
- Denktaş, A., “Kira Evi”, *Arkitekt*, 1936 (65-66): 133-138 (1936).
- Denktaş, A., “Feneryolu’nda Bir Ev”, *Arkitekt*, 1937 (81): 240 (1937).
- Diktaş, E. O., “Mimarlık Bilgisi, İdeoloji, Söylem, Eleştiri İlişkisi ve Türkiye’de Mimarlık Yazınından Örneklerle İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 123s (2001).
- Doğaner, Y. T., “Bir Modernleşme Modeli Olarak Atatürk İnkılapları”, *Atatürk Dergisi*, 4 (1): 153 (2004).
- Dokgöz, G. D., “Karikatürün Hedef Nesnesi Olarak Mimarlığın ‘Küçük Ev’ Üzerinden Eleştirisi”, Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 9-11 (2012).
- Dudok, M. W., “Zamanımızda Şehircilik ve Mimari”, *Arkitekt*, 1937 (73): 16-17 (1937).
- Durukan, A., “Cumhuriyetin Çağdaşlaşma Düşüncesinin Yaşama ve Mekana Yansımaları: Halkevi Binaları Örneği”, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 14-20, 36-37, 39, 58, 60, 62-63 (2006).
- Eldem, S. H., “Yalova Termal Oteli”, *Arkitekt*, 1938 (87): 67-81 (1938a).
- Eldem, S., “Maçka’da Prof. A. A. Evi”, *Arkitekt*, 1938 (94-95): 277-286 (1938b).
- Eldem, S., “Yerli Mimarîye Doğru”, *Arkitekt*, 1940 (111-112): 69-74 (1940).
- Ercanlı, Ç., “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Mimarlık, İdeoloji ve Fotoğraf İlişkisi: Arkitekt Kapakları”, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 57-58 (2015).
- Erdoğan, İ., “İletişimi Anlamak”, *Pozitif Matbaacılık*, Ankara, 37, 48 (2011).
- Ergut, E., “Zeki Sayar, Türkiye’de Mimarlığın Profesyonelleşme Sürecinde Bir Mimar”, *Mimarlık*, (2001).
- Erkan, S., “Amele Evleri, İlkokul, Mutfak ve Çamaşırılık Binası”, *Arkitekt*, 1935 (57): 253-258 (1935).
- Eroğlu, A., “Mimarlık, Kent ve Sinema İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 12-13 (2003).
- Eröz, M., “Ek: Karabük Hakkında İki Vesika”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (2): 126 (1962).

Ertekin, H., “Sunuş: Mimarlık Tartışmaları ve Mimari Yayıncılık Üzerine”, *Mimarlık*, 1984 (200): 14-17 (1984).

Femir, H., “ ‘Lido’ Yüzme Havuzu”, *Arkitekt*, 1944 (155-156): 244-249 (1944).

Femir, H., Akozan, F. ve Yapanar, A., “İstanbul Şenesen Evler Yapı Kooperatifi Mahallesi”, *Arkitekt*, 1952 (253-254): 167-173 (1952).

Ferrer, T., Torregrosa, Leeds, W., Randolph, H., “Porto Riko’da San Juan’da Caribe Hilton Oteli”, *Arkitekt*, 1950 (223-224-225-226): 167-171 (1950).

Fischer, G., “Mimarlık ve Dil”, F. Erkman Akerson (Çev.), A. Köksal (Ed.), *Daimon Yayınları*, İstanbul, 12 (2015).

Galip, Ö. F., “Birlik ve Mecmua”, *Arkitekt*, 1931 (1): 20 (1931).

Gerbner, G., “Kitle İletişim Araçları ve İletişim Kuramı”, Kitle İletişim Kuramları, E. Mutlu (Der. ve Çev.), *Ütopya Yayınevi*, Ankara, 75-100 (2005).

Gökçe, M., “Karabük Demir-Çelik Fabrikalarının Çevre ve Çalışanlar Üzerinde Sosyal Etkileri”, *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu 2-3 Nisan 2010*, Karabük, 335-342 (2010).

Göle, N., “Batı Dışı Modernlik: Kavram Üzerine”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce – Modernleşme ve Batıcılık, Cilt 3, Kocabaşoğlu, U., Gültekingil, M. ve Bora, T. (Ed.), *İletişim Yayıncılık*, İstanbul, (2002).

Göle, N., “Modern Mahrem – Medeniyet ve Örtünme”, *Metis Yayınları*, İstanbul, (2004).

Gropius, W., “Mimari ve Tezyinat”, Orhan Emre (Çev.), *Arkitekt*, 1938 (89-90): 173 (1938).

Günergun, F., “Osmanlı Mühendis ve Mimarları Arasında İlk Cemiyetleşme Teşebbüsleri”, *1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu*, İstanbul, (1987).

Güney, R., “Taksim Belediye Gazinosu”, *Arkitekt*, 1943 (139-140): 145-150 (1943).

Güney, R., “Konak Sineması”, *Arkitekt*, 1960 (298): 4-9, 13 (1960).

Gürkan, G., “Ülkemizde mimarlık nerede duruyor?”, *Mimarlık*, 6 (58): 19-21 (1968).

Hasol, D., “Mimarlık Dergileri”, *İstanbul Teknik Üniversitesi Sempozyum Bildirisi*, İstanbul, (2010).

Hatipoğlu, Ş., “Arkitekt Dergisi (1931-1980)’nde Yer Alan Yazıların Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 1, 7, 23 (2019).

- Hohloch H., “İsviçre Winterthur Orta Mektebi”, *Arkitekt*, 1937 (73): 18-19 (1937).
- Holod, R., Evin, A. ve Özkan, S., “Modern Türk Mimarlığı 1900-1980”, *TMMOB Mimarlar Odası*, Ankara, 79-81 (2007).
- İnan, A., “Cumhuriyetin 50. Yılı İçin Köylerimiz”, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara, 60 (1978).
- İnan, A. D., “Zeki Sayar’ın Mimarlığı: Yapılar ve Projeler”, Zeki Sayar Anma Programı Dizisi/Zeki Sayar ve Arkitekt: Tasarlamak, Örgütlemek, Belgelemek, Cengizkan, A., İnan, D. ve Cengizkan, N. M. (Ed.), *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, 51-58 (2015).
- İnsel, A., “Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce – Kemalizm, Cilt 2”, Gültekingil, M. ve Bora, T. (Ed.), *İletişim Yayıncılık*, İstanbul, 15 (2001).
- İsimsiz, “R.I.A”, *Arkitekt*, 1931 (8): 268-270 (1931).
- İsimsiz, “R. I. A.”, *Arkitekt*, 1932 (15): 88-89 (1932).
- İsimsiz, “Başka Memleketlerde Mimari”, *Arkitekt*, 1934 (40): 123-126 (1934).
- İsimsiz, “İşçi Mahalleleri”, *Arkitekt*, 1937 (82-83): 311-312 (1937).
- İsimsiz, “Kübik Yapı ve Konfor”, *Arkitekt*, 1939 (99-100): 60-62 (1939a).
- İsimsiz, “Sivas Halkevi Projesi Müsabakası”, *Arkitekt*, 1939 (99-100): 65-68 (1939b).
- İsimsiz, “Köy Okulları Proje Müsabakası”, *Arkitekt*, 1941/42 (121-122): 12-23 (1941a).
- İsimsiz, “D. L. İ. U. M. Memur Evleri Projesi”, *Arkitekt*, 1941/42 (131-132): 249 (1941b).
- İsimsiz, “Sümer Bank Amele Evleri ve Mahalleleri”, *Arkitekt*, 1944 (145-146): 9-13 (1944).
- İsimsiz, “Ankara’da Yeni İlkokullar”, *Arkitekt*, 1945 (165-166): 193-194 (1945).
- İsimsiz, “Konya’da Yapıtırlacak Sinema ve Tiyatro Binası Proje Müsabakası Jüri Raporu”, *Arkitekt*, 1946 (179-180): 251-255, 291 (1946).
- İsimsiz, “Sümer Okulu”, *Arkitekt*, 1947 (185-186): 119 (1947).
- İsimsiz, “İsviçre’de Okul Binaları”, *Arkitekt*, 1948 (195-196): 66-67 (1948).
- İsimsiz, “Havuzlu Sergi Evi”, *Arkitekt*, 1951 (239-240): 206-208 (1951).
- İsimsiz, “Belediye Jimnasyumu”, *Arkitekt*, 1954 (219-274): 129-130 (1954).

İsimsiz, “Ereğli Demir Çelik Fabrikaları Sitesi Proje Müsabakaları”, *Arkitekt*, 1962 (306): 14-25 (1962).

Joedicke, J., “A History of Modern Architecture, J. Joedicke (Author), *Frederick A.Praeger Publisher*, New York, (1959).

Kahraman, H. B., “Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye”, *Agora Kitaplığı*, İstanbul, (2007).

Kansu, A., “Jansen’in Ankara’sı İçin Örnek Bir “Bahçe Şehir” ya da Siedlung: “Bahçelievler Yapı Kooperatifi 1934-1939”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 187: 54-66 (2009).

Kaprol, T., “Bursa’da 1930-1950 Yıllarında İnşa Edilmiş Konutların Cephe Özelliklerinin Değerlendirilmesinde Tipolojik Bir Yöntem Denemesi”, Doktora Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 47-48, 50, 52-54, 154, 157 (2000).

Karabük Belediyesi Arşivi

Karabük Belediyesi, “Karabük İli, Merkez İlçesi, Yenişehir Mahallesi; Kentsel Sit ve Üçüncü Derece Doğal Sit Alanı Koruma İmar Planı İçin Analitik Araştırma Tespitleri Raporu”, *Karabük Belediyesi, Karabük*, 211s.

Karabük Demir Çelik Fabrikaları Arşivi

Karaibrahimoğlu, S., Modernizm Bağlamında 2000’li Yıllarda Türkiye Mimarlığı; Ulusal Mimarlık Sergileri Üzerinden Bir Değerlendirme”, Doktora Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon, 13-16, 19 (2014).

Karakök, T., “Kardemir ve Karabük”, *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu 2-3 Nisan 2010*, Karabük, 281-291 (2010).

Karatani, K., “Krizler Haritası”, Metafor Olarak Mimari, B. Yıldırım (Çev.), *Metis Yayınları*, İstanbul, 9-16 (2017).

Kasaba, R., “Giriş Yazısı”, Türkiye Tarihi 1839-2010 – Modern Dünyada Türkiye, Cilt 4, R. Kasaba (Ed.), Z. Bilgin (Çev.), *Kitap Yayınevi*, İstanbul, 25-36 (2011).

Kaştan, Y. ve Demirci, H. İ., “Karabük Demir-Çelik İşletmelerinin Karabük ve Çevresinin Toplum Yaşamına Etkisi”, *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu 2-3 Nisan 2010*, Karabük, 311-323 (2010).

Katoğlu, M., “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Sanat ve Kültür Oluşumunda Kamu Yönetiminin Rolü”, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 179-184 (2003).

Kaya, S., “İdeoloji, Gündelik Yaşam Pratikleri ve Mekan Etkileşiminde Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşiminden Öğrendiklerimiz”, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, 14-16, 20-24, 29, 36-41, 51, 54-55, 58-60, 63, 65, 83-84, 87-90, 93, 95, 105-106 (2011).

Kayın, E., “Merkez – Taşra İkilemindeki Anadolu Kentlerinde Kimlik Arayışı ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası”, *Mimarlık*, (346): 85-89 (2009a).

Kayın, E., “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı”, *Mimarlık*, (346): 3-10 (2009b).

Keskin, Y., “Cumhuriyet’in 75. Yıldönümünde Devrim Mimarisi Olarak Köy Enstitülerine ‘Resmi Geçit’ ”, *Mimarlık*, (12): 8, 13 (1998).

Keyder, Ç., “Türkiye’de Devlet ve Sınıflar”, S. Tekay (Çev.), *İletişim Yayınları*, İstanbul, 97-99 (1990).

Keyder, Ç., “1990’larda Türkiye’de Modernleşmenin Doğrultusu”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, 2. Baskı, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Ed.), N. Elhüseyni (Çev.), *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul, (1998).

Keyder, Ç., “Ulusal Kalkınmacılığın İflası”, *Metis Yayınları*, İstanbul, (2004).

Keyman, E. F., “Sosyal Demokrasi ve Türkiye”, *Doğu Batı*, (29): 30-123 (2004).

Kıran, G., “Modern Mimari’de Fotoğraf Kullanımının Yayıncı Mimarlar Le Corbusier ve Zeki Sayar Üzerinden Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Isparta, 11-15, 62, 64-70, 72 (2017).

K. Karaca, A., “Medyanın Mimarlığa Etkisi, Mimar İmgesinin Oluşumunda Medyanın Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 5-9, 14, 21, 33, 38, 43, 44, 48-49 (2010).

Kocabaşoğlu, U., “Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce – Modernleşme ve Batıcılık, Cilt 3”, Gültekingil, M. ve Bora, T. (Ed.), *İletişim Yayıncılık*, İstanbul, (2002).

Koç, H., “Kentsel Konut Sunumunda Konut Kooperatiflerinin Etkinlikleri Üzerine Bir Araştırma”, Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 201s, (1989).

Kolsal, F., “Cumhuriyet Dönemi Modernleşmesinin Bir Sanayi Yapısı Üzerinden Kentsel ve Mekânsal Olarak Okunması: Aydın Tekstil Yerleşkesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Eskişehir, 30-31 (2015).

Kostof, S., “The City Shaped – Urban Patterns and Meanings Through History”, *Thames and Hudson Ltd.*, London, (1999).

Köker, L., “Kemalizm/Atatürkçülük: Modernleşme, Devlet ve Demokrasi”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce – Kemalizm, Cilt 2, Gültekingil, M. ve Bora, T. (Ed.), *İletişim Yayıncılık*, İstanbul, 97-111 (2001).

Kömürcüoğlu, A., “Bir ‘Çiftv’ Projesi Etüdü”, *Arkitekt*, 1940 (109-110): 19 (1940).

Kuçak Toprak, G., “1930 Yılından Günümüze Yarışma Projeleri İçinde Konut Mimarisine Yönelik Projelerin Yeri ve Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 12-13 (2013).

Kumral, B., “Zeki Sayar”, Anılarda Mimarlık, Ö. Gülsen (Ed.), *YEM Yayınları*, İstanbul, 101 (1996).

Kütükçüoğlu, M., “Milli Şef Döneminde Karabük’te İdari Yapı ve Kentleşme”, *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu 2-3 Nisan 2010*, Karabük, 343-356 (2010).

Le Corbusier, “Bir Mimarlığa Doğru”, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 33-34, 39 (1999).

Le Corbusier, “Bir Mimarlığa Doğru”, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 82 (2003).

Lipstadt, H., “Early Architectural Periodicals in the Beaux-Arts and Nineteenth Century French Architecture”, R. Middleton (Ed.), *MIT Press*, Boston, (1982).

Macaroğlu Sami, “Mimarîde His ve Mantık”, *Arkitekt*, 1933 (25): 24-26 (1933).

Macit Rüştü, “Trayasta Modern Bir Villa”, *Arkitekt*, 1931 (10): 337-341 (1931).

Mardin, Ş., “Türk Modernleşmesi”, *İletişim Yayınları*, İstanbul, (1991).

McLuhan, M., “Gutenberg Galaksisi”, *Yapı Kredi Yayınları*, G. Çağalı Güven (Çev.), İstanbul, 416s (2001).

Meltem Özkan Altınöz Arşivi

Mimar Abidin, “İnşaat ve Mimari”, *Arkitekt*, 1931 (5): 172-174 (1931).

Mimar Abidin, “Yeni Rus Mimarisi”, *Arkitekt*, 1932 (14): 43-45 (1932).

Mimar Abidin, “Otel Binaları”, *Arkitekt*, 1933 (32): 248-251 (1933).

Mimar Behçet ve Mimar Bedrettin, “Kimlere Mimar Diyoruz”, *Arkitekt*, 1933 (7): 199-200 (1933a).

Mimar Behçet ve Mimar Bedrettin “Mimarlıkta İnkılâp”, *Arkitekt*, 1933 (8): 245-247 (1933b).

Mimar Hakkı, “Sinema Binaları”, *Arkitekt*, 1931 (2): 51-59 (1931).

Mimar Servet, “Apartman İnşaatı”, *Arkitekt*, 1931 (7): 217-219 (1931).

Mimar Şehabettin, “Şehir Mimarisinde Usuller”, *Arkitekt*, 1933 (25): 1-4 (1933a).

Mimar Şehabettin, “Şehir Mimarisinde Usuller”, *Arkitekt*, 1933 (27): 65-70 (1933b).

- Mimar Şehabettin, “Şehir Mimarisinde Usuller: Şehir Yeşillikleri”, *Arkitekt*, 1933 (31): 221-222 (1933c).
- Monnier, G., “Mimarlık Tarihi”, İ. Yerguz (Çev.), *Dost Kitabevi Yayınları*, Ankara, 137-140 (2006).
- Mora, N. “Medya ve Kültürel Kimlik”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (1): 3, 5 (2008).
- Mortaş, A., “Erenköy’ünde Bir Ev”, *Arkitekt*, 1936 (69): 249-251 (1936).
- Mortaş, A., “ ‘Tire’ Orta Mektep Projesi”, *Arkitekt*, 1937 (81): 252-254 (1937).
- Mortaş, A., “Modern Türk Mimarisi”, *Arkitekt*, 1941 (125-126): 115-116 (1941).
- Mortaş, A., “Ankara Tasarruf Evleri Kooperatifi”, *Arkitekt*, 1943 (135-136): 76-79 (1943).
- Mortaş, A., “Bir Memur Evi Tip Projesi”, *Arkitekt*, 1944 (145-146): 45-46 (1944).
- Mortaş, A., “Maliye Okulu Proje ve Tatbik”, *Arkitekt*, 1947 (181-182): 5-13 (1947).
- Mortaş, A., “Büyük Sinema”, *Arkitekt*, 1949 (205-206): 3-13 (1949).
- Mortaş, A., “Nur Sinema Otel”, *Arkitekt*, 1952 (249-250-251-252): 103-106 (1952).
- Mortaş, A. ve Balmumcuğil, Ş., “Yozgat – Terzili Kaplıca Otel Projesi”, *Arkitekt*, 1936 (61): 11-13 (1936).
- Nizamettin Hüsnü, “Ev Projesi”, *Arkitekt*, 1933 (26): 55 (1933a).
- Nizamettin Hüsnü, “Modern Mimaride Malzeme ve İşçilik”, *Arkitekt*, 1933 (33-34): 321 (1933b).
- Nalbantoğlu, G., “ ‘Modern Ev’in Çeperleri”, Bilanço 1923-1998, Cilt 1, Z. Rana (Ed.), *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, 305-315 (1999).
- Nur Banu Ulusoy Evlekoğlu Arşivi
- Okay, C., “Eski Harfli Mühendislik Dergileri”, *Kurtiş Matbaası*, İstanbul, 7-6 (2004).
- Oktay, S. ve Arısan, S., “İstanbul Esnaf Hastanesi Projesi”, *Arkitekt*, 1954 (275-276-277-278): 160-165 (1954).
- Onur, B., “Kayseri’de 1950-1980 Yılları Arasında Modern Yapı Üretme Geleneğinin Kuruluşu”, Yüksek Lisans Tezi, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Kayseri, 14, 16-20 (2011).
- Osmay, S., “1923’den Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü”, 75 Yılda Değişen Kent Ve Mimarlık, Y. Sey (Ed.), *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, (1998).

Owings, S. ve Mervill, “A. Midwest Amerikan Hastanesi”, *Arkitekt*, 1945 (167-168): 263-264, 270 (1945).

Ödekan, A., Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K., Hilav, S. ve Katoğlu, M., “Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Mimarlık ve Sanat Tarihi”, Türkiye Tarihi – Çağdaş Türkiye 1908-1980, 4. Cilt, *Cem Yayınevi*, İstanbul, 525-38 (1990).

Öelsner, R., “İskan Semtleri ve Şehir İnşacılığı”, Kolatan, A. (Çev.), *Arkitekt*, 1944 (145-146): 25-26, 34 (1944).

Öktem, S., “Türkiye Cumhuriyeti’nde Modernleşme Hareketi: Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşimi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 12-13, 70, 87-88, 99, 101, 103, 105-111, 113-114, 116 (2004).

Özdel, İ., “Architectural Periodicals As A Reflective Medium Of The Agenda: A Study On Turkish Architectural Media During The Republican Period”, Yüksek Lisans Tezi, *İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, (1999).

Özdel, İ., “Türkiye’de Mimarlık Dergiciliğinin 70 Yılı: Mesleki Örgütlenme Ortamı Olarak Mimarlık Dergileri”, *Mimarlık*, 2001 (300): 29-33 (2001).

Özdel, İ. ve Çaylan, D., “Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimarlık Süreli Yayınları”, *Arredamento Mimarlık*, İstanbul, (2001).

Özdemir, E., “Modern Mimarlık Mitlerinin Üreticisi Olarak Reklam: ‘Mimarlık’ Dergisi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 7-16, 20-21 (2015).

Özguven, Y., “Mimarlık Süreli Yayınlarının Tarihsel Bağlamına Dair Bir Değerlendirme: Türkiye’nin İlk Mimarlık Dergileri ve Arkitekt”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6 (2): 199 (2020).

Özkan, M. ve Çabuk, S., “Karabük Demir-Çelik Fabrikaları İşçi Konutları Sorununun ve Çözüm Sürecinin İncelenmesi”, *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu 2-3 Nisan 2010*, Karabük, 357-366 (2010).

Özkan, M., “Karabük’te Modern Mimarinin Oluşumunda Yüksek Mimar Münci Tangör’ün Rolü ve Yapıları”, *Kuruluşundan Bugüne Karabük Demir Çelik Sempozyumu 2-3 Nisan 2010*, Karabük, 367-377 (2010).

Özkan Altınöz, M., “Sümerbank’ın Karabük’ün Konut Politikasındaki Rolü”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 24 (2): 49-62 (2015a).

Özkan Altınöz, M., “Endüstri Kenti Karabük’ün Sosyal Yaşantısının Şekillenişinde Yenişehir Sinemasının Rolü”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (1): 83-99 (2015b).

Özkan Altınöz, M., “Karabük Industrial Heritage Site and Associated Regeneration Projects in Turkey”, *Turkish Studies*, 17 (2): 361-380 (2016).

Özkan Altınöz, M., “Sanayileşme ve Modernizm – Türkiye’ye Sanayileşmeyle Gelen Modernin Mimari Kültürü”, *Nobel Akademik Yayıncılık*, Ankara, 91s, (2017).

Özyalvaç, A. N., “Mimarlıkta Modernite Kavramı ve Türkiye”, *FSM İtmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (1): 294 (2013).

Özyurt Arşivi

Özyürek, B. “Demir Çelik İlkokulu”, *DOCOMOMO Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XVI*, Çevrimiçi, 8 (2020).

Pevsner, N., “The Sources of Modern Architecture and Design”, *Thames and Hudspn Ltd.*, London, 158 (1968).

Roth, L. M., “Mimarlığın Öyküsü”, E. Akça (Çev.), *Kabalıcı Yayınevi*, İstanbul, 720s (2002).

Sacı, A., “Gaziantep’te Cumhuriyet Dönemi (1940-1965) Kamu Yapılarının Dönemin Mimari Özellikleri Bağlamında İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Gaziantep Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Gaziantep, 13, 16 (2018).

Samih Saim, “Lö Korbüzye’nin Muasır Şehri”, *Arkitekt*, 1931 (2): 44-48 (1931a).

Samih Saim, “Bu günkü Mimari Telâkkiler”, *Arkitekt*, 1931 (3): 85-90 (1931b).

Samih Saim, “Yeni Unsurlar”, *Arkitekt*, 1931 (4): 133-140 (1931c).

Saugey, M. J., “Rhone Oteli”, *Arkitekt*, 1952 (249-250-251-252): 115-116 (1952).

Sayar, Z., “Hadiseler: Yabancı Mimara Verdiğimiz Servet”, *Arkitekt*, 1938 (87): 89 (1938).

Sayar, Z., “25 inci Yılı Bitirirken”, *Arkitekt*, 1955 (282): 147, 163 (1955).

Sayar, Z., “Arkitekt ile 50. Yıl”, *Arkitekt*, 1980 (380): 122-123 (1980).

Sayar, Z., Tuğ, T., Özer, B., Hasol, D., Sözen, M., Aksoy, E., “Söyleşi: Türkiye’de Mimari Yayıncılık”, *Mimarlık*, 1984 (200): 34-43 (1984).

Sayar, Z., *Arredamento*, (1990).

Serbes, B., Çakmakçioğlu, O., “Çeşme’de Turistik Otel Projesi”, *Arkitekt*, 1954 (275-276-277-278): 156-159 (1954).

Sermet Topönder, H., “Bir İletişim Arayüzü Olarak Kent: İz Bırakma ve Haritalama”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 23-25 (2015).

Sey, Y. Ve Tapan, M., “Türkiye’de Mimarlık Eğitimi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, *İletişim Yayınları*, İstanbul, (1984).

Sey, Y., “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Mimarlık ve Yapı Üretimi”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Y. Sey (Ed.), *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, 25-39 (1998).

Sözen, M., “Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)”, *İş Bankası Kültür Yayınları*, Ankara, 27 (1984).

Sözen, M., “Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi”, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul, (1996).

Striemer, A., “Şehir İnşacılığı ve Şehirlerin Genişletilmesi”, Kolatan, A. (Çev.), *Arkitekt*, 1939 (97-98): 20-22 (1939).

Şengül, H. T., “Ulus Devletin Topraklaşması ve Kentleşmesi (1923-1950)”, Kentsel Çelişki ve Siyaset – Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, *Demokrasi Kitaplığı*, 70-73 (2001).

Şeyhoğlu Arşivi

Tangör, M., “Bay Mecit Evi”, *Arkitekt*, 1939 (99-100): 53-54 (1939).

Tanyeli, U., “Mekanlar, Projeler ve Anlamları”, Üç Kuşak Cumhuriyet, U. Tanyeli (Ed.), *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, İstanbul, 100-107 (1998).

Tanyeli, U., “Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak”, *Ofset Yapımevi*, İstanbul, 96-133 (2004).

Taş, M., “Osmanlıdan Günümüze Yapı Üretiminde Mimarlık Meslek Örgütlenmesinin Gelişimi”, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 203-214 (2003).

Tekeli, İ., “Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri”, Türkiye’de İmar Planlaması, *ODTÜ Yayınları*, Ankara, 80-112 (1980).

Tekeli, İ., “Bahçelievlerin Öyküsü”, *Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği*, Ankara, 287s (1984).

Tekeli, İ., “Atatürk Türkiye’inde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”, *Arredamento Dekorasyon*, (10): 61-63 (1998a).

Tekeli, İ., “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Y. Sey (Ed.), *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, 1-25 (1998b).

Tekeli, İ., “The Social Context of the Development of Architecture in Turkey”, Modern Turkish Architecture, R. Holod ve A. Evin, (Author), *Chamber of Architects of Turkey*, Ankara, (2005).

Tekeli, İ., “Zeki Sayar ve Arkitekt Üzerine Politiko-Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme”, Zeki Sayar Anma Programı Dizisi/Zeki Sayar ve Arkitekt: Tasarlamak, Örgütlemek, Belgelemek, Cengizkan, A., İnan, D. ve Cengizkan, N. M. (Ed.), *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, 149, 151-152, 154-155, 157 (2015).

TMMOB Mimarlar Odası Arşivi

Togay, H., “İşçi Meskenleri Meselesi”, *Arkitekt*, 1959 (296): 115-116 (1959).

Tomsu, L., “Tozkoparan’da Bir Gazino Projesi”, *Arkitekt*, 1939 (99-100): 73-75 (1939).

Tuna, B., “Mimarlık Örgütlenmesi”, Türkiye’de Mimarlık, B. Tuna (Ed.), *TMMOB Mimarlar Odası*, Ankara, 49-66 (2009).

Türkmen, M., “Bir Tedavi Oteli Projesi”, *Arkitekt*, 1945 (167-168): 257 (1945).

Türkmen, M. ve Zarif, A., “1948 İzmir Enternasyonel Fuarı T. Garanti Bankası A. O. Paviyonu”, *Arkitekt*, 1948 (199-200): 153-154 (1948).

Uludüz, Ç., “Türkiye’de 1931-1980 Dönemi Apartman Konutlarının Mimar/Arkitekt Üzerinden İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon, 17-19, 23, 25-26 (2014).

URL1: <https://etimolojiturkce.com/kelime/medya>, Erişim Tarihi: Aralık, 2021.

URL2: Türk Dil Kurumu, “Medya”, <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: Aralık, 2021.

URL3: Atasoy, N. ve Tükel, U., “İtalya’da Rönesans Sanatı”, <https://istanbul.edu.tr/bolumler/guzelsanat/italyadaronesans.html>, Erişim Tarihi: Kasım, 2020.

URL4: Mimarlar Odası Arkitekt Veri Tabanı, <http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2>, Erişim Tarihi: Haziran, 2022.

URL5: <http://doganhasol.net/mimarlik-dergileri-sempozyum-bildirisi.html>, Erişim Tarihi: Haziran, 2022.

URL6: <http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=18&DetailID=4&exhibitionID=6>, Erişim Tarihi: 2008.

URL7: https://karabukhocaahmetyeseviiho.meb.k12.tr/icerikler/fotograf-galerimiz_9679928.html#gallery-1, Erişim Tarihi: Mayıs, 2022.

URL8: <http://karabukhocaahmetyeseviiho.meb.k12.tr/tema/dosyadetay.php?KATEGORINO=1705126&git=1>, Erişim Tarihi: Ocak, 2020.

URL9: <https://fys.tff.org/TFFUploadFolder/StadResimleri/7801/stadyum%c3%bcstg%c3%b6r%c3%bcn%c3%bcm.jpg>, Erişim Tarihi: Ocak, 2021.

Uysal, N., “Tip Evlere Doğru !...”, *Arkitekt*, 1944 (155-156): 284-285 (1944).

Ünalın, Ç., “Cumhuriyet Mimarlığının Kuruluşu ve Kurumsallaşması Sürecinde Türk Mimarlar Cemiyeti’nden Mimarlar Derneği 1927’ye”, *Mimarlar Derneği*, Ankara, 180-255 (2002).

Ünalın, Ç., “Bir Örgütçü: Sayar, Bir Örgütlenme: Arkitekt, Dostlar, Entelektüel Yaşam ve Mimarlar Odası”, Zeki Sayar Anma Programı Dizisi/Zeki Sayar ve Arkitekt: Tasarlamak, Örgütlemek, Belgelemek, Cengizkan, A., İnan, D. ve Cengizkan, N. M. (Ed.), *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, 149, 151-152, 154-155, 157 (2015).

Ünsal, B., “Mimarlıkta Gerçeklik”, *Arkitekt*, 1935 (52): 116-120 (1935).

Ünsal, B., “Zamanımız Mimarlığının Morfolojik Analizi”, *Arkitekt*, 1937 (79): 201-204 (1937a).

Ünsal, B., “Zamanımız Mimarlığının Morfolojik Analizi”, *Arkitekt*, 1937 (80): 219-222 (1937b).

Ünsal, B., “Mimarlık Hakkında Düşünceler”, *Arkitekt*, 1940 (117-118): 221-223 (1940).

Vanlı, Ş., “Mimariden Konuşmak: Bilinmek İstenmeyen 20. yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış 2. Cilt”, *Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı*, Ankara, (2006).

Velde, M. V., “Werkbund Tez ve Karşıtezleri”, 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, S. Yavuz (Çev.), *Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı*, İstanbul, 16 (1991).

Wagner, M., “İnşa Etmeyen Bir Millet Yaşamıyor Demektir”, Kolatan, A. (Çev.), *Arkitekt*, 1937 (82-83): 276-278 (1937).

Wagner, M., “Şehir İnşası Ne Demektir?”, *Arkitekt*, 1938 (85): 26-29 (1938).

Wagner, B., “Türkiye’de Mesken Meselesi”, *Arkitekt*, 1956 (284): 78-80 (1956).

Wagner, B., “Bursa’da İşçi Evleri Projesi”, *Arkitekt*, 1957 (286): 35-36 (1957).

Yağmur, Z., “20. yy Manifestoları Üzerinden Mimarlık, Kent ve Sinemada Modernizm”, Yüksek Lisans Tezi, *Alanya HEP Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Alanya, 59 (2019).

Yakupoğlu, B. C., “Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Mimarlık ve Sinemadaki Temsili: Türkiye’nin Kalbi Ankara (1934) Filmi”, Yüksek Lisans Tezi, **Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 52-57 (2017).

Yaman, Z. Y., “Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi (1923-1938) Üzerine Düşünceler”, **Arredamento Dekorasyon**, (10): 68-74 (1998).

Yaroğlu, Y., “Konut Yapı Kooperatiflerine Tanınan Teşviklerin Konut Yapı Kooperatiflerinin Gelişimine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 193s (2006).

Yatağan, N., “Cumhuriyet Dönemi Endüstri Yapıları ve Modernleşme İlişkileri Üzerine Bir İnceleme: Eskişehir Tülomsaş Yerleşkesi”, Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İzmir, 30-40 (2013).

Yavuz, E., “Türkiye’de Toplu Konut Politikaları ve Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bursa, 172s (2001).

Yazıcı, E., “Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Karabük’te İşçi Ailesi”, **Özçelik-İş Sendikası**, 8 (1992).

Yazman, A. T., “İşçilere Yardım Meselesi”, İktisadi Yürüyüş, Cilt 5, **İktisadi Yürüyüş Matbaası**, İstanbul, 1 (1944).

Yeşilkaya, N. G., “Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık”, **İletişim Yayınları**, İstanbul, 190s (1999).

Yüksel, Y., “Konut Mekanı Kavramının Tipolojik Temelleri”, **İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi**, İstanbul, (1995).

Zeki Selah, “Mektep İnşaatında İktidai Düşünceler”, **Arkitekt**, 1931 (6): 205-206 (1931a).

Zeki Selah, “Mektep Binalarında Estetik”, **Arkitekt**, 1931 (8): 253-254 (1931b).

ÖZGEÇMİŞ

Nur Banu ULUSOY EVLEKOĞLU, 2014 yılında 75. Yıl Karabük Anadolu Lisesi'nden mezun olduktan sonra aynı yıl Karabük Üniversitesi Safranbolu Fethi Toker Güzen Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitimine başladı ve 2019 yılında mezun oldu. 2019 yılında başladığı Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilimdalı lisansüstü eğitimine halen devam etmektedir.